

ALUETOIMITTAJASTA VALTAKUNNANTOIMITTAJAKSI

Helsingin Sanomien aluetoimittajien
työ ja uutisten alueellisuus

Asko Temmes
Journalistiikan pro gradu -työ
Viestintätieteiden laitos
Jyväskylän Yliopisto
Syksy 2004

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos VIESTINTÄTIETEIDEN
Tekijä Temmes, <u>Asko</u> Antero	
Työn nimi Aluetoimittajasta valtakunnantoimittajaksi Helsingin Sanomien aluetoimittajien työ ja uutisten alueellisuus	
Oppiaine Journalistiikka	Työn laji pro gradu
Aika Syksy 2004	Sivumäärä 117 sivua + liitteet
Tiivistelmä - Abstract	
<p>Tutkimuksen tavoitteena on syventyä Helsingin Sanomien aluetoimittajien työhön, joka on muuttunut viimeisten vuosikymmenten aikana merkittävästi. Samalla tarkastelen työssäni, korostuvatko erilaiset uutistyyppit ja juttujen aiheet eri aluetasoilla.</p> <p>Helsingin Sanomien aluetoimittajien ruutiineja, tiedonhankintaa ja työn muutoksia selvitän teemahaastatteluilla, joita teen lehden kaikissa aluetoimituksissa. Haastatteluilla tuon esille myös aluetoimittajien identiteettiä ja ympäristön suhtautumista Helsingin Sanomien aluetoimittajiin, joiden työn tuloksiin taas pääsen käsiksi sisällön erittelyllä. Sen avulla tarkastelen toimittajien kolmen kuukauden aikana kotimaan toimitukselle tekemiä juttuja. Sisällön erittelyssä kiinnitän huomiota siihen, miten kovat ja pehmeät uutiset jakautuvat eri aluetasoille sekä juttujen aiheisiin.</p> <p>Tutkimukseni keskeisiä huomioita on se, että Helsingin Sanomien aluetoimittajien työ on siirtynyt paikallistason uutisoinnista kohti valtakunnallisia aiheita. Uutiskriteerit ovat muuttuneet paikallistasolla niin, että juttu tehdään tosi isosta tai tosi pienestä aiheesta ja järjestelmällinen uutisointi on saanut väistyä. Tällaisiin muutoksiin ovat vaikuttaaneet toimitustekniikan ja tietoliikenneyhteyksien kehittyminen, yleiset uutiskriteerien muutokset sekä Helsingin Sanomien aluetoimittajien ja -toimitusten määrän huomattava väheneminen viimeisen kymmenen vuoden aikana.</p> <p>Helsingin Sanomien aluetoimittajat edustavat eri puolilla Suomea työnantajaansa, eivätkä pyri tietoisesti kohottamaan alueen asemaa maakuntalehtien tavoin. Tarvittaessa aluetoimittajat pystyvät tarttumaan ulkopuolisen tarkkailijan objektiivisuudella aiheisiin, joihin paikalliset viestimet eivät halua tai voi puuttua.</p> <p>Suurin osa aluetoimittajien tekemistä pehmeistä jutuista esiintyi paikallisella tasolla, kun taas kovien uutisten osuus korostui valtakunnan tasolla. Eri aluetoimitusten juttujen aiheisiin vaikuttivat toimituksen sijaintia enemmän siellä työskentelevien aluetoimittajien asiantuntemus ja kiinnostuksen kohteet.</p>	
Asiasanat aluetoimittaja, Helsingin Sanomat, alueellisuus, kovat uutiset, pehmeät uutiset	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto / Tourulan kirjasto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 ALUETOIMITTAJIEN JA -TOIMITUSTEN HISTORIA	4
2.1 Maaseutukirjeistä aluetoimituksiin	4
2.2 Helsingin Sanomien aluetoimittajat	7
2.2.1 Päivälehti aloitti maaseudun tuella	7
2.2.2 Helsingin Sanomien alueverkosto suurimmillaan 1970-luvun lopulla	12
2.2.3 Helsingin Sanomien levikin ja peiton alueellinen kehitys	16
3 ALUETOIMITTAJAN IDENTITEETTI	18
3.1 Yleis- vai erikoistoimittaja	18
3.2 Aluetoimittajan identiteetti Shoemaker-Reese -mallin kautta	19
3.3 Onko aluetoimittaja vapaa alueen rajoitteista	23
3.3.1 Saako aluetoimittaja kiintyä alueeseensa?	25
4 UUTISTEN ALUEELLISUUS JA UUTISTYYPIT	27
4.1 Uutisten alueellisuus	27
4.1.1 Helsingin Sanomien ja maakuntalehtien eri lähtökohdat	27
4.1.2 Helsingin paikallislehti vai koko maan asialla?	29
4.2 Erilaiset juttutyypit	31
4.2.1 Perinteiset uutiskriteerit	31
4.2.2 Kovat uutiset	33
4.2.3 Pehmeät uutiset	34
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	37
5.1 Tutkimuskysymykset	37
5.2 Tutkimusmenetelmät	38
5.2.1 Teemahaastattelut	38
5.2.2 Sisällön erittely	39
6 HELSINGIN SANOMIEN ALUETOIMITTAJIEN TYÖ	44
6.1 Helsingin Sanomien aluetoimittaja	44
6.1.1 Aluetoimittajien taustat	44
6.1.2 Aluetoimittaja on vastuussa alueestaan – vai onko?	45
6.1.3 Aluetoimittajien tiedonhankinta ja juttujen ideointi	50
6.2 Miten aluetoimittajiin suhtaudutaan maakunnissa	54
6.2.1 Yritetäänkö aluetoimittajia käyttää hyväksi	56
6.2.2 Onko aluetoimittajien työhön yritetty puuttua	58
6.2.3 Miten maakuntalehdet suhtautuvat Helsingin Sanomiin	60
6.3 Mitä Helsingin Sanomien aluetoimittaja edustaa	64
6.4 Helsingin Sanomien aluetoimittajan työn muuttuminen	67
6.4.1 Tekninen kehitys mullistaa aluetoimittajan työn	67
6.4.2 Alueellisista valtakunnallisiin työtapoihin ja uutiskriteereihin	69
6.5 Aluetoimittajan työn hyvät ja huonot puolet	74
6.5.1 Aluetoimitusten asema aluetoimittajien näkökulmasta	76

7 HELSINGIN SANOMIEN ALUETOIMITTAJIEN TYÖN TULOKSET	78
7.1 Uutiset aluetasolla	78
7.2 Alueellisuuden ja juttutyypin korrelaatio	82
7.3 Juttujen aiheet	86
7.4 Alueellisuus toimituksittain	89
7.4.1 Turun aluetoimitus	89
7.4.2 Tampereen aluetoimitus	91
7.4.3 Lappeenrannan aluetoimitus	93
7.4.4 Kuopion aluetoimitus	95
7.4.5 Jyväskylän aluetoimitus	96
7.4.6 Oulun aluetoimitus	98
7.4.7 Rovaniemen aluetoimitus	100

8 YHTEENVETO	103
---------------------	------------

LÄHTEET	110
----------------	------------

LIITTEET	
-----------------	--

1. JOHDANTO

Aluetoimituksilla on ollut suomalaisille sanomalehdille tärkeä merkitys jo vuosikymmenten ajan. Aluetoimitukset eivät ole pelkästään tehokas tiedonkeruuverkosto, vaan jo lehden imagon kannalta on ollut tärkeää, että alueella toimii lehden oma toimittaja. Aluetoimituksella on haluttu viestittää syrjäisempien seutujen lukijoille, että myös heidän asioista ollaan kiinnostuneita.

Etenkin pinta-alaltaan suurikokoisessa maassa, jossa välimatkat ovat pitkiä, oma aluetoimittaja on sanomalehdille tärkeä tietolähde. Siitäkin huolimatta, että tekninen kehitys on lyhentänyt välimatkoja ja kilpailevat välineet ovat tiivistäneet sanomalehtiutuutisten rakennetta.

Helsingin Sanomat on levikiltään Pohjoismaiden suurin sanomalehti ja suvereenisti maan ykköslehti. Vaikka pääosa lehden tilaajista asuu pääkaupunkiseudulla, on Helsingin Sanomien uutisoinnin yletyttävä koko maahan, aivan kuten lehden levikin. Lehden täytyy pysyä selvillä myös alueellisista ja paikallisista tapahtumista, vaikka se ei tietenkään lähde maakuntalehtiä haastamaan paikallisen uutistarjonnan kattavuudella. Toisekseen kotimaan uutisointiin Helsingin Sanomat velvoittaa jo lehden asema Suomessa. Maan vaikutusvaltais in lehti ei voi toimia ainoastaan pääkaupunkiseudun puolestapuhujana, eikä se nykyistä asemaa ja levikkiä olisi saavuttanutkaan, ellei se olisi laajentunut voimakkaasti koko valtakunnan lehdeksi.

Vaikka Helsingin Sanomien painopiste on vahvasti pääkaupunkiseudulla, löytyy lehden tilaajia ympäri Suomea. Maakunnissa Helsingin Sanomat on lähtökohtaisesti kakkoslehti, jolloin aluetoimituksetkaan eivät joudu kiinnittämään itseään paikallisiin uutiskriteereihin. Tällöin suositaan aiheita, joilla on yleistä mielenkiintoa koko maan kannalta, eikä niinkään yksittäisen paikkakunnan tai alueen tasolla.

Esimerkiksi maakuntalehdessä paljon tilaa saanut uutinen saattaa puuttua Helsingin Sanomista kokonaan tai esiintyä sivulla yhdellä palstalla. Vastaavasti maakuntalehdessä yhden palstan uutisena olleesta kuriositeetista saatetaan Helsingin Sanomiin tehdä näyttävä reportaasi. Tässä mielessä lehden aluetoimittajalla on eri lähtökohdat kuin maakuntalehden toimittajalla, kun on mahdollista keskittyä mielenkiintoisiin aiheisiin toistuvien rutiininomaisten juttujen kustannuksella. Päivänpäälliset ja tärkeät yllättävät tapahtumat luonnollisesti uutisoidaan

normaalisti, mutta muuten juttujen avulla pyritään sävyttämään pitempiaikaisia ilmiöitä ja tunnelmia.

Helsingin Sanomat on kotimaan uutisoinnin osalta riippuvainen aluetoimituksistaan. Lehti käyttää Suomen tietotoimiston materiaalia yhtä palstaa suuremmissa jutuissa hyvin harkitusti, kun maakuntalehtien kynnys täyttää sivujaan STT:n materiaalilla on matalampi.

Helsingin Sanomat ei ole riippuvainen alueellisista ilmoitustuloista, eikä paikallisten virkamiesten ja poliitikkojen lausunnoista. Lähtökohtaisesti tällainen riippumattomuus luo ihanteelliset toimintaedellytykset toteuttaa objektiivista journalismia maakunnissa. Ovatko Helsingin Sanomien aluetoimittajat sitten niin vapaita toimimaan omilla alueillaan, kuin muutamat esimerkit antavat olettaa ja kuinka tehokkaasti toimittajat käyttävät tätä mahdollisuutta hyväkseen? Entä pyritäänkö Helsingin Sanomien arvovaltaa käyttämään hyväksi maakunnissa? Muun muassa näihin kysymyksiin, joista tarkemmin sivuilla 44–77, etsin vastausta haastatteleamalla aluetoimittajia kaikista Helsingin Sanomien aluetoimituksista. Parhaaseen lopputulokseen uskon pääseväni henkilökohtaisilla teemahaastatteluilla, jotka tehdään toimittajien työpaikoilla.

Helsingin Sanomien aluetoimittajien- ja kuvaajien määrä on puolittunut kymmenen vuoden takaisesta. Tällä hetkellä viisitoista aluetoimittajaa ja -kuvaajaa työskentelee kuudessa kaupungissa. Aluetoimittajien määrän väheneminen on koskenut enemmän toimitusten vahvuuksia, sillä aluetoimitusten määrää on supistettu suhteellisesti vähemmän. Aluetoimitusverkoston kehitystyö saavutti huippunsa 1970-luvun lopussa, kun Uudenmaan ulkopuolisten aluetoimittajien ja kuvaajien määrä nousi lähes neljäänkymmeneen. Tutkimuksessa voi esittää aiheellisen kysymyksen, olisiko usean kymmenen aluetoimittajan verkosto enää perusteltu ratkaisu, kun tekninen kehitys ja uudet uutiskriteerit ovat muuttaneet aluetoimittajan työn toimenkuvan täysin.

Teknisten uudistusten suma koskee aluetoimittajaa erityisesti, sillä paljon liikkuvana ja etätyötä tekevänä toimittajana langaton tekniikka ja tietoliikenneyhteydet toisaalta helpottavat työtä, mutta tuovat mukanaan myös uusia vaatimuksia. Tekniikka on omalta osaltaan mahdollistanut muutoksen, jossa oman seudun asiantuntijana toimineesta aluetoimittajasta on tullut entistä enemmän yleistuomittaja, joka fyysisesti vain sijaitsee keskustuimituksen ulkopuolella. Valtakunnalliseen juttuun on helppo koota kommentit ympäri maata ja alueellinen yksityiskohta sitten paikan päältä.

Aluetoimittajien työtä on tutkittu Suomessa erittäin vähän, minkä vuoksi olen rajannut työni hieman laiveammin. Edellinen pro gradu aluetoimittajista, joka on rajattu Satakunnassa työskennelleisiin aluetoimittajiin, löytyy vuodelta 1982. Olen itse ollut Helsingin Sanomissa kesätoimittajana kolme kertaa, joista yhden aluetoimituksessa. Uskon työkokemukseni antavan hyvän pohjan tutkimukselle aluetoimittajan työstä.

Gradullani on kaksi painopistettä, joihin perustuvat työni tutkimuskysymykset. Ensinnäkin tutkin Helsingin Sanomien aluetoimittajan työtä. Mikä on työn toimenkuva tänä päivänä ja miten työ on muuttunut? Toinen painopiste tutkimuksellani on uutisten alueellisuus. Korreloivatko kovat ja pehmeät uutistyyppit alueellisuuden eri tasojen kanssa?

Uutisten alueellisuuden ja uutistyyppien vuorovaikutusta tutkin kahden muuttujan avulla. Aluetasolla selvitän, ovatko jutut paikallisia, maakunnallisia vai valtakunnallisia, kun uutistyyppien osalta teen jaon perinteisiin koviin ja pehmeisiin uutisiin. Oletukseni on, että pehmeät uutiset korostuvat paikallisella tasolla, kun valtakunnan tasolla uutiset ovat useammin kovia. Tätä kysymystä on hyvä lähestyä Helsingin Sanomien aluetoimittajien kautta, koska valtakunnallisen lehden aluetoimittajalla on työssään enemmän vapauksia toteuttaa itseään ja uutisten alueellisuuden kirjo ulottuu paikalliselta tasolta valtakunnalliselle tasolle saakka. Uutisessa korostuvat lopulta aina toimittajan omat valinnat, jolloin yksi aluetoimittaja voisi tehdä samasta aiheesta kovan uutisen, kun toinen päätyisi pehmeään uutisointiin.

Alueellisuuden ja uutistyyppien korrelaatiota selvitän kolmen kuukauden lehtiotannalla, jonka olen rajannut aluetoimittajien kotimaan osastolle tekemiin uutisiin. Kattava tarkastelu tarjoaa mahdollisuuksia myös muihin havaintoihin. Juttuaiheiden erittelyssä voi huomioida, korostuvatko tietyt aiheet eri puolilla Suomea eri aluetoimituksissa.

2. ALUETOIMITTAJIEN JA -TOIMITUSTEN HISTORIA

2.1 Maaseutukirjeistä aluetoimituksiin

Levikkialueen uutisilla, niin sitä kokonaisuutena kuin kutakin sen paikkakuntaa erikseen koskevilla, on aina ollut tärkeä merkitys sanomalehdille. Lehtien tehtävä on ollut paitsi välittää tietoa vaikutusalueensa ulkopuolisista tapahtumista, myös kertoa alueen tapahtumista ulkopuolisille. Uutiset on saatu toisaalta toimituksen hankinnan kautta, toisaalta kentän lähettämänä. (Tommila 1979a, 2.)

Suomalaisten sanomalehtien sisältö koostui 1800-luvun alussa pitkälti ulkomaalaisista lehdistä kopioiduista uutisista. Aktiivisimmat lehdet kuitenkin palkkasivat itselleen kirjeenvaihtajia, ja esimerkiksi Åbo Underrättelser oli kasvattanut kotimaan kirjeenvaihtajaverkkonsa 1850-lukuun mennessä jo yli kolmenkymmenen. Näppärä keino levikin laajentamiseen ja palstatilan täyttämiseen olivat kuitenkin maaseutukirjeet, joiden systemaattisen hankkimisen aloitti Suometar 1840-luvulla. Maaseutukirjeillä lehti pystyi luomaan laajan kannattajajoukon koko maahan, kun lehteä tehtiin koko kansan voimin. Maaseutukirjeillä oli myös valistustehtävä, kun lukijat tarkkailivat ympäristöään ja kirjasivat vieläpä tapahtumat ylös. (Keränen 1984, 99–100.)

Maaseutukirjeenvaihtajajärjestelmä yleistyi nopeasti ja Suometaren innoittama esimerkki levisi nopeasti muihinkin lehtiin, jolloin maaseutukirjeistä tuli oleellinen osa suomalaisen sanomalehden sisältöä koko 1800-luvun ajaksi. Suomettarella maaseutukirjeiden lähettäjiä oli vuosisadan puolivälissä jo parilta sadalta paikkakunnalta, mikä helpotti lehden varsinaisten toimittajien työtä huomattavasti. Lehti täyttyi helposti omaperäisistä kirjoituksista, mikä sopi talousvaikeuksissa painiville lehdille. Maaseutukirjeiden kirjoittajille kun ei maksettu palkkioita. Kirjeenlähettäjiä löytyi kaikista yhteiskuntaluokista, ja jopa talonpojat osallistuivat lehtien toimittamiseen. (Keränen 1984, 100.) 1850-luvulla 40 prosenttia Suometaren maaseutukirjeiden lähettäjistä voi laskea kuuluneen tavalliseen kansaan (Tommila 1979a, 5).

Kaikki maaseutukirjeet eivät kuitenkaan päätyneet muitta mutkitta lehtien sivuille. Juttuja muokattiin, korjattiin ja lyhennettiin, koska tilaa ei tietenkään ollut rajattomasti.

Maaseutukirjeenvaihtajille saatettiin myös varsin tylästi ilmoittaa, jos kirjoitus ei ylittänyt julkaisukynnystä. Maaseutukirjeet olivat usein loukkaavia, kirjallisesti kehoja tai muuten vain sopimattomia. Maaseutukirjeiden muokkaaminen latomiskelpoiseksi oli työläs ja vähemmän mieluinen pesti. (Tommila 1979a, 10.)

Maaseutukirjeiden kukoistuskausi 1870- ja 1880-luvuilla sanomalehtien taso ei ollut korkea ja toimittajan ammattia ei arvostettu (Tommila 1979a, 12). Tämän päivän näkökulmasta maaseutukirjeet tuntuvat pikemminkin yleisönosastokirjoituksilta, joissa kirjoittajan subjektiivinen mielipide on vahvasti läsnä. Toisaalta kun huomioi toimittajavakanssin epämääräisyyden, uutiskriteereiden olemattomuuden ja tuon ajan lehtien heikon tason, niin maaseutukirjeiden kirjoittajia voi siltäkin pitää enemmän lehden avustajina ja runsaslukuisena aluetoimittajajoukkona kuin yleisönosastokirjoittajina. Toimitusten paneutuminen maaseutukirjeiden sisältöön ja kirjoitusasuun kuitenkin osoittaa, että kirjeisiin suhtauduttiin toimituksellisenä aineistona, josta jyrkimmät mielipiteet ja ylilyönnit karsittiin pois.

Maaseutukirjeistä ei usein maksettu palkkaa senkään takia, että kirjoitusten saattaminen painokuntoon vaati toimitukselta paljon työtä. Toimitukset myös julkaisivat maaseutukirjoittajille tarkoitettuja ohjeita, jotka koskivat kirjoitustekniikkaa sekä sisältöä. Kirjoittajia kehoitettiin esittämään asiansa selkeästi ja välttämään henkilökohtaisuuksia tai sellaisia kokkapuheita, joita vain naapurit ymmärtäisivät. Sanomalehti Mikkeli neuvoi 1899 maaseutukirjeenvaihtajia seuraavasti: ”Älä aina puhu ensin ’ilmasta’, jos muutakin asiaa on. Jollei muuta asiaa ole, älä kynään tartukaan.” (Leino-Kaukiainen 1988, 578–579.)

Maaseutukirjeiden kirjoittajat halusivat usein kertoa paikkakuntansa edistyksellisyydestä, eikä tiettyä kilpailumentaliteettia voitu välttää. Etenkin kansanvalistuksellisia edistysaskelia kehuttiin, mutta suosittu maaseutukirjeiden aihe helsinkiläisissäkin lehdissä oli maatalous. (Tommila 1979a, 12–13.) Ullamajja Kivikuru (1990, 4) mainitsee alueellista identiteettiä koskevassa tutkimuksessaan, että juuri alisteiselle yhteisölle on tyypillistä vahva rajan ja yhteisyyden korostaminen, vaikka yhteisiä tekijöitä olisikin vähemmän kuin varsinaisissa keskuksissa. Paikallistunne on nimenomaan periferioiden ominaisuus, joissa se koetaan ja toistetaan paljon vahvemmin kuin metropoleissa. Sanomalehdillä oli 1800-luvulla oma paikallinen avustajakuntansa, mutta kirjoituksia lähetettiin myös eri puolilta maata, mistä lehdet pyrkivät saamaan tilaajia (Tommila 1988, 198).

Maaseutukirjeiden kirjoitus innosti monet myös lehtien vakituisiksi avustajiksi, jotka toimittivat tietoa toimituksille myös kirjeidensä ulkopuolelta. Maaseutukirjeiden käydessä harvinaisemmiksi, siirtyi osa niiden kirjoittajista vakituisiksi uutismiehiksi, minkä seurauksena syntyivät organisoidut paikallis- ja aluetoimittajien verkot. Helsingin lehdissä maaseutukirjeet loppuivat jo 1890-luvulla (Tommila 1979a, 12–14.) Maaseutukirjeiden hiipuminen johtui pitkälti puhelimen yleistymisestä, mutta huonot puhelinyhteydet johtivat siihen, että lehdet ennen pitkää tarvitsivat myös tiheän kirjeenvaihtajaverkon. Kirjeenvaihtajiksi maaseudulta valittiin valistunutta väkeä, kuten opettajia ja kunnalliselämään osallistuvia maanviljelijöitä. He

pystyivät jo maaseutukirjeiden kirjoittajia paremmin erottamaan oleelliset asiat ja haistamaan uutiset. Vakinaisille kirjeenvaihtajille, toisin kuin maaseutukirjeiden kirjoittajille, maksettiin myös palkkioita julkaistuista kirjoituksista. 1920-luvulla päiväkohtaiset uutiset saneltiin puhelimitse ja ajattomat kirjoitukset lähetettiin postitse. (Keränen 1984, 142.)

Sanomalehtien toimitukset olivat 1900-luvun alussa vielä suhteellisen pieniä, joten toimittajat tarvitsivat tuekseen runsaan avustajajoukon pystyäkseen tarjoamaan lukijoille päivästä toiseen mahdollisimman monipuolista ja vaihtelevaa luettavaa. Jokaisella lehdellä oli joukko säännöllisiä avustajia ja kirjeenvaihtajia, jotka kirjoittivat mitä erilaisimpia artikkeleita, pääkirjoituksia ja pieniä uutisiakin. (Leino-Kaukiainen 1988, 576.)

Lehtien avustajajoukko koostui henkilöistä, jotka samaistuivat lehden poliittiseen linjaan ja olivat siksi halukkaita tukemaan sitä omilla kirjoituksillaan. Tärkeimmät avustajat olivat yhteiskunnan johtavilla paikoilla aktiivisesti mukana poliittisessa elämässä. He edustivat yleensä alansa korkeinta asiantuntemusta ja antoivat lehdelle omalla panoksellaan lisää arvovaltaa. Helsingin ulkopuolella lehtien avustajakuntiin kuuluivat levikkialueen omat merkkihenkilöt, kunnallispoliitikot, opettajat ja papit. Varsin suuren ryhmän lehtien avustajakunnassa muodostivat kuitenkin maaseutukirjeenvaihtajat, joista useat myös toimivat kannattamansa sanomalehden asiamiehinä. Maaseutukirjeenvaihtajien lähettämiä avustuksia julkaistiin toisinaan kokonaisina kirjeinä ja toisinaan paikallisuutisina riippuen kirjoituksen tasosta ja toimituksen työskentelytavoista. (Leino-Kaukiainen 1988, 577–578.)

Sanomalehtien kirjeenvaihtoon ja kirjeenvaihtajiin kytkeytyi läheisesti asiamiestoiminta (Tommila 1988, 199). Sanomalehdet ryhtyivät 1900-luvulla perustamaan levikkialueiden tärkeimpiin taajamiin ns. asioimistoja, jotka välittivät lehden tilauksia, ilmoituksia ja painotöitä. Poikkeuksellisesti asioimistoa saattoi hoitaa myös toimittaja. Varsinainen aluetoimittajajärjestelmä alkoi syntyä vasta 1930-luvulla, kun useat lehdet sijoittivat ammattitoimittajia levikin kannalta tärkeimmille paikkakunnille. Aluksi lehdillä oli vain yksi tai kaksi tällaista sivutoimitusta. Muutenkin aluetoimitusten perustamiseen vaikutti toisen maailmansodan jälkeen kiristynyt lehtien välinen kilpailu. Täysipäiväiset aluetoimittajat pystyivät kirjeenvaihtajia tehokkaammin ja asiantuntevammin koluamaan oman alueen tärkeimmät uutiset ja välittämään toimitukseen valmiiksi ladottavaa tekstiä. Aluetoimitusten perustaminen ei kuitenkaan tarkoittanut kirjeenvaihtajaverkon katoamista ja usein kirjeenvaihtajat toimivat apuna lähimmän aluetoimituksen alaisuudessa. Nykyisin kirjeenvaihtajaverkkoa käyttävät lähinnä maakuntalehdet, kun valtakunnalliset lehdet tukeutuvat enemmän aluetoimituksiin. (Keränen 1984, 144.)

Uutiskilpa kiristyi jälleen 1950-luvun jälkeen, mikä kasvatti aluetoimitusten määrää. Samalla kun markkinointialueiden ykköslehdet vakiinnuttivat reviirinsä, huolehtivat ne aluetoimitusten perustamisesta varsinkin alueensa reunamille. Esimerkiksi Keski-suomalaisella oli 1970-luvun lopussa toistakymmentä toimistoa ja Kalevalla vastaavasti yli 20 toimistoa ja kirjeenvaihtajaa. Aluetoimitusten perustaminen on laajassa mitassa toisen maailmansodan jälkeinen ilmiö, sillä Suomen lehdistöllä on ollut vanhastaan ahkeria kirjeenvaihtajia ja avustajia maakunnissa. Välittömästi sotavuosien jälkeen uusien paikallistoimistojen tarve kasvoi ja niitä perustettiin lisää kaiken aikaa. Sotavuosina esimerkiksi Jyväskylän lehdet perustivat suurimmille paikkakunnille sivutoimistoja, millä nimellä paikallistoimistot pitkään esiintyivät. Esimerkiksi Keski-suomalaisessa sivutoimistoja alettiin kutsua 1960-luvun lopulla aluetoimistoiksi. Levikkityö jäi toimistoissa vähitellen sivummalle ja toimituksellinen rooli korostui entistä vahvemmin. (Salminen 1988, 262.) Näin aluetoimistoista tuli aluetoimituksia.

Ensimmäinen aluetoimittajan nimellä toiminut vakanssi perustettiin Suomeen 1907 Pohjois-Karjala-lehden toimesta. Esko Keränen (1984, 143–153) on myös laskenut aluetoimittajan toimitusvakanssin perustamisajankohdan keskiarvovuoden, joka tutkimuksessa mukana olleiden lehtien perusteella olisi 1946. Näin aluetoimittajan toimenkuva olisi Keräsen laskelmien mukaan Suomessa toiseksi vanhin erikoistoimittajan vakanssi heti toimitussihteerin jälkeen.

Aluetoimittajan nimikkeen ja työn toimenkuvan kirjavuuden vuoksi tarkempiin laskutoimituksiin kannattaa suhtautua varauksella. Helsingin Sanomat itse ilmoitti vakinaiseksi avustajamääräkseen 134 henkeä vuonna 1909 (Päivälehti – Helsingin Sanomat 1989, 13). Päiviö Tommila (1988, 201) puolestaan arvioi, että suomenkielisillä sanomalehdillä oli vuosien 1847–1865 välisenä aikana kaupungeissa 300 ja maaseudulla 2 200 kirjeenvaihtajaa. Tommila itsekin myöntää, että kirjeenvaihtajien identifioiminen tuolta ajalta on melko vaikea tehtävä. Toinen asia on, että aluetoimittajan nimitykset ja toimenkuvat ovat olleet vuosikymmenten ja -satojen saatossa melko monenkirjavia.

2.2 Helsingin Sanomien aluetoimittajat

2.2.1 Päivälehti aloitti maaseudun tuella

Vuonna 1888, vuotta ennen Päivälehdin perustamista, Eero Erkki haaveili Jyväskylässä omasta kansantajuisesta lehdestä Helsingissä. Omassa lehdessä hän olisi vapaampi esittämään jyrkempiä mielipiteitä kuin toimittamassaan Keski-Suomessa, joka oli Keski-suomalaisen edeltäjä. Jyväskylässä toimiessaan Erkon kun täytyi alituisen ottaa ”isännät” huomioon.

(Zetterberg 2001, 118.) Kokeneemmat toimittajat ja puolue kuitenkin rohkaisivat Erkkoa kehittämään lehteä vapaamieliseen suuntaan, mikä piti maaseutulehdessä tehdä varovaisesti ja vähitellen, jos lehti halusi säilyttää kannattajansa, isäntänsä ja lukijansa. Erkko kuitenkin jyrkensi lehden linjaa, mikä johti 1880-luvun lopulla kielikysymyksen kärjistymiseen ja uskonsotaan seurauksena kirkollisten olojen arvostelusta. (Tommila 1973, 66–76.)

Sinä aikana, kun Erkko työskenteli Keski-Suomen päätoimittajana, sai lehti monia painokanteita ja haasteita. Joutuipa Erkko kirjoituksistaan useaan otteeseen raastupaankin. Kritiikki oli melkeinpa ennenkuulumatonta ja yksittäiset ihmiset kuten viranomaisetkin veivät herkästi asioita suoraan oikeuteen sen sijaan, että olisivat tehneet oikaisun lehdelle. Erkko oli harmissaan, että epäkohdan ja rikollisten rankaisemisen sijasta kaikki vaino kohdistettiin sanomalehtiin. (Zetterberg 2001, 112–113.) Erkon harjoittama tutkiva journalismi oli uutta tuon ajan Jyväskylässä, mikä tuloksista huolimatta nostatti melkoisia myrskyjä kaupungissa. Epäkiitollinen uurastus nostatti entisestään halua perustaa oma lehti. Helsinkiin perustettavan lehden toimittamisessa oli Erkon mielestä huomioitava, että se sopisi maaseudun lukijapiirille (Zetterberg 2001, 117).

Erkon suurimpina huolina lehden perustamisessa olivat rahan puute ja epätietoisuus uuden lehden suosiosta. Niinpä hän kesällä 1889 patikoi Viipurista Itä-Suomen halki Keski-Suomeen tiedustellen, mitä uudesta lehdestä oltaisiin mieltä. Savon ja Karjalan toiveista rohkaistuneina eri puolille maata laskettiin liikkeelle keräyslistoja, joilla hankittiin varoja uuden lehden perustamiselle. Vaikka kiertokirjeillä saatiin varoja vain puolet suunnitellusta, päätettiin hankkeeseen ryhtyä. (Zetterberg 2001, 123–131.) Erkon ja hänen ystäviensä ihanteena oli Verdens Gang, pirteästi toimitettu norjalainen sanomalehti, joka ilmestyi kolmesti viikossa (Tanttu 1989, 6).

Helsingin lehtimarkkinat olivat tiukat ja asetetusta 3 000 lehden tavoitteesta jäätiin aluksi. Vuonna 1890 Helsingin Sanomia edeltäneen Päivälehdin levikki oli 1 240, josta maaseudulle meni lehtiä 926, kaupunkeihin, etupäässä Helsinkiin, 292 ja ulkomaille 21. Kannattajat olivat uskollisia ja avustajat uhrautuvia, mutta ilmoituksia tuli pieneen lehteen liian vähän (Päivälehti - Helsingin Sanomat 1989, 6).

Tilausstrategiassaan Päivälehti pyrkiin alusta lähtien hankkimaan tilaajia pääkaupungin ulkopuolelta. (Zetterberg 2001, 149.) Ilmiö oli tuttu muillekin Helsingissä aloittaneille sanomalehdille. Jo 1800-luvun alkupuolella helsinkiläiset lehdet nousivat valtakunnallisiksi, kuten maan varhaisimmat sanomalehdet olivat aiemmin tehneet. Muualla maassa ilmestyneet

lehdet puolestaan rajoittuivat omaan maakuntaan tai sitäkin suppeampaan alueeseen. (Tommila 1979b, 11.)

Helsingiläiset suhtautuivat aluksi Päivälehteen varsin ynseästi. Kun maalaiskansan tuki ja valistus koettiin muutenkin tärkeäksi lehden sisällä, olivat maaseudun kuulumiset varsin näkyvästi esillä Päivälehdessä alkutaipaleella. (Niiniluoto 1989, 49.) Maaseudun tapahtumista kertoville jutuille oli Päivälehdessä kysyntää etenkin kesällä, kun uutisoitavista tapahtumista oli pula. Avustajina maaseudulla toimivat paikalliset kirjeenvaihtajat, joiden tuotokset olivat yleensä tasoltaan varsin vaatimattomia. Kirjeenvaihtajien palkka tehdystä työstä oli yleensä ilo nähdä oma juttu painettuna lehteen, jonka toimitus ystävällisesti lähetti perästä ”irttonaisnumerona”. Tästä huolimatta Päivälehti oli kuitenkin leimallisesti helsinkiläinen lehti, jonka nuori toimittajakunta eli tiiviisti pääkaupungissa ja sen elämänrytmissä. (Niiniluoto 1989, 49.)

Erään näkemyksen mukaan toimittajan oli 1900-luvun alussa helpompi työskennellä maaseudulla kuin Helsingissä. Noihin aikoihin Helsinki oli ruotsia puhuva kaupunki ja viranomaiset suhtautuivat esimerkiksi Hufvudstadsbladetin toimittajiin suopeammin kuin suomenkielisiin. (Vuoristo 1989, 35.)

Päivälehdestä on löytynyt sen elinaikana kaikkiaan 627 avustajaa, joiden kirjoitukset olivat pääosin artikkeleita, arvosteluja sekä kirjeitä. Avustajien kirjoituksia julkaistiin vuosittain 1890-luvulla Päivälehdessä toista sataa. Helsingin Sanomissa avustajien tuotoksia oli 250 kappaletta vuonna 1905, jos mukaan ei lasketa nimimerkittömiä avustuksia, jollaisia esimerkiksi paikallisuutiset tavallisesti olivat. (Leino-Kaukiainen 1988, 576–577.)

Parin kuukauden ilmestymisen jälkeen Päivälehdessä levikki oli 1 965 kappaletta, joista 547 meni Helsinkiin (Zetterberg 2001, 149). Lehti oli siis ponnistanut käyntiin maaseututilaajien tuella, mutta sittemmin lehden suosio alkoi vankistua myös pääkaupungissa. Maaseudun lukijat lähtivätkin myöhemmin nihkeämmin tilaajiksi, sillä monet eivät katsoneet tarvitsevänsä edes paikkakunnan omaa äänitorvea, saati sitten pääkaupungin lehteä (Niiniluoto 1989, 110).

Tästä huolimatta Eero Erkko kehitteli vielä myöhemminkin Helsingin Sanomien päätoimittajana vuonna 1912 erityistä maatalousliitettä, joka julkaistaisiin kerran viikossa lehden yhteydessä. Asia raukesi, mutta kerran viikossa ruvettiin julkaisemaan 2-3 palstan laajuista maatalousosastoa. (Zetterberg 2001, 436.) Kun vuonna 1920 sysmäläiset maanviljelijät moittivat Erkkoa lehden hyökkäävästä kannasta maataloustuottajia kohtaan, Erkko vastasi:

”Helsingin Sanomat on olemassaolonsa ajan koettanut työskennellä koko Suomen kansan, sen kaikkien kerrosten ja luokkien menestystä silmällä pitäen. Tällöin ei se ole jättänyt myöskään maataloustuottajain ja maanviljelyksen etuja huomioon ottamatta. HS:n monivuotisina lukijoina on teidän täytynyt huomata, että tämä lehti aina, vilkkaammin ja monipuolisemmin kuin mikään muu lehti tässä maassa, on pohtinut maataloudellisia kysymyksiä ja että sillä näitä asioita käsiteltäessä on ollut avustajinaan maamme pätevimmat asiantuntijat.”

Helsingin Sanomat irtautui 1920-luvun aikana Kansallisen Edistyspuolueen puoluelehden asemasta vapaamieliseksi yleislehdeksi, sillä Erkko halusi sen olevan yleisen suomalaisen kulttuurin palveluksessa. (Zetterberg 2001, 539.)

Lukijoiden houkuttelu kevyemmän uutismateriaalin avulla nosti myös Helsingin Sanomien levikkiä. 1920-luvun alussa lehtiin, eikä vähiten Helsingin Sanomiin, alkoi yleisestikin tulla lisää viihdeaineistoa. Myös uutisen esittämistapa keveni ja uutinen tuli luettavammaksi. (Salokangas 1987, 378–386.) Etenkin Eljas Erkko, joka tuli lehden johtoon isänsä jälkeen, pani toimeen journalistisia uudistuksia (Salokangas 1987, 266).

Kansainväliset asiat nousivat Helsingin Sanomissa sekä uutisten että pääkirjoitusten keskeisiksi aiheiksi (Kulha, 1989, 438). Jo 1900-luvun alussa Helsingin Sanomat värväsi ahkerasti maailman eri keskuksiin ulkomaankirjeenvaihtajia, jotka olivat hyviä myyntivaltteja uusia lukijoita hankkiville asiamiehille, joita lehdellä oli eri puolilla maata jo aikaisessa vaiheessa. Helsingin Sanomilla oli lukijoita 1910-luvulla jo Pohjois-Suomea ja Savoia myöten, jonne lehtiä kuljetettiin myös hevoskyydillä. (Almila ja Enäjärvi 1989, 27–29.) Lehteä kuljetettiin maakuntiin myös postijunalla ja myöhemmin vuodesta 1958 alkaen myös postilennoilla (Almila ja Enäjärvi 1989, 101).

Sodanjälkeisille vuosikymmenille on ollut tunnusomaista myös informaation määrän valtava lisääntyminen (Kulha 1981, 31). Laajentuneen lukijakunnan kannalta oli erittäin merkityksellistä, että 1930-luvun mittaan Helsingin Sanomat laajensi uutisarvoisten asioiden skaalaa. Porvarillisen lehden ei varsinaisesti kuulunut uutisoida työväenliikkeen asioista, mutta lehti ryhtyi huomioimaan myös niitä palvellakseen lukijakuntansa kasvanutta vasemmistolaista osaa. (Salminen 1988, 156.) Myös kotimaan kirjeenvaihtajien toimintaa seurattiin tarkasti. Jos muualla julkaistua uutista ei nähty Helsingin Sanomissa, paikallista avustajaa odotti nuhtelu. (Almila ja Enäjärvi 1989, 52–53.)

Helsingin Sanomat irtaantui kilpailijoistaan 1920-luvun lopulla, eikä sen levikki kääntynyt laskuun pulavuosinakaan, jolloin sen kasvu ainoastaan hidastui. Tuolloin Helsingin Sanomilla ja Uudella Suomella oli suunnilleen yhtä paljon levikkiä pääkaupunkiseudun ulkopuolella,

Uudella Suomella 1930-luvun alussa jopa hieman enemmän. Pääkaupungissa Helsingin Sanomat nousi valtalehdeksi, vaikka Uuden Suomenkin levikki Helsingissä kasvoi. Helsingin Sanomat sai tilaajia kilpailijoittensa kustannuksella nimenomaan pääkaupunkiseudulla. Se sai tilaustuloja enemmän kuin muut, paremman peiton ilmestymiskaupungissaan ja sen lähiympäristöissä, eikä sen tarvinnut kuljettaa niin suurta osaa painoksestaan maakuntiin kilpailijoittensa tavoin. (Salokangas 1987, 390–398.)

Sota-aikana ja sitä seuranneessa 1950-luvulle jatkuneessa arkaluontoisessa tilanteessa uutisten kysyntä nousi maassa suureksi. Nimenomaan puolueettomaan tiedonvälitykseen kohdistui odotuksia jatkosotaan liittyneiden poliittistenkin pettymysten takia. Helsingin Sanomien sitoutumaton ja vapaamielinenkin linja koettiin kriisiaikana arvokkaaksi ja suorastaan turvalliseksi. (Salminen 1988, 156.)

Helsingin Sanomat varmisti sodanjälkeisessä uutispulassa asemansa maan suurimpana lehtenä ja 1950-luvun puolivälin jälkeen levikki ylitti jo neljännesmiljoonan. Levikin nousuun avitti pääkaupunkiseudun väestönkasvu ja lehti sai tehokkaan markkinoinnin ansiosta runsaasti tilaajia uusilta kehittyviltä liitosalueilta. Levikin kasvu jatkui ripeänä 1960-luvun alussa tapahtuneen pienen pysähdyksen jälkeen. Valtakunnallisesta luonteestaan huolimatta lehti keskittyi 1960-luvun jälkeen paljolti pääkaupunkiseudun ja Uudenmaan alueiden asioihin, eikä jatkanut 1950-luvulla tavoitteena ollutta täysipainoista kilpailua suurten maakuntalehtien kanssa. (Salminen 1988, 154.)

Päivälehdien satavuotisjuhlien kunniaksi Helsingin Sanomat julkaisi toukokuussa 1989 Kuukausiliitteen ohessa erikoisnumeron. Se on toistaiseksi kattavin esitys lehden historiasta (Uskali, 2003, 326). Anu Seppälä (1989, 74) kirjoittaa erikoisnumerossa Ludviginkatu nykyäikää tavoittamassa -jaksossa lehden 1960-luvun alun toimittajista seuraavaa:

”Toimituksen vanhimmat olivat olympolaisia, klassisen sivistyksen saaneita viisastenkerholaisia tai sodan kovertamia kyynikkoja.”

Kovin imartelevaa kuvaa ei juhlanumerossa anneta myöskään tuon ajan kotimaan kirjeenvaihtajista.

”Maaseudun kirjeenvaihtajaverkosto oli herttainen: joukko eläkkeellä olevia rautatieteläisiä tai virkansa puolesta muka uutislähteitten partailla kärkkyviä posteljooneja tai kansakoulunopettajia. Heidän kirjalliset kyhäelmänsä talletettiin parolle, alkeelliselle magnetofonilevyille tai kirjoitettiin puhelinsaneluna.”

2.2.2 Helsingin Sanomien alueverkosto suurimmillaan 1970-luvun lopulla

Helsingin Sanomat alkoi kehittää omaa aluetoimitusverkostoaan niinkin myöhään kuin vasta 1960-luvun puolivälissä, jolloin useaan kaupunkiin perustettiin toimituksia, joissa työskenteli kaksi tai kolme toimittajaa sekä kuvaaja. Vertailun vuoksi 1960-luvulla esimerkiksi Aamulehdellä oli jo yksitoista aluetoimitusta, Keskisuomalaisellakin yhdeksän ja Turun Sanomilla kahdeksan. Ensimmäinen kirjeenvaihtaja Helsingin Sanomilla oli toki jo 30-luvulla ensimmäisten lehtien joukossa, mutta aluetoimitusverkoston kasvu ajoittui 1960-luvulle, jolloin lehti kasvoi ja kehittyi muutenkin voimakkaasti. Ennen 1960-lukua lehden kotimaanverkko oli lähes yksinomaan kirjeenvaihtajien varassa, joista osa tosin oli ollut ammattitoimittajia ja lehden palveluksessa jo vuosikymmeniä. Heistä ei kuitenkaan käytetty nimitystä aluetoimittaja. (Keränen 1984, 143–145.)

Eljas Erkon pääperiaatteita sodan jälkeisinä vuosikymmeninä olivat teknistyvän ajan seuraaminen, yhä nopeampien tietoyhteyksien luominen ja laajentaminen, uutisverkon tihentäminen ja jakelujärjestelmän uusiminen. Helsingin Sanomista oli kehittynyt 1960-luvun puoliväliin mennessä maan muihin lehtiin nähden täysin ylivoimainen sanomalehti. Se pystyi seuraamaan aiempaa tehokkaammin koti- ja ulkomaan tapahtumia ja tavoittamaan lukijansa samanaikaisesti pitkistäkin etäisyyksistä riippumatta.

Eljas Erkon kuoltua tämän poika Aatos Erkko jatkoi lehden kehitystyötä. (Salminen 1988, 156–157.) Jo hieman ennen tätä päätoimittajina vuodesta 1961 lähtien toimineet Aatos Erkko ja Teo Mertanen olivat käyneet tammikuussa 1962 ojentamassa Eljas Erkolle paksun muistion lehden kehittämisestä. Se sisälsi huolellisesti jäsennellyn suunnitelman muun muassa uudesta toimituksellisesta työnjaosta, kirjeenvaihtajaverkoston tehostamisesta ja maaseututoimitusten perustamisesta. Uudistusehdotus oli liian raskas väsyneen Eljas Erkon toteutettavaksi ja muistio hautautui vielä toistaiseksi pöytälaatikkoon. (Seppälä 1989, 80.)

Sukupolvenvaihdos oli piristänyt lehteä 1920-luvun lopulla, ja niin tapahtui myös 1960-luvulla, jolloin muun muassa ulkomaankirjeenvaihtajia ja ulkomaanyhteyksiä lisättiin sekä parannettiin kotimaanverkostoa (Leinonen-Kaukiainen, Nygård ja Salokangas 1988, 131). Aatos Erkon päätoimittajakaudella käynnistämä Helsingin Sanomien sisällön ja ulkoasun kehittäminen vaati runsaasti uutta työvoimaa ja lehden toimittajien sekä kuvaajien määrä kasvoi vuosina 1966–1980 lähes sadalla hengellä (Klemola 1981, 104). 1960-luvulla toimittajien määrä kasvoi Suomessa muutenkin voimakkaasti. Kun vuosikymmenen puolivälissä sanomalehdistön palveluksessa oli yhteensä vajaat 900 toimittajaa, oli lukumäärä kaksinkertaistunut vuoteen

1973 mennessä. 1960-luvulla etenkin aluetoimittajien määrä kasvoi ja aikaisemmat kirjeenvaihtajat korvattiin ammattitoimittajilla. (Salminen 1988, 255.)

Helsingin Sanomilla oli ollut maaseutukirjeenvaihtajia ympäri Suomea, jotka tekivät kirjeenvaihtajan työtä oman työnsä ohella. Päätoimittaja Heikki Tikkanen perusti 1970-luvun alussa nykyisen aluetoimittajaverkoston, joka säilyi 1990-luvun alkuun saakka paljolti muuttumattomana.

Helsingin Sanomien aluetoimittajien määrä oli suurimmillaan juuri 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa. Vuonna 1978 lehdellä oli 37 aluetoimittajaa kolmellatoista paikkakunnalla Uudenmaan ulkopuolella. Neljällä paikkakunnalla aluetoimittajat työskentelivät lähinnä kotoaan käsin. Tällaisia yhden toimittajan paikkakuntia oli vuonna 1978 Hämeenlinnassa, Jyväskylässä, Mikkelissä ja Porissa. Aluetoimituksissa väkeä sen sijaan oli kuin isossa paikallislehdessä. Oulussa oli vuonna 1978 kuusi henkeä ja Tampereella viisi. Neljän hengen toimituksia löytyi Kotkasta, Kuopiosta, Lahdesta, Lappeenrannasta, Turusta ja Vaasasta. (Suomen lehdistö 1978, 24–25.)

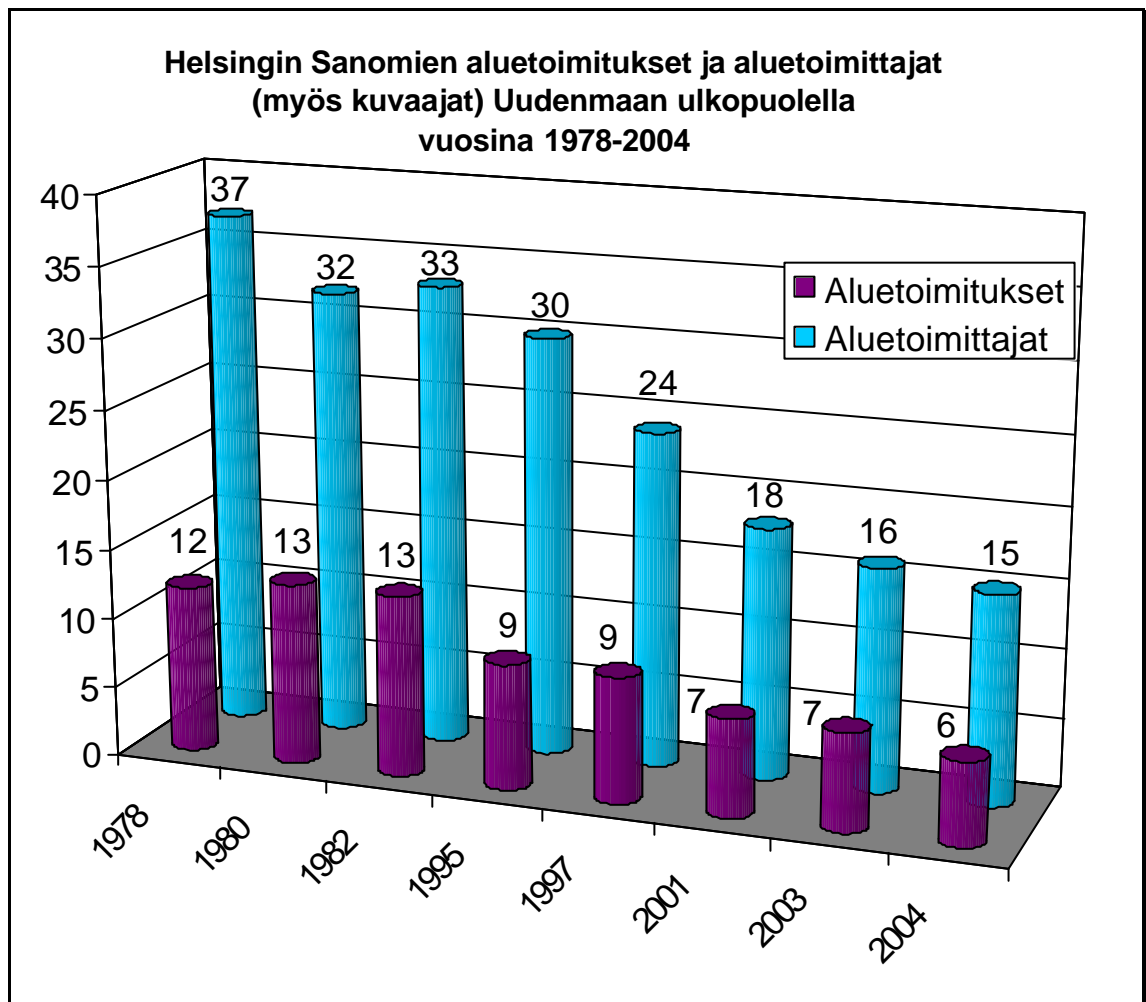
Tultaessa 1980-luvulle suurimpien aluetoimitusten vahvuutta supistettiin aavistuksen. Yli neljän hengen aluetoimitukset löytyivät enää Oulusta ja Tampereelta. Uusi avaus kohti pohjoista oli perustaa kahden hengen toimitus Rovaniemelle, jossa ei aikaisemmin vielä aluetoimitusta ollut. (Suomen lehdistö 1980, 30.) Vuonna 1982 suurin aluetoimitus löytyi Tampereelta, kun kuuden hengen toimitukseen kuului peräti kaksi kuvaajaa. (Suomen lehdistö 1982, 33.)

Aina 1990-luvun puoliväliin saakka Uudenmaan ulkopuolella toimivien aluetoimittajien määrä oli pysynyt lähes samana verrattuna 1980-luvun alkuun. Yhdeksällä paikkakunnalla oli aluetoimitus, eikä yksikään aluetoimittaja enää työskennellyt vakituisesti kotoaan käsin. Tampereen ja Kaakkois-Suomen aluetoimitus Lappeenrannassa olivat suurimmat toimitukset viiden hengen vahvuuksilla. Oulussa ja Turussa oli molemmissa neljä henkeä. Uudellamaalla toimi myös kaupunkitoimituksen alainen Uudenmaan ryhmä kolmella paikkakunnalla jonkin aikaa. Olen rajannut aluetoimitukset kuitenkin Uudenmaan ulkopuolelle, joten vuonna 1995 Uudenmaan ryhmässä toimineet seitsemän aluetoimittajaa eivät ole laskuissa mukana. (Suomen lehdistö 1995, 42–43.) Jos Uudellamaalla Helsingin ulkopuolella työskennelleet toimittajat olisi laskenut mukaan vertailuun, olisi aluetoimittajien määrässä tapahtunut muutos ollut suurempi.

Suurimmat muutokset aluetoimittajien lukumäärissä tapahtuivat 1990-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Aluetoimittajien määrä oli pysynyt pitkään yli kolmessakymmenessä, mutta seuraavan viiden vuoden aikana määrä väheni alle kahteenkymmeneen. Aluetoimitusten määrä

väheni kuitenkin vain kahdella toimituksella (Vaasa ja Lahti), joten supistus tuntui lähinnä aluetoimitusten vahvuuksissa. Vuonna 1996 Helsingin Sanomien kotimaan toimituksessa Helsingissä työskenteli yhteensä 32 henkilöä taittajat mukaan lukien (Virkkunen 1999, 102). Osaston vahvuudesta melko huomattava osa oli tuolloin vielä siis aluetoimittajia.

Vuonna 2004 aluetoimitusten määrä laski vielä kuuteen. Rovaniemen aluetoimittaja siirtyi Ouluun, josta taas poistuu vakituinen kuvaaja. Vakittiset aluekuvaajat löytyvät tämän jälkeen enää Turusta ja Tampereelta. Suurin toimitus on edelleen Tampere, jossa on kolme aluetoimittajaa ja yksi kuvaaja. Edellä mainittujen kaupunkien lisäksi aluetoimitukset löytyvät Jyväskylästä, Kuopiosta ja Lappeenrannasta. Maantieteellisesti kuusi aluetoimitusta jakautuu melko tasaisesti, vaikka Pohjois-Suomessa ja länsirannikolla onkin melko suuret kaistaleet päivystettävänä.

Kun Helsingin Sanomat pääsi lopullisesti siivilleen 1900-luvun alun vaikeuksien jälkeen, alkoi lehti kasvattaa levikkiään voimakkaasti. Sen vahvuuksia uutiskilvassa oli alusta asti runsas uutistuotanto, jonka takasivat kirjeenvaihtajat ja avustajat kotimaassa sekä ulkomailla.

Helsingin Sanomat pidättäytyi pitkään ostamasta paikallis- ja maakuntalehtiä, vaikka tällaiseen laajentumiseen tuskin varallisuuteen perustuvia esteitä olisi ollut. Taloudellinen pohja syntyy jo helsinkiläisyydestä, joka tuo lehteen helsinkiläiset ilmoitukset ja toisaalta se, että jokaisesta vähänkin merkittävämmästä työpaikasta on käytännössä ilmoitettava Helsingin Sanomissa. (Leinonen-Kaukiainen, Nygård ja Salokangas 1988, 132.) Kotimaassa toimivat asiamiehet myös edistivät lehden levikin voimakkaaseen kasvuun. Helsingin Sanomat oli edelläkävijä myös monissa sanomalehtitekniikan uudistuksissa. Se hankki muun muassa ensimmäisenä lehtenä Pohjoismaissa lennättimen vuonna 1922 (Almila ja Enajärvi 1989, 41).

Tultaessa 1970-luvulle haettiin levikille kasvua maakunnista, joiden uutisointia tehostettiin aluetoimittajaverkoston laajentamalla. Tekninen kehitys ja uutiskriteereiden muutokset ovat kuitenkin kyseenalaistaneet runsaslukuisen aluetoimittajaverkoston. Uutiskynnys maakunnista on noussut siltä osin, ettei päivänpäällistä kunnallispolitiikkaa ja muita pienimuotoisia uutisväläyksiä enää seurata yhtä tarkasti kuin vielä parikymmentä vuotta sitten. Myös internet ja sähköinen arkistointi ovat nopeuttaneet tiedonhankintaa, mikä helpottaa juttujen taustoitusta. Tätä kehitystä vasten on melko ymmärrettävää, ettei yhdessä aluetoimituksessa ole tarpeellista pitää työvoimaa pienen paikallislehden verran.

Suomen Lehdistö pohti artikkelissaan (Laurila 1996, 13–15) muutama vuosi sitten aluetoimitusten mielekkyyttä maakuntalehtien näkökulmasta, joista monet ovat niin ikään vähentäneet aluetoimitusten määrää. Vähennyksiä perusteltiin keskittämällä väkirikkaimmille alueille ja päätoimitukseen sekä resurssikysymyksillä. Vielä 1980-luvulla jotkin sanomalehdet lisäsivät aluetoimituksia, kun kilpailu lukijoista levikkialueiden reunamailla oli tiukkaa, mutta myöhemmin reuna-alueiden kalliiksi tulleista lukijoista on lakattu taistelemasta. (Salovaara-Moring 2002, 121.)

Aluetoimitusten olemassaoloa perusteltiin vahvalla asiantuntemuksella, imagosyillä ja sillä, ettei toimittajan ja lukijan välillä saa olla liian suurta välimatkaa (Laurila 1996, 14–15). Inka Salovaara-Moring viittaa aluemediatutkimukseen, jonka mukaan pohjoiseen mentäessä myös paikallisuuden merkitys lukijoiden uutiskiinnostuksessa kasvaa (Salovaara-Moring 2002, 124). Maakuntalehtien aluetoimittajat pienemmillä paikkakunnilla ovat toki tiiviimmässä yhteistyössä lukijoihin kuin Helsingin Sanomien aluetoimittajat. Virkeiden aluetoimitusten mainittiin tuovan lehteen elävyyttä ja lisäävän sen painoarvoa. Maakuntalehtien aluetoimittajat olivat yhtä mieltä

siitä, että alueelta on löydettävä enemmän juttuja, jotka kiinnostavat koko levikkialuetta, sillä paikallislehdet ovat asia erikseen. Yksi jutussa haastatelluista aluetoimittajista mainitsi, että he ovat tähän mennessä keskittyneet liiaksi paikallisiin ja kunnallisbyrokraattisiin aiheisiin, mikä ei haastateltavan mielestä ollut nykyaikaista lehdentekoa. (Laurila 1996, 13–14.)

2.2.3 Helsingin Sanomien levikin ja peiton alueellinen kehitys

Helsingin Sanomat oli kasvanut Helsingin ja samalla koko Suomen suurimmaksi lehdeksi jo 1920-luvun loppuun mennessä. Irtaantuminen helsinkiläisistä kilpailijoista perustui menestykseen pääkaupungissa. Lehdestä oli alun alkaen muodostunut pääkaupunkilainen lehti, jonka levikistä suurin osa oli suuntautunut Helsinkiin ja sen lähiympäristöön, toisin kuin kilpailija Uuden Suomen, jonka levikistä puolet jaettiin Helsingin ulkopuolelle. Lehtien levikit Helsingin ulkopuolelle olivat vielä 1930-luvun alussa tasoissa ja erot tästä eteenpäin syntyivät juuri pääkaupungin levikistä. Helsingin Sanomien levikki on kasvanut melko tasaisesti lukuun ottamatta muutamia taantumien vuosia. 1980-luvun alkuun tultaessa levikki ylitti 400 000 kappaleen rajan ja 1980-luvulla Helsingin Sanomista tuli Pohjoismaiden suurin aamulehti. (Löyttyniemi 1988, 339.)

Helsingin Sanomien kokonaislevikin kasvun taantuminen ajoittui 1960-luvulle. Kun esimerkiksi Kotkan markkinointialueella 1960-luvulla joka kolmas talous tilasi muiden lehtien lisäksi Helsingin Sanomia, kymmenen vuoden kuluttua enää noin joka viides talous teki näin. Peittoprosentit kuitenkin lähtivät kasvuun 1970-luvulla, jolloin lehdessä otettiin käyttöön uusia markkinointijärjestelmiä ja ilmoitusmarkkinointia vahvistettiin. (Löyttyniemi 1988, 340–341.)

Lehden levikin jakautumisesta on käytettävissä tietoja vuodesta 1960 lähtien. Vuonna 1983 Helsingin Sanomien levikki oli koko maassa yhteensä 418 607 kappaletta. Helsingin markkinointialueelle koko levikistä meni yli 290 118 lehteä ja muualle Suomeen 128 489 lehteä. Uudenmaan ulkopuolella yli kymmenen tuhannen kappaleen levikkialueita olivat Turun, Tampereen, Kotkan ja Kuopion levikkialueet. Lahden ja Jyväskylän levikkialueet jäivät niukasti alle kymmenen tuhannen. (Löyttyniemi 1988, 340–341.) Uudenmaan ulkopuolisten tilaajien osuus Helsingin Sanomien koko levikistä oli 1980-luvun alussa 30,7 prosenttia.

Helsingin Sanomilla oli vanhastaan Itä-Suomessa suhteellisesti suurempi levikki kuin Länsi-Suomessa, minkä taustalla olivat vahvat historialliset perinteet. Varsinais-Suomessa, Hämeessä, ja Satakunnassa oli suuria ja vahvoja sanomalehtiä, jotka Turun Sanomia lukuun ottamatta olivat katsomukseltaan konservatiivisia. Helsingin Sanomien alkuaan nuorsuomalainen,

myöhemmin edistysmielisesti painottunut sisältö oli lähempänä Itä-Suomen perinteiltään nuorsuomalaista mielipideilmastoa. (Löyttyniemi 1988, 340.)

Suurin osa Helsingin Sanomien lukijoista asuu luonnollisesti lehden ydinlevikkialueella. Vuonna 1994 sen peitto oli koko maassa arkisin 22,8 prosenttia ja Helsingin markkina-alueella 64,5 prosenttia. Vuonna 1997 vastaavat prosenttiosuuden olivat 22,1 ja 62,0. Kaksi vuotta myöhemmin vuonna 1999 peitto koko maan talouksista oli arkisin 20,1 ja Helsingin markkina-alueen talouksista 59,5 prosenttia. (Hujanen 2000, 25.)

Vuonna 2003 Helsingin Sanomien arkilevikki koko maassa oli 439 905 kappaletta ja Uudenmaan ulkopuolisen Suomen osuus kokonaislevikistä 120 972 kappaletta. Muun Suomen osuus Helsingin Sanomien tilaajista oli siis 27,5 prosenttia eli runsas neljännes. Helsingin Sanomien sunnuntailevikki ylitti vuonna 2003 niukasti puolen miljoonan rajan, mistä Uudenmaan ulkopuolisia tilauksia oli 30,1 prosenttia. Lehden arkipeitto pääkaupunkiseudulla oli 56,9 prosenttia, Uudellamaalla 35,4 ja muualla Suomessa 7 prosenttia. Näin koko maan peitoksi tulee 18,7 prosenttia. (Helsingin Sanomien levikkitiedot 2003.)

Muuttoliike vahvisti 1960- ja 70-luvuilla Helsingin alueen väkilukua, mutta pääkaupunkiin ja sen lähiympäristöön muualta Suomesta muuttaneet tottuivat vasta vähitellen lukemaan ja tilaamaan alueen valtaalehteä (Löyttyniemi 1988, 340–341). Ari Palenius ja Kristiina Räisänen (1999, 5–6) ovat tutkineet pro gradu -työssään pääkaupunkiseudun sisäistä muuttoliikennettä ja muualta Suomesta sinne muuttaneiden elämäntyyliä. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös miten muuttajat tilasivat Helsingin Sanomia, minkä mukaan 70 prosenttia pääkaupunkiseudulle tai sen sisällä muuttaneista tilaa lehden (Palenius ja Räisänen 1999, 69). Tutkimus ei kuitenkaan erittele, kuinka moni pääkaupunkiseudulle muualta Suomesta muuttaneista tilaa tai alkaa tilata Helsingin Sanomia.

Helsingin Sanomien kotimaan sivujen sisältöä ja aluetoimitusten tarpeellisuutta voi pohtia lukijalähtöisesti. On syntyperäisiä helsinkiläisiä, maakunnissa asuvat tilaajat ja maakunnista Helsinkiin muuttaneet tilaajat. Viimeksi mainittua, melko suurta, ryhmää kiinnostanee ainakin jonkin verran myös Helsingin ulkopuoliset tapahtumat. Ei tule myöskään väheksyä syntyperäisten helsinkiläisten kiinnostusta kotimaan tapahtumiin. Aluetoimituksien pitämisellä maakunnissa taas varmistetaan, että juttuihin varmasti saadaan haluttu näkökulma sen sijaan, että materiaali otettaisiin uutistoimistoilta tai paikalle lähetettäisiin toimittaja. Isolle lehdelle tämä on tietysti myös arvovaltakysymys.

3. ALUETOIMITTAJAN IDENTITEETTI

3.1 Yleis- vai erikoistoimittaja

Toimittajan työn muutokset heijastuvat myös aluetoimittajan työhön. Aluetoimittaja on kuitenkin toimittaja, joka on kaikkein pisimmälle säilyttänyt perinteisen roolin – hän on ”yleismies”. Suurimmalla osalla aluetoimittajista on suuri alue hoidettavanaan, mistä on pengottava esiin mitä erilaisimpia juttuja. Työ ei näin ollen voi olla yhtä eriytynyttä kuin saman lehden päätoimituksen toimittajien työ. (Talvinen 1982, 42.) Aluetoimittajan työtä voisi verrata myös ulkomaankirjeenvaihtajan työhön, missä juttujen aihealue ja työreviiri on vieläkin laajempi.

Toimittaja Ilari Tapio (1996, 15–16) kuvailee humoristisessa artikkelissaan aluetoimittajan olevan kotikentällään kuin vakuutustarkastaja. ”Aluetoimittajan persoonaan on säilyttänyt luterilaiset perusarvot: työmoraali, vastuuntunto, nurkkapatriotismi, kilpailullinen kunnianhimo, sisukas tiedonjano ja usein konkreettinenkin erämaahenki.” Aluetoimittajan arvoa Tapio puolestaan perustelee seuraavasti: ”Nimenomaan oman alueensa asiantuntijana pätevä aluetoimittaja vastaa viittä virkamiesjournalistia keskustelutoimituksen maisemakonttorissa.” (Tapio 1996, 15.)

Helsingin Sanomien aluetoimittajien ammatti-identiteetti tuskin kuitenkaan rakentuu yllä mainitun nurkkapatriotismin varaan. Helsingin Sanomien toimittajat ovat kuitenkin tekemässä juttuja pääasiallisesti pääkaupunkiseudun lukijoille, eikä heillä ole näkymätöntä velvoitetta oman alueen positiivisen imagon edistämisestä. Pikemminkin Helsingin Sanomien aluetoimittajien työtä ohjailevat journalistiset periaatteet kuin alueellisuuden korostaminen. Alueellisen viitekehyksen sijaan aluetoimituksissa ”leija ilee” pikemminkin lehden linja (Orjala 1995, 202).

Ari Heinosen (1996, 230–231) mukaan journalistisen työn ammatti-identiteetti rakentuu kahdenlaisista aineksista. Ensinnäkin toimittajien kuvaan omasta roolista vaikuttaa se, millaisia yhteiskunnallisia odotuksia ja vaateita kohdistuu journalismiin yhteiskunnallisena instituutiona. Journalismiin toivotaan kehittävän demokratiaa, sen on oltava vapaata julkiselta vallalta ja mieluiten vielä kehitettävä tasa-arvoa, jotta yhteiskunnan eri ryhmiä ja myös yksittäisiä kansalaisia kohdellaan siinä tasavertaisesti. Toisaalta journalistiseen ammatti-identiteettiin vaikuttavat toimittajakunnan omat käsitykset työnsä merkityksestä yhteiskunnalle ja heille itselleen. Asenne omaan työhön ja ammatilliseen rooliin rakentuu myös henkilökohtaisista

seikoista, kuten vaikkapa halu parantaa maailmaa tai päästä hyville ansioille. Toimittajan rooli rakentuu ammattikuntaan kohdistuvista odotuksista suodatettuna subjektiivisten asenteiden kautta. Sen perusta on ammatin yhteiskunnallisuudessa, joka tulkitaan yksilöistä koostuvan ammattikunnan kollektiivisen tajunnan kautta, jolloin perustana ovat toimittajien jakamat näkemykset oman ammatillisen asemansa velvollisuuksista ja oikeuksista yhteiskunnassa.

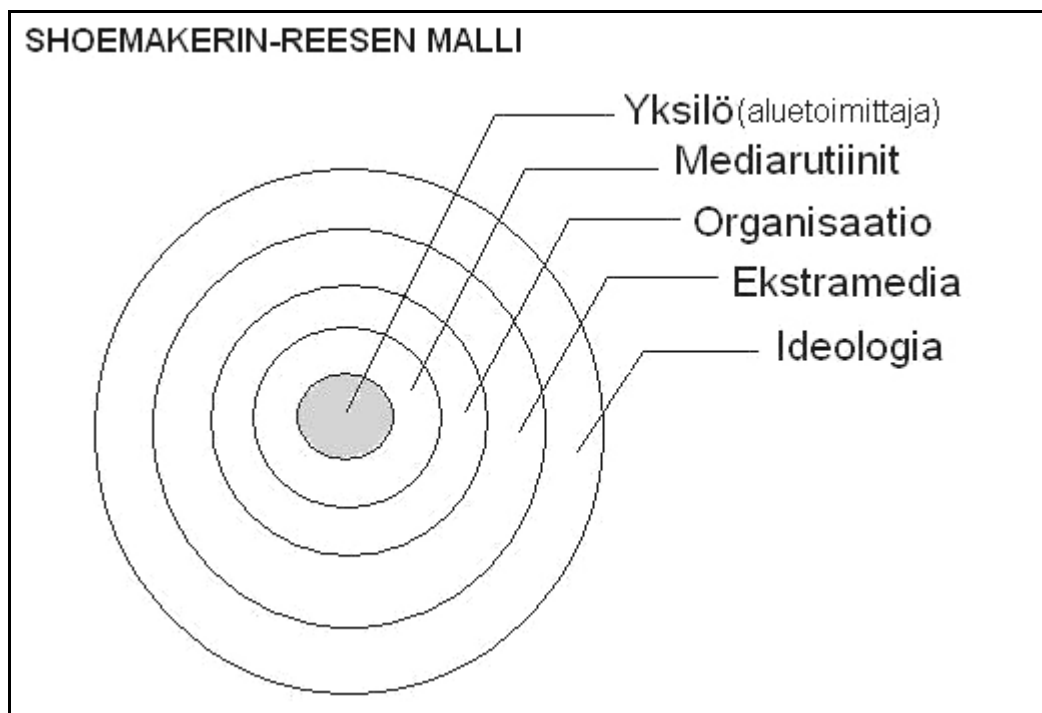
Sanomalehtitoimittajan ammattiin hakeutumisessa on aina ollut kannustimena käsitys, jonka mukaan kyseessä on vapaa työ, eikä sitä ole tavallisten virkamiesten tapaan sidottu kellonaikaan. Journalismissa on myös kiehtonut luovuus, kirjailijaan tai taiteilijaan verrattava itsensä ilmaisu ja ennen muuta halu päästä vaikuttamaan yhteiskunnan asioihin eli suora vallankäyttö. Sen on tehnyt henkilökohtaiseksi jatkuvasti lisääntyneet kuvalla ja nimellä varustetut artikkelit. (Salminen 1998, 20.) Ammatillisen identiteetin vastapainona myös Heinonen kuvaa toimittajan työn arkisempia motiiveja. Uravalinnan syyt kertovat, että ihanteiden taustalla saattavat olla huomattavasti arkisemmat syyt, kuten halu toteuttaa itseään ja journalistisen työn vapaus. Ammatin vapaus ja eräänlainen professionaalinen myytti on, että toimittajan työajat ovat säännöllisen epäsäännölliset ja että toimittajilla on itse mahdollisuus säännellä työtahtiaan. Heinosen mukaan ihanne- ja arkiroolin eroista huolimatta journalistien ammatillisen identiteetin olennainen osa on juuri itsenäisyys. (Heinonen 1996, 233–235.)

Aluetoimittajan työ on itsenäistä siinä missä muidenkin toimittajien, mutta sen lisäksi se on itsenäistä myös työyhteisön sisällä. Päätoimituksen osastoilla toimittajat voivat tehdä ryhmätyötä omien mieltymyksiensä mukaan, mutta aluetoimituksissa aluetoimittaja on enemmän omillaan. Siitäkin huolimatta, vaikka Helsingin Sanomat on käytännössä luopunut yhden hengen aluetoimituksista, käy puhelinpäälliköiden aluetoimittajien kanssa sekä kierrättää aluetoimittajia päätoimituksessa. Sen sijaan journalistisen vapauden toteuttamiseen aluetoimittajalla voi olla tavallistakin paremmat mahdollisuudet, koska lehti ei ole niin riippuvainen alueellisista ilmoittajista ja vallankäyttäjistä, eikä aluetoimittaja ole sidottu niin tiukasti alueellisiin uutiskriteereihin. Haastattelemieni aluetoimittajien omia käsityksiä työn vapaudesta käsittelemän luvussa 6.5.

3.2 Aluetoimittajan identiteetti Shoemakerin-Reesen mallin kautta

Aluetoimittajan työtä voi tarkastella Pamela Shoemakerin ja Stephen Reesen (1991) mallilla, joka kuvaa journalismin sisältöihin vaikuttavia tekijöitä. Mallia on kritisoitu hierarkkiseksi ja siitä, että se pitää eri tasot liiaksi toisista erillään. Esimerkiksi Tuomo Mörä (1999) on kehittänyt Shoemakerin ja Reesen mallista pidemmälle viedyn lianimallin, jossa eri tasot ovat

monisäikeisempiä niiden koon vaihtuessa ja lomittuessa toisten sekaan. Tässä työssä keskityn kuitenkin tarkastelemaan perinteistä Shoemakerin ja Reesen mallia.

Mallin yksilötasolle sijoittuu toimittaja itse, tässä tapauksessa aluetoimittaja. Yksilötasolla tarkastelun kohteena ovat journalistien henkilökohtaiset arvot, asenteet, luonne, ammatillinen tausta ja koulutus. Shoemaker ja Reese uskovat, että aluetoimittajien ammattitaidolla ja etiikalla on suora vaikutus viestimen sisältöihin, mutta henkilökohtaisilla arvoilla ja asenteilla on epäsuora vaikutus. He myös huomauttavat, että yksittäisellä toimittajalla, joka työskentelee päätoimituksen ulkopuolella aluetoimituksessa, saattaa olla oleellisesti enemmän mahdollisuuksia säädellä juttujen aiheita ja sisältöjä kuin päätoimituksessa työnjohdon tarkemmassa valvonnassa työskentelevällä toimittajalla. (Shoemaker ja Reese 1991, 102–103.) Huomio on mielenkiintoinen työni kannalta, sillä yksi aluetoimittajan työn olennaisista piirteistä on juuri työn vapaus ja omatomisuus.

Mediarutiineja Shoemaker ja Reese pitävät toimittajan kannalta melkein välttämättöminä, sillä kuten lukijoiden, on myös toimittajien aika ja huomio rajallista. Toimittajat saattavat kuitenkin myös jäädä rutiiniensa vangeiksi. Myös ulkopuoliset tahot pääsevät käyttämään toimittajia paremmin hyväkseen, jos he ovat selvillä toimittajan rutiineista. (Shoemaker ja Reese 1991, 137.) Tuomo Mörän (1996, 105–106) mukaan uutisten ja juttujen teollinen tuotanto edellyttää rutiineja, joilla informaatiotulvasta valitaan muutama julkaistava aihe sekä niiden käsittelytapa nopeasti ja tehokkaasti. Ammattitaitoinen journalisti pystyy melko nopeasti sanomaan, onko jokin asia uutisoinnin arvoinen vai ei. Mörä on Shoemakerin ja Reesen lailla

samaa mieltä siitä, että vakiintuneet toimintatavat antavat mediarutiinit tunteville lähteille mahdollisuuksia vaikuttaa viestimen sisältöön, johon pyrkii muutenkin vaikuttamaan koko ajan kasvava ammattitaitoisten tiedottajien ja pr-henkilöiden joukko. (Mörä 1996, 114.)

Oletukseni on, että Helsingin Sanomien aluetoimittajien mediarutiinit poikkeavat melkoisesti samalla alueella toimivan maakuntalehden toimittajan vastaavista rutiineista, koska ensiksi mainitulla ei ole velvoitteita yhtä kattavaan uutistuotantoon. Vähäisempien mediarutiinien haittapuolena voisi nähdä uutistuotannon jonkinasteisen sattumanvaraisuuden. Mediarutiinien kollektiivisuus kuitenkin selittää viestimien sisällön samankaltaisuutta (Mörä 1996, 105). Tässä mielessä perinteisistä mediarutiineista poikkeamisen ja aiheiden poimimisen paikallisen uutisagendan ulkopuolelta voi nähdä mahdollisuutena.

Organisaatiolla eli toimittajan työnantajalla on kiistaton merkitys uutistuotantoon, vaikka sen vaikutuksia on tutkittu vähemmän kuin toimitusrutiinien merkityksiä. Sanomalehtien tavoitteena on luotettavan uutisvälityksen lisäksi myös voiton tavoittelu, joka heijastuu väistämättä myös journalistiseen sisältöön. (Shoemaker ja Reese 1991, 172–173.)

Helsingin Sanomia julkaiseva SanomaWSOY-konserni on viime vuosina kasvanut voimakkaasti eri aloille ja myös ulkomaille. Helsingin Sanomat ei ole pelkästään itsenäinen sanomalehti, vaan osa suurta konsernia. Vaikka puolueettoman tiedonvälityksen taustalla on oltava kestävä ja sitoutumaton talouspohja, voi journalismiin heijastuvia vaikutuksia pohtia, jos liiketoiminnan lonkerot levittäytyvät entistä laajemmalle.

Joukkoviestinnän omistus keskittyy entistä harvempiin käsiin ja joukkoviestintäyrityksiä johdetaan kuin muitakin liikeyrityksiä. Vaikka joukkoviestinnän sisältöjä tuotetaan kuten mitä tahansa massatuotetta, ovat viestintätuotteet silti omanlaisiaan. Viestintäjärjestelmien kehityssuuntaa pohdittaessa on kuitenkin muistettava, että taustalla ovat taloudelliset päätökset. Talouden perusmekanismin lainalaisuudet ovat tärkeitä nimenomaan viestimien pitkän tähtäimen kehitykselle. (Sparks 1996, 20–23.) Tämä on hyvä pitää mielessä tarkasteltaessa Helsingin Sanomien aluetoimitusten kehityskulkua. Ohessa on Helsingin Sanomien periaatelinja kokonaisuudessaan.

Helsingin Sanomat on sitoutumaton päivälehti, joka pyrkii edistämään ja vahvistamaan kansanvaltaisuutta, yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta ja mielipiteen vapautta. Tehtävänsä lehti toteuttaa ensisijaisesti tasapuolisen, nopean ja luotettavan uutisvälityksen avulla. Helsingin Sanomat määrittää kantansa itsenäisesti, riippumatta poliittisista tai taloudellisista päätöksentekijöistä tai muista painostusryhmistä. Tätä riippumattomuuslinjaansa lehti seuraa myös päivittäisessä uutisvälityksessään. Pyrkinessään puolustamaan ja vahvistamaan moniarvoisen yhteiskunnan kansanvaltaisuutta Helsingin Sanomat kiinnittää erityisesti

huomiota mielipiteen vapauden toteutumiseen. Helsingin Sanomien käsityksen mukaan yhteiskunnan tasapainoinen kehitys on mahdollinen vain silloin, kun kaikkia kansalaisia palvelevan, monipuolisen tiedonvälityksen jatkuvuus on taattu. Uutisvälityksessään Helsingin Sanomat pitää tavoitteena sellaisen kokonaiskuvan muodostumista, joka koostuu kansalaisten omaehtoisille ratkaisuille tarpeellisista tiedoista.

Yleensä toimittajat tottuvat melko pian talon tavoille ja alkavat noudattaa viestimen sisäisiä kirjoittamattomia sääntöjä ja periaatteita (Mörä 1993, 21). Monissa tapauksissa lopullinen portinvartija ei ole toimittaja, vaan se organisaatio, jossa hän työskentelee. Toimittajat sisäistävät nopeasti esimiestensä uutiskriteereitä ja arvostuksia alkaen toimia niiden mukaisesti. Toimittaja voi alkaa tiedostamatta harrastaa itsensensuuria tiettyjä aiheita kohtaan, jos hänen juttunsa on aiemmin kyseisestä aiheesta jätetty julkaisematta tai idea on tyrmätty. (Shoemaker ja Reese 1991, 142.)

Esimerkiksi Daniel Chomsky (1999, 579) tutki maailman arvovaltaisimpana pidetyn New York Times -sanomalehden sisäistä tiedonkulkua. New York Times korostaa lehden riippumattomuutta, objektiivisuutta ja ammattitaitoa, eikä omistajien oleteta sekaantuvan journalistien työhön. Chomskyn mukaan johdon kontrollimekanismit voivat kuitenkin olla lähes näkymättömiä, eivätkä työntekijät välttämättä edes tunnista niitä. Näkymätön kontrolli voi olla jopa tehokkaampaa kuin näkyvämmät painostuskeinot, jotka voisivat aiheuttaa konflikteja ja häiriöitä (Uskali, 2003, 31).

Neljättä kehää Shoemaker ja Reese nimittävät mallissaan ekstramediaksi, jonka voi myös suomentaa ulkopuoliseksi toimijoiksi tai tahoiksi (Uskali, 2003, 30). Ulkopuolisilla toimijoilla Shoemaker ja Reese tarkoittavat lähinnä lähteitä, joiden varassa toimittajat päivittäin työskentelevät. Ensinnäkin on tärkeää, millaisiin lähteisiin toimittajat ylipäätään turvautuvat ja toisekseen, lähteet voivat säädellä kerrotun informaation määrää omien etujensa mukaisesti. (Shoemaker-Reese 1991, 219.) Hyvän lehtimiestävän peruseriaatteisiin kuuluu, että toimittajan on työssään pyrittävä totuudenmukaiseen ja monipuoliseen tiedonvälitykseen, eikä mitään olennaista asiaan liittyvää saa jättää kertomatta (Vuortama 1984, 46). Asioiden oikea laita ei välttämättä kuitenkaan välity lukijoille, vaikka toimittaja noudattaisi hyvää lehtimiestapaa pilkulleen ja haastateltavan jokainen sana olisi totta. Lähteiden ei aina tarvitse suoranaisesti valehdella toimittajille, vaan he voivat kertoa osatotuuksia oman etunsa mukaisesti sekä värittää tai vähätellä asioita (Shoemaker-Reese 1991, 178). Vaikka kaikki lähteet eivät toimikaan itsekkäistä tarkoituseristä käsin, on paljon toimittajan ammattitaidosta ja sinnikkyudesta kiinni, millaisia tietoja hän saa lähteistään irti. Luvussa 6.1.3 selvitän teemahaastattelulla Helsingin Sanomien aluetoimittajien tiedonhankintatapoja ja luvussa 6.2 sitä, miten heihin suhtauduttiin eri puolilla maata Helsingin Sanomien toimittajina.

Shoemakerin ja Reesen mallissa uloimman kehän muodostaa ideologia ja se pitää sisällään tavallaan kaikki edelliset tasot. Ideologian kehää voisi tässä yhteydessä lähteä laajentamaan vaikka kuinka pitkälle hegemonian ja paradigman käsitteillä, kuten Shoemaker ja Reese (1991, 243–251) tekevät. Luvussa 6.3 selvitän edustavatko Helsingin Sanomien aluetoimittajat työnantajaansa, omaa tai pääkaupunkiseudun aluetta, omaa ammattikuntaansa vai itseään. Ennen aluetoimittajat olivat oman maakuntansa sanansaattajia, mutta uskon, että teemahaastatteluni antavat hieman toisenlaisia tuloksia.

3.3 Onko aluetoimittaja vapaa alueen rajoitteista

Helsingin Sanomien on huono lähteä kilpailemaan maakuntalehtien uutistarjontaa vastaan. Aluetoimitusten on turha kauhoa päivänpäällisiä rutiinijuttuja, jotka eivät kuitenkaan mahtuisi lehden sivuille. Sen sijaan aluetoimituksissa keskitytään omiin aiheisiin, joilla valtakunnalliset aiheet usein paikallistetaan aluetasolle. Helsingin Sanomat pystyy kokonsa ja sijaintinsa puolesta käsittelemään maakuntien asioita monesti alueella toimivia maakuntalehtiä vapaammin. Maakuntalehtien kirjoittamista voivat rajoittaa lämpimiksi käyneet suhteet päättäjiin, puoluepoliittinen sitoutuneisuus tai riippuvuus paikallisista ilmoitustuloista. Pertti Klemola (1981, 142) kuvailee Helsingin Sanomien asemaa seuraavasti.

”Toisaalta Helsingin Sanomia on raikkaampi lukea kuin useimpia maakunnan ykköslehtiä. Se voi kirjoittaa Hämeenlinnan tai Kuopion asioista vapautuneemmin ja ulkopuolisemmin kuin lehdet, joiden omistajat ja johto ovat monin tavoin sidoksissa kaupungin päätöksentekijöihin, kriittisemmin kuin esimerkiksi Hämeen Sanomat tai Savon Sanomat. Maakunnasta, jopa Turusta katsoen Helsingin Sanomat on virkistävä keidas, yhteiskuntakritiikin äiti: vain Turun Sanomien tietoihin tyytyvä turkulainen ei tietäisi puoliakaan kaupunkinsa vallanpitäjien keskinäisestä pelistä ja väärinkäytöksistä, ilmiöstä, jota Helsingin Sanomien reportaasin otsikon mukaan on yleisesti alettu nimittää ’Turun taudiksi’.”

”Turun taudista” kertova reportaasi ilmestyi Helsingin Sanomissa talvella 1981 ja Turussa lehden irtonumerot myytiin tuolloin loppuun jo aamupäivän aikana (Klemola 1981, 142). Journalismilla on Risto Kuneliuksen (1998, 177) mukaan tärkeä yhteiskunnallinen funktio siinä, että se ottaa ammatillisesti hoitaakseen ihmisten sinänsä terveen epäilyn systeemiä kohtaan. Joidenkin mielipiteiden mukaan Helsingin Sanomat julkaisi Turusta aikoinaan pelkästään negatiivisia aiheita käsitteleviä juttuja. Turun pitkäaikainen aluetoimittaja Anneli Tukia arvelee, että mielikuva negatiivisesta uutisoinnista on saattanut syntyä siitä, ettei positiivinen uutisointi herätä aina vastaavaa huomiota kuin negatiivinen. (Itkonen, 2001.)

Myös Helsingin Sanomien pitkäaikainen Jyväskylän aluetoimittaja Maire Vaajakallio sai kokea 1950-luvulla, miten oman lehden sitoutuneisuus alueeseen oli vähällä estää ison uutisen. Tuolloin Keski-suomalaisessa työskennellyt Vaajakallio oli suuren vakoilutapauksen jäljillä, mutta oma lehti ei ollut halukas asiaa julkaisemaan. Lehden mielestä pääepäilty oli liian tunnettu mies ja vielä lisäksi mukana heidän juhannustyttötoimikunnassaan. Vaajakallion esimies pelkäsi lehden maineen kärsivän jutun julkaisemisesta ja päätti odottaa, että jokin toinen lehti ottaisi asian ensin uutisoitavaksi. Vaajakallio sai kuitenkin luvan jutun välittämiseksi eteenpäin, minkä jälkeen hän otti yhteyttä Helsingin Sanomiin, joka teki asiasta uutisen. Vakoilurengas otettiin kiinni 1953 ja pian tämän jälkeen Vaajakallio siirtyi Helsingin Sanomien Jyväskylän aluetoimittajaksi. (Kiipula, 2003.)

Toki Helsingin Sanomatkin on joutunut kärsimään laskelmoivasta vallankäytöstä. Kun lehti täytti 75 vuotta vuonna 1964, se varoitti lukijoitaan valtion taipumuksesta pyrkiä holhoamaan julkista sanaa. Lehden mielestä usko vapaaseen mielipiteenmuodostukseen oli usein harhaa myös demokraattisesti hallituissa maissa. ”Hallitukset pimentävät mielellään tärkeitä uutisia ja antavat niitä yksipuolisesti omien puolueittensa lehdille”, lehti huomautti tuolloin pääkirjoituksessaan. Helsingin Sanomat onkin ollut valtionjohdon erityisenä silmätikkuna vaikutusvaltaisen asemansa takia. Lehti on kokenut ulkopoliittisessa kirjoittelussaan kokonaan toisenlaista painetta kuin maakunnan lehdet. (Salminen 1988, 158.)

Outi Talvinen (1982, 93) kysyi pro gradu -työssään, jossa hän vertasi keskenään aluetoimittajia ja päätoimitusten toimittajia Satakunnassa, pyrkivätkö paikkakunnan vallankäyttäjät mitenkään vaikuttamaan aluetoimittajien kirjoitteluun. Tähän kaksi kolmannesta aluetoimittajista vastasi myöntävästi. Sen sijaan päätoimituksen toimittajat kokivat vaikuttamisyrityksiä huomattavasti vähemmän.

Paikalliset tahot olivat oppineet välttämään aluetoimittajien erityisesti inhoamaa suoraa vaikuttamista. Sen sijaan neuvoja asioiden korostamisesta tai vähättelystä esiintyi usein. Tällaisista vaikuttamisyrityksistä aluetoimittajat selvisivät kuitenkin kohteliaasti kieltäytymällä. Joillekin aluetoimittajille oli yritetty tarjota jopa valmiita juttuja ja erityisesti vaalivuonna vaikuttamisyritykset korostuivat. (Talvinen 1982, 94.)

Tutkimuksessaan Talvinen toteaa aluetoimittajien olevan hyvin vahvasti sidoksissa paikkakuntaansa, eivätkä he siksi halua apautua riitoihin vallankäyttäjien kanssa. Vaikeissa tilanteissa aluetoimittajat pyrkivät aina sopuratkaisuun, vaikka omista periaatteista tinkimällä. Talvisen haastatteleminen aluetoimittajien työkenttään kunnallisiaiheet kuuluivat sen verran

erottamattomasti, ettei välirikkoa paikallisten kunnansien kanssa voinut kuvitella. (Talvinen 1982, 94.)

Talvisen tutkimus käsitti siis Satakunnan alueella työskentelevät aluetoimittajat. Lähinnä haastateltavat koostuivat maakuntalehtien aluetoimittajista, vaikka mukana oli myös yksi Helsingin Sanomien aluetoimittaja. Talvisen haastateltavat toimivat siis pienemmillä paikkakunnilla kuin nykyiset Helsingin Sanomien aluetoimittajat. Pienessä kunnassa maakuntalehden aluetoimittaja on varmasti riippuva isempi paikallisista tekijöistä kuin suuren valtakunnallisen lehden aluetoimittaja isommassa kaupungissa. Kaksikymmentä vuotta myöhemmin tuntuu myös käsittämättömältä, että joku tarjoaisi valmiita juttuja aluetoimittajille toimitukselliseksi aineistoksi. Pahempaa loukkausta toimittajan ammattietiikkaa kohtaan on vaikea kuvitella. Todennäköistä kuitenkin on, että aluetoimittajat edelleenkin joutuvat keskustoimituksia useammin vaikutusyritysten kohteeksi. Voisi myös kuvitella, että aluetoimitusta hyötymistarkoituksessa lähestyvä ihminen osaa aavistaa, että suuren valtakunnallisen lehden toimittaja osaa valveutuneemmin torjua vaikutusyritykset, jotka ovat saattaneet mennä läpi paikallisissa viestimissä. Tutkimukseni teemahaastatteluissa tulen kysymään aluetoimittajilta, onko Helsingin Sanomien vaikutusvaltaa yritetty käyttää hyväksi ja ovatko paikalliset vallankäyttäjät pyrkineet jopa vaikuttamaan aluetoimittajien kirjoituksiin. Näiden kysymysten tuloksia käsittelen luvuissa 6.2.1 ja 6.2.2.

3.3.1 Saako aluetoimittaja kiintyä alueeseensa?

Teemahaastatteluissa kysyn, ketä Helsingin Sanomien aluetoimittajat työssään kokevat edustavansa (luku 6.3). Varmasti myös Helsingin Sanomien aluetoimittajat puntaroivat mielessään lehden alueellista identiteettiä. Selvitän myös, onko monikin toimittajista kotoisin siltä alueelta, jossa hänen aluetoimituksensa toimii (luku 6.1.1).

Riippunee paljon myös ihmisestä, kuinka nopeasti ja vahvasti tämä kiintyy uudelle paikkakunnalle. Käytän esimerkkinä Lappeenrannassa toimivan Koillis-Suomen aluetoimituksen toimittajan Leena Härkösen 16.12.2003 Helsingin Sanomissa julkaistua kolumnia ”Yhteisövero pysäytti nomadin” (liite 2). Kirjoituksen alussa aluetoimittaja kuvailee saapumistaan uudelle paikkakunnalle Lappeenrantaan.

”Kun sisäinen muuttoliike toi minut pari vuotta sitten Saimaan rannalle, katselin täkäläistä menoa pitkään ulkopuolisen silmin. Ihmiset olivat niin ystävällisiä ja puheliaita, että epäilin heillä olevan taka-ajatuksia. Haistoin ilmassa rikinkatkua ja laskin kalanraatoja Kaukaan rannasta, mutta yhteisön hyvinvoinnista en

osannut tehtaaniippuja kiittää; niille kumartajia riitti muutenkin. Heikkoina hetkinä manasin aluetta muu-Suomeksi tai räme-Suomeksi ja ihmettelin, miten vaikeaa syrjäkylän eurooppalaistaminen on.”

Tässä tapauksessa aluetoimittaja on saapunut uudelle paikkakunnalle melko ennakkoluuloisena. Ammattitaitoinen toimittaja tietysti osaa erottaa mielipiteensä uutistekstistä, mutta kokonaiskuvan alueesta luulisi ainakin antavan jonkinlaisen pohjavireen kirjoittamiseen. Kirjoituksen lopussa Härkönen kuitenkin kuvailee omaa paikallistuntemustaan lukiessaan yhteisöveron kaavailusta, joka rokottaisi Lappeenrannan kaltaisia perinteistä tehdaspaikkakuntaa Helsingin kustannuksella.

”Yhteisöverosokki kuitenkin paljasti, että kotoutuminen on tapahtunut ihan itsestään: yhtäkkiä olen huolissani Etelä-Karjalasta. Olisipa hauska esitellä muillekin Saimaankaupungin tehtaaniippuja, vanhoja rakennuksia, kävelykatuja ja luistinratoja vesitorin näköalakahvilasta. Ja yhteisöveroomme ette sitten koske!”

Kirjoitus osoittaa, kuinka nopeasti sopeutuminen ja jonkinasteinen ylpeys omasta asuinpaikkakunnasta saattaa tarttua. Toimittajan kriittiseen otteeseen paikkakunnalle sopeutuminen ei kuitenkaan ole vaikuttanut. Tästä on osoituksena yhteisöverokolumnia myöhemmin julkaistu kolumni imatralaisista, johon palaan seuraavassa luvussa (4.1.1).

4. UUTISTEN ALUEELLISUUS JA UUTISTYYPIT

4.1 Uutisten alueellisuus

4.1.1 Helsingin Sanomien ja maakuntalehtien eri lähtökohdat

Helsingin Sanomien aluetoimitusten ja maakuntalehtien journalistiset lähtökohdat ovat varsin erilaiset. Uutisten alueellisuutta maakuntalehdissä tutkineen Jaana Hujasen (2000, 177) mukaan maakuntalehtien diskursseissa rakentuu selkeä maantieteellinen ja henkinen etäisyys pääkaupunkiin. Kun maakuntalehden linja on selkeästi ajaa oman alueen asioita, koetaan vastakkainen osapuoli suhteessa maakuntaan eteläksi, pääkaupungiksi, Helsingiksi tai vaikka Helsingin herroiksi.

Maakuntalehtien linja oman alueensa puolustajana antaa pohjan konsensukseen pyrkimiselle, jolloin vastakkainasetteluita pyritään välttämään. Jaana Hujasen (2000, 162) mukaan maakuntalehdistön asema kuntapaimentajana ei ole helppo eikä edes tavoiteltu. Hujanen toteaa aineistonsa pohjalta, että jos maakuntalehdet lähtevät kiistoihin, ne mielellään näkevät laaja-alaisesti yhteisen hyvän pikkupolitiikoinnin tai häikäilemättömän oman edun tavoittelun ylitse tai kiittelevät oikeaoppisesta yhteistyöstä. Yhden Hujasen (2000, 165) haastatteleman maakuntalehden pääkirjoitustoimittajan mukaan oman alueen ja siellä asuvien ihmisten puolustamisessa on kyse sallitusta kotiinpäin vetämisestä ja luvallisesta, myönteisestä nurkkapatrioottisuudesta. Hujasen haastatteleminen maakuntalehtien toimittajien puheissa oli esiintynyt myös mainintoja työpaikkojen turvaamisesta maakunnissa, koko maan asuttuna pitämisestä ja maaseudun autioitumisen estämisestä.

Hujasen (2000, 24) mielestä Helsingin Sanomien ja maakuntalehtien periaatteiden erot ovat selkeät. Helsingin Sanomien linjassa tehtävää ei lähestytä alueellisesti, vaan etualalle nousevat kansanvaltaisuuden, yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden sekä mielipiteen vapauden edistäminen. Hujasen mielestä Helsingin Sanomien merkittävyyttä on helppo perustella. Asema maan suurimpana päivittäin ilmestyvänä sanomalehtenä antaa sille määrittelyvaltaa koko Suomen mediaan. Omilla uutisvalinnoillaan Helsingin Sanomat vaikuttaa myös maakuntalehtien agendaan. Tästäkin syystä lehden tekstien ja käytäntöjen voi nähdä määrittelevän laajemmin suomalaisen sanomalehtijournalismin sisältöjä ja muotoja.

Helsingin Sanomat tekee tärkeäksi jo se, että lehteä lukee päivittäin hieman yli 1,2 miljoonaa ihmistä. Hujanen kuitenkin muistuttaa, että alueellisista sanomalehdistä jo viisi suurinta yltää

samaan määrään. Jos 21 päivittäin ilmestyvää maakuntalehteä lasketaan yhteen, lukee niitä päivittäin 2,7 miljoonaa ihmistä. (Hujanen 2000, 24–25.)

Vuonna 1989 Sanoma Osakeyhtiö avasi Varkauden painon ja päätti rakentaa kolmannen painon Forssaan (SanomaWSOY 2004). Uusien painojen ansiosta lehdet saatiin toimitettua aamuksi myös pohjoisen paikkakunnille, jonne lehdet saapuivat ennen vasta päivällä. Vuonna 1987 Suomen Kuvalehden haastattelussa Sanoma Osakeyhtiön toimitusjohtaja Jaakko Rauramo kiisti, että Helsingin Sanomat olisi pyrkinyt maakuntalehtien tontille ja sanoi uusien painojen olevan ainoastaan jakeluteknisiä uudistuksia. Rauramo sanoi haastattelussa, että Helsingin Sanomat tyytyy johtoasemaansa pääkaupunkiseudulla ja tyytyy muualla kilpailemaan kakkoslehden asemasta, eikä edes pyri ykköseksi. Rauramo korosti myös haastattelussa, että maakunnallisten ykköslehtien tärkein kilpailutekijä on korkea alueellinen peitto, jota Helsingin Sanomien ei kannata yrittää murtaa. (Ukkola 1987, 39.)

Aluetoimittajat ja maakuntalehdet noteeraavat myös toisensa. Valtakunnallisen tiedotusvälineen aluetoimittajan päivärutiineihin kuuluu seurata paikallisten sekä maakunnallisten sanomalehtien ja radioiden uutisointia. Ei niinkään sen takia, että alueellisista viestimistä ensisijaisesti lainailtaisiin aiheita, vaan lähinnä ajan tasalla pysymisen ja oman ideoinnin ruokkimisen vuoksi. Paikallisen viestimen pitää tarjota jo melko suuren luokan skuuppi, eli viestimen itse tuottama kova uutinen, ennen kuin Helsingin Sanomat on pakotettu reagoimaan asiaan. Tällöinkin lehden oma toimittaja pyrkii itse alkuperäisten lähteiden äärelle ja jos vain mahdollista, tekee uutisesta vielä entistä monipuolisemman. Toisen viestimen lainaamiseen nimeltä turvaututaan vain viimeisenä keinona, kun tarvittavia lähteitä ei tavoiteta tai uutisen omatoimiseen tarkastamiseen ei ole enää aikaa.

Helsingin Sanomat kestää uutistappion paikalliselle viestimelle helpommin kuin päinvastoin, sillä kuten jo aiemmin todettua, se ei kilpaile alueellisten uutisten kattavuudesta. Paikallis- tai maakuntalehdelle on jo sen uskottavuuden kannalta ensisijaisen tärkeää tietää alueen tapahtumista. Helsingin Sanomien on varsin helppo perustella, miksi jokin paikallinen uutinen ei ole mahtunut lehteen. Alueella toimiva paikallis- tai maakuntalehti tarvitsee tällaisen uutistappion puolusteluun jo huomattavasti enemmän mielikuvitusta.

Jos Helsingin Sanomien aluetoimittajat seuraavat paikallisia viestimiä, niin myös maakuntalehdissä luetaan Helsingin Sanomia – ajoittain jopa melko intohimoisesti. Esimerkkinä tästä mainitsen Helsingin Sanomien Koillis-Suomen aluetoimituksen toimittajan Leena Härkösen ironisesta kolumnista saaman palautteen. Kolumni Imatran kaupungin tilasta poiki

maakuntalehti Etelä-Saimaalta pienen kirjoituksen (liite 3), jonka ensimmäinen virke on melko kuvaava.

”Helsingin Sanomien toimittaja Leena Härkönen on jalkautunut seuraamaan Imatran aboriginaalien elämää oikein paikan päältä.” (ES 21.2.2004)

Kommentti on ironinen ja se henkii ajattelua, ettei ulkopuolisten pidä tulla neuvomaan ja arvostelemaan paikallisten asioita. Kirjoituksessa nostetaan myös esiin edellisen kesän lähiövertailu, jossa ”maan suurimman päivälehdessä Rajapatsas on julistettu Suomen surkeimmaksi lähiöksi, jonka rinnalla Jakomäki ja Kontulakin vaikuttavat hienostokaupunginosilta.”

Etelä-Saimaan kommentointia hieman lieventää se, että lehden kuittaus oli julkaistu viikoittain ilmestyvällä huumoripalstalla. Tästäkin huolimatta jutun aloitus antaa ymmärtää, ettei Helsingin Sanomien aluetoimittajiin suhtauduta paikallisina, vaan enemmän pääkaupunkiseudun tarkkailijoina. Luvussa 6.2 selvitän teemahaastatteluiden pohjalta, miten Helsingin Sanomien aluetoimittajiin suhtaudutaan eri puolilla Suomea. Lisäksi käsittelem luvussa 6.2.3 tarkemmin aluetoimittajien ja paikallisten sanomalehtien välistä suhdetta.

4.1.2 Helsingin paikallislehti vai koko maan asialla?

Kun arvioi Helsingin Sanomien aluetoimitusverkostoa ja sen kehityskulkua, täytyy muistaa kenelle lehteä tehdään ja ketkä sitä lukevat. Maakuntalehden jutut kirjoitetaan lähinnä vain oman alueen ihmisille ja samalla vahvistetaan alueen yhteenkuuluvuuden tunnetta. Helsingin Sanomien lukijakuntaa on vaikeampi määritellä, sillä se on varsin heterogeeninen joukko niin taustaltaan kuin sijainniltaan. Lukijakunta koostuu suurelta osin pääkaupunkiseudulla syntyneistä lukijoista ja sinne maakunnista muuttaneista. Tämän lisäksi on lukijoita maakunnissa, joille Helsingin Sanomat saattaa olla toinen lehti maakunta- tai paikallislehden lisäksi. Tätä taustaa vasten Helsingin Sanomien aluetoimitusten uutiskriteerit ovat hieman monimutkaisemmin määriteltävissä kuin perinteisten aluetoimitusten.

Toisinaan ihmiset intoutuvat keskustelemaan siitä, onko Helsingin Sanomat Helsingin paikallislehti, kuten joidenkin mielestä jo lehden nimi kertoo, vai onko se jo kokonsakin puolesta koko valtakunnan lehti. Pari vuotta sitten internetin keskustelupalstalla (Pykäläniemi, 2001) käyty sananvaihto on väittänyt tyypillisimmillään Helsingin Sanomien alueellisuuden eroista.

”Helsingin Sanomat ei ole ’valtakunnallinen’ lehti. Se on Helsingin paikallislehti, huolimatta siitä, että sitä luetaan runsaasti myös muualla maassa. Se että myös Helsingin ulkopuolella asuvat ovat kiinnostuneet lehden sisällöstä, ei tee siitä ’valtakunnallista’.”

”Hesari nimestään huolimatta on valtakunnallinen sanomalehti. Suomen ylivoimaisesti suurilevikkisin lehti, jota luetaan ympäri Suomea. Se ei siis ole paikallislehti. Sillä on yli 1,3 miljoonaa lukijaa, kun esimerkiksi Aamulehdellä on tollaset 350 000.”

Siitäkin huolimatta, että keskustelu käynnistyi jääkiekkopalstalla siitä, miksi HIFK:n voitto uutisoitiin niin isolla, tuo se esiin perinteisen vastakkainasettelun kahden intressin välillä. Maakuntien tilaajat saattavat pitää lehden sisältöä liiaksi Helsinkiin painottuneena, kun jotkut helsinkilä isistä lukijoista taas kokevat pääkaupunkiseudun ulkopuoliset jutut kuriositeetteina. Tämä ristiriita ei välttämättä ole kovin merkittävä ongelma lehden teossa, mutta tutkimukseni kannalta huomio on mielenkiintoinen. On myös mielenkiintoista havaita, miten aluetoimitusten toimittajat asian kokevat ja mitä he jutuillaan kokevat edustavansa: Helsingin Sanomia, pääkaupunkiseutua, koko maata vai sitä aluetta, josta käsin he työtään tekevät. Tästä asiaa käsittelen enemmän luvussa 6.3.

Sinällään Helsingin Sanomat on ratkaissut edellä kuvatun ristiriidan varsin järkevästi järjestämällä pääkaupunkiseudun uutiset kaupunkiosastolle ja muut kotimaata käsittelevät uutiset omalle osastolleen. Kauko Pietilän mukaan Helsingin Sanomat jäsentää toimijoiden ja yleisön kohtaamisen jakamalla tilan osastoiksi ja erityyppisiksi jutuiksi, millä se luo yhteiskuntaan järjestystä ja antaa ilmiöille ja tapahtumille merkitystä (Pietilä 1994, 74). Myös jotkut maakuntalehdet ovat jakaneet maakunnan pääkaupungin ja sen ulkopuolisia kuntia koskevat uutiset eri osioihin. Mielestäni tällainen jaottelu palvelee juuri lukijaa ja selkiyttää myös lehden toimittajan työtä.

Aluetoimitusten toimintaa voi pysähtyä hetkeksi pohtimaan levikki- ja peittolukujen äärelle. Jos lehden peitto Uudenmaan ulkopuolisessa Suomessa on seitsemän prosenttia, on perusteltua väittää, ettei lehdellä ole velvollisuutta uutisoida alueellisia tilaajia varten päivänpäällisiä pikku-uutisia maakunnista, jotka eivät kosketa lehden pääkohderyhmää. Tämän ovat varmasti myös lukijat maakunnissa ymmärtäneet. Jos haluaa maakunnan uutistapahtumista kattavammat tiedot, on parempi tilata myös maakuntalehti. Sunnuntailevikin korkeampi peitto sen sijaan osoittaa, että ihmisiä kiinnostavat pääkaupunkiseudun ulkopuolella Helsingin Sanomista analyttiset ja temaattiset aiheet. Tätä taustaa vasten lehden aluetoimituksetkin toimivat tavallaan pääkaupunkiseudun ehdoilla ja tuottavat maakunnista lehteen aineistoa, joka kiinnostaa myös pääkaupunkiseudun lukijoita. Lehden sivuilla tämä näkyy usein paikallisten aiheiden

valtakunnallistamisena tai valtakunnallisten aiheiden paikallistamisena esimerkiksi kainalojutun avulla.

Yllä kuvatussa väittelyssä, onko Helsingin Sanomat valtakunnallinen lehti vai Helsingin paikallislehti, ei ole yhtä totuutta. Tavallaan molemmat ovat oikeassa, sillä Helsingin Sanomat on kaupunkitoimituksen sivujen osalta Helsingin paikallislehti, mutta kokonaisuutena se on valtakunnallinen lehti. Tämän takaavat aluetoimitukset ja määrällisesti suuri lukijakunta pääkaupunkiseudun ulkopuolella. On kuitenkin selvää, että pääkaupunkiseudun painottuminen näkyy myös muilla osastoilla kuin vain kaupunkisivuilla. On ymmärrettävää, että HIFK:n edesottamukset uutisoidaan isommalla kuin maakuntien kiekkojoukkueiden. Tässä mielessä uutisointia ei voi pitää ylilyöntinä, kuten toinen kirjoittajista kokee.

4.2 Erilaiset juttutyypit

4.2.1 Perinteiset uutiskriteerit

Jutun uutiskriteeriä on perinteisesti määritelty jutun arvolla. Antero Okkosen (1986, 117) mukaan jutun arvo määrittyy tietyssä välineessä tietyllä hetkellä. Toimittajan kannalta Okkonen arvottaa jutut uutisarvon ja lukuarvon mukaan. Uutisarvo on toimittajan arvio jutun kiinnostavuudesta, kun lukuarvo määrittelee, kuinka suuri osa tiedotusvälineen vastaanottajista on aiheesta kiinnostuneita.

Yrjö Ahmavaaran (1970, 138) mukaan ulkoinen uutiskriteeri antaa aiheelle arvoa sen mukaan, missä määrin aihe vaikuttaa tiedon vastaanottajan elämään riippumatta siitä, onko vastaanottaja tietoinen vaikutuksesta. Edelliseen liittyen sisäinen kriteeri mittaa aihetta sen perusteella, kuinka merkittävänä vastaanottaja sanoman itse kokee. Tärkeimmät uutiset olisi tehtävä mielenkiintoiseksi tekemällä ne vastaanottajalle ymmärrettäväksi (Huovila 1990, 11). Ahmavaaran mukaan yksilön elämään ratkaisevastikin vaikuttava sanoma voi olla uutisena arvoton, jos hän ei itse ymmärrä tai huomaa sanoman välittämän tapauksen vaikutusta omaan elämäänsä. Yleisesti merkitsevän uutiskriteerin vaikutus on Ahmavaaran mukaan ratkaiseva vastaanottajajoukon, ei niinkään yksityisen vastaanottajan perusteella. Kriteerin merkittävyyteen vaikuttaa se, kuinka suurta osaa tiedotusvälineen potentiaalisista vastaanottajista aihe koskee, kuinka monen elämään se vaikuttaa ja millä teholla.

Monimutkainen uutinen tai ilmiö selitetään lehdessä usein esimerkkitapauksen kautta. Uutinen monimutkaisesta verouudistuksesta saattaa jäädä lukijalle etäiseksi ja epäkonkreettiseksi, ellei

asiaa lähestyttyä tavallisen ihmisen näkökulmasta. Ihmislähtöisyys ja aiheen esittäminen jonkun henkilön kautta ei ole suinkaan tuore ilmiö, vaan peräisin jo 1800-luvulta massalehdistön syntykaudelta. Vaikea aihe voidaan kertoa tavallisen ihmisen elämään vaikuttavana tekijänä ja näin lisätä jutun ymmärrettävyyttä ja uutisarvoa. Lukija tajuaa asian paremmin ja kiinnostuu aiheesta tätä kautta helpommin (Okkonen, 1986, 122).

Jotta sanomalehti olisi kokonaisuutena mahdollisimman kiinnostava, on siinä olevien uutisten kosketettava mahdollisimman montaa lukijaa, joiden on hyvä kokea lehdessä olevat asiat itselleen läheisiksi. Mitä läheisempiä ja koskettavampia uutiset ovat, sitä todennäköisemmin ne tulevat luetuksi (Kurki 1992, 69). Vaikka suomalaisissa sanomalehdissä ns. tabloidisoituminen ei ole vielä edennyt kovin pitkälle, on juttujen mielenkiinnolle kuitenkin annettu entistä enemmän painoarvoa.

Uutiskriteereitä on arvosteltu paljon ja aiheesta. Toimittajien käytännön työvälineiksi vakiintumisen sijaan uutiskriteerit ovat päätyneet enimmäkseen tutkimuskäyttöön. Jorma Miettinen (1984 55–56) korostaa, että uutiskriteereitä tarkasteltaessa on otettava huomioon uutisten valintaperusteiden välinekohtaisuus ja välineiden poikkeava vastaanottajakunta. Uutiskriteerit voivat olla ristiriidassa vastaanottajien kiinnostuksen kanssa tai toimituspolitiikka voi olla ristiriidassa yleisön kiinnostuksesta saadun tiedon kanssa.

Osmo Kurjen mielestä uutiskriteerit ovat parhaimmillaan, kun valitaan intensiivisiä poliittisia uutisia. Pian näiden ulkopuolella uutiskriteerit ovatkin jo pulassa ja vastuu siirtyy enenevissä määrin uutisia valitsevalle toimittajalle. Kurki arvostelee, että uutiskriteeritutkimus on jäänyt Suomessa liian kauas päivittäisestä journalismista, jossa uutiskriteereitä käytetään (Kurki 1992, 19–20). Uutisten jakaminen koviin ja pehmeisiin ei kuitenkaan ole pelkästään tutkijoiden työkalu, kuten Risto Kuneliuksen (1993) esimerkki luvussa 4.2.2 osoittaa.

Perti Hemánus muistuttaa aiheellisesti, että todellisuus itsessään ei ole narratiivinen ja kertomuksista koostuva, eivätkä mitkään tapahtumat ole uutisia sinänsä, vaan niistä tehdyt tietyytyypiset journalistiset jutut (Hemánus 1990, 92). Toimittajan tehtävä on puristaa monimutkainen ja ristiriitainen asia yksinkertaiseen ja ymmärrettävään muotoon. Vastaavasti yksinkertainen asia saatetaan polemisoida moniselitteisemmäksi kuin se todellisuudessa onkaan. Helsingin Sanomien tapauksessa Hemánuksen toteamus korostuu erityisesti, sillä suurilevikkinen lehti, joka korostaa omaa uutisvalintaa, on erityisen taipuvainen tekemään tapahtumista juttujensa avulla uutisia, joita sitten lainataan muissakin viestimissä.

4.2.2 Kovat uutiset

Anglosaksisessa uutisvälityksessä uutiset on tapana jakaa ulkoisten ja yleisten uutiskriteerien mukaan koviin uutisiin (hard news) ja pehmeisiin uutisiin (soft news). Kovia uutisia on totuttu arvostamaan toimituksissa pehmeitä enemmän, mutta yleisen käsityksen mukaan juuri pehmeät uutiset koskettavat suurta yleisöä kovia uutisia enemmän. Pehmeät uutiset ovat lähempänä ihmisten elämää, kun kovat uutiset koetaan etäisinä, eikä niiden vaikutuksia omaan elämään osata hahmottaa konkreettisesti. (Okkonen, 1986, 119.)

Uutisten jaottelu koviin ja pehmeisiin ei ole pelkästään tutkijoiden työkalu. Myös tavallinen lukija tiedostaa kovan ja pehmeän uutisen eron, joskaan ei välttämättä yhtä tietoisesti ja konkreettisesti.

Risto Kunelius (1993, 34–38) luokittelee kovat uutiset sisällön, kielen, rakenteen ja kerronnan avulla. Kovien uutisten sisältöä ovat tärkeät ja yleisesti merkittävät asiat, mutta suhde toimii myös päinvastaisesti, jolloin kovien uutisten sisällöistä tulee tärkeitä ja yleisesti merkittäviä. Kovan uutisen käyttämän kielen ideaali on lyhyt, konkreettinen ja aktiivinen esitystapa. Kielen avulla kova uutinen varmistaa uskottavuuden ja tarpeellisuutensa. Rakenteeltaan kova uutinen noudattaa perinteistä nurinkäännetyn pyramidin mallia. Se kertoo asiat tärkeysjärjestyksessä mahdollisimman selkeästi ja ytimekkäästi. Uutinen on uutta tietoa sisältävä tiedonanto äskettäin tapahtuneesta tai esille otetusta asiasta (Miettinen 1981, 121). Uutisten kerrontatyyli saattaa vaihdella eri kulttuureissa, mutta Suomessa kovan uutisen juttutyyppejä on lähes poikkeuksetta uutismainen nurinkäännetyn pyramidin mukaisesti.

Kerronnan avulla journalismi ehdottaa lukijalle, minkälaisesta asiasta tai jutusta on kysymys. Onko jutulla yleistä merkitystä vai onko kyseessä erityinen ja yksityinen asia, joka on pikemminkin mielenkiintoinen kuin tärkeä. Kova uutinen pyrkii häivyttämään oman välittävän roolinsa kerronnasta, jolloin asiat tavallaan kertovat itse itsestään. (Kunelius 1993, 37–39.) Kun ihminen lukee aamukahvipöydässään kovaa uutista, asettaa hän toisen jalkansa yksittäiseen tekstiin, samalla kun toinen jalka ottaa tukea siitä, että hän tunnistaa tekstin journalististen tekstien joukosta juuri kovaksi uutiseksi (Kunelius 1993, 34).

Luc Van Poecken (1989, 6) mukaan kovien uutisten diskurssi on puhtaasti objektivisoivaa ja rationalisoivaa, eikä se kiinnosta yleisöä toisin kuin pehmeät uutiset, jotka vetoavat irrationaalisuuteen ja subjektiviteettiin. Kovia uutisia ovat ainakin instituutioihin liittyvät järjestysuutiset, jotka säätelevät ihmisten välisiä sekä ihmisen ja luonnon välisiä suhteita (Van Poecke 1989, 12).

Van Poecke siteeraa Hughesia (1942), joka väitti, että samat tosiasiat voidaan kuvata sekä kovana että pehmeänä uutisena riippuen valitusta kulmasta – mikä samalla tarkoittaa, että ne kiinnostavat erilaisia yleisöjä. Van Poecke siteeraa myös Fishmania (1982, 288), joka määrittelee hieman eri sanoin, että uutisten kovuus ja pehmeys eivät ole tapahtumissa itsessään, vaan se tulee uutisten tekijöiden päätösten mukana valitun näkökulman kautta. (Van Poecke 1989, 13.) Edellä mainitut näkemykset ovat erittäin tärkeitä työni kannalta, kun myöhemmin rupean erittelemään aluetoimittajien uutisia koviin ja pehmeisiin. On olennainen huomio, että uutisen kovuus tai pehmeys ei välttämättä määriy uutisoitavan tapahtuman perusteella, vaan viime kädessä juttua tekevän toimittajan valinnoilla.

Onnettomuudet, rikokset ja katastrofitkin ovat kovia uutisia, kun niitä käsitellään tarpeellisella etäisyydellä. Samat tapahtumat ovat pehmeitä, jos käsittelytapa on tarpeeksi lyhyen etäisyyden päässä. Kovissa uutisissa ei olla kiinnostuneita rikoksista, katastrofeista ja moraalisesti poikkeavasta käyttäytymisestä samalla tavoin kuin pehmeissä uutisissa. Kovat uutiset tarjoavat etäistä tietoa, jonka tuottamisessa journalisti on välttänyt subjektiivisuutta, yksityisiä intressejä ja mielipiteitä, kun hän on nojannut pääsääntöisesti tosiasioihin ja rationaliteettiin. Kova uutinen tarjoaa yleistä tietoa yleisistä intresseistä, joihin kunnan kansalaisilla tulisi olla mielenkiintoa. (Van Poecke 1989, 13–16.)

4.2.3 Pehmeät uutiset

Voidaanko pehmeillä uutisilla tai uutisia pehmentämällä sitten houkutella passiivisia ihmisiä uutisten ääreen. Thomas Patterson (2000) epäilee ylevää tavoitetta, jonka mukaan viestimet houkuttelisivat pehmeillä uutisilla yleisöä samalla kun ne täyttäsivät velvollisuutensa välittää luotettavaa ja hyödyllistä tietoa. Hän selvitti tutkimuksessaan, miten pehmeät uutiset todellisuudessa heikentävät ihmisten kiinnostusta uutisiin pitkällä aikavälillä.

Kriittisten äänensävyjen mukaan uutiset perustuvat enenevässä määrin ihmisten kiinnostuksiin, eikä niinkään siihen, mitä ihmisten tulisi tietää. Pehmeiden uutisten puolustajat vetoavat lukijoiden olevan tulonlähde, jota ilman vapaa lehdistö olisi vain kaunis aate. Pehmeiden uutisten kannattajien mielestä uutinen on myös arvoton, jos sitä ainoastaan kunnioitetaan, mutta ei lueta. Uutiset eivät myöskään ole enää niin institutionaalisia ja etäisiä, kun ne on kirjoitettu henkilökohtaisemman ja tuttavallisemman oloiseksi. (Patterson 2000, 3-4.) Pehmeät uutiset ovat olleet tiedotusvälineiden vastaus laskeville yleisömäärille. Pitkällä aikavälillä niiden vaikutus yleisöön voi kuitenkin olla haitallinen ja laskea ihmisten kiinnostusta uutisiin kokonaistasolla. Pattersonin tutkimuksessa tämä ilmenee kovista uutisista kiinnostuneiden havainnoista ja käytöksestä. Kun entistä suurempi osa uutisista on pehmeitä, menettää myös uutisten

pääasiallinen yleisö, kovia uutisia seuraavat ihmiset, mielenkiintonsa uutisiin kokonaisuudessaan. Pattersonin mielestä tämänsuuntaiset tulokset ydinkuluttajaryhmästä pistäisivät millä tahansa markkinoinnin alalla hälytyskellot soimaan. (Patterson 2000, 7-8.)

Thomas Patterson vertaa pehmeitä uutisia television valmiiksi naurettuihin sitcom-sarjoihin, jotka nekin tempuillaan kuluttavat hiljalleen yleisön mielenkiintoa ja lopulta menettävät kannatustaan. Hän muistuttaa, että pehmeillä uutisilla voi kyllä piristää lehteä, mutta vartenotettavaa sanomalehteä niiden varaan ei voi rakentaa. Juuri kovat uutiset saavat miljoonat ihmiset kuluttamaan päivittäin aikaansa uutisten äärellä. Pehmeillä uutisilla ei ole ollut lehdistön historiassa vastaavaa vetovoimaa. (Patterson 2000, 9.)

Matthew Baumin (2003, 173) ja Markus Priorin (2003, 149) vuoropuhelu pehmeiden uutisten vaikutuksista yleisöön osoittaa, ettei kovien ja pehmeiden uutisten puntaroinnissa ole yhtä totuutta. Baumin mielestä pehmeillä uutisilla houkutellessa uutisten ääreen ihmisiä, jotka eivät muuten seuraisi uutisia lainkaan. Priorin mielestä ihmiset hakeutuvat pehmeiden uutisten äärelle pelkästään niiden viihdearvon vuoksi. Kun näitä uutisia seurattaessa ensisijainen tarkoitus on viihtyä, jää uuden oppiminen vähäiseksi. Tämän Baum puolestaan kiistää.

Frank Esser vertailee tutkimuksessaan keskenään angloamerikkalaisen ja saksalaisen lehdistön eroja ns. tabloidisoitumiskehityksessä. Tällä kehityksellä Esser tarkoittaa laatulehdistöön kohdistuneita paineita laajan lukijakunnan saavuttamiseksi, mikä puolestaan on muuttanut niiden uutiskriteereitä (Esser 1999, 291–292). Esser esittelee Howard Kurtzin (1993, 143–147) kolme määritelmää tabloidisoitumisen seurauksista amerikkalaisessa lehdistössä, mikä on ensinnäkin johtanut yleiseen journalististen standardien laskuun. Toisena seurauksena Kurtz näkee kovien, kuten talouden ja politiikan, uutisten vähentyneen, kun pehmeiden uutisten määrä on puolestaan ollut nousussa. Kolmanneksi lehdistö on muuttanut määritelmiään siitä, mitä se pitää lukijoiden kannalta tärkeänä tietona, kun lukijat tekevät esimerkiksi äänestyspäätöksiä. (Esser 1999, 293.)

Pattersonin lehdistöön painottuneen tutkimuksen mukaan jutut joissa ei esiinny merkittäviä yhteiskunnallisia asioita, ovat lisääntyneet Yhdysvalloissa 1980-luvun alusta vuosisadan loppuun mennessä 35 prosentista lähes 50 prosenttiin (Patterson 2000, 3). Myös sensaatiomaisuus, human intrest -tyyppiset jutut ja ennen kaikkea pehmeät uutiset ovat lehdissä entistä yleisempiä. Pehmeitä uutisia on esiintynyt sanomalehdissä televisiota vähemmän, mutta 1990-luvun loppupuolella niiden osuus on kasvanut sanomalehdissä huomattavasti jyrkemmin kuin televisiossa (Patterson 2000, 3-4). Ilkka Malmbergin (1998, 48) mukaan toiset nimittävät myös laatulehdistöön ulottunutta muutosta viihteellistymiseksi, toiset taas inhimillistymiseksi.

Osmo Kurki (1992, 26) on tarkastellut alueellisuuden ja välineellisyyden kriteerien toteutumista tutkimalla pro gradu -työssään maakuntalehtien ydinjäte uutisointia. Aineiston joukosta Kurki löysi hyvinkin kovia uutisia, joilla oli selkeästi myös valtakunnallista ja jopa kansainvälistä merkitystä. Toiseen luokkaan sijoittuivat pienemmät uutiset, joiden merkitys oli lähinnä alueellinen. Kolmanteen luokkaan jäivät uutiset, jotka vain vaivoin täyttivät uutisen tunnusmerkistön. Kolmannen luokan jutut ovat Kurjen mukaan pikemminkin mielenkiintoisia, eikä niillä juurikaan ole uutisarvoa. Kurjenkin tutkimus osoittaa, että alueellisudella on oma osuutensa juttujen uutisarvoon. Pehmeiden uutisten on usein todettu esiintyvän erityisesti paikallistason uutisoinnissa (esim. Mäkinen 2001).

Pehmeiden ja kovien uutisten vertailu on mielenkiintoinen aihe, jossa riittää varmasti tutkittavaa lähitulevaisuudessa enenevissä määrin. Tässä tutkimuksessani selvitän myös, miten kovat ja pehmeät uutiset ovat sidoksissa alueellisuuden eri tasoihin. Pehmeiden ja kovien uutisten jaotteluun ja eroihin palaan vielä tarkemmin viidennen luvun sisällön erittelyä koskevassa luvussa 5.2.1. Kovien ja pehmeiden uutisten alueellisiin eroihin ja sisällön erittelyn tuloksiin syvennyn luvussa 7.

5. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuskysymykset

Pro gradu -työssäni paneudun siis Helsingin Sanomien aluetoimittajien työhön ja uutisten alueellisuuteen. Nämä kaksi teemaa muodostavat työni tutkimuskysymykset:

1) Helsingin Sanomien aluetoimittajan työ.

2) Uutisten alueellisuus – korreloivatko alueellisuuden eri tasot tiettyjen uutistyyppien kanssa?

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen haen vastausta teemahaastatteluilla, joilla selvitän kaikista Helsingin Sanomien aluetoimituksista mielipiteitä aluetoimittajan työstä. Teemahaastatteluilla pystyn pureutumaan myös osittain toiseen tutkimuskysymykseen, kun tiedustelen aluetoimittajien mielipiteitä ja käytännön kokemuksia uutisten alueellisuudesta ja eri uutistyypeistä. Toisen tutkimuskysymyksen pääasiallinen lähdeaineisto on kuitenkin sanomalehtiotanta Helsingin Sanomista kolmen kuukauden ajalta.

Teemahaastatteluiden avulla selvitän, miten Helsingin Sanomien aluetoimittajat kokevat aluetoimittajan työn ja sen muutokset. Ensimmäinen tutkimuskysymys on laajempi ja tarkoituksella jätetty hieman avoimeksi. Kysymyksen laveampaa rajausta voi perustella myös siten, että aluetoimittajan työtä on tutkittu Suomessa erittäin vähän. Pelkästään aluetoimittajan työtä käsittelevä pro gradu -tutkielma löytyy vuodelta 1982 ja sekin keskittyy ainoastaan Satakunnan alueen aluetoimittajiin. Jos tutkimuskysymyksen aluetoimittajan työstä rajaisi tiukasti johonkin yksityiskohtaan ja laatisi haastattelut sen perusteella, saattaisi mielenkiintoisia asioita jäädä käsittelemättä.

Sisällön erittelyn avulla selvitän, korostuvatko pehmeät uutisaiheet paikallistasolla ja esiintyykö valtakunnan tasolla enemmän kovia uutisia. Saman sisällön erittelyn avulla tutkin myös eri aluetoimitusten juttujen aihekirjoa sekä kuinka laajalla alueella aluetoimittajat ovat otannan aikana liikkuneet.

Molemmat yllä esitetyt tutkimuskysymykset tukevat toisiaan, kuten tekevät myös molemmat työssä käytettävät tutkimusmenetelmät. Veikko Pietilän mukaan (1976, 55) sisällön erittely on vain yksi tiedonkeruumenetelmä muiden joukossa ja eri menetelmiä käyttäen saatetaan päästä paljon

merkityksellisempiin ja kiintoisampiin tuloksiin kuin tutkimuksissa, jotka pitäytyvät havainnoimaan dokumenttiaineistoa vain sisällön erittelyn kautta. Teemahaastatteluilla etsinkin vastauksia ensisijaisesti ensimmäiseen tutkimuskysymykseen aluetoimittajan työstä, mutta haastateltavien mielipiteet ja kokemukset uutisten alueellisuudesta auttavat myös toisen tutkimuskysymyksen purkamisessa. Sisällön erittelyllä haen ensisijaisesti ratkaisua tutkimuskysymykseen uutisten alueellisuudesta, mutta sen avulla pystyn todentamaan, miten kvantitatiivinen otanta lehtien sivuilta tukee haastateltavien mielipiteitä aluetoimittajien työstä. Seuraavaksi kerron yksityiskohtaisemmin tutkimuksen toteutuksesta ja siinä käytettävistä tutkimusmetodeista.

5.2 Tutkimusmenetelmät

5.2.1 Teemahaastattelut

Haastattelumuodoksi olen valinnut puolistrukturoidun teemahaastattelun, koska se korostaa enemmän haastateltavan osuutta, eikä keskustelu täten etene pelkästään ennalta määrättyjen kysymysten varassa. Teemahaastattelu huomioi sen, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamat merkitykset ovat keskeisiä. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, koska haastattelun aihepiirit, eli teema-alueet, ovat kaikille samat. Teemahaastattelusta puuttuu strukturoidulle lomakehaastattelulle luonteenomainen kysymysten tarkka muoto ja järjestys, mutta se ei ole täysin vapaa niin kuin syvähaastattelu. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.)

Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen mielestä teemahaastattelu sopii hyvin silloin, kun haastateltavien määrä on pieni ja tarkoitus on selvittää haastateltavien asenteita ja arvostuksia. Haastattelun tarkempi muoto määräytyy haastattelun aikana, mutta haastateltavat eivät pääse johtamaan keskustelua. Teemahaastattelussa tarkentavat lisäkysymykset ovat mahdollisia mielenkiintoisista ja esiin nousevista aiheista. (Hirsjärvi & Hurme 1982, 35–36.)

Haastattelun aluetoimittajia Helsingin Sanomien jokaisesta aluetoimituksesta. Tutkimuksen alussa aluetoimituksia oli vielä seitsemän, joskin tiedossa oli jo, että Rovaniemen ainoa aluetoimittaja tulisi siirtymään Oulun aluetoimitukseen. Voisin sivuuttaa Rovaniemen aluetoimituksen tulevaisuutta ennakkoiden, mutta alueellisuuden kannalta Rovaniemi on mielenkiintoinen paikka, joten päätin ottaa sen mukaan tutkimukseen kaikesta huolimatta.

Teemahaastattelut teen aluetoimituksissa toimittajien työaikana. Nauhoitan haastattelut, joiden arvioin kestävän tunnin molemmin puolin. Pyrin haastattelemaan vähintään kahta

aluetoimittajaa kustakin toimituksesta käytännön mahdollisuuksien rajoissa. Helsingin Sanomien aluetoimittajien keski-ikä on verrattain korkea, joten olen päättänyt ottaa haastatteluihin mukaan myös kaksi määräaikaista aluetoimittajaa, jotka työskentelevät Oulun ja Kuopion aluetoimituksissa. On tärkeää saada kokeneilta toimittajilta perspektiiviä aluetoimittajan työhön, mutta myös mielenkiintoista kuulla nuoremman toimittajapolven ajatuksia aluetoimittajuudesta.

Teemahaastattelu etenee seuraavien teemojen kautta:

- *Henkilötiedot*
- *Aluetoimituksen maantieteellinen määrittely*
- *Juttujen ideointi ja tiedonhankinta*
- *Oman aluetoimituksen uutistarjonta*
- *Miten Helsingin Sanomien aluetoimittajaan suhtaudutaan*
- *Ketä/mitä aluetoimittaja edustaa*
- *Aluetoimittajan työn muutokset*
- *Uutisten alueellisuus ja juttutyypit*

Riippuu haastattelijasta ja tutkimuksesta, pitääkö kaikille haastateltaville esittää kaikki suunnitellut kysymykset samalla lailla ja pitääkö ne esittää samassa järjestyksessä. Yhdenmukaisuuden vaade vaihtelee tutkimuksesta riippuen. Teemahaastattelussakaan ei voi kysyä mitä hyvänsä, vaan siinä pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun tai tutkimustehtävän mukaisesti. Etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen viitekehykseen eli tutkittavasta ilmiöstä jo tiedettyyn. Teemojen sisältämien kysymysten suhde tutkimuksen viitekehyksessä esitettyyn vaihtelee ja riippuu teemahaastattelun avoimuudesta. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 77–78.) Käytännössä haastattelu etenee pääteemojen kautta, joita sitten täydennetään alakysymyksillä, jos tarvetta esiintyy. Teemahaastattelu kokonaisuudessaan löytyy tutkimuksen lopusta (liite 4). Kun olen tehnyt kaikki haastattelut, litteroin äänitteet tekstimuotoon, mikä auttaa haastatteluihin perehtymistä ja kokonaisuuden hahmottamista.

5.2.2 Sisällön erittely

Sisällön erittelyssä keskityn siis Helsingin Sanomien aluetoimittajien lehden kotimaan osastolle tekemiin juttuihin. Kuten todettua, aluetoimittajat tekevät juttuja vaihtelevissa määrin myös lehden muille osastoille, mutta teen rajauksen koskemaan ainoastaan kotimaan osastoa. Jotta otoksen koko olisi edustava, tulisi lehden vuosikerrasta otetun näytteen ylittää 30 numeroa

(Pietilä 1976, 79). Otannan avulla pyritään rakentamaan eräänlainen pienoismalli siitä perusjoukosta, jota aineistossa on haluttu tutkia ja johon tulokset halutaan yleistää (Valli 2001, 170). Olen päättänyt käydä läpi kolmen kuukauden lehdet, sillä yksittäisten aluetoimittajien juttuja voi lehdessä esiintyä epäsäännöllisesti. Yhteensä 91 päivän ajalta tulee 88 lehteä, sillä joulun juhlapyhät sijoittuivat otannan loppupäähän. Otannan lehdet ovat ajalta 6.10.2003 - 4.1.2004, jolloin ensimmäinen lehti on maanantailta ja viimeinen sunnuntailta.

Sisällön erittelyn jaan kolmeen osaan, joilla selvitan *alueellisuuden ja juttutyypin korrelaatiota, alueellista ulottuvuutta ja aiheulottuvuutta* eri aluetoimituksissa. Alueellista ulottuvuutta varten on kolme sisältöluokkaa, joilla selvitan, esiintyvätkö jutut:

1. *paikallisella tasolla*
2. *maakunnallisella tasolla*
3. *valtakunnallisella tasolla*

Jaana Hujanen (2000, 76) on käyttänyt tutkimuksessaan vastaavaa luokittelua ja katsonut jutun paikalliseksi tai maakunnalliseksi myös silloin, kun jokin sen paikkakunta tai siellä asuva ihminen on nostettu kärkeen, vaikka itse asia tai tapahtuma olisikin valtakunnallinen. Näin tulee huomioiduksi myös journalistinen näkökulma, eikä vain kuva siitä, millä aluetasoilla asiat tapahtuvat. Journalistinen näkökulma on hyvä huomioida, sillä uutisprosessissa tapahtumien alueelliset ja ajalliset ulottuvuudet voivat muuttua (Altheide 1976, 128). Jos puolestaan meneteltäisiin päinvastoin, että alueellisuus huomioitaisiin sen perusteella kuinka paljon juttu alueellisesti laajenee, vääristymä olisi ilmeisempi. Huomattava osa aluetoimittajien jutuista alkaa paikalliskärjellä, minkä jälkeen juttua laajennetaan valtakunnalliseksi.

Kun jutun alueellinen ulottuvuus on päätelty, selvitan juttutyypin ja sijoitan sen johonkin kuudesta sisältöluokasta. Pohjalla on edelleen aluejako, minkä lisäksi huomioidaan, mitä juttutyyppejä teksti edustaa. Tässä käytän yleistä jaottelua aiemmin mainittuihin koviin ja pehmeisiin uutisiin. Tarkoitus on selvittää erittelyllä, hallitsevatko tietyt uutistyyppit alueellisuuden eri äärilaitoja.

1. *paikallinen – pehmeä uutinen*
2. *paikallinen – kova uutinen*
3. *maakunnallinen – pehmeä uutinen*
4. *maakunnallinen – kova uutinen*
5. *valtakunnallinen – pehmeä uutinen*
6. *valtakunnallinen – kova uutinen*

Mihin sitten vedän rajan kovan ja pehmeän uutisen välillä. Tässä tapauksessa voi käyttää vanhaa sanontaa uutisen määrittelystä, joka pätee myös koviin uutisiin – sen tunnistaa kun sen näkee (Patterson 2000, 3). Kovien ja pehmeiden uutisten jaottelulla on tutkimuksessani kuitenkin huomattava merkitys, joten mielivaltaiseen erittelyyn ei ole varaa. Olen eri määritelmien mukaan pyrkinyt rajaamaan pehmeän ja kovan uutisen mahdollisimman pitkälle. Tästäkin huolimatta eteen tulee rajatapauksia, joissa joudutaan käyttämään harkintaa.

Risto Kunelius (1993, 34–37) määrittelee kovat uutiset tärkeiksi ja yleisesti merkittäviksi asioiksi. Kovan uutisen esitystapa on konkreettinen ja se noudattaa perinteistä uutisrakennetta. Tässä tapauksessa noudatan Jaana Hujasen (2000, 76) alueellisuuden kohdalla käyttämään menetelmää. Jos jutun aloitus on reportaasityylinen, ei juttu ole kova uutinen, vaikka sinänsä kovaa aihetta olisikin reportaasityylillä pehmennetty. Kuneliuksen (1993, 38) mukaan kovan uutisen tunnuspiirteitä voi arvioida myös esimerkiksi taitollisen ilmeen perusteella. Keskityn enemmän tekstuaalisten ominaisuuksien arviointiin, mutta rajatapauksissa myös ulkoasun arviointi voi olla avuksi.

Patterson (2000, 3) luettelee kovien uutisten piiriin muun muassa tärkeät johtajat, tärkeät aiheet ja merkittävät keskeytykset päivittäisrutiineissa. Viimeksi mainittu on hyvä rajaus, sillä useat ihmiset käsittävät koviin uutisiin kuuluvaksi myös tavalliset liikenneonnettomuudet ja muut pienemmät tapaturmat. Onnettomuus siis lasketaan kovaksi uutiseksi, jos se on poikkeuksellisen mittava tai sillä on merkitystä myös muiden ihmisten elämään, kuin vain suoraan onnettomuudessa osallisina olevien. Heikki Kuutti (1994, 97) on listannut kovan uutisen tunnusmerkeiksi merkittävyyden ja vaikuttavuuden lisäksi myös yllätyksellisyyden. Jos kovalta uutiselta ei vaadita yllättävyyttä, niin ajankohtainen sen ainakin tulisi olla.

Antero Okkonen (1986, 119) linjaa kovan uutisen vielä yksityiskohtaisemmin. Tärkeät tapahtumat, poliittiset ratkaisut ja kauppapolitiikka ovat kovien uutisten ydintä. Myös valtion-, alue-, ja kunnallishallinnon piirissä tehdyt ratkaisut lasketaan koviin uutisiin. Tässä vaiheessa on syytä korostaa, että kovat uutiset siis liikkuvat myös aluetasolla. Kovia uutisia voi syntyä myös kunnallistasolla, jolloin uutinen vaikuttaa vähempään määrään lukijoita kuin valtakunnallinen kova uutinen, mutta uutisen varsinaiseen luonteeseen sillä ei ole vaikutusta. Okkonen listaa kovien uutisten joukkoon myös opetus-, kasvatus-, ja koulutustoiminnan kokonaisuudessaan. Kovan uutisen arviointi tapahtuu kuitenkin edellisiä määritelmiä yhdistellen, eikä yksi ominaisuus itsessään tee uutisesta vielä kovaa.

Pehmeisiin uutisiin lasketaan kuuluvaksi kaikki, mikä jää jäljelle kovista uutisista. Jonkinlainen ryhmittely lienee tässäkin paikallaan. Pattersonin (2000, 3-4) mielestä pehmeillä uutisilla ei

ensinnäkään ole selkeää yhteyttä politiikkaan. Pehmeät uutiset ovat henkilökeskeisiä, vähemmän aikarajoitteisia, käytännönläheisiä ja tapahtumakeskeisempiä kuin muut uutiset. Tämän lisäksi hän luettelee pehmeisiin uutisiin rikokset, tulipalot ja onnettomuudet sekä myös terveysaiheet (Patterson 2000, 6).

Heikki Kuutti (1994, 97) määrittelee pehmeiden uutisten ominaisuuksiksi kerrottavien asioiden mielenkiintoisuuden ja human interest -piirteet. Okkonen (1986, 119) listaa pehmeiden uutisten piirteiksi edellisten lisäksi juhlat, seurapiirit, kilpailut, kulttuurin, harrastukset ja kevyet sensaatiot. Onnettomuuksien hän korostaa olevan nimenomaan yksityisiä.

Sisällön erittelyn kolmannessa osassa selvitän, korostuvatko tietyt juttuaiheet eri alueilla ja aluetoimituksissa. Käyttämäni sisältöluokat mukailevat osaltaan Veikko Pietilän (1976, 138) esittelemiä aihealuokkia ja Kaisa Kirveen (2000, 42) maakuntaradioiden uutiskriteereitä selvittäneessä gradussa käyttämiä luokkia. Yhteensä sisältöluokkia on kolmetoista, joista joihinkin on niputettu useampia aiheita.

1. *yhteiskunta/hallinto*
2. *infrastruktuuuri/rakentaminen/rakennukset*
3. *työ/työttömyys/yrittäminen/talous*
4. *sosiaaliset kysymykset/terveys*
5. *opetus/koulutus/kirkko*
6. *tiede/tutkimus/tekniikka*
7. *matkailu*
8. *liikenne*
9. *luonto/ympäristö/ilmasto*
10. *rikos/rangaistus*
11. *maanpuolustus/turvallisuus*
12. *onnettomuudet*
13. *muut*

Aiheita yhdistelemällä laajemmiksi luokiksi kohotetaan myös reliabiliteettia, jolloin tosin menetetään yksityiskohtaisuutta (Pietilä 1976, 246). Yleisesti lienee parempi, että luokkia on liian paljon kuin liian vähän. Tässä tapauksessa aineiston ollessa varsin mittava, voi luokkiakin siis olla enemmän.

Luokat yhdestä kolmeen ovat pitkälti valtakunnallisia aiheita, jotka käsittelevät yhteiskunnallisia muutoksia ja tilastoja, mutta myös esimerkiksi pienyritystä, pienempimuotoista rakentamista ja taloutta yleensä. Myös maatalous ja teollisuus, joille en katsonut tarpeelliseksi luoda omia luokkia, ryhmittyvät kolmanteen luokkaan. Luokat neljästä kuuteen liittyvät kunnan sosiaalipalveluihin, koulutukseen ja tutkimukseen. Näiden luokkien välillä lienee vähiten rajanvetoa.

Luokat seitsemästä yhdeksään ovat melko kausiluonteisia aiheryhmiä. Matkailujuttuja on joulun ja talven lähestyessä odotettavissa etenkin Pohjois-Suomen toimituksissa. Liikennejuttuja puolestaan ilmestyy talvirenkaiden vaihdosta, teiden huonosta kunnosta tai itärajan rekkajonoista. Ajattelin alun perin yhdistää luokat seitsemän ja kahdeksan, mutta uskon niiden tarjoavan erillisenä mielenkiintoisemman vertailukohdan. Luonto- ja ympäristöjuttujen arvelen korostuvan Pohjois- ja Itä-Suomessa, mutta kuinka paljon sitten muuta Suomea enemmän. Ilmastosta ja säästä kertovat jutut ovat varsin kausiluonteisia nekin. Jos otanta sijoittuisi keskelle kesää tai talvea, voisi esimerkiksi hellekesä tai ennätyspakkaset venyttää aiheluokkaa.

Luokat kymmenestä kahteentoista käsittelevät rikoksia, rangaistuksia (lähinnä oikeudenkäynnit), turvallisuutta ja onnettomuuksia. Lukumääräisesti Helsingin Sanomien kotimaan sivujen uutisista huomattava määrä on yhden palstan pikku-uutisia, joista suurin osa kertoo juuri kolareista, onnettomuuksista ja henkirikoksista. En kuitenkaan laske mukaan yhden palstan uutisia, koska niiden alkuperän selvittäminen on hankalaa, eikä yhden palstan uutisilla ole tutkimukseni kannalta muutenkaan suurta relevanssia.

Kun sisällön erittelyssä käytetään luokitusyksikkönä juttuja, joissa on aineksia useammasta sisältöluokasta, tulee eteen kysymys, luokitellaanko jutut vain yhteen sisältöluokkaan vai kaikkiin niihin, joihin jutussa viitataan. Veikko Pietilän mielestä tämmöisessä tapauksessa luokittelu vain yhteen sisältöluokkaan, siihen jossa jutussa viitataan eniten, ei ole järkevää, sillä tällöin menetetään informaatiota ja tutkimuksen luokittelureliabiliteetti alenee. Pietilä suosittelee kirjaamaan useamman sisältöluokan alkioita sisältävä juttu kaikkiin niihin sisältöluokkiin, joihin viittaavia alkioita se sisältää. Tällaista menetelmää on kutsuttu laadulliseksi luokitteluksi. (Pietilä 1976, 112–113.)

Yksi mahdollisuus olisi mitata juttuun sisältyvien alkoiden volyymi vaikkapa palstasenttimetreinä, jolloin pystyttäisiin erikseen mittaamaan, kuinka paljon yksi juttu sisältää tekstiä kustakin sisältöluokasta. Kun huomio kuitenkin kiinnitetään ensisijaisesti alueellisuuteen ja aiheisiin, ei juttujen volyymillä ole vastaavanlaista merkitystä tutkimuksen kannalta. Juttujen laskeminen on myös nopeampaa kuin pituuden mittaaminen, josta taas seuraisi omat ongelmansa tämän kokoisessa otannassa. (Pietilä 1976, 113–114.)

Sisällön erittelyssä tulen siis käyttämään luokitusyksikkönä juttua ja aihetason erittelyssä huomioin vain yhden aiheen juttua tai juttukokonaisuutta kohden. Alueellisuuden luokittelussa käytän luonnollisesti vain yhtä merkintää aluetasoa kohden. Uskon tämän olevan oikea ratkaisu, sillä juttujen määrä tulee olemaan varsin suuri ja tutkimuksen päähuomio ei kuitenkaan ole tekstin sisällössä.

6. HELSINGIN SANOMIEN ALUETOIMITTAJIEN TYÖ

6.1 Helsingin Sanomien aluetoimittaja

Haastattelin kaikista Helsingin Sanomien seitsemästä aluetoimituksesta yhteensä kahtatoista aluetoimittajaa, joista seitsemän miestä ja viisi naista. Kaikkien haastateltavien keski-ikä oli 51,4 vuotta. Tarkoitus oli haastatella juuri kokeneita aluetoimittajia, mutta koska haastateltavien keski-ikä oli varsin korkea, katsoin työn kannalta hyödylliseksi, että myös nuorempien aluetoimittajien mielipiteet tulevat esiin. Tämän vuoksi haastattelin myös kahta nuorempaa määräaikaista aluetoimittajaa. Jos määräaikaiset aluetoimittajat jätetään pois laskuista, nousee haastattelemani vakituisten aluetoimittajien keski-ikä 55,4 vuoteen. Haastateltavien omia mielipiteitä aluetoimittajien ikärakenteesta esittelen luvussa 6.5.1.

Haastattelemani Helsingin Sanomien vakituiset aluetoimittajat ovat tehneet keskiarvoltaan melkein 23 vuoden työuran lehden aluetoimittajina. Jos keskiarvo lasketaan haastateltavieni kahdeksasta pisimpään aluetoimittajana työskennelleestä, tulee työuran pituudeksi lähes 27 vuotta.

Olen tässä pääluvussa numeroinut kunkin teemahaastattelun ja käytän numeroita sitaattien yhteydessä. Pääluku käsittelee ensisijaisesti Helsingin Sanomien aluetoimittajien työtä, jolloin alueellisuudella ja henkilöillä ei ole ratkaisevaa merkitystä. Olen myös häivyttänyt sitaateista hakasulkeiden sisälle sanat tai asiat, jotka viittaavat johonkin alueeseen, lehteen tai nimeen anonymiteetin takaamiseksi. Tätä kautta uskon saavani parempia tuloksia teemahaastatteluista.

6.1.1 Aluetoimittajien taustat

Kahdestatoista aluetoimittajasta viisi oli töissä syntymäkaupungissaan. Yksi viidestä ei ollut syntynyt samassa kaupungissa, mutta ilmoitti olevansa käytännössä syntyperäinen paikkakuntalainen, koska oli asunut kaupungissa pienestä pitäen koko ikänsä. Kaksi viidestä toimittajasta, jotka työskentelivät nykyisin omassa syntymäkaupungissaan, olivat asuneet koko ikänsä samassa kaupungissa. Loput kolme ilmoittivat, että kotipaikkakunta oli ratkaiseva syy, mikä houkutteli palaamaan kaupunkiin.

Haastattelemistani toimittajista neljä oli töissä aluetoimituksessa, joka sijaitsi samassa maakunnassa tai naapurimaakunnassa, jossa henkilö oli syntynyt. Näistä kolmen kohdalla kotipaikkakunnan sijainti oli osaltaan vaikuttamassa siirtymisessä kyseiseen aluetoimitukseen.

Loput kolme toimittajaa työskentelivät aluetoimituksissa, jotka olivat eri puolella maata, kuin missä he olivat itse syntyneet. He ilmoittivat muuton syyksi tarpeen saada vaihtelua työhön ja halun siirtyä toiselle paikkakunnalle.

Vakituisista aluetoimittajista neljä oli siirtynyt aluetoimittajaksi Helsingin Sanomien muilta osastoilta. Loput kuusi olivat siirtyneet suoraan Helsingin Sanomien aluetoimittajiksi muista lehdistä.

”Halusin Hesariin isompaan lehteen. Täällä on journalistinen kunnianhimo korkeampi ja täällä annetaan välineet, mahdollisuudet sen toteuttamiseen.” (T8)

Helsingin Sanomien muilta osastoilta aluetoimituksiin siirtyneiden motiivina oli kiinnostus aluetoimittajan työhön ja elämäntilanteeseen sopi muutto toiselle paikkakunnalle. Sen sijaan aluetoimituksesta toiseen siirtyneillä aluetoimittajilla syy muuttoon oli vaihtelun hakeminen työhön, kun jutut alkoivat samalla paikkakunnalla jo toistaa itseään.

Haastattelemistani vakituisista aluetoimittajista kolmella oli ylempi korkeakoulututkinto ja loput seitsemän olivat ylioppilaita. Viimeksi mainituista kaksi toimittajaa oli käynyt Sanomien toimittajakoulun. Ylioppilaista neljällä oli korkeakouluopintoja, jotka olivat jääneet kesken. Yhdellä oli yliopisto-opintoja aikuisiällä ja toisella tutkinto oli jäänyt lopputyötä vaille. Molemmilla haastatelluilla määräaikaisilla aluetoimittajilla oli ylempi korkeakoulututkinto.

Haastattelemieni Helsingin Sanomien aluetoimittajien koulutustausta mukailee yleistä käsitystä toimittajien koulutuksesta ja etenkin opintojen kesken jäämisestä. Myös Heikki Kehänlinnan ja Harri Melinin vuonna 1988 tekemä tutkimus toimittajista käy yhteen edellisten havaintojen kanssa. Suomen Sanomalehtimiesten Liiton jäsenistä ylioppilastutkinnon oli suorittanut lähes jokainen ja korkeakoulututkinnon kolmannes (Kehänlinna ja Melin 1988, 13). Journalistin työ ei kuitenkaan edellytä ennalta määrättyä koulutusta, kuten esimerkiksi lääkärin ammatti, kun alalle tulo on periaatteessa mahdollista monia eri väyliä pitkin. Sangen merkittävä osuus alalla työskentelevistä on sellaisia, jotka ovat aloittaneet korkeakouluopinnot, mutta siirtyneet kesken opintojensa työelämään. (Kehänlinna ja Melin 1988, 18.)

6.1.2 Aluetoimittaja on vastuussa alueestaan – vai onko?

Teemahaastatteluissa kysyin aluetoimittajilta, miten he määrittelevät nykyisen toimialueensa rajat. Turun aluetoimituksen piiriin laskettiin kuuluvaksi vanha Turun ja Porin lääni sekä Ahvenanmaa. Kaupunkien mukaan alue rajoittuu Poriin, Saloon ja Forssaan. Tampereen

alueeksi määriteltiin Lahdesta ja Heinolasta Vaasaan asti ulottuva kaistale. Kokkola nähtiin vedenjakajana, joka periaatteessa kuuluu Tampereelle, mutta käytännössä hoidetaan yhdessä Oulun kanssa. Lappeenrannan aluetoimitukseen laskettiin Kymenlaakso, Etelä-Savo, Etelä-Karjala ja osa Pohjois-Karjalaa eli kokonaisuudessaan Kaakkois- ja Itä-Suomi. Töitä jaettiin tarvittaessa Kuopion aluetoimituksen kanssa. Alueeseen laskettiin kuuluvaksi myös itäraja sekä Venäjän puolelta Karjalan Kannas. Lännessä alueen katsottiin rajoittuvan Heinolaan.

Kuopion piiriin katsottiin kuuluvaksi entinen Kuopion lääni ja Pohjois-Karjalan lääni. Maakuntina alueiksi rajattiin Pohjois-Savo ja Pohjois-Karjala sekä reuna-alueita. Yhteistyötä tehtiin Jyväskylän aluetoimituksen kanssa. Jyväskylän aluetoimitukselle kuului Keski-Suomen lisäksi myös Pohjois-Savo ja Pohjois-Karjala. Oulun aluetoimituksen alueeksi määriteltiin koko Pohjois-Suomi, eli Oulun ja Lapin läänit. Tarvittaessa juttuja tehdään Vaasan korkeudelta aina Jäämerelle saakka. Rovaniemen aluetoimituksen piiriin kuului Lappi ja Kalotti, mutta Rovaniemen ja Oulun vastuualueiden katsottiin menevän päällekkäin joka tapauksessa. Kesällä 2004 Rovaniemen aluetoimittaja siirtyy muutenkin Oulun aluetoimitukseen ja Rovaniemen aluetoimitus lakkautetaan.

Suurin osa haastateltavista ilmoitti alueensa rajat tarkasti maakuntien tai entisten läänien rajoja mukaillen. Mielenkiintoista kuitenkin oli, että kuusi haastateltavaa mainitsi avoimessa kysymyksessä, että tarvittaessa juttuja tehdään koko maasta. Näistä kuudesta kolme mainitsivat asiasta sen jälkeen, kun he olivat ensin määritelleet alueensa rajat, mutta kolme haastateltavaa otti valtakunnallisuuden puheeksi heti kysymyksen kuultuaan.

”Se onki sit muuttunut aika paljon. Aikasemmin alue oli erittäin tiukka ja tiukat rajat ja maantieteellisten rajojen yli ei menty. Tässä on muuttunut niin paljon tää tietotekniikka ja varmaan talon linjakin on muuttunut, että aluetoimittajat on hyvin samanvaraisessa asemassa kuin muutkin kotimaan toimittajat Helsingissä. Mutta on kuitenkin tällainen alueellinen vastuualue.” (T9)

Vastaukset voi jakaa kolmeen ryhmään. On aluetoimittajia, joille oman aluetoimituksen vastuualue on selkeänä mielessä ja he osaavat määritellä sen tarkasti. Myös heillä aluetoimittajan valtakunnallisuus on kuitenkin tiedostettuna. Toisen ryhmän vastauksissa vastuualueen rajat piirretään tarkasti, mutta lisäksi mainitaan, että aluetoimittajan työhön kuuluu myös valtakunnallinen seuranta. Kolmas ryhmä on vähemmistö, jonka mukaan aluetoimitusten vastuualueita ei voi tarkasti määritellä.

Mikä on nykyinen työalueesi, miten sen maantieteellisesti määrittelet?

”No tuota... Suomi.”

Jos puhelinjuttuja ei lasketa. Mikä on se sun vastuualue?

”Minusta minulla ei ole vastuualuetta. Minä en koe sitä niin. -- Ensinnäkin meille on pantu niin isot alueet, että ei voi olettaa, että ne synnyttäis meissä jonkunnäköisen vastuun tunteen.” (T10)

Voi tietysti pitää pelkkänä retoriikkana, puhutaanko aluetoimittajien työalueesta, vastuualueesta vai seuranta-alueesta. Vastuualue synnyttää helposti mielikuvan, että aluetoimittajilla on jatkuva seurantavastuu pienemmistäkin uutistapahtumista, joiden karkaaminen olisi uutistappio omalle lehdelle. Näin asia ei tietenkään ole.

Helsingin Sanomien aluetoimittajilla ja -toimituksilla on siis edelleen selkeät vastuualueet, mutta alueellisiin rajoihin ei kuitenkaan hirttäydytä. Haastateltavien vastuualueet eivät määritelmässä juurikaan osuneet naapurialuetoimituksen tontille, ja jos näin oli, mainittiin asiasta erikseen. Muutama haastateltava myös mainitsi, että ei ole tavatonta tehdä toisen aluetoimittajan alueelta juttuja. Aluerajojen ylittämistä ei koettu paheksuttavana asiana ja vain oman alueen sisällä puuhaaminen koettiin muutenkin eilispäivän ajatteluksi. Kaiketi myös supistunut aluetoimitusten- ja toimittajien määrä pakottaa siihen, että tarvittaessa toisten alueita ollaan valmiita paikkaamaan.

”Enää me ei eletä sellaisissa tiukoissa rajoissa, vaan me voidaan kulkea aika pitkästi ympäri. Ei semmoista rajojen vahtimista ja alueiden vahtimista eikä alueiden seurantaa enää ole, eikä siihen olisi enää resurssejakaan.” (T1)

Helsingin Sanomien aluetoimittajien lehtijuttujen sisällön erittelyssä olen huomoinut, miltä paikkakunnilta kirjatut jutut on tehty. Näin pystyn kartoittamaan, missä kunkin aluetoimituksen toimittajat ovat työskennelleet ja kuinka tarkasti aluerajat määrittelevät aluetoimittajien liikkumista. Työn lopussa olevaan karttaan (liite 1) olen merkinnyt kaikki ne paikkakunnat, joissa aluetoimittajat kolmen kuukauden otannan aikana ovat liikkuneet. Pisteiden koko vaihtelee paikkakunnalle kirjattujen juttujen määrän mukaan.

Kartta vahvistaa edellä mainitut huomiot. Aluetoimituksilla on edelleen omat seuranta-alueet, mutta rajojen yli mennään tarvittaessa, eikä jutun tekemistä toisen aluetoimituksen seuranta-alueelta koeta nenille hyppimisenä. Oulun, Rovaniemen, Turun ja Tampereen aluetoimitusten juttukeikat pysyivät yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta melko tiivistä omien seuranta-alueiden sisällä. Sen sijaan Jyväskylän, Kuopion ja Lappeenrannan aluetoimitukset liikkuivat toistensa seuranta-alueilla melko usein, minkä aluetoimittajat mainitsivat itsekin haastatteluissa.

Luvussa kaksi kävin läpi aluetoimittajan työn historiaa. Keskustoimituksen ulkopuolisista toimittajista ja avustajista on käytetty vaihtelevia nimityksiä, mutta aluetoimittaja on nykyisin yleisin nimike. Etenkin Helsingin Sanomien aluetoimittajien kohdalla nimikkeen

ajanmukaisuutta voi pohtia. Fyysisesti toimittajat kyllä sijaitsevat alueella, mutta työn toimenkuvaan kuuluu paljon muutakin kuin pelkästään juttujen tekemistä alueelta, vaikka tämä tietysti on ensisijainen tehtävä. Yksi haastateltavista otti puheeksi käsitteen valtakunnantoimittaja.

”Toimenkuvaan kuuluu seurata kaikkia asioita valtakunnallisesti, niin sen takia me ollaan valtakunnantoimittajia ja sen takia juttureissuja voin tehdä Ouluun, Vaasaan, Turkuun, Poriin, ihan minne vaan, niin kuin olen tehnytkin.”

Mielenkiintoinen tuo termi valtakunnantoimittaja?

”Joo. Siis tää aluetoimittajan termi on historiallinen nimitys ja siitä se johtuu, että sitä käytetään.” (T11)

Haastateltava kuitenkin täsmentää, ettei nimitystä valtakunnantoimittaja käytetä talon sisällä yleisesti. Kyse on pikemminkin puhetason jutusta, jonka keksi Kuopiossa työskennellyt aluetoimittaja Mika Parkkonen, joka toimii nykyisin Moskovan kirjeenvaihtajana. Termin alkuperä voisi myös olla Yleisradion sketsiohjelma Alivaltiosihteerin yksi koomisista hahmoista, valtakunnantoimittaja Eino-Mies Porkkakoski, joka antaa huutamalla raporttinsa eri puolelta Suomea studion puhelimeen. Haastateltavan mukaan nimitystä valtakunnantoimittaja käytetään enemmän radion puolella Yleisradiossa.

Aluetoimittajan nimikkeestä voi johtaa laajempiakin pohdintoja, kuten onko se esimerkiksi alisteinen kotimaantoimittajan nimitykselle. Kuten yksi haastateltavista totesi, noin puolet aluetoimittajan työstä on kuitenkin tavallista kotimaantoimittajan työtä ja toinen puoli perinteistä aluetoimittajan työtä. Helsingin Sanomissa aluetoimittajan työ on lähentynyt siinä määrin kotimaantoimittajan vastaavaa, että nimityksen ajanmukaistaminen ei olisi täysin perustelematonta. Aluetoimittajan sijaan voisi puhua esimerkiksi Turun kotimaantoimittajasta tai Turun toimittajasta, jota mahdollisesti käytetäänkin. Alue-etuliitteen käyttäminen on tässä tapauksessa vain puolittain perusteltua. Aluetoimittajat tuskin itse kokevat nimityksen mitenkään syrjivänä, vaikka se saattaa luoda kuulijalle mielikuvan aluetoimittajan työstä, joka vastaa vain puolta todellisuudesta. Nimityksen pohtiminen voi tuntua saivartelulta, mutta täytyy muistaa, että aluetoimittajan työn toimenkuva ja sen mukana nimityksetkin ovat muuttuneet lähimenneisyydessä useaan otteeseen. Muutoksia voi odottaa jatkossakin, mutta sen enempiä en ota siihen tässä yhteydessä kantaa. Tyydyn käyttämään haastateltavista jatkossakin nimitystä aluetoimittaja.

Yksi seikka ainakin erottaa aluetoimittajan työn päätoimituksen kotimaantoimittajan työstä. Merkittävä osa aluetoimittajan ajasta kuluu, alueen laajuudesta riippuen, autossa juttukeikoille ajettaessa. Juttukeikkojen määrissä ei välttämättä ole dramaattista eroja keskustoitukseen, mutta etäisyyksissä sitäkin enemmän. Tosin tässäkin on suuria eroja eri aluetoimitusten välillä.

Kun Turun aluetoimitus operoi melko tiiviisti Satakunnan alueella, on Oulun vastuulla Rovaniemen aluetoimituksen lakkautuksen jälkeen maantieteellisesti puoli Suomea. Tällöin pohjoisimmille matkoille tulee mittaa satoja kilometrejä.

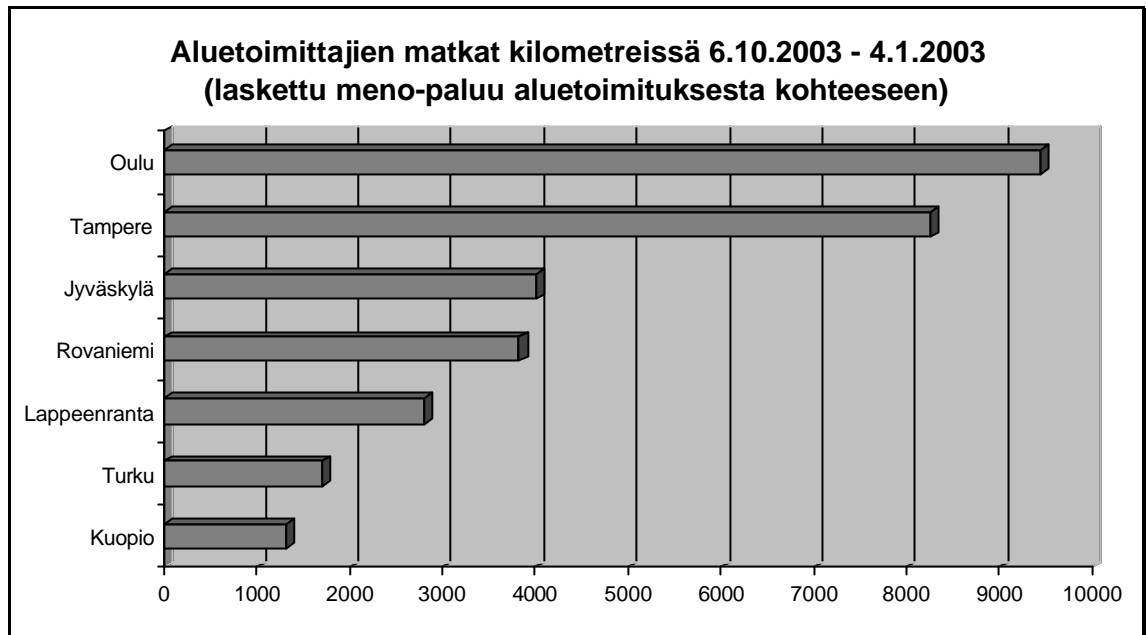
Suurin osa haastateltavista kertoi käyvänsä pidemmällä juttukeikalla keskimäärin kerran viikossa. Monet mainitsivat, että juttukeikat saattavat tulla usein sumpussa, minkä jälkeen voi olla pidemmän aikaa taas hiljaisempaa. Myös tiedonhankinnan tavat ovat muuttuneet aikojen saatossa, mikä osaltaan vaikuttaa juttukeikoille lähtemiseen.

”Riippuu kauheasti tilanteesta. Joskus niitä voi olla samalla viikolla monta, niitä voi olla kaks kolme. Sitten voi mennä semmoisia viikkoja, että kaikki tapahtuu puhelimella tai on tiedonhankintaa tai muuta. Sitten täytyy näin pitkässä työputkessa ajatella niin, että tiedonhankinta tänä päivänä on niin toisenlaista kun on ollut siinä vaiheessa, kun mä olen tullut taloon.” (T1)

Yksi aluetoimittajista ilmoitti vuosittain ajavansa jopa 30 000 kilometriä työmatkoja. Toisen aluetoimittajan mukaan tarkoitus on olla liikkeellä mahdollisimman paljon, ja eräs haastateltava huomautti, että asiat eivät tule toimitukseen itsestään, vaan niiden luokse on mentävä

Rovaniemen aluetoimittajan mukaan kaupungista poistuttaessa joutuu lähtemään käytännössä aina 80 kilometrin säteen ulkopuolelle, jolloin kaupungin ulkopuolisille juttukeikoille tulee mittaa lyhimmilläänkin noin sata kilometriä. Etuna pohjoisen juttukeikoille kuitenkin mainitaan vähäinen liikenne ja tottuminen pitkiin etäisyyksiin. Saman asian eri sanankääntein mainitsi pari muutakin aluetoimittajaa. Kun Helsingissä liikkuminen piti ennakoida, eikä sen kestoa voinut ennalta tarkemmin määritellä, niin aluetoimituksessa riitti, kun hyppäsi autoon ja lähti liikkeelle. Pari toimittajaa mainitsi etuna myös sen, että autolla ajaessa voi ideoida ja suunnitella mielessään uusia aiheita. Seuraavan sivun taulukko kertoo, kuinka paljon kunkin aluetoimituksen toimittajat liikkuvat kolmen kuukauden otannan aikana.

Oulun aluetoimitus on liikkunut ylivoimaisesti eniten kun huomioi, että Oulussa työskenteli otannan aikana kaksi toimittajaa ja Tampereella kolme. Oulun aluetoimittajien juttukeikat saattoivat olla jopa 500 kilometriä yhteen suuntaan ja matkojen määrää korostaa Oulusta tehtyjen juttujen vähäisyys. Taulukko ei siis huomioi sitä, jos toimittaja on mennyt juttukeikalle suoraan asuinpaikkakunnaltaan tai muun matkan ohessa. Ensiksi mainittu syy kohottaa ainakin Tampereen kilometrimäärää.

Otannan aikana Jyväskylän aluetoimituksessa työskenteli kaksi aluetoimittajaa, joista toinen kuitenkin vain osa-aikaisena. Siihen nähden Jyväskylän aluetoimituksesta on tehty pitkiä matkoja, minkä osaltaan selittää Jyväskylän ja Kuopion aluetoimitusten yhteistyö. Rovaniemen aluetoimittajan kilometrimäärät taas selittyvät Oulun tavoin pitkillä välimatkoilla, kun Turun vähäisen kilometrimäärän syynä ovat lyhyet etäisyydet ja aluetoimituskaupungista tehtyjen juttujen runsaus. Otannan aikana Kuopiossa työskenteli vain yksi toimittaja, mutta kilometrejä kertyi sielläkin reilusti yli tuhat. Luvussa 7.3. tarkastelen lähemmin eri aluetoimitusten juttuaiheita ja eri juttutyyppejä aluetasolla.

6.1.3 Aluetoimittajien tiedonhankinta ja juttujen ideointi

Oleellinen osa aluetoimittajan työtä on alueen tapahtumien seuraaminen. Uutta tietoa alueelta saa paikallisista viestimistä, tiedotteista, tiedotustilaisuuksista, paikallisilta kontakteilta, internetistä ja yhteyttä ottamalla. Viranomaiskanavia pitkin tulevien onnettomuus- ja rikosuutisten päivittäisseuranta on siirtynyt pitkälti STT:lle, josta päätoimitus poimii pienemmät alueelliset uutiset omatoimisesti. Yksi toimittaja mainitsikin haastattelussa, että aluetoimitukset eivät enää elä niin paljon reaaliajassa kuin ennen. Yleisesti päivänpäällisten pikku-uutisten seurantavastuun ja ”poliisikierroksen” siirtämistä STT:lle pidettiin myönteisenä asiana, mikä vapautti resursseja muiden juttuideoiden toteuttamiseen.

Kirjeitse, faksilla ja sähköpostilla aluetoimituksiin virtaa tiedotteita eri viranomaistahoilta. Moni haastateltava totesi, että tiedotteet jalostuivat vain harvoin suoraan juttuaiheiksi, mutta ideoita niistä pystyi toisinaan kehittelemään.

”Tää ympäristö tuottaa itsessään sen perusuutiskaman, että jotakin tapahtuu. Yliopistot, firmat, yhdistykset, kunnat, kaikki nää lähettää omia tiedotteitaan ja kertovat mitä niissä tapahtuu. Niistä erittäin harvoin tulee meille juttua, mutta sitä virtaa on seurattava, jotta pystyy sitten ne harvat juttuun johtavat päivänkohtaiset must-uutiset hoitamaan.” (T11)

Kolme haastateltavista sanoi suoraan, että ei käy tiedotustilaisuuksissa. Lisäksi muutama totesi, että tiedotustilaisuuksiin mennään hyötyperiaatteella ja yleensä ennakkoon tiedustellen. Maakuntalehtien toimittajien kohdalla tilanne voi olla toinen, kun lehdestä on jo valmiiksi varattu tila jutulle tilaisuuden annista riippumatta. Kyse on myös ajankäytöstä, sillä pienemmän lehden toimittaja saattaa kokea ajan menneen hukkaan, jos tiedotustilaisuudesta ei kirjoitetaakaan juttua (Hemánus 1983, 142).

Haastateltavien mielestä hyödyllisempi tapa oli tiedustella infon asioita puhelimitse. Toisaalta tiedotustilaisuuksia saatettiin pitää virkistävinä, jotta ylipäätään joskus näkee, kenen kanssa puhelimesta on tullut keskusteltua. Infoista saattoi joskus irrota muutakin tietoa, kuin minkä tähden tilaisuus oli järjestetty. Jos tiedotustilaisuuksissa kuitenkin käy vain harvoin, saattaa Helsingin Sanomien aluetoimittaja tuntea itsensä paikallisten viestimien edustajien joukossa ulkopuoliseksi.

”Esimerkiksi kaupungin budjetti-infoissa ne on tottunut siihen, että siellä on aina se [maakuntalehden] toimittaja ja nehan tuntee ne jo vuosien takaa ja ne juttelee, mikä mua otti ensiks päähän, että ne on kaikki etunimikavereita ja ne on istunut varmaan monet kerrat samojen pöytien ääressä.” (T4)

Tiedotustilaisuuksissa aluetoimittajat saivat kuitenkin aina hyvää kohtelua, jopa erikoiskohtelua, koska valtakunnallinen julkisuus koettiin tärkeäksi. Uusissa tiedotustilaisuuksissa koettiin jopa hieman kiusallisena, että kun Helsingin Sanomien toimittaja ilmaantui paikalle, uskottiin sen heti tarkoittavan mukavan kokoista juttua seuraavan päivän lehdessä. Luvussa 6.2 käsittelen tarkemmin sitä, miten Helsingin Sanomien aluetoimittajiin suhtaudutaan eri puolilla maata.

Oikeastaan kukaan haastateltavista ei kokenut jutun toteuttamiselle esteeksi sitä, että aihetta oli jo käsitelty maakunta- tai paikallislehdessä. Monet mainitsivat, että paikalliset lehdet käsittelevät aiheita kuitenkin eri kantilta kuin jos aiheesta kirjoittaisi itse. Useampi haastateltavista myös mainitsi löytävänsä paikallisista lehdistä hyviä juttuaiheita, jolloin kuitenkin näkökulman muuttaminen oli tärkeää. Esimerkiksi Simo Sipola (1998, 88) mainitsee

ulkomaankirjeenvaihtajien tekemän juttunsa usein paikallisten lehtien, television tai radion välityksellä, minkä seurauksena he välittävät paikallisten tiedotusvälineiden kertaalleen tekemiä uutisia, jotka ovat käyneet läpi paikallisen valintamylyn. Vaikka tarina tällöin tehdään omasta aiheesta tai näkökulmasta, ei se poista perusongelmaa. Sipilän mielestä toimittaja tällöin ottaa vastaan ja työstää muiden valitsemaa aineistoa.

On ymmärrettävää, etteivät aluetoimittajat koe juttuideoiden lainaamista paikallisista lehdistä matkimisena. Paikalliset sanomalehdet jos mitkä tuntevat oman alueensa. Toimittajalle on muutenkin täysin välttämätöntä seurata muita viestimiä, jotta hän pysyy selvillä alueen tilanteesta. Esimerkiksi Esko Salminen (1998) kysyi Euroopan johtavilta sanomalehtitoimittajilta muun muassa heidän työrotiineistaan ja suurin osa toimittajista aloitti työpäivänsä laajalla sanomalehti- ja uutistoimistokatsauksella. Yleensä paikallisesta lehdestä lainattu aihe ei muutenkaan ole kova uutinen, mutta jos Helsingin Sanomat tekee kovan uutisen alueelta ennen paikallista viestintää, on viimeksi mainitun pakko reagoida asiaan jo oman uskottavuutensa tähden. Helsingin Sanomien omat pehmeät uutiset alueelta puolestaan aiheuttavat jopa hämmennystä paikallisissa viestimissä. Maakuntalehtien ja Helsingin Sanomien aluetoimittajien käsityksiä toisistaan käsittelen lisää luvussa 6.2.3.

Etenkin kokeneemmilla aluetoimittajilla tuttavat omalla alueella toimivat ehtymättömänä juttuideoiden lähteenä. Myös ihmisten tapaaminen koettiin tärkeänä juttuideoiden ja tiedonhankinnan kannalta. Kukaan haastateltavista ei sanonut etsivänsä juttuideoita internetistä, mutta tietolähteenä sen mainitsi jokainen. Yksi aluetoimittaja sanoi, että aika ei edes riittäisi siihen, että aiheita etsiskelisi internetistä. Lähinnä sieltä etsittiin tausta- tai yhteystietoja ja pari toimittajaa sanoi lukevansa internetissä paikallisia verkkolehtiä. Pari haastateltavaa myös mainitsi, että sähköposti oli heille internetiä tärkeämpi tietolähde.

Kolme aluetoimittajaa mainitsi omasta mielestään tekemänsä tutkivaa journalismia aluetoimittajan työssä. Esimerkiksi talousrikosoikeudenkäynnit olivat pitkiä prosesseja, joita seurattiin vuosia ja joista kertyi aluetoimitukseen pinoittain paperia. Yksi haastateltavista sanoi, ettei tutkiva journalismi ole hänelle mitään glooriaa, vaan arkista työtä. Toimittajan mukaan aluetoimittaja jos kuka on tutkiva journalisti. Tuotetuista jutuista hän arvioi puolen edellyttäneen tutkivaa journalismia. Tutkivan journalismin puuttumiseen taas syynä olivat oma haluttomuus tai ”syväkurkkujen” puuttuminen pieneltä paikkakunnalta. Myös väen vähyyden katsottiin olevan este tutkivan journalismin harjoittamiselle.

Tutkivan journalismin käsite on laaja ja riippuu pitkälti sen määrittelijästä. Yhden käsityksen mukaan kaikki toimittajat ovat jossain määrin tutkivia journalisteja. Aiheeseen perehtynyt

Heikki Kuutti (2001, 25) puolestaan rajaa tutkivan journalismin toimituksen omiin tutkimuksiin sekä yhteiskunnallisesti merkittäviin ja salaisiin tai kiusallisiin tietoihin. Kuutti (2001, 218) myös mainitsee, että tutkivan journalismin pahimmat esteet ovat toimittajien työpaine ja kiire, jotka eivät anna mahdollisuuksia keskittyä asioihin kylliksi. Tiedotusvälineillä on myös omat uutisaukkonsa, jotka on täytettävä ensimmäisenä. Välttämättä edes yhtä toimittajaa ei pystytä vapauttamaan omaan tutkimustyöhön lisäämättä samalla muun toimituksen työpaineita. Yksi haastattelemistani aluetoimittajista koki juuri Kuutin mainitsevat seikat esteenä tutkivalle journalismille.

”Kyllähän sitäkin voisi tehdä, ettei siihen olisi mitään esteitä, mutta niin toisaalta kun tää on pieni porukka, niin näitä aiheita tulee joskus tulvimalla ja siinä on aina monen asian päällä yhtä aikaa. Eli semmoista työrauhaa jollekin isolle jutulle, sitä on vaikea löytää. Tai sitten pitää ihan yksinkertaisesti irrottautua siihen. Mutta siinähan on just se kun toiselle on työntämässä hommia, että siinä on vähän huono omatunto sitte.”
(T2)

Lukijoilta tullessiin juttuehdotuksiin moni haastateltavista suhtautui varauksella. Viisi toimittajaa oli sitä mieltä, että lukijoiden ehdotuksista tuskin koskaan on juttuaiheiksi. Kaksi toimittajaa mainitsi, että lukijoiden ehdotuksista on oleellista hyötyä. Loput sanoivat lukijoilta tulevan juttuehdotuksia säännöllisesti, mutta niiden olevan vain harvemmin toteuttamiskelpoisia.

”Lukijoilta tulee aika paljon.”

Semmoisia varteenotettavia?

”Itse asiassa ei kauheen paljon niitä, koska aika monet sitte soittaa just jotain, että koulua ollaan lakkauttamassa tai on jotkut kekkerit. Mutta kyllä tulee välillä ihan oikeitakin. Tai onhan ne monet semmosia aiheita, että yksittäistapauksina niistä ei voi tehdä mitään, mutta jos ne kävis sitten ihan hyvin keissiksi, että jos tavallaan laajemmin tekee siitä aiheesta juttua.” (T7)

Yksi toimittajista mainitsee, että lukijoiden juttukäsitys on varsin toisenlainen kuin toimittajilla. Toisen toimittajan mielestä lukijoiden soitot ovat enimmäkseen kaunaisia purkauksia, joissa määräävään sävyyn käsketään kirjoittaa jostakin tietystä aiheesta. Myös selkeää uutisainesta sisältäviin lukijavihjeisiin suhtauduttiin varauksella, tai ainakin ne tarkistettiin huolella. Pari toimittajaa mainitsi, että lukijoiden juttuehdotukset muistuttavat edelleen vanhan aluetoimituksen työn toimenkuvaa ja aiheet ovat liian paikallistasolla.

”Ja sitten osa vinkeistä on semmoisia, että ne on niin yhden henkilön ongelmista tai yhden hengen kuvioista, että ne voisi suoraan siirtää Iltiksen puolelle, kun eihän meillä semmoista yksilöjournalismia harrasteta sillä tavalla. Jos ihmisellä on jotakin, niin sellaisena keissinä esimerkiksi voi. Mutta meillä on mahdottomuus lähteä sitten yhden ihmisen elämäntarinaa tai ongelmia vetämään, ei se kuulu meille. Siinä pitää löytyä se yhteiskunnallinen isompi merkitys kuitenkin.” (T6)

Yksi toimittaja sanoi, että lukijoiden ehdotukset, jotka johtavat juttuun asti, ovat promilleluokkaa. Toinen toimittaja vastaavasti laskeskeli, että puolet juttuideoista tulee viranomaistenlähteiltä ja yksityisiltä ihmisiltä, mistä viimeksi mainitun osuus kokonaisuudesta on noin 20 prosentin luokkaa. Muista välineistä aiheita irtoaa neljänneksen verran ja viimeinen neljännes on itse mietittyjä aiheita tai Helsingistä päin annettuja.

Kun aluetoimittajilta kysyi, mikä oli omien juttuaiheiden ja Helsingistä annettujen aiheiden suhde, oli yleisin arvio, että molempia on nykyisin yhtä paljon. Merkittävä osa aluetoimittajien juttuaiheista tulee nykyisin siis päätoimituksesta, vaikka Helsingistä annetut aiheet yleensä olivatkin valtakunnallisia puhelinjuttuja.

Monen aluetoimittajan mielipide oli, että juttuja todella ”syötetään” Helsingistä aiempaa enemmän. Yksi toimittaja kertoi, että jos aamupalaverin aikoihin ei ollut päivänpäällistä juttua tekeillä, niin puoleen päivään mennessä Helsingistä tuli jokin aihe. Yksi toimittajista arveli, että lisääntyneet toimeksiannot päätoimituksesta johtuivat kotimaan toimituksen työvoimapulasta. Hän kuitenkin lisäsi, ettei sinänsä ole mitään väliä, mistä käsin valtakunnalliset uutiset tehdään. Yksi toimittajista mainitsi juttujen syöttämisen Helsingistä pelkästään positiiviseksi asiaksi. Hänen mukaansa ennen vain huudeltiin Helsingistä, että miksi ei ole juttuja. Aluetoimitusten ja päätoimituksen tiivistyneeseen yhteistyöhön palaan vielä luvussa 6.5.

6.2 Miten aluetoimittajiin suhtaudutaan maakunnissa

Käyn tässä luvussa läpi ensin haastateltavien yleisiä kokemuksia, miten aluetoimituksiin ja Helsingin Sanomiin maakunnissa on suhtauduttu, ovatko aluetoimittajat kokeneet, että heidän kauttaan Helsingin Sanomien vaikutusvaltaa olisi pyritty käyttämään hyväksi ja onko heidän työhön yritetty puuttua ulkoa käsin. Tämän jälkeen palaan vielä tarkemmin siihen, miten paikalliset viestimet alueilla Helsingin Sanomia tarkkailevat ja kokevatko aluetoimittajat saavansa erilaista kohtelua kuin paikalliset viestimet.

Kysyin teemahaastatteluissa aluetoimittajilta, miten heihin suhtauduttiin eri puolilla Suomea. En lähde erittelemään tarkemmin alueellisesti, millaisia kokemuksia aluetoimittajilla eri puolilla maata oli, koska huomattavia alueellisia eroja ei esiintynyt. Kaikki aluetoimittajat olivat yksimielisiä sen suhteen, että Helsingin Sanomien aluetoimittajaan suhtaudutaan Uudenmaan ulkopuolella enimmäkseen myönteisesti ja hän saa tarvitsemansa tiedot ja palvelut vaivattomasti. Mielenkiintoisia näkemyksiä asian ilmenemisestä löytyi sitten sitäkin enemmän.

Etelä-Suomessa Helsingin Sanomien aluetoimitukset herättivät vähemmän intohimoja kuin Itä- ja Pohjois-Suomessa. Yksi eteläisen Suomen aluetoimittaja kertoi, että suhtautuminen on asiallista ja joskus jopa mielenkiinnottomaa. Jos ihmisillä sen sijaan oli omat intressit taustalla, niin Helsingin Sanomien resurssit ja levikki kyllä kiinnostivat. Joissakin tapauksissa innokas uutisen tarjoaja tiesi lehden levikin ja lukijamäärän paremmin kuin toimittaja itse. Helsingin Sanomien yllättävä yhteydenotto epämieluisassa asiassa taas saattoi jopa säikäyttää.

Useat haastateltavat mainitsivat ihmisten, tässä tapauksessa enimmäkseen haastateltavien, arvostavan Helsingin Sanomia laadukkaana sanomalehtenä, jolla on resursseja syventyä aiheisiin. Tämä takaa toimittajille myös pääsyn paikkoihin ja asioiden äärelle, joihin pienemmän viestimen toimittajalla ei välttämättä olisi edellytyksiä. Myös kiusallisissa asioissa lähestyminen on helpompaa, jos lehteen luotetaan. Toisaalta laajat resurssit ja laaja levikki lisäävät myös ihmisten mielenkiintoa tuoda asioita esille juuri Helsingin Sanomissa.

”Meillä on erittäin korkea status, että ollaan hyvin arvostettuja. Se väline tietysti antaa meille sen statuksen, pidetään luotettavana ja korkealaatuisena, ettei ole mitään likasankojournalismia niin sanotusti. Helsingin Sanomien toimittajan on hyvä, että pääsee niin kuin sisälle paikkoihin. Ja sen takia meihin kohdistuu niin paljon odotuksia ja myöskin juttupaineita, kun ihmiset haluais sen jutun nimenomaan Helsingin Sanomiin.”
(T8)

Pari haastateltavaa otti ensimmäisenä puheeksi korkean arvostuksen, kaksi mainitsi suhtautumisen olevan erittäin hyvää, kaksi muuta ilmaisi asian hieman neutraalimmin, yksi otti puheeksi tiedon saannin helppouden ja yksi puolestaan mainitsi maakuntalehden olevan kuitenkin ykkönen. Vain yhdellä toimittajalla tuoreempi kiperä tapaus nostatti heti mieleen myös kielteisiä kokemuksia. Kaksi toimittajaa puolestaan mainitsi, että heitä pidetään kuitenkin enemmän helsinkiläisinä kuin paikallisina.

Haastatelluista kaksi pohjoisessa työskentelevää tai työskennellyttä aluetoimittajaa mainitsi, ettei heitä aina mielletty aluetoimittajiksi. Heidän uskottiin tulleen päätoimituksesta ja keskustelu saatettiin avata kyselemällä Helsingin säästä. Toinen toimittajista piti valitettavana, että joillakin ihmisillä on mielikuva, että lehdellä on toimitus vain Helsingissä. Yksi haastateltava taas sanoi, etteivät ihmiset enää katugallupeissa ihmetelleet entiseen tapaan, että mitä Helsingin Sanomat täällä tekee. Valtakunnallisen lehden yhteydenotto voidaan kuitata huolettoman oloisesti tai sitten yhteistyö voi olla välillä liiankin avuliasta. Molemmista löytyi runsaasti esimerkkejä.

”Se on semmoinen jännä, että tavalliset ihmiset suhtautuu hirveän kivasti, että ne joku on otettu tai sitten ne suhtautuu sillain [paikallisesti] myhäillen, että kappas vaan, Helsingin Sanomiakin kiinnostaa tämä asia ja

jotkut on kauhean tohkeissaan. -- Mutta suhtautuminen on sellanen, että mä saan jännän erikoiskohtelun, että niille on kauheen tärkeä se valtakunnallinen näkyvyys ja julkisuus. Ja sit myöskin tää valtakunnan media on sellainen minkä kuulee joka paikkaan kun menee, niin se tulee eri äänensävyillä.” (T4)

Kaupungeissa lehteä arvostettiin sen suuruuden ja arvovallan takia, kun maaseudulla suhtautuminen oli usein myhäilynsekaista yllättyneisyyttä.

6.2.1 Yritetäänkö aluetoimittajia käyttää hyväksi

Kysyin toimittajilta, onko heidän mielestään Helsingin Sanomien arvovaltaa pyritty käyttämään hyväksi heidän edustamillaan alueilla. Vastauksissa korostuvat tietysti määrittelyerot. Siinä missä yksi laskee kaikki yhteydenotot jonkinasteiseksi hyväksikäytöksi, toinen arvioi tällaiseksi ainoastaan röyhkeimmät yritykset. Tämän takia esitin myös jatkokysymyksen, onko myös aluetoimittajien kirjoittamiseen suoraan yritetty vaikuttaa. Viimeksi mainittuun kysymykseen paalaan siis tarkemmin luvussa 6.2.2.

Ensimmäiseen kysymykseen yhdeksän haastateltavaa vastasi, että hyväksikäyttöyrityksiä on esiintynyt. Heistä kuusi toimittajaa oli aivan selkeästi sen kannalla, että hyväksikäyttöyrityksiä esiintyy, kun loput kolme päätyivät samaan pie nen pohdiskelun jälkeen. Sen sijaan kolme toimittajaa oli sitä mieltä, että hyväksikäyttöyrityksiä ei heidän kohdalleen ole sattunut.

Yksi haastateltavista, joka ei kokenut hyväksikäyttöyrityksiä esiintyneen, ohjasi kaupalliset juttuehdotukset ystävällisesti ilmoituspuolelle. Hän kuitenkin lisäsi, ettei kokenut hyväksikäyttöyrityksiä esiintyvän enää nykyisin. Pienemmissä lehdissä ns. puffaamisen taustalla voi olla esimerkiksi pyrkimys ilmoitussopimusten tekemiseen paikallisten liikkeiden kanssa (Hemánus 1983, 142). Toinen, joka ei kokenut hyväksikäyttöä esiintyneen, mainitsi pitkään samalla paikkakunnalla työskentelevillä toimittajilla olevan vaarana ystävyystyö virkamiesten kanssa, minkä seurauksena journalistinen arvostelu tiettyissä asioissa saattaa horjua.

Selkeä enemmistö kuitenkin on sitä mieltä, että suuren valtakunnallisen lehden aluetoimittajat ovat alttiita hyväksikäyttöyrityksille, mihin erityisesti lehden arvovalta ja laaja lukijakunta houkuttelee. Etenkin jos juttua toivovalla oli valtakunnallisia tai pääkaupunkiseudulle päin korostuvia intressejä, käännyttiin mielellään Helsingin Sanomien puoleen. Paikallista huomioarvoa toivovat kiinnostuivat luonnollisesti enemmän alueen maakuntalehdestä.

”[Maakuntalehti] on kumminkin ykköslehti, että Helsingin Sanomat koetaan tiettyissä piireissä ja paikoissa hyvinkin tärkeäksi, mutta sitten on tiettyjä missä ei noteerata, koska sillä ei ole niin paljon levikkiä täällä,

[maakuntalehti] on ylivoimainen ykköslehti. Että joillekin on tärkeämpi päästä [maakuntalehteen], mutta on sitten niitäkin, joille on tärkeämpi, että Helsingin Sanomat huomais.” (T9)

Tyypillisiä ovat tapaukset, joissa pienyrittäjä lähestyy toimittajaa sen jälkeen, kun tämä on tehnyt jutun aiheesta, joka sivuaa hänen toimialaansa. Yksi toimittaja kertoi, että matkailuyrittäjä oli soitellut hänelle sitkeästi kuukauden ajan ja lomallakin, jotta tämä olisi tehnyt jutun hänen yrityksestään. Yksi haastateltava puolestaan kertoi uudesta kaupunginjohtajasta, jolla oli tapana kerätä paikallisten lehtien toimittajat käskynjakoa ja nuhteluita varten. Kaupunginjohtaja oli lähestynyt myös Helsingin Sanomien aluetoimittajaa, että voisi ottaa tämän vastaan jutun tekoa varten.

Edellä mainituissa tapauksissa juttuja ei luonnollisestikaan tehty. Tarkoitushakuisten aiheiden tyrkyttäjille pelisäännöt tehtiin selväksi alusta lähtien ja sitkeät juttujen kaupustelijat olivat harvinaisia. Lehden laaja levikki kyllä houkutteli juttujen tarjoajia, mutta kun periaatteet tehtiin kerralla selviksi, ne yleensä myös muistettiin. Joidenkin aiheiden tarjoajille täytyi selventää, että aluetoimitukset eivät ole edustamiensa alueiden puolestapuhujia. Tästä lisää luvussa 6.3, jossa käydään läpi haastateltavien näkemyksiä siitä, mitä Helsingin Sanomien aluetoimittajat edustavat.

Muutama aluetoimittaja mainitsi, että toisinaan haastateltavien kanssa sovittiin erikseen omasta jutusta, jolloin asiasta ei mainittu muille tiedotusvälineille, ennen kuin juttu oli ilmestynyt Helsingin Sanomissa. Tällöin juttuun saatettiin perehtyä rauhassa.

”Aika paljon tehdäänkin sillä tavalla, minäkin esimerkiksi sovin, että jos panostetaan johonkin juttuun enemmän, että mennään jonnekin tonne ja siinä menee päivä ja toinen päivä kun sen tekee, ja jos tehdään taustaa ja grafiikkaa ja kaikkee, niin sitten sovitaan, että se on vain meille se juttu. Silloin me pystytään panostaan paljon enemmän siihen, eli se on oma juttu” (T8)

Menettelyllä varmistettiin se, ettei Helsingin Sanomia käytetty houkutuslintuna asian ajamiseksi. Yksi haastateltava mainitsi, että hän oli oppinut kantapään kautta, miten asialle oli yritetty saada entistä laajempaa julkisuutta myös alueellisissa viestimissä kertomalla, että Helsingin Sanomatkin on asiasta kiinnostunut. Aluetoimittaja oli sopinut jutusta haastateltavan kanssa ja olettanut, että asia on kahdenkeskinen. Kun aluetoimittaja oli seuraavana päivänä mennyt tekemään juttua, oli paikalla suuri joukko alueen paikallislehtien toimittajia. Haastateltava oli soittanut paikalliset lehdet läpi ja mainostanut asiaansa sillä, että Helsingin Sanomatkin tulee tekemään aiheesta jutun, vaikkei lehteen oltu edes varattu vielä tiloja kyseistä juttua varten. Varsinkin pienemmissä viestimissä on paineita tehdä juttuja samaan tapaan kuin

isommissa lehdissä (Mörä 1996, 107). Edellä mainittu on kuitenkin vain yksi esimerkki siitä, millaisiin tilanteisiin valtakunnallisen viestimen aluetoimittaja joutuu varautumaan.

Tarkoitushakuisten juttujen tarjoaminen on vielä melko harmiton vaiva toimittajille ja yleensä kohtelias kieltäytyminen riittää. Useat ihmiset kuitenkin ajattelevat eri tavalla kuin toimittajat sen suhteen, miten sanomalehti toimii. Jotkut ihmiset ovat myös saattaneet tottua alueellisten lehtien kanssa erilaisiin pelisääntöihin ja ajattelevat, että sama pätee myös Helsingin Sanomien aluetoimituksiin. Astetta vakavampi asia onkin se, kun ulkopuoliset tahot pyrkivät vaikuttamaan toimittajan kirjoittamiseen.

6.2.2 Onko aluetoimittajien työhön yritetty puuttua

Kysymykseen, ovatko paikalliset vallankäyttäjät pyrkineet vaikuttamaan aluetoimittajan kirjoittamiseen, tuli kahdenlaisia vastauksia. Kahdeksan toimittajaa koki melko selkeästi, että selvää vaikuttamista ei ollut esiintynyt. Juttuja oli haluttu tarkistaa tai joku oli maininnut haastattelun yhteydessä, että kyseistä asiaa ei jutussa kannata mainita. Tällaiset tapaukset koettiin kuitenkin enemmän toimitustyön rutiinina, kuin selkeänä vaikuttamisyrityksenä ja työhön puuttumisena. Myöskään kiukkuisia palautteita ei katsottu työhön puuttumisena, vaikka niissä joskus tivattiin toimittajalta, oliko tällä jotain kyseistä paikkakuntaa vastaan. Pari toimittajaa myös pohdiskeli puoliksi tosissaan, että pitäisikö heidän tarttua kriittisempiin aiheisiin, kun yhteydenottoja ei ole kuulunut. Yksi haastateltava sanoi, että kirjoittamiseen ei pyritty suoraan vaikuttamaan, mutta epämieluisien aiheiden vähättely oli yleistä.

Neljä aluetoimittajaa kuitenkin mainitsi, että toimitukseen yhteyttä ottava vaati muutosta toimittajan tyyliin kirjoittaa tai halusi puhutella tämän esimiestä.

”On tällaisia uhkauksia tullut ja on luvattu Erkolle asti soittaa ja muuta, mutta on sanottu, että siitä vain, että ei siinä mitään. Tämmöistä määrätynlaista painostusta joskus esiintyy, kun on vaikeita aiheita, mutta se ei ole tuottanut tulosta. Sillä tavalla meihin ei pysty vaikuttamaan, kun Helsingin Sanomat on niin iso ja taloudellisesti riippumaton väline, niin siihen ei sillä tavalla pysty vaikuttamaan. Ja meidän kotimaan uutispäälliköt ja esimiehet ja muut on äärimmäisen herkkiä tälle, että missään tapauksessa ei anna ulkopuolisen vaikuttaa. Että kyllä mä tiedän, että joskus on juttua yritetty estää ja soitettu uutispäällikölle, mutta eihän se onnistu ollenkaan. Ne on yleensä semmoisia, jotka ei tajua, miten lehti toimii. Jos meillä on hyvä juttu, niin totta kai se julkaistaan, jos tiedot ja kaikki on ok. Mutta kyllä tämmöistä esiintyy, mutta aika harvoin.” (T8)

Edellä mainittua tapausta kyseinen toimittaja pitää harvinaisena, eikä niitä ole hänen kohdalle montaa sattunut. Ulkoa päin tulevalle uhkailulle tai painostukselle ei toimittajien mukaan ole

ollut vaikutusta toimitustyöhön tai juttujen julkaisemiseen. Ihmiset purnaavat aikansa, mutta nielevät sitten kiukkunsa.

Yksi toimittajista kertoi, että jos haastattelutilanteessa joku kieltää jonkin kommentin kirjoittamisen, niin hän mainitsee tälle, ettei tarvitse tietoa, jota ei voi käyttää jutussa. Toimittajan mukaan tällaisista maininnoista selvittiin yleensä keskustelemalla, eikä hän kokenut niitä kirjoittamiseen vaikuttamisena. Keskustelut viranomaisten kanssa keskeneräisistä tutkimuksista ovat tietysti asia erikseen. Toinen haastateltavista koki kieltämisen ihmisten oikeutettuna näkökulmana, mutta kuitenkin puuttumisena toimittajan kirjoittamiseen, josta päättää lopulta toimittaja itse.

”Onhan mulle sanottu kymmeniä kertoja, että älä kirjoita siitä. Mutta ne itte tietää, että kun toimittajalle sanoo, että älä kirjoita siitä, niin se kirjoittaa kumminkin. Niin yrittääkö se sitten vaikuttaa. Mun mielestä tähän peliin kuuluu niin paljon asioita. Että jos joku sanoo, että älä kirjoita siitä, niin se on hänen näkökulma asioista ja se on oikeutettu, että hän sanoo sen. Mutta kyllä minä itte ratkaisen ne asiat sitten.” (T11)

Toimittaja sanoi, ettei hän välitä selän takana puhujista, jolleivät nämä tule puhumaan suoraan. Puhelinsoitot pitkäaikaasilta tilaajilta, jotka katsoivat oikeudekseen sanoa toimittajalle, mistä tämä saa kirjoittaa, hän koki lähinnä herjan heitoksi. Ammattiin kuuluivat myös ”hörhöt”, jotka saapuivat säännöllisesti aluetoimituksen ovelle maailman suurimman uutisen kanssa.

Toinen toimittaja mainitsi vaikutusyritysten olevan niin naiiveja, että ne saattoi jättää kerrasta sikseen jo senkin takia. Yksi haastateltava, joka ei kokenut, että hänen kirjoittamiseensa yritettäisiin vaikuttaa, mainitsi esimerkin kaupunginjohtajan valintaprosessista. Kun valinta oli tehty, alkoivat epäsuorat puheet, että hän oli puuttunut kaupunginjohtajan valintaan, vaikka haastateltava oli ainoastaan raportoinut neutraaliin sävyyn valintaprosessin eri vaiheista. Asia kuitenkin tulkittiin niin, että toimittaja kannatti valittua henkilöä ja hänen edustamansa lehti yritti ajaa kyseistä ehdokasta kaupunginjohtajaksi. Esimerkki osoittaa, että mahdollisia pettymyksiä yritetään usein vierittää toisten syyksi. Tässä tapauksessa salaliittoteorian kohteeksi kelpasi valtakunnallisen lehden aluetoimittaja. Helsingin Sanomien syyksi pistettiin isompiakin asioita.

”Kyllä siitä kuulee, ja osa [kaupungin] päättäjistä on meille ikuisesti katkeria ja syyttää meitä siitä, että [kaupungin] kuva valtakunnassa ja Helsingissä on niin huono. Mä olen aina sanonut, että me ei voida sille mitään, että ihmiset käyttäytyy täällä idioottimaisesti ja joutuu esimerkiksi oikeuteen lahjusjutuista ja kaikesta, että eihän se meidän vika ole. Me on vaan kerrottu se ja heijasteltu sitä.” (T8)

Valtakunnallisen lehden aluetoimittajan mahdollisuus ja jopa velvollisuus on seurata paikallisia tapahtumia riippumattomana tarkkailijana. On selvää, etteivät kaunistelemattomat havainnot aina miellytä paikallisia vallankäyttäjiä, jotka mahdollisesti ovat tottuneet kritiikittömämpään yhteistyöhön paikallisten viestimien kanssa. Olen liittänyt esimerkkinä Jyväskylän aluetoimittajan Timo Siukosen kolumnin Jyväskylän kaupunginjohtajan erosta (liite 5). Kolumni tarjosi erilaisen näkemyksen asiaan kuin esimerkiksi paikallisen maakuntalehden lukijat olivat omasta lehdestään saaneet.

6.2.3 Miten maakuntalehdet suhtautuvat Helsingin Sanomiin

Luvussa 4.1.1 pohdin jo Helsingin Sanomien aluetoimitusten ja maakuntalehtien välisiä eroja. Nyt otan mukaan aluetoimittajien omat mielipiteet ja kokemukset. Miten maakuntalehdet reagoivat aluetoimittajien kirjoituksiin ja koettiinko maakuntalehdet kilpailijoina? Muutama aluetoimittaja mainitsi suoraan, että maakuntalehti on alueen ykköslehti, eikä sen kanssa edes yritetä kilpailla, mutta kaikki eivät olleet samaa mieltä.

”Onhan se ihan selvä, että [maakuntalehti] on se tärkein ja [maakuntalehdelle] halutaan kertoa ensin ja ottaa se toisenlaiseen käsittelyyn. Sitten toisaalta tietysti se, että heidän resurssinsa olla mukana ja seurata erilaisia asioita, jonka kautta syntyy se käsitys kiinnostuksesta, on aivan toisenlainen, koska ei me näillä resursseilla voida lähtä kilpailemaan sen päätoimituksen kans, kuten ei heidän toimittajat voi kilpailla Helsingissä meidän päätoimituksen kanssa.” (T1)

”Mä tiedän, että eri aluetoimituksissa se vaihtelee. Me on koettu [maakuntalehti] aina kilpailijaks, me ei mielellään [maakuntalehden] perässä kuljeta, että mieluummin ollaan edellä.” (T8)

Edellä on kaksi vastakkaista mielipidettä. Ensimmäisessä kiteytyy se peruslähtökohta mitä tulee resursseihin, että ainakaan uutistarjonnan kattavuudella, alueen tuntemuksella ja kontaktien määrällä parin kolmen hengen aluetoimitus ei voi kilpailla usean kymmenen hengen maakuntalehteä vastaan. Haastateltava mainitsee hyvän esimerkin. Jos maakuntalehdellä on kirjeenvaihtaja tai pari Helsingissä, on tietysti täysin utopistista kuvitella, että maanisinkaan työmyyrä voisi ammentaa pääkaupungista Helsingin Sanomien tehokkuudella uutisia. Maakuntalehden toimittaja Helsingissä tietysti keskittyy kuumimpiin aiheisiin ja poimii sen lisäksi asioita, jotka kiinnostavat maakuntalehden lukijakuntaa.

Toinen aluetoimittaja kuitenkin kokee, että maakuntalehti mielletään kaikesta huolimatta kilpailijaksi. Tässä tapauksessa haastateltava tuskin puhuu uutistuotannon määrästä, että pystyttäisiin uutisoimaan samat asiat kuin maakuntalehti, vaan pikemminkin laadusta. Tuomo Mörän (1996, 107) mukaan uutinen ei ole pelkästään tapahtuma tai asia sinänsä, vaan uutiseksi

muuttuu se, mistä riittävän moni kertoo. Päivittäisessä uutisvirrassa samankaltaisuus on pikemminkin sääntö kuin poikkeus. Usein kuitenkin ajatellaan, että viestimien tavoitteena on kertoa jotain, mitä muut eivät kerro. Yksi haastateltavista myös mainitsi, ettei varsinaista kilpailua aluetoimitusten ja maakuntalehtien välillä juuri ole, vaan kilpailua käydään pikemminkin päätoimitusten kesken.

Aiemmassa luvussa aluetoimittajat jo mainitsivat versioivansa toisinaan juttuja maakunta- ja paikallislehdistä. Tärkeämpää on kuitenkin luoda alueelta omia uutisia, jotka kiinnostavat juuri Helsingin Sanomien lukijoita. Jos Helsingin Sanomien aluetoimitukset eivät voi kilpailla uutisten määrällä, niin ainakin vastavoima maakunnissa hallitseville maakuntalehdille ne voivat olla ja ottaa käsittelyyn aiheita, joita paikallis- tai maakuntalehdet eivät syystä tai toisesta halua käsitellä. Aluetoimittaja, joka totesi maakuntalehden kilpailijaksi, mainitsee tähän liittyen hyvän esimerkin.

”Kyllä mä tiedän, kollegoiden kans kun olen jutellut, niin mitä pienempi lehti, niin sitä isompi ilmoittaja pystyy vaikuttamaan jo. Jos nyt esimerkiksi pikkuisella paikallislehdellä, joka leviää muutaman kunnan alueella, niin jos siellä esimerkiksi on paikallinen osuuskauppa suurin ilmoittaja, niin vaikee siitä on mennä kirjoittamaan. Jos joka päivä on sellainen sivun ruokailmoitus, niin kyllä siinä päätoimittajakin miettii vähän aikaa, että mitä se kirjoittaa siitä toimitusjohtajan edesottamuksista. Meillä ei tämmöistä ongelmaa ole.” (T8)

Toinen aluetoimittaja kertoi, että paikalliset kollegat ovat joskus hieman kateellisina kiitelleet kriittisiä kannanottoja, joita eivät itse olisi uskaltaneet tai voineet kirjoittaa. Samalla oli kauhisteltu sitä, että eikö toimittaja pelkää menettävänsä kontaktejaan. Aluetoimittaja kuitenkin sanoi ottavansa riskin, jos kontaktien menettäminen oli niin pienestä kiinni.

Mainitsin jo luvussa 4.1.1 siitä, että maakuntalehdet eivät lähde helposti mukaan alueellisiin ristiriitoihin. Jos maakuntalehtien kriittisyyttä saattaa kaventaa maakunnan identiteetin kohottaminen, niin paikallislehdillä rajoitteet ovat vielä konkreettisemmalla tasolla. Pertti Hemánus haastatteli teoksessaan Journalistinen vapaus (1983, 107) erikokoisten viestimien toimittajien vapaudesta kirjoittaa juttuja. Hemánuksen haastatteleman paikallislehden toimittajan mukaan kunnallispolitiikkaa sai arvostella, mutta paikkakunnan tehtaat olivat tabuja, koska ne käytännössä omistivat lehden. Paikallislehden toimittaja myös kertoo, että lehdessä piti kirjoittaa mukavia juttuja, sillä lehden oli tarkoitus viihdyttää. Henkilöstöllä ei ollut juurikaan koulutusta ja se koostui paikkakunnan omista ”pojista ja tytöistä”, jotka olivat kiitollisia työpaikastaan. Toinen Hemánuksen (1983, 142) haastattelema toimittaja kertoo lehden ja ilmoittajien välisistä konflikteista. Toimittaja kertoo kirjoittaneensa suuren marketin parkkipaikkaongelmasta sillä seurauksella, että liike pisti lehden joksikin aikaa ilmoitusboikottiin.

Sen sijaan Hemánuksen (1983, 105–106) haastattelema suuren lehden toimittaja arvioi journalistisen vapautensa verraten suureksi. Toimittaja oli työskennellyt myös pienemmissä lehdissä, mutta hänen mielestään isommissa lehdessä sai enemmän aikaa, koska toimituksella oli juttua kohden enemmän työvoimaa ja resursseja uhrattavana ja tietoja sai paremmin. Myös isomman lehden toimittaja mainitsi, että oli joutunut kirjoittamaan syntymäpäiväjutun helsinkiläisestä yrityksestä, koska sen katsottiin olevan liikeyrityksen lisäksi myös instituutio. Tätä tapausta toimittaja ei kuitenkaan pitänyt kovin merkittävänä.

Tässä mielessä Helsingin Sanomien aluetoimituksilla on melkein päin vastoin ainutlaatuiset toimintaedellytykset toimia maakunnissa. Tuomo Mörän mukaan pienillä viestimillä on paineita seurata muita tiedotusvälineitä ja muiden tekemiset eivät kiinnosta pelkästään keskenään kilpailuasetelmassa olevia viestimiä. Suuret joukot eri viestimien toimittajia liikkuu päivittäin samoissa päivälistoilla ilmoitetuissa tiedotustilaisuuksissa. (Mörä 1996, 107.) Kun jo aiemmin aluetoimittajat mainitsivat suhtautuvansa varauksella tiedotustilaisuuksiin ja ulkopuolelta tarjottuihin aiheisiin, voi sanoa, että Helsingin Sanomien aluetoimituksilla on kaikki edellytykset virkistää maakuntien uutisrutiineita, kun aiheita voidaan valita päivittäisen uutisagendan ulkopuolelta.

Maakuntalehdissä tilanne tuskin nähdään aivan yhtä positiivisessa valossa, vaikka asiaa pitäisi tietysti kysyä myös maakuntalehden toimittajilta itseltään. Jos Helsingin Sanomissa oli oma uutinen alueelta, pyrittiin tilanne aluetoimittajien mukaan pikaisesti paikkaamaan maakuntalehdessä.

”Musta tuntuu, että varmaan, tai mä tiiänkin sen että [maakuntalehdessä], jos meillä on joku asia, mitä ne ei ole noteerannut, niin totta kai ne on siellä ihan hädissään, että apua, tästä ja äkkiä.” (T7)

Monet aluetoimittajista olivat pistäneet merkille, että maakuntalehdissä reagoitiin Helsingin Sanomien juttuihin välillä varsin voimakkaasti. Etenkin jos aihe oli pehmeä uutinen, jota maakunta- tai paikallislehti ei ollut lainkaan huomionnut, olivat reaktiot usein jopa hämmennyneitä. Paikalliset viestimet eivät ymmärtäneet, miksi valtakunnallinen lehti nostaa jonkin aiheen aina etusivulleen asti, kun edes paikallislehti ei ole asiaa noteerannut. Alkuhämmennyksen jälkeen saattoi seurata vastareaktio, jolloin Helsingin Sanomien uutisvalintaa vähäteltiin.

”Kun olin [juttukeikalla], niin [paikallislehti] kirjoitti puolet jutusta siitä, kuinka valtamedian toimittaja tulee sillain naureskellen, että Helsingin Sanomia ei kiinnosta mikään muu, mutta sit ne tulee tämmöisen [aiheen] perään. Oikeestaan mä luulen, että se on semmoista hämmennystä, että ne yhtäkkiä hiffaa, että meitä kiinnostaakin tällaiset pienet asiat, jotka me sitten nostetaan suurella. [Maakuntalehtikään] ei tuntunut

pääsevän millään yli siitä, että meillä oli [aiheen] kuva tuoreilla. Ja nekin käsitteli sitä sitten jälkeenpäin alakertakolumnissa. Ja sit se kun ne siinä hävis sen uutiskilpailun ihan kuus nolla, niin ne yrittää sitten vähätellä meitä.” (T4)

Jotkut haastateltavista mainitsivat, että aluetoimittajien määrä ja uutiskriteerien muuttuminen oli vaikuttanut oleellisesti aluetoimitusten uutistuotantoon ja sitä kautta myös kilpailutilanteeseen maakuntalehtien kanssa. Yksi haastateltava kertoi, että toisen aluetoimituksen tekemästä jutusta valitettiin aluetoimitukseen, että ovatko lehden uutiskriteerit muuttuneet iltapäivälehtimäisemmiksi. Useampi haastateltava mainitsi, että paikallisen kunnallispolitiikan seuraaminen on jäänyt pois lähes kokonaan, kun ennen sitä seurattiin järjestelmällisesti.

”Siis [paikkakunnan] uutiset Hesariissa oli mun ajattelutavassa paljon painokkaammin silloin. Mä tein niin kuin kunnallis- tai maakunnallistoimittaja töitä ja kaavin uutisia tältä alueelta ja ne kun meni Hesariin, niin [maakuntalehti] peesas niitä. Ja ne oli ihan maakuntatason juttuja. Mä en ikinä tekis niitä enää. Mutta se oli sen ajan ajattelutapaa ja [maakuntalehden] kollegat kertoivatkin, että siellä ei nyt pelätty, mutta siis seurattiin enemmän Hesaria ja mitä se Hesari taas on kirjoittanut. Useita tällöisiä uutisvoittoja, ihan kunnan uutisvoittoja oli ja ne oli tietysti makeita.” (T11)

Luvussa 7.2 tarkastelen lehtiotannon tuloksien avulla, minkä tyyppisiä uutisia miltäkin alueelta tehdään. Muuttuneiden uutiskriteerien myötä alueelliset lehdet eivät ehkä enää seuraa Helsingin Sanomia yhtä herkeämättömästi. Kuten yllä olevat esimerkit kuitenkin osoittavat, sävyyttää paikallinen uutinen alueellisia viestimiä edelleen, etenkin jos se puuttuu omasta lehdestä.

Aluetoimittajat eivät kokeneet, että valmisteilla oleva juttu menisi ”pilalle”, jos maakuntalehti ehtisi julkaista asiasta oman uutisen ensin. Aiheiden lainaamista maakuntalehdistä pidettiin myös luonnollisena toimintana ja sitä perusteltiin yleensä jutun erilaisella näkökulmalla sekä toteutuksella.

”Käsittelytapa on joka tapauksessa erilainen, että se ei sinänsä ole este, että jostain asiasta on kirjoitettu jossain toisessa lehdessä, koska se kuitenkin maakuntalehdellä tai paikallislehdellä se käsittelytapa on erilainen. Että Hesariissa sitten täytyy olla vähän erilainen se syy tai se ajatus miksi siitä sitten kirjoitetaan. Mutta tietenkin sillain ei nyt voi samanlaista juttua voi tietenkään tehdä, mutta voi laajentaa sitä valtakunnalliseksi asiaksi. Tai sit se voi olla mikä on ollut [maakuntalehdessä] tai jossain muussa lehdessä, niin voi olla ikään kuin tämmösenä kinalojuttuesimerkinä jostain ilmiöstä, josta tulee sitten valtakunnallinen uutinen.” (T5)

Pyysin aluetoimittajia myös arvioimaan, saavatko he omasta mielestään erilaista kohtelua kuin alueella toimivien maakuntalehtien toimittajat. Tässä kysymyksessä mielipiteet hieman jakaantuivat. Kolme toimittajaa arvioi, että maakuntalehti on alueella tärkeämpi ja sen toimittaja

tunnetaan paremmin. Kaksi toimittajaa puolestaan sanoi, että kokee saavansa parempaa kohtelua ja enemmän taustatietoa kuin alueellinen kollega. Pari toimittajaa lisäksi yhtyi edelliseen tietyin varauksin. Yksi mainitsi kohtelun olevan siitä kiinni, onko haastateltavalla valtakunnallisia intressejä. Loput haastateltavista eivät kokeneet suurempaa eriarvoisuutta sen suhteen, miten eri viestimien toimittajia kohdeltiin. Moni lisäsi tässäkin kohtaa aiheellisesti, ettei pysty puhumaan maakuntalehden toimittajan puolesta, jolloin mielipide perustui enemmän omaan arvioon.

Yksi haastateltava mainitsi, että lähtökohtaisesti maakuntalehden ja Helsingin Sanomien aluetoimittajaa kohdellaan täysin samanarvoisesti. Helsingin Sanomien aluetoimittaja kuitenkin on yhteydessä harvemmin, kun maakuntalehden toimittajat näkyvät lähes kaikissa tärkeämmissä tapahtumissa. Tämän takia aluetoimittaja saatettiin vetää sivuun ja asiaa perehdytettiin huolellisemmin, koska oletettiin, ettei aluetoimittaja ole ehtinyt seurata tapahtumia yhtä tiiviisti kuin maakuntalehden toimittaja. Tällaista menettelyä kyseinen aluetoimittaja piti pelkästään myönteisenä piirteenä, eikä kokenut sitä aluetoimittajien aliarvioimisena. Toinen haastateltava tähdensi sitä, että ei halua tehdä itsestään suurta numeroa Helsingin Sanomien aluetoimittajana, vaan piti itseään samanarvoisena toimittajana kuin maakuntalehden toimittajat. Hänen mukaansa alueen ihmiset ovat sen verran välittömiä, että oman aseman korostaminen voisi koitua enemmänkin haitaksi.

Kysyin muutamalta myös lehden päätoimituksessa työskennelleeltä aluetoimittajalta, arvioivatko he Helsingin Sanomien toimittajan saavan erilaista arvostusta osakseen pääkaupunkiseudun ulkopuolella kuin Helsingissä. Kyseiset henkilöt vastasivat, että Helsingissä Helsingin Sanomien toimittajan koetaan olevan tärkeämpi, koska pyrkimys päästä lehteen on siellä suurempi. Myös valtaosa lukijoista on Helsingissä, kun aluetoimittajien ympärillä ovat ihmiset lukevat voittopuolisesti alueen maakuntalehteä.

6.3 Mitä Helsingin Sanomien aluetoimittaja edustaa

Työni kannalta oleellisimpia kysymyksiä on selvittää, ketä tai mitä Helsingin Sanomien aluetoimittaja edustaa. Parhaiten tähän kysymykseen saa vastauksen, kun asiaa kysyy aluetoimittajilta itseltään.

Yhteenkään toiseen teemahaastattelun kysymykseen haastateltavat eivät vastanneet yhtä yksimielisesti. Kaikki aluetoimittajat olivat sitä mieltä, että he edustavat ensisijaisesti Helsingin Sanomia. Suurin osa mainitsi suoraan lehden nimeltä kysymyksen kuultuaan ja muutama puhui työnantajasta. Keskusteluissa kuitenkin tuli aina selkeästi ilmi, että haastateltavat edustavat

ennen kaikkea lehteä, eivätkä sitä aluetta, jossa he työskentelevät. Useampi haastateltavista kiteytti asian selkeästi, että he edustavat Helsingin Sanomia kyseisellä alueella, eivät kyseistä aluetta Helsingin Sanomissa. Asia tuntui olevan aluetoimittajilla selkäytimessä. Eroja näkemyksissä ei juuri esiintynyt, vaikka toiset aluetoimittajista olivat asuneet aluetoimituspaikkakunnalla koko ikänsä.

”Helsingin Sanomia. Ihan tarkalleen. Että en ole [alueen] edustaja Helsingin Sanomissa, vaan Helsingin Sanomien edustaja [alueella]. Ja se on minusta päivänselvää näin päin.” (T10)

Kaikille ihmisille, kuten alueen lukijoille, virkamiehille ja juttuaiheita tarjoaville tämä työnjako ei ollut aina selvä. Toimittajat törmäsivät työssään usein tilanteisiin, jolloin periaatteet täytyi tehdä selviksi kädestä pitäen. Juttuja saatettiin tarjota sillä perusteella, että sen uskottiin kiinnostavan juuri paikallisia lukijoita tai jos joku laitos oli lakkautusuhan alla, niin Helsingin Sanomien jutun ajateltiin auttavan tilannetta. Helsingin Sanomien aluetoimitusten luultiin siis puolustavan omaa aluettaan ja olevan lehden paikallispatrioottisia etäpesäkkeitä.

”Ja sit niillä oli vielä sellanen väärinkäsitys monilla aluks, että tää aluetoimitus on joku tän maailmankolkan puolestapuhuja, mutta se on maakuntalehtien tehtävä ja mä olen yrittänyt takoa sitä tuolla päähän.” (T4)

Yhden haastateltavan mukaan olisi lukijaa kohtaan karhunpalvelus, jos maakunnat olisivat täynnä aluetta puolustavia ”agentteja”. Pari haastateltavaa mainitsi myös, että aina kyseistä periaatetta ei ole menneisyydessä noudatettu, vaan aiempina vuosikymmeninä Helsingin Sanomissa on ollut aluetoimittajia, jotka ovat kokeneet edustavansa omaa aluettaan Helsingin Sanomissa. Kyseisen toiminnan ymmärtää paremmin, jos muistelee aluetoimittajan työn varhaisempaa toimenkuvaa. Ennen aluetoimittajia kutsuttiin vielä maaseutukirjeenvaihtajiksi ja kun mennään vielä kauemmas taaksepäin, kutsuttiin heidän kirjoituksia maaseutukirjeiksi. Tällöin oli jopa itsestään selvää, että ikänsä paikkakunnalla asunut ja omaan alueeseensa kiintynyt ihminen halusi tuottaa positiivista kuvaa asuinsijoiltaan valtakunnalliseen lehteen.

”Tääkin on semmoinen asia, joka on vuosikymmenten mukana hirveän paljon muuttunut. Aikaisemminhan, vaikka toisin väitettiin, niin aluetoimittajat oli pitkästi semmoisia oman alueensa edustajia Helsingin Sanomiin päin ja Helsinkiin päin. Tänä päivänä asia ei ole niin, vaan haetaan kokonaisuuksia ja se on sitten se, että voidaan bongata joitain asioita jotka on alueellisia. (T1)

Periaatelinjoja on kuitenkin tarkastettu tämän jälkeen. Yksi aluetoimittajista kertoi, että päätoimittaja Aatos Erkolla ja vuonna 1966 Helsingin Sanomien toiseksi päätoimittajaksi siirtyneellä Heikki Tikkasella oli kolme perustetta, kun aluetoimituksien määrää alettiin kasvattaa 1970-luvun alussa ja kirjeenvaihtajien paikkakunnille tuli pysyviä aluetoimituksia.

Tärkein periaate nojasi sananvapauteen ja sen mukaan aluetoimitusten tuli tuottaa ympäri maata sellaisia juttuja, joita paikalliset lehdet eivät uskalla tai halua julkaista. Toinen peruste aluetoimituksille oli tekninen. Aluetoimittajien täytyi olla fyysisesti paikan päällä ja lähellä ihmisiä, jotta heidät oli helpompi tavoittaa. Kolmas peruste oli Helsingin Sanomien näkyvyys alueilla. Helsingin Sanomien toimintaperiaatteet aluetoimituksissa ovat siis lähtökohtaisesti täysin toiset kuin maakunta- ja paikallislehdillä, jotka puolustavat oman alueen hyvinvointia.

Muutama toimittaja kuitenkin huomautti, että vaikka he ensisijaisesti edustavatkin työnantajaansa ja tämän näkemyksiä, niin tietojen julkaisuun ja mielipiteiden esittämiseen suhtauduttiin hyvin vapaasti. Yksi toimittaja sanoi, että aika oli muuttanut suhtautumista, eikä kiellettyjä aiheita enää ollut sensuurista puhumattakaan.

Kysyin aluetoimittajilta lisäksi mielipidettä siitä, että jutuissa tuotaisiin periaatteista huolimatta tietoisesti omaa aluetta esille. Useimmat tuomitsivat kyseisen ajatuksen jyrkästi ja loputkin suhtautuivat siihen hyvin nihkeästi. Yksi haastateltava sanoi, että lehti sinänsä ei ole niin ahdasmielinen, ettei siinä tietynasteinen paikallispatriotismikin voisi mennä läpi. Toimittaja itse kuitenkin sanoutui irti moisesta. Myös aluetoimitusten vastuualueiden tarkkojen rajojen lieventyminen ja aluetoimittajan työn muuttuminen entistä enemmän yleistoimittajan työksi katsottiin vaikuttaneen siihen, etteivät aluetoimittajat nähneet itseään enää senkään vertaa oman alueensa edustajina.

”Että ei sillä tavalla, keskeinen perusasia tämä, että Helsingin Sanomien toimittajat eivät ole maakuntien, tai maakuntaliittojen, edustajia. Eikä [kaupungin] edustajia. Vaan me ollaan Hesarin toimittajia täällä ja katotaan siltä kulmalta. Kun tulin taloon, oli sellainen slogan, että katotaan miltä se asia näyttää Stadikan tornista.”

(T6)

Helsingissä pitkään asunut toimittaja sanoi pyrkivänsä välttämään tyypillisiä stereotypioita maakunnista, sillä ”on muitakin kuin kylähulluja kehä kolmosen ulkopuolella”. Sen verran hän sanoi olevansa alueen asialla, että halusi tehdä juttuja muustakin kuin ongelmista ja työttömyydestä, mutta lisäsi, ettei missään tapauksessa lähtisi myötäilemään päättäjiä ja elinkeinoelämää. Toimittaja myös sanoi ottavansa mielellään haastatteluihin mukaan nuorta väkeä, jotta ihmisille tulisi kuva, että alueella asuu myös nuoria lapsiperheitä, eikä ainoastaan vanhuksia. Katugallupeissa toimittaja sanoi välttävänsä ”kävelykadun juoppoja”, joilta tosin irtosi hauskoja kommentteja, mutta syntyi mielikuva taantumuksellisesta ajattelusta.

Edellä kuvattuja käytäntöjä tuskin voi vielä laskea paikallispatriotismiksi. On eri asia, pyrkiikö juttuihinsa luomaan alueelta objektiivisen kuvan, vai julkaiseeko paikallisen päättäjän toiveesta jutun aluetta mairittelevasta hankkeesta, joka ei kiinnosta lukijoita valtakunnan tasolla.

Kysyin vielä suurimmalta osalta haastateltavista, kokivatko he edustavansa jutuissaan pääkaupunkiseutua, jossa myös lukijoiden pääjoukko asui. Pari toimittajaa mainitsi, että he eivät edusta sen enempää pääkaupunkiseutua kuin omaa aluettakaan, vaan ainoastaan Helsingin Sanomia lehtenä. Yksi toimittaja sanoutui jyrkästi irti siitä, että puolustaisi jutuissaan pääkaupunkiseudun etua. Hän perusteli asiaa sanomalla, että Helsingin Sanomilla on jo tarpeeksi pääkaupunkiseudun puolustajia ja myös lehden kaupunkitoimitus palveli tätä tarkoitusta.

6.4 Helsingin Sanomien aluetoimittajan työn muuttuminen

6.4.1 Tekninen kehitys mullistaa aluetoimittajan työn

Suurin osa aluetoimittajista totesi teknisen kehityksen muuttaneen aluetoimittajan työtä eniten. Kun kysyin vakituisilta aluetoimittajilta, mikä on heidän aikanaan ollut suurin muutos aluetoimittajan työssä, niin seitsemän kymmenestä otti puheeksi ensimmäisenä teknisen muutoksen. Yksi toimittajista mainitsi ensin journalismin muutoksen, toinen organisoitumisen ja kolmas työn muuttumisen valtakunnalliseksi. Myös muut kolme haastateltavaa otti myöhemmin puheeksi teknisen muutoksen merkityksen aluetoimittajan työssä.

Etenkin sanomalehdistössä journalistista työtä tekevät toimittajat ovat kokeneet teknisen muutoksen oman työn ja etenkin koko toimituksen työprosessin kannalta pääosin myönteisenä (Kehänlinna ja Melin 1988, 28–29). Tekniikan kehittymisestä kukaan haastateltavista ei keksinyt mitään kielteistä sanottavaa, vaikka kysyin asiaa vielä erikseenkin. Muutamat haastateltavat innostuivat kuvailemaan teknistä kehitystä ylisanoin. Yhden mielipiteen mukaan siirtyminen kirjoituskoneista tietokoneisiin ja mahdollisuus valokuvien lähettämiseen tiedostoina oli taivas aikataulujen kannalta. Toinen toimittajista kiitteli mahdollisuutta pystyttää toimitus minne tahansa, kun matkapuhelimen, digitaalisen kameran ja kannettavan tietokoneen avulla materiaalin saattoi lähettää vaikka mereltä. Nykyisten välineiden toimintaedellytysten hän kehui olevan aivan eri maailmasta.

Monissa vastauksissa oman työn koettiin siirtyneen aluetoimittajan työstä entistä lähemmäksi kotimaantoimittajan työtä. Teknisen kehityksen nähtiin niin ikään mahdollistaneen sen, että fyysisen sijainnin keskustoituksen ulkopuolella ei koettu rajoittavan valtakunnallisten juttujen tekemistä.

”Jos nykyään määritellään, niin lähes puolet työstä on valtakunnallista kotimaan toimittajan työtä. Ehkä fifty fifty. Ja toinen puoli joissakin piirteissä liittyy sitten tähän alueeseen. Mutta tää on voimakkaasti tullut lisää tai siis sanotaan selkeempi tää valtakunnan työ sillä tavalla, että on ihan sama istutaanko täällä vai Sanomatalon kuudennessa kerroksessa.” (T6)

Lehtiä toimitettiin aina 1970-luvun lopulle saakka kirjoituskoneen, paperin, saksien ja liiman avulla, joten siirtyminen atk-pohjaiseen lehdenvalmistustekniikkaan oli suuri muutos (Uotila, 1999, 48). Haastateltavien myönteisen suhtautumisen teknisiin uudistuksiin ymmärtää, sillä etenkin aluetoimittajan työhön ja tiedonsiirtoon viimeisten vuosikymmenten laiteuudistuksilla on ollut ratkaiseva merkitys. Suurimpana mullistuksena pidettiin siirtymistä tietokoneaikaan, kun näyttöpäätteet tulivat Helsingin Sanomiin vuonna 1984. Aluetoimittajille ensimmäinen näyttöpääteturssi pidettiin vuonna 1985. Vuonna 1979 Suomen lehdistä 13 prosentilla oli toimituksellisia tekstinkäsittelyjärjestelmiä ja vuoteen 1985 mennessä lähes kaikki lehdet olivat omaksuneet kyseisen tekniikan (Löyttyniemi 1988, 400). Muutos tuli toimituksiin siis varsin lyhyen ajan sisällä. Esimerkiksi Helsingin Sanomien entinen päätoimittaja Simopekka Nortamo on pitänyt absurdina sitä, että ammattiyhdistysliike pitkään harasi uuden teknologian tuloa vastaan vaatimalla hyvityksiä, vaikka tekniikan tiedettiin helpottavan toimittajan työtä (Salminen 1998, 204).

Ennen näyttöpäätteitä jutut toimitettiin aluetoimituksista Helsinkiin faksaamalla ja toimituksissa kävi monesti melkoinen tohina, kun juttua kiireessä parsittiin kasaan eri pätkistä. Ennen faksivaihetta jutut siirtyivät aluetoimituksista puhelimen välityksellä, kun jutut luettiin saneluun. Näyttöpäätteiden pelättiin aluksi heikentävän toimittajien luovuutta, mutta yksi toimittajista vahvistaa asian olevan päinvastainen. Etenkin useaan kertaan päivitettävän jutun kohdalla näyttöpäätte on haastateltavan mukaan täysin korvaamaton. Vaikka Helsingin Sanomien aluetoimittajien työhön ei kuulukaan kuvaaminen, mainitsivat jotkut toimittajista myös kuvan siirron helpottumisen isona etuna.

Myös matkapuhelimia pidettiin korvaamattomana apuna aluetoimittajan työssä, mikä antoi liikkuvalla toimittajalle lisää vapautta ja mahdollisti molemminpuolisen yhteydenpidon toimittajan ja päätoimituksen välillä. Matkapuhelimen ja kannettavan tietokoneen ansiosta työmatkoilla ei tarvinnut enää etsiä epätoivoisesti puhelinyhteyksiä, mikä oli etu etenkin pohjoisen aluetoimittajille, joiden juttukeikat ovat pidempiä kuin etelässä. Tiukan paikan tullen myös lyijykynän sanottiin olevan edelleen kova sana.

Yksi aluetoimittaja piti työnsä selkeimpänä muutoksena organisoitumisen parantumista. Eroa teknisesti, sisällöllisesti ja toimintatavoissa oli haastateltavan mukaan kuin yöllä ja päivällä, kun tilannetta vertaa siihen aikaan, jolloin hän aloitti aluetoimittajana. Osatekijänä tähän oli

tietokoneistuminen sekä verkottuminen kotimaan toimituksen ja muiden aluetoimitusten kanssa. Aluetoimitukset sidottiin tietoisesti 1990-luvun puolivälistä entistä tiiviimmin kotimaan toimitukseen kiinni. Pian tämän jälkeen tulivat aamupalaverit, joissa kotimaan toimituksen esimies ja aluetoimittajat keskustelevat päivän suunnitelmista puhelimitse kaikki yhdessä. Jos omia juttuja ei ole vireillä, annetaan aiheita Helsingin päästä.

Haastateltava kertoi, että hänen aloittaessa aluetoimittajana juttuja ei juuri annettu Helsingistä käsin ja STT:n paikallisista jutuista versioitiin säännöllisesti omia aiheita. Vuorovaikutuksen parantumisesta aluetoimittaja itse piti pelkästään myönteisenä asiana, joskin mainitsi sen joidenkin mielestä kaventavan aluetoimittajien omaa itsenäisyyttä. Myös toisen haastateltavan mukaan aluetoimitukset ovat tiukemmin kotimaan toimituksen ohjauksessa kuin ennen, jolloin aluetoimitukset ”leijuivat irrallaan lehdestä”. Kun aluetoimittaja ennen työllisti itseään toisen osaston jutuilla, saattoi kulua jopa viikko tai pari, että kotimaan toimitukseen ei oltu missään yhteydessä. Harvempaan yhteydenpitoon vaikuttivat varmasti myös aluetoimittajien suurempi lukumäärä ja paikallisemmat uutiskriteerit.

6.4.2 Alueellisista valtakunnallisiin työtapoihin ja uutiskriteereihin

Moni haastateltava mainitsi aluetoimittajan työn muutoksista puhuttaessa tekniikan lisäksi sen, että työ oli muuttunut entistä enemmän alueellisesta uutisoinnista valtakunnallisempaan suuntaan.

”Tää tietotekniikan kehittyminen ja muuttuminen ihan valtakunnalliseksi. On aivan sama onko [kaupungissa] vai Helsingissä vai missä päin Suomea vaan, haastattelut tehdään mahdollisesti puhelimitse ja tieto kulkee salamannopeasti.” (T9)

Toimitustyön teknistä kehitystä ja Helsingin Sanomien aluetoimittajan työn muuttumista valtakunnalliseksi ei pidä käsittää kahtena täysin erillisenä prosessina. Juuri tiedonsiirron ja toimitustekniikan kehittyminen on mahdollistanut sen, että aluetoimittaja voi periaatteessa tehdä töitä kuin kuka tahansa kotimaan toimituksen toimittaja. Kuten edellisestä sitaatista käy ilmi, enää ei ole niin suurta merkitystä sillä, istuuko toimittaja Helsingissä Sanomatalossa vai aluetoimituksessa. Toimittajat käyttävät samaa toimitusjärjestelmää, josta he voivat selata toisten toimittajien juttuja ja siirtää omat valmiit juttunsa sinne yhdellä napin painalluksella. Yksi aluetoimittajista sanoi, että hän kokee olevansa enemmän kotimaantoimittaja kuin aluetoimittaja.

”Kaiken kaikkiaan korostaisin sitä, että mä koen ainakin, että oon kokenut kotimaantoimittaja tänä päivänä [kaupungissa] enemmän, kuin [kaupungin] aluetoimittaja. Yks kotimaantoimittajista, joka kuuluu kotimaan toimitukseen. Se vain että istuinpaikkani, tutkani on viritetty tälle aaltopituudelle. Samaa valtakunnallista työtähän me tehdään koko ajan.” (T6)

Saman toimittajan mielestä suurin muutos aluetoimittajan työssä oli ollut juuri se, että aluetyöstä oli siirrytty tekemään valtakunnallista työtä.

”Aluetyöstä valtakunnalliseksi työksi. Oli se tosin sillonki sitä, että aihe on valtakunnallinen, mutta se näkökulma on tänä päivänä entistä enemmän valtakunnallinen, osa kotimaan toimituksen työruutiinia, avauksen juttujen tekemistä ja ne esimerkit vaan haetaan siltä alueelta.” (T6)

Aluetoimittajan työ on liikahtanut aluetasolta enemmän valtakunnalliseen suuntaan ja sama on tapahtunut myös alueellisten uutiskriteerien kohdalla. Paikallinen aihe ylittää uutiskynnyksen, jos aihe on mielenkiintoinen koko valtakunnan tasolla tai erityisen tärkeä. Paikallistason politiikkaa ei kuitenkaan enää seurata johdonmukaisesti, joten tässä mielessä myös uutiskynnys on kohonnut.

”Musta on ihan hyvä se, että niin sanottu byrokraatiakama on hävinnyt ja että se tulee hyvin muokatussa ja kansankielitetystä ja aukikirjoitetussa muodossa. Että jos kattoo kymmenen viisitoista vuotta vanhoja lehtiä, niin kyllähän ne oli aika hirveitä, silloin ne jutut on ollu ihan hirveitä.” (T1)

”Journalismihan elää koko ajan. Että jos kattoo juttuja joita tein kun tulin [vuosikymmenellä], niin vois olla ettei kehtais tunnustaakaan. Tyyli on muuttunut.” (T8)

Selkeä muutos, jonka jotkut haastateltavat ottivat puheeksi, oli aiheiden käsittelyn muuttuminen. Lakimuutoksista ja byrokraattisista säädöksistä ei enää raportoida paperinmukaisesti ja uutismaisesti, vaan asia pyritään viemään yksilön tasolle ja kertomaan, miten jokin muutos vaikuttaa tavallisen ihmisen elämään. Tällä tavoin kovakin paikallinen uutinen pehmenetään ja viedään yksilötasolle, jolloin juttu hyvin kirjoitettuna saattaa houkutella myös lukijoita, joita vieraan paikkakunnan muutos ei muuten kiinnostaisi pätkääkään. Luvussa 7.3 esittelen esimerkkitutun, jossa maakunnallinen kova uutinen on pehmenetty paikallistasolle.

Jaakko Virkkunen (1999, 102) seurasi työelämän kehittämisohjelmassaan Helsingin Sanomien kotimaan toimituksen työskentelytapoja 1990-luvun loppupuolella. Hänen mukaan parin vuosikymmenen aikana oli tapahtunut paljon muutoksia ja etenkin sähköisen viestinnän aiheuttama kilpailu oli pakottanut lehden miettimään toimintastrategiaansa. Sen minkä lehti ajankohtaisuudessa menettää televisiolle, se on yrittänyt korvata uutistapahtumien taustaa valottavilla reportaaseilla ja lukijoiden palvelemisella esimerkiksi erilaisista tapahtumista

tiedottamalla. Virkkusen mukaan lehdessä on alkanut esiintyä myös enemmän kuvauksia ihmisten arkielämästä. Poliittisia tai taloudellisia päätöksiä on tarkasteltu myös kansalaisten arjen näkökulmasta.

Virkkusen mielestä myös uutiskäsityksen muuttuminen on heijastunut toimittajien työn organisointiin ja asettanut heille uudenlaisia ammattitaitovaatimuksia. Syventävien juttujen kirjoittaminen ja juttusarjojen tuottaminen vaatii enemmän aikaa ja pitkäjänteisempää suunnittelua kuin tapahtumauutisten kirjoittaminen. (Virkkunen 1999, 102.)

Puhtaan uutisjutun toteuttaminen noudattaa monia perinteisiä kaavoja, mikä tekee kirjoittamisesta jopa mekaanista työskentelyä. Reportaasijutun tekemisessä toimittajalla on huomattavasti enemmän valinnan varaa ja mahdollisuuksia toteuttaa luovia ratkaisuja. Hyvin tehdyn reportaasin toteuttaminen harvemmin kuitenkaan onnistuu kiireessä ja valmiiden kaavojen pohjalta, kuten Virkkunenkin edellä toteaa. Kun aluetoimittajien- ja kuvaajien määrä on viimeisen kymmenen vuoden aikana puolittunut ja alueellisista uutisista siirrytään enemmän reportaasien suuntaan, on selvä, että aluetoimittajat joutuvat tekemään entistä enemmän valintoja.

”Nostanut uutiskynnystä. Ennen kaikkea 80-luvun kaupunki- ja maakuntautiset, ne on pudonnut kokonaan pois. Ja se on johtanut tähän valtakunnalliseen ajattelutapaan.” (T11)

”Ennen seurattiin enemmän mitä täällä tapahtuu vähän tällain paikallislehtityyliin ja nykyään se on niin kuin [nimi] sanoi, toimituspäällikkö, että joko tosi iso tai tosi pieni asia nousee täältä valtakunnalliseksi. -- Ja sitten se tapa kirjoittaa niitä, että ei raportoida niinkään niitä kunnanhallinnon juttuja. Kuntaliitokset tietenkin ja sitten suuret uutiset, mutta sitten yritetään enemmän päästä ihmisten tasolle pois päättäjien vierestä. -- Nyt hoidetaan nää budjetitkin ihan eri tavalla, että miten ne vaikuttaa kuntalaisen elämään. Se valtakunnallisuus on siinä oikeestaan se ykkönen ja se kiinnostavuus.” (T4)

Tässä tapauksessa uutiskynnys on haastateltavien mukaan noussut juuri paikallistasolta lähemmäksi kohti valtakunnallista. Edellinen sitaatti tuo myös mielenkiintoisesti esiin sen, että suuret aiheet uutisoidaan perinteisten uutiskriteereiden mukaan, mutta myös erityisen pienet aiheet nostetaan esille. Nouseminen tai nostaminen on juuri sopiva termi kuvaamaan sitä, että valtakunnallinen lehti kiinnostuu jostakin pienestä alueellisesta yksityiskohdasta. Yksi aluetoimittajista kuvailee asian vielä konkreettisemmin.

”Ehkä se kun on kun väki on vähentynyt, niin on keskitytty tekemään, noukkimaan niitä rusinoita pullasta.” (T8)

Kun aluetoimittajien verkosto on harventunut, niin tiiviiseen omatoimiseen uutisseurantaan ei ole enää mahdollisuuksiakaan. Tällöin keskitytään valikoituihin aiheisiin, mitä voisi kuvailla osuvasti ”rusinoiden noukkimisena pullasta”, kuten aluetoimittaja edellä mainitsi. Hän myös kertoi, että ennen käytiin esimerkiksi jokaisessa kaupunginvaltuuston kokouksessa, mutta nykyään enää valikoidusti, jos jotakin erityistä aihetta seurataan.

Aiheiden entistä tarkempaa valikointia paikallisen uutissiivilöinnin sijasta perusteltiin monelta kannalta. Aluetoimitusten entistä laajempien vastuualueiden sanottiin tuottavan loputtoman paljon aiheita, jotka eivät tekemällä loppu ainakaan parin aluetoimittajan voimin. Jos työn määrää ei säännöstele, on ennen pitkää edessä loppuun palaminen, mistä parilla aluetoimittajalla oli omakohtaisia kokemuksia. Myöskään paikallisten uutisten jatkuvaa seurantaa ei pidetty enää tarkoituksenmukaisena.

Haastateltavat korostivat sitä, että jutuilla täytyy olla valtakunnallista mielenkiintoa ja aiheita priorisoidaan sen mukaan. Suurimman osan lukijoista muistutettiin asuvan pääkaupunkiseudulla, joka on päälevikkialue. Pari toimittajaa mainitsi myös muuttoliikkeen, joka on vienyt alueelta paljon ihmisiä pääkaupunkiseudulle, jolloin muun Suomen asiat kiinnostavat myös heitä.

”Siis mä oon ymmärtänyt tän aluetoimittajan työn niin, että meidän on kerrottava Hesarin lukijoille mitä Suomessa tapahtuu. Se on se suuri otsikko. Se mitä Suomessa tapahtuu, niin se on meidän aluetoimittajien verkoston päätehtävä. Että kun Hesarin lukija Töölössä tai Hakaniemessä tai Keravalla lukee, niin se voi luottaa siihen, että se muun Suomen elämä tulee heille kerrotuksi riittävässä määrin riittävällä tavalla meidän näkemyksen mukaan, koska me tehdään ne ratkaisut.” (T11)

Aluetoimittajien juttujen on uutisten lisäksi tarkoitus käsitellä myös ilmiöitä, jotka kiinnostavat laajaa lukijakuntaa. Alueilta poimitaan myös kurioositeetteja, mutta niiden kohdalla on syytä tasapainotella kieli keskellä suuta. Juttu voi olla hauska, mutta samaan aikaan pitää varoa tekemästä asia naurunalaiseksi. Tässä kohtaa korostettiin, että pienen paikkakunnan erikoisuuksia pitää osata kunnioittaa.

”Pitää ottaa semmoinen kulma, että se kiinnostaa myös sitä pääkaupunkiseudun lukijaa sen takia, että meidän tilaajista suurin osa on siellä. Mutta eihän me saada unohtaa sitä syrjäseutua, mistä me se juttu mahdollisesti tehdään. Ja tässä suhteen pitää muistaa varoa, ettei koskaan sorru pientä paikkaa tai sen heikkouksia aliarvioimaan tai niiden identiteettiä ei saa loukata. Sehän on se yks vaara, että halutaan tehdä herkullinen tarina ja sitten tehdään jotakin, josta nostetaan kaikki se mille helsinkiläiset nauraa. Että se on se väärä suhtautuminen.” (T1)

Kaksi haastateltavaa sanoi, että kiire on lisääntynyt aluetoimittajan työssä. Toisen mukaan juttuihin ei ehdi enää perehtyä entiseen tapaan ja omien aiheiden ideointi on jäänyt vähemmälle. Toinen taas mainitsi, että työn lisääntymisen taitekohta tuli huomaamattomasti. Yksi haastateltava puolestaan huomautti, että aluetoimittajan itsenäisessä työssä on tärkeää osata mitoittaa työn määrä itsensä mukaan.

Aluetoimittajan työtapoja on verrattu joskus vapaapalokuntalaisen työhön, jossa pitää olla 24 tuntia vuorokaudessa valmiudessa. Tämä jakoi haastateltavien mielipiteitä ja asiasta oli myös näkemyseroja. Matkapuhelimen yleistymisen myötä toimittaja on tavoitettavissa myös vapaa-aikana, mutta muutamien aluetoimittajien mielestä puhelimen voi sulkea huoletta, jos haluaa todella olla rauhassa. Myös kiertävät päivystysvuorot, joissa yksi aluetoimittaja vastaa kaikkien aluetoimitusten kiireellisistä uutisista viikonloppuna ja arkipäivinä, vähentävät muiden aluetoimittajien valmiudessa olemista. Tällöin esimerkiksi Turun aluetoimittaja voi joutua tekemään puhelimitse uutisen Oulusta tai päinvastoin. Ainakin yksi aluetoimittajista kuitenkin koki työnsä omien sanojensa mukaan elämäntavaksi.

”Aluetoimittajan roolihan on niin kuin elämäntapa, että tässä on 24 tuntia. Että aina täytyy katsoa uutisista, että mitä Maikkari tai Yle on tehnyt meidän alueelta, koska se voi tulla sitten seuraavana päivänä meille vastaan. Vähän aina jännittääkin, että mitä ne on keksinyt semmoista, mitä me ei ole huomattu.” (T8)

Toinen haastateltava sanoi, että aluetoimittajan pitää suhtautua työhönsä mentaalitasolla niin, että on valmis lähtemään liikkeelle minä tahansa hetkenä vuorokaudesta. Hän kuitenkin muistutti, että ajattelutapaan ei pidä hirttäytyä, sillä pikkuasioista ei soitella. Haastateltavan mukaan hälytyksiä tuli niin harvoin, että kun sellainen sitten kohdalle osui, niin matkaan lähti jopa mielellään. Pari haastateltavaa mainitsi myös juttujen lyhentyneen entisestään, mikä kuitenkin koettiin myönteisenä asiana. Yhden aluetoimittajan mielestä kuului toimittajan ammattitaitoon, että osaa kirjoittaa jutut tiiviisti. Uusi toimitusjärjestelmä, joka otettiin käyttöön vuonna 2002, mahdollistaa entistä paremmin juttujen mittaan kirjoittamisen. Toinen haastateltava, jonka kanssa juttujen lyheneminen tuli puheeksi mainitsi, että vasta Helsingissä käsittelyvuoroissa huomaa, kuinka pitkiä juttuja aluetoimittajat kirjoittavat. Hän sanoikin juttujensa lyhenevän aina parin viikon ajaksi, kun oli ollut Helsingissä käsittelyvuorossa, jossa aluetoimittajat käyvät kolmesta neljään kertaan vuodessa. Toimittaja myös sanoi, että huomasi eron juttujen pituudessa siirryttyään maakuntalehdestä Helsingin Sanomiin aluetoimittajaksi. Kun maakuntalehdessä asiasta kirjoitettiin puoli sivua, piti sama asia tiivistää Helsingin Sanomissa huomattavasti pienempään tilaan. Paikallisia ja valtakunnallisia uutiskriteereitä käsittelen vielä lisää luvussa 7.1.

6.5 Aluetoimittajan työn hyvät ja huonot puolet

Tässä pääluvussa olen käsitellyt Helsingin Sanomien aluetoimittajan työtä monelta eri kantilta. Esiin on noussut runsaasti työn hyviä ja huonoja puolia, mutta halusin haastateltavien vielä erikseen määrittelevän omin sanoin aluetoimittajan työn plussat ja miinukset.

Myönteisimmät asiat aluetoimittajan työssä olivat vapaus, monipuolisuus ja vaihtelevuus. Jokin näistä ominaisuuksista tuli esiin jossakin muodossa jokaisen haastateltavan vastauksessa. Aluetoimittajat arvostivat suunnattomasti sitä, että heillä oli vapaus tehdä itse ideoituja juttuja eri osastoille ja että heidän tekemisiinsä luotettiin. Juuri työn monipuolisuutta ja juttuaiheiden laajaa kirjoa pidettiin rikkautena.

”Mä tykkään siitä, että pääsee liikkumaan ja saa tavata kaikenlaisia ihmisiä ihan mistä vaan. Että saadaan tehdä koko lehteen. Että meillä ei ole tiukasti omaa erityisalaa, että me tavattais vaan jotain lääketieteen asiantuntijoita jos ois joku lääketieteen toimittaja, et vaan ihan kaikkee. Sitten kaikesta pitää ottaa selvää, että mä oon oppinu ihan valtavasti täällä siitä, että miten Suomi toimii ja miten kunta toimii ja miten yleensä Suomessa ollaan ja eletään ja sellasia. Koska jos Helsingissä kulkee vain tietyissä piireissä ja kulkee vain sen Sanomatalon ja kodin väliä ja vähän jossain erikoisharrastuksissa ja muissa, niin eipä siinä nyt tällaiset asiat ollenkaan. Ehkä jotakin ei kiinnostakaan, mutta mua kiinnostaa.” (T4)

Ainakin pari toimittajaa mainitsi positiiviseksi puoleksi sen, että on kaukana Helsingin hälinästä. Myös liikkuminen oli helpompaa pääkaupunkiseudun ulkopuolella.

”Mä en ole koskaan halunnut Helsinkiin pysyvästi.”

Miksi et?

”Koska se ei ole mun kaupunki. Helsingissä menee energiaa siirtyä paikasta toiseen ihan sietämättömästi ja Helsinki on aivan liian kallis. Jos on ollut aluetoimittajana, niin on aika äkkiä tottunut, ei kaikki ole tottunut, mutta minä olen tottunut, että elää niin kuin elopellossa. Jos menee Helsinkiin, niin pitää valita joku pilttuu ja tehdä pääsääntöisesti sen osaston juttuja.” (T10)

Jotkut toimittajista pitivät siitä, että aamulla ei välttämättä vielä tiedä päivän suunnitelmista. Tämä koettiin haasteellisena ja jännittävänä, kun eteen tuli uusia aiheita, joihin piti perehtyä monesti puhtaalta pöydältä. Myös uusiin paikkoihin menemistä pidettiin mielenkiintoisena ja matkustamista ylipäättäen, kun maisema vaihtui ympärillä. Yksi haastateltavista sanoi aiemman toimittajan työn olevan silkkää toimistotyötä aluetoimittajan työhön verrattuna, koska ennen juttukeikkoja sattui kohdalle todella harvoin. Aluetoimittajien äkilliset lähdöt juttukeikoille liittyivät yleensä onnettomuuksiin, eikä esimerkiksi tiedotustilaisuuksiin lähdetty lyhyellä varoitusajalla. Yksi aluetoimittajista sanoi, ettei enää viitsi pitää pikkutakkia töissä mukana, koska sille ei tule äkillistä tarvetta juuri koskaan.

Myönteisenä piirteenä pidettiin aluetoimittajan työssä myös sitä, että yhteydenpito päätoimituksen kanssa on parantunut viimeisten vuosien aikana. Helsingin Sanomien aluetoimittajat käyvät kerran kolmessa kuukaudessa Helsingissä kotimaan toimituksessa tekemässä viikon käsittelyvuoron. Yksi haastatelluista sanoi, että vielä muutama vuosi sitten ennen kyseistä käytäntöä hän tunsi kotimaan toimituksen toimittajia ainoastaan nimeltä. Uuden kierron ansiosta hän sanoi myös aluetoimittajan tuntevan itsensä paremmin osaksi toimitusyhteisöä.

Aluetoimittamisen huonoja puolia ei keksitty niin hanakasti kuin myönteisiä, mutta yleisin vastaus oli aluetoimittajan työn yksinäisyys ja aluetoimitusten etäisyys keskustoituksen yhteisöllisyydestä. Jotkut kokivat myös pitkään samassa aluetoimituksessa työskentelemisen rasitteena.

”Mulle tuli [paikkakunnalla] sellainen olo, että mä kirjotan samoja juttuja kolmatta kertaa. Mä olin niin hirveän pitkään siellä -- Ja sitten mä olin yksin ja tietysti siinä jumiutuu.” (T10)

Suomen Moskovan-kirjeenvaihtajia tutkinut Turo Uskali (2003, 430) mainitsee, että etenkin pestinsä loppupuolella oli tavanomaista, että kirjeenvaihtajat ”sairastuivat korrespondiittikseen”. Kirjeenvaihtajien ”ammattitaudin” aiheutti pitkä etäisyys kotitoimitukseen ja liian vähäinen juttupalaute.

Nykyisin aluetoimittajat työskentelevät joka kolmas kuukausi päätoimituksessa, mikä ehkä osaltaan lieventää ”korrespondiittikseen sairastumista”. Pari aluetoimittajaa mainitsi, että Helsingin Sanomat pyrkii eroon yhden hengen aluetoimituksista, joista tuorein esimerkki on Rovaniemen aluetoimittajan siirtyminen Ouluun. Aamupalaveria ja -palautetta aluetoimittajat pitivät hyvänä uudistuksena.

Parin hengen aluetoimituksissakin toimittajat ovat usein eri aikaan paikalla ja etenkin mahdollisuutta mielipiteiden peilaamiseen ja mahdolliseen juttujen arviointiin kaivattiin. Vaikka yhteydenpitoa Helsingin päähän kiiteltiin, niin myös sen lisäämistä entisestään toivottiin. Vaikka itsenäinen työskentely koettiin pääosin myönteisenä, nähtiin sen varjopuolena myös urautuminen.

Reportaasien ja juttusarjojen suunnittelu vaatii usein ryhmätyötä ja kirjoitusrauhaa, jonka järjestäminen uutistoimituksen päivittäisessä työrytmissä on usein vaikeaa (Virkkunen 1999, 102). Tässä mielessä aluetoimittajilla on päätoimituksen toimittajia paremmat edellytykset keskittyä työhönsä täysipainoisesti. Yksi haastateltavista sanoi, että oli aluetoimittajaksi

siirryttyään saanut elämänsä ensimmäisen oman työhuoneen. Samassa asiassa piilee kuitenkin aluetoimittajan työn varjopuoli, kun edellytykset ryhmätyöhön ovat päätoimitusta huonommat parantuneesta yhteydenpidosta huolimatta. Yksi aluetoimittaja harmitteli sitä, ettei pääse mukaan kehittämään mielenkiintoisia juttusarjoja, jotka ideoidaan päätoimituksessa. Haastateltava sanoi haluavansa tietää sarjojen suunnittelusta kehittäelyvaiheessa, eikä vasta sitten, kun aluetoimittajalle aletaan esittää toiveita.

Aluetoimittajat sanoivat arvostavansa juuri vapautta ja juttuaiheiden laajaa kirjoa. Yksi haastateltavista kuitenkin kertoi, että aluetoimittajan työssä esiin nousee myös tunne riittämättömyydestä, osaamattomuudesta ja valinnan vaikeudesta, kun koko ajan eteen tulee uusia asioita. Toimittaja mainitsi sen olevan mitalin toinen puoli sille, että työssä oppii koko ajan uutta.

6.5.1 Aluetoimitusten asema aluetoimittajien näkökulmasta

Kysyin ovatko aluetoimittajat tyytyväisiä oman aluetoimituksen tuottamaan uutistarjontaan alueelta ja siihen kuvaan, joka alueesta välittyy lehden kautta. Viisi toimittajaa vastasi yksiselitteisesti olevansa tyytyväisiä aluetoimituksen tuotantoon alueelta. Haastateltavista neljä hieman epäröi vastauksissaan ja luetteli asioita puolesta ja vastaan. Pari toimittajaa myös sanoi ennen vastausta olevansa jäävi vastaamaan kysymykseen, jolla pitäisi arvioida omaa työtä. Kolme aluetoimittajaa sanoi suoraan, ettei ole tyytyväinen aluetoimituksen asemaan.

Myönteisesti vastanneista pari lisäsi, että he ovat tyytyväisiä tuloksiin aluetoimituksen työntekijöiden määrään nähden. Viime vuosien henkilöstöpolitiikka ja aluetoimittajien määrän huomattava väheneminen nousi esille sekä aluetoimitusten työhön tyytyväisten että tyytymättömien vastauksissa.

Aluetoimittajien määrän voimakkaan supistumisen viimeisen kymmenen vuoden aikana uskottiin johtuvan aluetoimittajien ikääntymisestä ja talon henkilöstöpolitiikasta.

Haastateltavien mukaan uusia aluetoimittajia ei palkata luonnollisen poistuman tilalle. Yksi aluetoimittajista mainitsi, että Helsingissä on välillä ollut sellaista henkeä, että aluetoimitukset eivät olisi lehden ydintoiminta-alueita. Haastateltava kuitenkin vakuutti, että aluetoimituksilla oli puolustajansa myös korkeilla paikoilla, joista vakuutettiin, että aluetoimitusten tulevaisuus turvataan. Myös muutama muu haastateltava sanoi, että aluetoimitusverkosto on saavuttanut miniminsä, eikä vähennyksiä tule enää tehdä.

Suurin osa haastateltavista uskoi, että aluetoimitusten ja -toimittajien määrä ei enää paljoa vähene. Yksi haastateltavista kuitenkin esitti arvion, että tulevaisuudessa aluetoimitusten määrä laskisi kolmeen. Toinen aluetoimittaja mainitsi, että Helsingin Sanomat ei olisi lehtenä valtakunnallinen, jos sillä ei olisi aluetoimituksia eri puolilla maata. Päätoimituksesta matkustava toimittaja ei voi olla yhtä hyvin perillä paikkakunnan asioista kuin aluetoimittaja, joka seuraa alueen tapahtumia päivittäin paikan päältä.

”Ilman tätä aluetoimittajaverkostoa Helsingin Sanomat olisi ihan eri näköinen lehti, se ei olisi valtakunnallinen. Jos Helsingistä lähtee tulemaan tänne satunnaisesti, niin ei esimerkiksi meillä ole [kaupunkiin] tai [kaupunkiin] kontakteja niin kuin jos asuis siellä.” (T8)

Myös Helsingin Sanomien aluetoimittajien korkea ikä herätti keskustelua. Yksi haastateltavista mainitsi, että aluetoimittajien työsuhteet ovat pitkäaikaisia, eikä kiertoa toisiin tiedotusvälineisiin ole samalla tavalla kuin Helsingissä, jossa on enemmän arvovaltaisia valtakunnallisia tiedotusvälineitä, joiden palvelukseen toimittajien on mielekästä siirtyä. Helsingin Sanomien aluetoimittajan olisi haastateltavan mukaan vaikea sopeutua maakuntalehden rivitoimittajaksi. Hyvänä puolena aluetoimittajien korkeassa iässä oli tietysti rautainen kokemus, joka tuli esiin etenkin suurten uutistapahtumien yhteydessä. Pitkään alalla toimivia kuitenkin vainosi rutinoitumisen vaara. Monipuolisen näkökulman saamiseksi toivottiin, että aluetoimituksissa työskentelisi eri sukupuolta ja ikäryhmää edustavia toimittajia. Eräs haastateltava mainitsi, että sanomalehti ei pysty kilpailemaan sähköisten viestimien kanssa, jos nuoria lukijoita ei huomioida myös uutistuotannossa riittävän ajoissa.

Muutama toimittaja myös mainitsi, että aluetoimituskaupungista tehdään liian vähän juttuja, kun aiheet suuntautuvat helpommin kaupungin ulkopuolelle. Useampi haastateltava myös sanoi, että itseä kiinnostavista aiheista ei ennätetä tehdä enää niin paljon juttuja, koska perusuutisten tuottaminen vie aikaa aluetoimittajien vähyyden vuoksi. Parin aluetoimittajan mielestä vastuualueen laajeneminen toi juttuaiheiden valintaan myös enemmän sattumanvaraisuutta.

Parissa aluetoimituksessa toimittajia työllistää välillä liiaksi käytännön rutiinien hoitaminen lehtien lajittelusta aina toimisto- ja muiden tarvikkeiden tilaamiseen. Myös tilauspalvelulle kuuluviin soittoihin vastaaminen koettiin välillä häiritsevänä. Pari haastateltavaa otti puheeksi myös toimittajien huonon palkkauksen ja myös aluetoimittajien arvostus nousi puheeksi. Omien juttujen koettiin välillä jäävän uutishierarkiassa hieman alakynteen, kun Helsingissä kotimaan toimittaja seisoikin paikan päällä taittajien selän takana. Leikkimielisesti asia sanottiin kuitenkin korjaantuvan, kun aluetoimittaja itse pääsi käsittelyvuoroon.

7. HELSINGIN SANOMIEN ALUETOIMITTAJIEN TYÖN TULOKSET

Sisällön erittely tuotti kolmelta kuukaudelta (6.10.2003 – 4.1.2004) yhteensä 324 aluetoimittajan nimellä kirjattua juttua Helsingin Sanomien kotimaan osastolle. Sisällön erittely onnistui hyvin, eikä kyseisen kolmen kuukauden aikana ollut isompia tapahtumasarjoja, kuten esimerkiksi vaaleja tai suuronnettomuuksia, jotka olisivat osaltaan olleet vaikuttamassa otannan lopputuloksiin.

Aluetoimittajien työ näkyi, kuten jo useaan otteeseen olen maininnut, myös muilla osastoilla. Parhaimmillaan aluetoimittajilla oli kulttuuri- tai sunnuntaisivuilla koko sivun kokoisia juttupaketteja. Yksi aluetoimittajista oli otannan aikana vähän aikaa ulkomailla, josta hän teki myös taloussivuille juttuja. Nämä työt ovat tietysti pois kyseisen aluetoimituksen ja kotimaan toimituksen työpanoksesta.

Eniten juttuja tehtiin Tampereen aluetoimituksessa, joka oli otannan aikoihin ainoa kolmen toimittajan aluetoimitus. Kolmen kuukauden aikana syntyi kotimaan osastolle yhteensä 86 juttua, vaikka yksi Tampereen aluetoimittajista sanoi tekevänsä erityisen paljon juttuja muille osastoille. Muiden toimitusten juttujen määrät olivat resursseihin suhteutettuna melko lailla samalla tasolla, joten en listaa niitä sen tarkemmin. En ole merkinnyt aluetoimituskohtaisiin taulukoihin tarkkoja juttujen lukumääriä, sillä otantoihin ei mielestäni pitäisi suhtautua ranking-listoina. Jotkut aluetoimittajat kun saattoivat tehdä muille osastoille ajanjaksona poikkeuksellisen paljon juttuja tai joidenkin aluetoimitusten henkilömäärä ei otannan aikana vastannut normaalia miehitystä. Otannassa en myöskään huomionnut juttujen pituuksia, koska aluetoimittajien työmäärien mittaaminen ei ollut tutkimukseni kannalta oleellista.

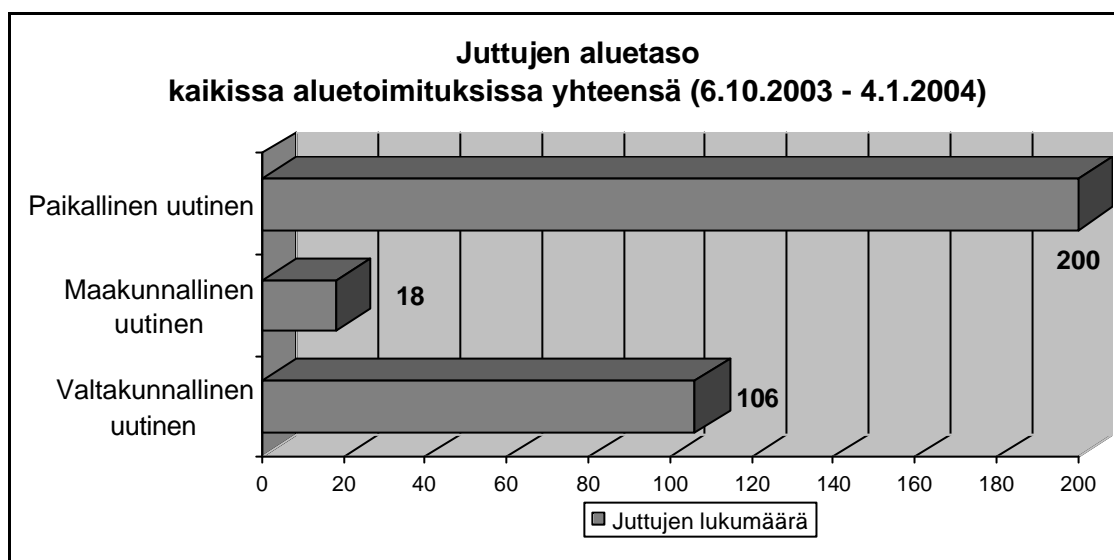
Kirjasin otannassa ylös myös lyhyet, noin alle 200 millimetrin jutut, jotka oli kirja ttu toimittajien nimellä. 324 jutun joukossa oli vain 23 lyhyttä uutispätkää, joten jätän asian tämän lyhyen maininnan varaan ja totean, että aluetoimittajien jutut olivat pääsääntöisesti vähintään keskisuuria juttuja, joissa oli usein kuvitus mukana.

7.1 Uutiset aluetasolla

Uutisten aluetasot olin siis jakanut kolmeen luokkaan: paikalliseen, maakunnalliseen ja valtakunnalliseen. Juttujen sisällä oli paikoitellen rajankäyntiä eri luokkien välillä, sillä monet jutuista alkoivat paikalliskärjellä reportaasityylisesti ja laajenivat sen jälkeen käsittelemään

ilmiötä valtakunnan tasolla. Jos juttu alkoi paikallistasolta, laskin sen myös paikalliseksi, kuten Jaana Hujanen (2003) oli tehnyt tutkimuksessaan.

Aluetoimittajat tuottivat otannan aikana yhteensä 200 paikallista juttua, mikä on lähes kaksi kolmannesta otannan koko määrästä. Valtakunnallisia juttuja oli 106 kappaletta, eli noin puolet vähemmän kuin paikallistason juttuja. Maakunnallisten juttujen määrä jäi 18:aan.

Juttujen alueellisuuden tulokset eivät tarjoa suurempia yllätyksiä. Paikallisten juttujen osuus on odotetusti korkea. Myös valtakunnallisten juttujen jokseenkin korkea määrä oli arvattavissa. Sen sijaan maakunnallisten juttujen näinkin vähäinen määrä tuli hieman yllätyksenä. Maakunnalliset aiheet voi tietysti nähdä paikallisten ja valtakunnallisten aiheiden väliinpuotoajana, jolloin tietyt aiheet polaroituvat enemmän alueellisuuden ääripäihin. Juttu viedään helposti paikallisuuden ruohonjuuritasolle. Toisaalta valtakunnallisessa lehdessä myös valtakunnallisten uutisten osuus on taattu, sillä aiheiden halutaan kiinnostavan mahdollisimman laajaa lukijajoukkoa.

Aluetoimittajat määrittivät valtakunnallisella jutulla olevan yleiskiinnostavia piirteitä koko maan kannalta tai ainakin jonkinasteinen sidos valtakunnan tasolle. Yksi aluetoimittajista kertoi, että aluetoimituskaupungissa järjestetään päivittäin valtakunnallisia seminaareja, joissa järjestäjätaho odotti myös Helsingin Sanomien aluetoimittajan olevan mukana. Aluetoimittajan mielestä ei kuitenkaan riitä, että uutinen on ainoastaan uusi, vaan valtakunnallisen uutisen täytyy ajankohtaisuuden lisäksi olla myös yleisesti kiinnostava. Aluetoimittaja ei omien sanojensa mukaan lähde tekemään valtakunnallista uutista suoraan ylätasolta seminaareista, vaan alkaa koota juttua paikallisista elementeistä, joista syntyy valtakunnan tason juttu.

”Kun on valtakunnallisia tapahtumia, jotka johtaa juttuihin ja kun sitten on tää toinen puoli, että itte tehdään näitä valtakunnallisia asioita. -- Kun mä kuulen jonku asian, että Suomessa on meneillään tällainen, niin mä lähen hakemaan ideoita siihen ja sit siitä syntyy sellanen valtakunnallinen paketti. Mutta se ei ole minkään tapahtuman tulosta, vaan tän toimittajan työn tulosta ja se on se kaikkein arvokkain juttu joita ominaisuuksia haluan itsessäni kehittää.” (T11)

Usein valtakunnallinen aihe paikallistettiin jollekin pienemmälle paikkakunnalle, jolloin valtakunnallista uutista lähestyttiin paikalliskärjen ja esimerkkitapauksen kautta, joka heijasti käsiteltävää ilmiötä. Yksi haastateltavista kertoi, että esimerkkien tuli yleensä olla jollakin tapaa yleistettävissä, vaikka valintaperuste tehtiin joskus numeroiden ja tilastojen perusteella.

”Kaikki nää, että me tehdään vaikka jostain [paikkakunta] kunnasta valtakunnallisen näkökulmalla sillä tavalla et siinä jutussa on sellasii kiinnostavia aineksia, että sitä voi lukea missä vaan, et se on sillä tavalla yleispätevä, vaikka se onkin täältä, et miten voi pieni kunta pärjätä. Et vaikka se onkin joku kurioositeettisy tehdä se juttu, että se on jossakin tilastossa viimesenä. Mutta se on vaan tekosyy lähtee tekeen sitä juttua. Et mun mielestä täällä hyvä valtakunnallinen juttu on semmonen, joka näyttää sitä, että Suomessa muuallakin on elämää kuin tossa Sanomatalon ympäristössä.” (T4)

Moni haastateltava mainitsi, että aluetoimitukset tekivät paikallistason kainalojuttuja Helsingissä tehtyihin valtakunnallisiin juttuihin, joilla jokin asia paikallistettiin muualle Suomeen. Otannan aikana kirjasin kuitenkin vain kymmenen aluetoimittajan kainalojuttua, jotka olivat Helsingissä työskentelevän kotimaantoimittajan jutun yhteydessä. Sen perusteella aluetoimittajat tekevät juttunsa melko itsenäisesti, eikä paikalliskainaloita ollut ainakaan otannan aikana niin paljoa, kuin haastatteluiden perusteella saattaisi ymmärtää. Kainalojuttuja toisen aluetoimittajan jutun yhteydessä sen sijaan esiintyi useammin.

Kun valtakunnallisen uutisen tuli koskettaa mahdollisimman laajaa lukijajoukkoa, mainittiin paikallisen uutisen valintakriteereinä poikkeuksellisuus, erikoisuus ja kurioositeetit. Monet haastateltavista mainitsivat, että uutiskriteerit olivat selvästi muuttuneet siltä osin, ettei kunnallispolitiikkaa ja rutiiniluonteisia paikallisuutisia enää noteerattu. Monet aluetoimittajista pitivät tätä hyvänä asiana. Paikallisten aiheiden kohdalla lähdettiin siitä, kiinnostiko aihe lukijoita. Yksi toimittaja sanoi, että juttujen kohdalla täytyy miettiä, että kiinnostaako paikallinen aihe myös ”Töölön mummoa”, sillä suurin osa lukijoista asuu kuitenkin pääkaupunkiseudulla. Haastateltava huomautti, ettei juttua voi tehdä ainoastaan paikallisuuden ehdoilla, koska lehden kokonaislevikki on melkein puoli miljoonaa ja kyseisen maakunnan ainoastaan 10–15 000. Toinen haastateltava perusteli, että yksittäisen paikallisen jutun pitää tarjota kiinnostavaa tietoa, olla yleistettävissä muuallekin tai sitten jutun pitää olla hauska tai liikuttava, jotta se kannattaa julkaista.

”Paikallisjutun pitää olla joko ilmiö, joka kertautuu muualla, tai sitten sen pitää olla omalla tavallaan hauska, liikuttava, puhutteleva tai huvittava, että sen pitää kyetä herättämään emootioita poikkeuksellisella tavalla, niin totta kai se kannattaa käyttää. Tai sitten se on niin kiinnostava tieto, joka sekin voi olla, tietokin voi olla ilmiö. Niin silloinhan se kannattaa julkaista. -- Paikallisen jutun on noustava paikkakuntaa ylemmäs. Sillä on oltava joko huvitusarvo tai tietoarvo. Siis juttu kuin juttu, jos se ei lisää tietoa, niin siitä on löydyttävä elämyksiä. Jompaakumpaa. Muuten sitä ei kannata julkaista.” (T10)

Paikallisen jutun on siis haastateltavan mukaan tarjottava tietoa tai elämyksiä. Myös pienet paikalliset tapahtumat voivat nousta laajemman valtakunnallisen keskustelun kohteeksi. Yksi aluetoimittajista kertoi paikallisesta papista, joka ei hyväksynyt kastetilaisuudessa avoparia lapsen kummeiksi. Tapauksen pohjalta aiheesta käynnistyi vilkas periaatteellinen keskustelu Helsingin Sanomien mielipidesivuilla. Valtakunnallisen lehden kannalta tapauksen uutisarvo, perinteisten määritelmien mukaan, oli melkeinpä olematon. Juttu, jossa uudet elämäntavat ja vanhat instituutiot törmäsivät, herätti kuitenkin lukijoiden mielenkiinnon.

Maakunnallisten uutisten osuus jäi otannassa selkeästi paikallisia ja valtakunnallisia aiheita vähäisemmäksi. Tämänsuuntaisia tuloksia ovat saaneet myös muut uutisten aluetasojen tutkineet. Esimerkiksi Jaana Hujanen (omaa sukua Orjala), joka tutki liseniaattityössään alueellisia ykköslehtiä, toteaa maakuntalehtien maakunnallisuuden olevan lähinnä implisiittistä. Lehdet nimittäin paikallistavat koko maakuntaa koskevat uutiset, sillä maakuntatason juttuja oli tutkittavien lehtien sisällöstä ainoastaan 2–9 prosenttia, kun paikallistason juttuja oli 26–51 prosenttia. (Orjala 1995, 202.) Omassa otannassani Helsingin Sanomien aluetoimittajien maakunnallisten juttujen osuus jäi kuuteen prosenttiin, kun paikallistason uutisten osuus oli 62 prosenttia.

Maakunnallisen jutun voisi kuvitella myös vaikeammin määriteltäväksi, kuin aluetason ääripäät, jolloin maakunnallinen juttu helposti siirtyy toiseen luokkaan. Olen kuitenkin kiinnittänyt tähän huomiota sisällön erittelyä tehtäessä. Jaana Hujanen (2000, 78–80) esitti tutkimuksessaan, että maakuntalehtien tehtävä on tuoda maakunnan asia koko maan tietoon, jolloin paikalliset ja maakunnalliset asiat täyttivät jopa puolet tai ainakin kolmanneksen maakuntalehtien uutissivuista.

Tätä taustaa vasten maakunnallisten juttujen vähäinen määrä tuntuu jopa ymmärrettävältä. Esimerkiksi maakunnan elinkeinoelämää edistävät hankkeet tai alueesta koottu tilasto ovat maakuntalehden perusuutistavaraa. Helsingin Sanomissa tällaiset aiheet jäävät vähemmälle, kun uutisoinnissa korostuvat pienet ja isot uutiset, jotka kiinnostavat koko valtakunnan lukijoita.

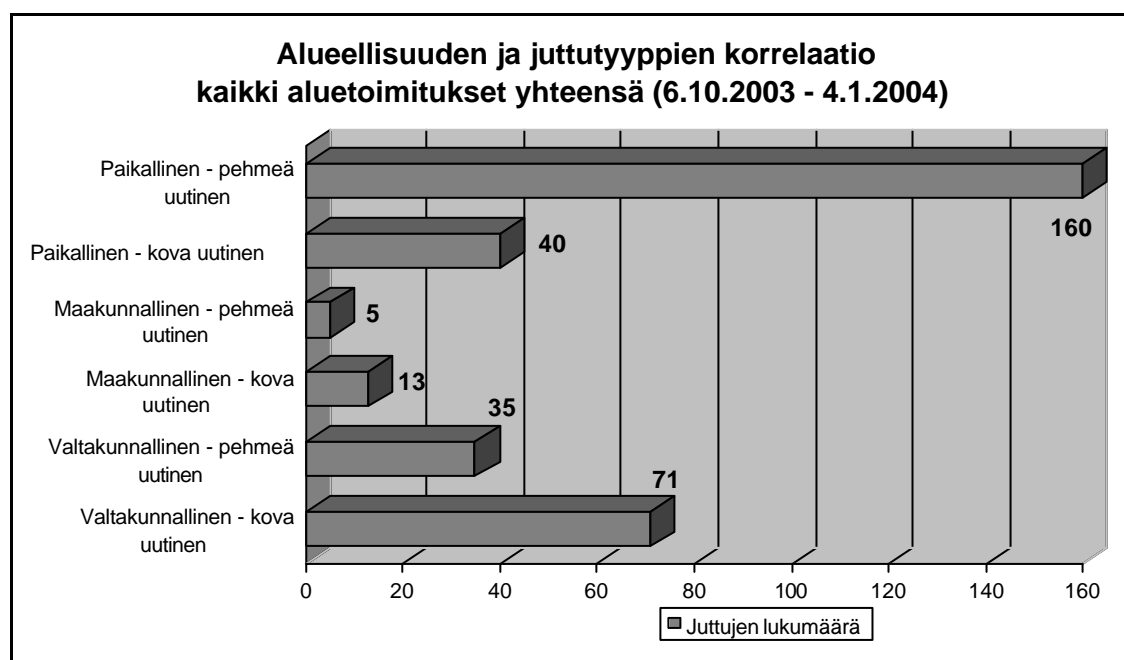
Merkitsin myös ylös, kuinka moni jutuista on kirjattu paikkakunnalla ja kuinka moni nuolella. Jutun leipätekstin alkuun merkitään paikkakunnan nimi, jos paikan päällä on käyty. Muuten juttu alkaa nuolella, jos se on tehty esimerkiksi puhelinhaastattelulla. Jos aluetoimittaja tekee puhelinjutun omasta aluetoimituskaupungistaan, merkitsee hän jutun alkuun yleensä kaupungin nimen.

Kaikista 324:stä aluetoimittajien tekemästä jutusta yhteensä 181 oli merkitty paikkakunnalla ja 143 nuolella. Paikkakunnalla merkityistä jutuista aluetoimituskaupungeissa oli tehty yhteensä 70 juttua. Aluetoimitusten ulkopuolella oli käyty siis tekemässä yhteensä 111 juttua.

7.2 Alueellisuuden ja juttutyypin korrelaatio

Alueellisuuden ja juttutyypin välistä yhteyttä selvitin kovien ja pehmeiden uutistyyppien ja eri aluetasojen avulla. Tuloksissa pehmeiden uutisten osuus korostui paikallistasolla selkeästi, kun vastaavasti valtakunnallisella tasolla enemmistönä olivat kovat uutiset.

Paikallisista uutisista neljä viidestä oli aiheiltaan tai käsittelytavaltaan pehmeitä. Kovien uutisten osuus paikallisista jutuista jää siis melko vähäiseksi. Jos aluetoimittajan maakunnallinen uutinen on harvinaisuus Helsingin Sanomissa, niin vielä harvinaisempi on maakunnallinen pehmeä uutinen. Kyseinen yhdistelmä löytyi kolmen kuukauden aikana vain viisi kertaa lehden sivuilta. Valtakunnan tasolla kovia uutisia löytyi otannan aikana 71 jutun verran, mikä on puolet enemmän pehmeiden uutisten osuudesta.

Kovat uutiset paikallistasolla ovat aika harvinaisia, jos niiden osuutta vertaa paikallisten juttujen muuten runsaaseen määrään. Edellisessä pääluvussa yksi aluetoimittaja mainitsi haastattelussa, että esimerkiksi alue- ja kunnallispolitiikkaa ei enää seurata yhtä systemaattisesti kuin ennen, mikä varmasti näkyy paikallisten kovien uutisten vähenemisenä. Paikallistason kovista uutisista ei tehdä juttuja niin helpolla, jos ne ovat tärkeitä ainoastaan paikallistasolla, sillä paikallisella uutisella pitäisi olla myös valtakunnallista kiinnostavuutta. Paikallisten pehmeiden uutisten lukumäärää nostaa myös aiheiden pehmeä käsittelytapa. Juttu saattoi alkaa reportaasikärjellä ja käsittelytapa oli subjektiivinen, vaikka uutisen aihe paikallistasolla olisi kova. Jos aihe kuitenkin olisi ollut tarpeeksi kova, olisi se vaatinut myös uutiskärjen.

Ääriesimerkit kovasta ja pehmeästä uutisesta löytyvät 5.1.2004 ilmestyneestä Helsingin Sanomista, vieläpä samalta aukeamalta. Tampereen aluetoimittajan Irja Hyvärisen juttu lääkkeenvaihdon säästöistä (liite 6) edustaa perinteistä kovaa uutista. Uutisessa on haastateltu kahta asiantuntijaa, Kelan yliproviisoria ja terveysministeriön ylilääkärinä. Uutinen sisältää paljon numerotietoa ja se kertoo selkeän muutoksen tapahtuneen. Juttu noudattaa perinteistä uutisrakennetta, eikä siinä ole kuvaa. Viereisellä sivulla on Jyväskylän aluetoimittajan Timo Siukosen lyhyt reportaasi perheen kelkkaretkestä (liite 7). Jutussa on kaksi kuvaa ja se edustaa kokonaisuutena pehmeää uutista äärimmilleen vietyinä.

Luc Van Poecken (1989) määritelmien mukaan yllä olevista uutisista ensiksi mainittu on äärimmäisen etäinen ja toinen juttu taas on tuotu melkein päin lähelle kuin mahdollista. Kovan uutisen olisi voinut pehmentää, jos siihen olisi otanut mukaan yksilötason esimerkkejä. Pehmeää juttuaihetta taas ei lähtökohtaisesti voi muuttaa kovaksi uutiseksi.

Esitän vielä kolmannen juttuesimerkin, joka osaltaan selittää paikallisten pehmeiden aiheiden suurta määrää. Oulun aluetoimittajan Marjo Valtavaaran 19.10.2003 julkaistu juttu (liite 8) käsittelee Kainuussa käynnistettävää hallintokokeilua. Juttu esittelee laajemmin maakunnan asiaa, mutta siinä on paikalliskärki ja aihetta lähestytään Hyrynsalmen kunnan ja yhden sen työntekijän kautta, jolloin juttuun saadaan tavallisen ihmisen näkökulma. Jutun alussa ei ole uutiskärkeä, vaan siinä ollaan läsnä hyrynsalmelaisen palkanlaskijan työpaikalla. Laveammin tulkiten jutun voisi määritellä kovaksi maakunnalliseksi uutiseksi. Paikalliseksi sen tekee kuitenkin näkökulma, jossa asiaa tarkastellaan yhden kunnan tasolta ja juttu myös alkaa kyseiseltä paikkakunnalta.

Jos päätös tulevasta hallintokokeiluista olisi tehty aivan hiljattain ja se esitettäisiin uutiskärjellä, olisi uutinen maakunnallisella tasolla kova. Tässä tapauksessa asiaa esitellään yleisellä tasolla ja siinä on reportaasialoitus, joten luokittelen jutun pehmeäksi. Tutkimuksessani on kyse enemmän

pehmeästä ja kovasta uutisoinnista, jolloin pehmeä uutinen ei lähtökohtaisesti ole reportaasi tai kevyt aihe, vaan mahdollisesti myös kova aihe, joka on pehmennetty. Yksi aluetoimittajista muotoili valtakunnallisen jutun koskettavan laajaa lukijakuntaa, mutta siinä on mukana lämpöä ja tunnetta tavallisten ihmisten välityksellä.

Simo Sipolan (1998, 85) mielestä toimittajan valinnat värittävät aina uutista, mikä voi olla myös tiedostamatonta. Uutiseen voi tulla valintojen kautta myös mielipiteitä ja näkemyksiä, joita siinä ei perinteisen uutismääritelmän mukaan pitäisi olla. Tietoinen värittäminen merkitsee Sipolan mukaan yksinkertaisimmillaan sitä, että toimittaja valitsee uutiseen näkökulman, jota hän korostaa niin kutsutulla uutiskärjellä. Sipolan mukaan ammattitaitoinen toimittaja tekee uutiskärjen avulla sinänsä mielenkiinnostomasta tapahtumasta tai asiasta kiinnostavan. Uutiskärki kertoo lisäksi jutusta olennaisen ja toimii syöttinä, joka houkuttelee lukijaa. Oman näkökulman ja aiheen problematisoinnin esteeksi Sipola mainitsee mukavuudenhalun, henkisen laiskuuden ja uutisten liukuhihnatuotannon. Toimittaja voi olla myös liian lähellä tiedon lähdeä, eikä halua loukata arvokkaana pitämäänsä kontaktia.

Uutisten pehmentäminen ja ihmisläheinen lähtökohta jakoi hieman aluetoimittajien mielipiteitä. Kysyin tekivätkö aluetoimittajat mieluummin uutisia vai reportaasimaisia juttuja. Neljä aluetoimittajaa koki uutisten tekemisen mielekkäämmäksi kuin reportaasit, joiden nimeen vannoni kolme toimittajaa. Loput viisi toimittajaa sanoivat tekevänsä yhtä mielellään molempia.

Useampi aluetoimittaja mainitsi, että lehden linja kovien ja pehmeiden uutisten välillä on vaihdellut aika voimakkaastikin. Muutaman toimittajan mielestä jossakin vaiheessa 1990-luvulla pehmeiden uutisten osuus korostui jo liikaakin, kun juttuja alettiin tehdä liian tavanomaisista aiheista. Nykyisen kovien ja pehmeiden uutisten välisen suhteen koettiin olevan tasapainossa ja antavan lehdelle sopivassa määrin monipuolisuutta. Uutisten pehmentämiseen löytyi kahdenlaisia mielipiteitä. Aamupalautteessa sanottiin joskus mainittavan, että lehti oli näyttänyt liian ”virkamiesmäiseltä”. Utisiin haluttiinkin ihmisläheisempi näkökulma viemällä asia yksilötasolle.

”Kyllä musta tiettyihin koviin uutisiin on hirveän hyvä hakea se pehmeämpi puoli ja se ihminen, johon se vaikuttaa. Ehkä se myöskin kuuluu semmoseen, mun aikani koulutukseen, että kaikki lähtee siitä, että ruohonjuuritaso pitää tuoda siihen rinnalle. Et on kauhean helppo rakentaa, ja siihen sorrutaan hirveän usein, että on tullut tietty viranomaistieto ja siihen löytyy joku tämmöinen väärinkäytös tai joku muu, niin siitä saa äkkiä uutiset, vaikka se ei niin iso oookkaan. Mutta sen heijastaminen, että mihin se vaikuttaa. Meillä on näitä edusmiehiä puhumassa, jotka tulee kauhean helposti mediassa julki. Meillä on kunnallispoliitikkoja ja kaupunginvaltuutettuja ja kansanedustajia ja erilaisia päälliköitä, jotka haluaa tulla julki. Mutta ne samat asiat tulis kans kääntäen kertoa, ainakin jollakin tavalla projisoida sinne minne se vaikutus heijastuu.” (T1)

Perinteisen määritelmän mukaan reportaasi on monimuotoinen juttutyyppi, joka saa tavallisesti melko runsaasti tilaa. Siinä voidaan käsitellä periaatteessa mitä tahansa aihetta. Reportaasi voi olla informoiva, mutta aivan päiväkohtaisia aiheita siinä käsitellään harvoin. Aihetta reportaasissa käsitellään loogisesti ja kirjoitustapa on usein keskusteleva. Reportaasissa on usein merkittävä asema toimittajan omilla havainnoilla, jotka havainnollistavat ja elävöittävät juttua. (Miettinen, Kalliomäki ja Suominen 1981, 120.) Anu Nousiainen (1998, 117–118) mukaan hyvät reportaasit tarjoavat elämyksiä ja jäävät mieleen. Ilman elämyksellisyyttä reportaasista tulee helposti tylsä, kun pelkkä elämyksellisyys taas voi saada jutun tuntumaan liian kevyeltä. Nousiainen mielestä tieto omaksutaan parhaiten elämyksen muodossa nyt, kun sitä on tarjolla muutenkin niin runsaasti. Yhden aluetoimittajan mukaan reportaasi saattoi olla jopa enemmän informoiva kuin uutismaisesti kirjoitettu juttu.

”Reppari kertoo asioista usein enemmän kuin kova uutinen, joita tehdään usein juuri tavan pakosta.” (T10)

Ilkka Malmberg (1998, 42–46) mainitsee lukijakunnan jakautuneen kahteen osaan. Jotkut valittavat, että lehdissä ei ole nykyisin enää kovia uutisia, vaan pelkkää hörhöilyä. Toisten mielestä lehdet taas ovat etäisiä ja rutikuivia, vailla tunnetta ja elämää. On faktoja etsiviä lukijoita, jotka haluavat tietää nimiä, numeroita, prosentteja ja paljonko joku on. Sitten on toinen ryhmä, joka haluaa tietää miltä jokin tuntuu ja mitä se tarkoittaa. Jälkimmäiselle ryhmälle uutinen ei ole kerrottu faktoilla, vaan heille asia tulee todelliseksi vasta, kun he ovat lukeneet siitä reportaasin ja nähneet kuvia. Malmberg kokee kahden lukijaryhmän yhdistämisen ongelmalliseksi – kun toiselle kumartaa, niin toiselle pyllistää. Malmberg mainitsee juttuesimerkin pohjoiskarjalaiskylän tyhjenemisestä, jonka reportaaseihin mieltynyt toimittaja kuvaisi ihmisten ja talojen historian kautta. Positivisti puolestaan katsoisi miten asia on koettu myös naapurikunnissa ja turvautuisi koko läänin kattavaan tilastoon. Malmberg muistuttaa, että suurten hitaiden muutosten kohdalla, etenkin jos havainto on aivan uusi, ei aina löydy asiantuntijaa. Jos toimittaja jää odottamaan väitöskirjatutkimusta, saattaa ilmiö mennä ohi.

Myös aluetoimittajilla oli eriäviä mielipiteitä siitä, voiko selkeän uutisen aloittaa sitaatilla tai reportaasikärjellä. Jos uutinen on tarpeeksi kova ja ajankohtainen, on toimittaja jossain määrin pakotettu aloittamaan juttu uutiskärjellä. Etenkin paikallistason uutisissa toimittajilla oli enemmän valinnanvaraa, sillä uutiskärkeen mieltynyt aluetoimittaja tekee jutusta kovan paikallisen uutisen, mutta toisenlaiseen tyyliin mieltynyt toimittaja saattaisi tehdä samasta aiheesta reportaasin.

”En mä sitä ymmärrä kyllä, miksi uutinen piilotetaan ja se löytyy seitsemännestä kappaleesta, kun sen pitää löytyä ensimmäisestä kappaleesta. -- Journalistisena ratkaisuna ei minun mielestäni ole kestävää aloittaa uutinen sitaatilla tai sään kuvaamisella. Kun sehän on kaikissa virallisissa ja epävirallisissa jutuissa tää

slogan, että Helsingin Sanomat on valtakunnallinen uutislehti. Ei se ole valtakunnallinen repparilehti, se on uutislehti. Siihen sabluunaan mut on ajettu ja mä sitä ensisijaisesti kannatan.” (T11)

Kovan ja pehmeän uutisoinnin osuus on paljon toimittajasta itsestä kiinni, kuten luvussa 4.2.2 tuli jo mainittua. Toinen kovia uutisia suosiva aluetoimittaja mainitsi, että hän on ”vanhan koulukunnan” kasvatti ja uutistoimittaja.

Yhteensä 324 jutun otannassa oli 200 pehmeää ja 124 kovaa uutista. Utiskärjellä alkoi 241 juttua ja puhtaalla reportaasikärjellä tai sitaatilla 83 juttua. Kova uutinen ei siis voi alkaa reportaasikärjellä, mutta pehmeä uutinen voi alkaa utiskärjellä. Tällöin jutun aihe on ratkaissut sen, että uutinen on pehmeä.

Valtakunnallisten juttujen varsin huomattava osuus osoittaa, että aluetoimittajan työ on, kuten haastatteluissa tuli ilmi, entistä enemmän valtakunnantoimittajan työtä. Suuri osa valtakunnallisista jutuista oli tehty puhelimitse, eikä niihin kirjattu paikkakuntaa. Kyseiset puhelinjutut olivatkin toimittajien mukaan yleistyneet ja niiden aiheet tulivat yleensä päätoimituksesta, kun aluetoimittajalla ei ollut omia aiheita vireillä. Muutamien haastateltavien mukaan toimeksiantojen osuus jutuista oli jo melkein puolet.

7.3 Juttujen aiheet

Aluetoimittajien omat kiinnostuksen kohteet vaikuttivat vahvasti aluetoimitusten juttujen aiheisiin. Myös melkein kaikki aluetoimittajat sanoivat, että heidän omat kiinnostuksen kohteet tai oma työkokemus vaikuttavat uutisvalintoihin. Ainoastaan yksi toimittaja mainitsi, että ei usko omien intressien vaikuttavan juurikaan juttujen aihevalintoihin. Yksi aluetoimittajista myös huomautti, että kokeneen toimittajan osuus jutuissa korostuu etenkin henkilövalintojen kohdalla, jos ei tietoisesti, niin ainakin alitajuisesti.

Aluetoimittajat kehuivat erityisesti sitä, että heillä on mahdollisuus kirjoittaa juttuja lehden eri osastoille. Kirjoittaminen toisille osastoille oli varsin vapaamuotoista ja joskus toisilta osastoilta tuli myös juttupyynnöitä aluetoimittajille. Yksi aluetoimittajista kuitenkin mainitsi saaneensa huomautuksia siitä, että tekee liian paljon juttuja toisille osastoille. Muutama haastateltava mainitsi, että aluetoimittajien pitäisi keskittyä pääasiallisesti tekemään juttuja kotimaan osastolle. Suurin osa aluetoimittajista kuitenkin koki kirjoittamisen muille osastoille virkistävänä vaihteluna.

”Siinä mielessä tää aluetoimittajan työ on kauhean mukavaa, että Helsingissä on nyt minikierto, että voi kiertää osastolta toiselle, niin mehän voidaan tehdä sitä koko ajan, niinku on sitä minikertoa. Me voidaan jonakin aamuna jos kotimaa tympii, niin tekee talousjutun tai henkilöjutun. Siis tietenkin pitää pistää asiat tärkeysjärjestykseen, jos on niinku uutisia, niin tehdään ensin, mutta sitten tulee tämmöiset harrastukset.” (T8)

Helsingin päätoimituksessa toimittajilla on mahdollisuus työskennellä parin kolmen kuukauden ajan toisilla osastoilla. Toki päätoimituksen toimittajillakin on mahdollisuus tehdä juttuja muille osastoille, mutta aluetoimittajilla ja ulkomaankirjeenvaihtajilla tämä lienee yleisempää. Aluetoimittajien pääasiallinen työnantaja on kuitenkin kotimaan osasto ja olen myös sisällön erittelyn rajannut kotimaan osastolle tehtyihin juttuihin. Muille osastoille kirjoittaminen tuli kuitenkin haastatteluissa moneen otteeseen puheeksi, sillä joillakin toimittajilla se oli olennainen osa työtä.

Eri osastoille kirjoittamisen määrissä oli suuria eroja. Yksi haastateltava mainitsi, että ajattomat jutut toisille osastoille aiheuttavat kiirettä kotimaan osaston jutuissa. Usein aluetoimittajan tausta vaikutti siihen, mille muulle osastolle hän teki juttuja. Joillakin aluetoimittajilla oli taloustoimittajan tausta, mikä luonnollisesti houkutteli tekemään aiheesta myös juttuja. Aluetoimittajilta ei kuitenkaan enää vaadita toisten osastojen aihealueiden laajempaa hallintaa, mikä koettiin helpotuksena.

”Meillä on kuitenkin sitten päätoimituksessa semmoinen erityisosaaminen on kasautunut. Että on ollu joskus aika kamalaa ajatella, että kun sanottiin, että tulosurheilu on ainut joka ei kuulu aluetoimittajalle, niin ei kukaan pysty tässä tiedon tulvassa hallitsemaan pitkiä trendejä ja kokonaisuuksia. Et sieltä voi ottaa jonkun osan, että taloudesta voi ottaa jonkun osan tai alueen ja seurata sitä sitten ja sama on kulttuurissa. Ne on mieltymyskysymyksiä sitten. Tietysti se mitä tulee uutisena, niin siinähan ei ole mitään pulmaa, koska uutiset on uutisia ja ne tehdään uutisen keinoilla ja niillä lainalaisuuksilla.” (T1)

Muille osastoille kirjoitettaessa oman ideoinnin osuutta korostettiin. Jotkut haastateltavista mainitsivat, että toisilta osastoilta tulee juttupyynnöitä, toisten taas sanoivat asian olevan aluetoimittajasta itsestä kiinni.

Se miten lehden muiden osastojen toimittajat suhtautuivat aluetoimittajien heidän osastoilleen tekemiin juttuihin, ei noussut haastatteluissa puheeksi. Ainakin Helsingin Sanomien entisessä tutkivassa ryhmässä työskennellyt Tuomo Pietiläinen on maininnut, että kollegat saattoivat kokea tutkivan ryhmän liikkuneen heidän aihealueilla, mikä mahdollisesti aiheutti mustasukkaisuutta ja kateutta (Salminen 1998, 216). Toinen esimerkki osoittaa, että myös aluetoimittajien reviirille voi tunkeutua. Helsingin Sanomien entinen rikostoimittaja Harri Nykänen pyytelee vastineessaan (Nykänen 1999, 28) Journalisti-lehdessä anteeksi sitä, että

hänen ei ollut haastattelussa tarkoitus väheksyä aluetoimittajien työtä. Se, onko Nykänen saanut palautetta vai onko hän ollut asiassa oma-aloitteinen, jää tässä yhteydessä arvoitukseksi.

”Uutisesta saa käsityksen, että väheksyn aluetoimittajan työtä ja että aluetoimittajat hoitavat vain rutiinjuttuja. Olen ehkä ilmaissut itseäni epäselvästi tai huumoriani ei ole ymmärretty. Tarkoitus ei ollut esiintyä kohtuullista enempää ylimielisesti tai leuhkasti, vaikka Stadista oltiin ja guruna esiinnyttiin. Kerroin, että HS:n rikostoimitus hoitaa joskus myös aluetoimitusten reviiirillä olevia juttuja, jos ne ovat poikkeuksellisen mittavia, ne ovat lähtöisin Helsingistä tai meille jostain syystä ennestään tuttuja. Muuten aluetoimittajat hoitavat myös rikosjutut suvereenisti.”

Yksi haastateltava mainitsi, että aluetoimittaja on yleisjournalismin erikoistoimittaja. Työ on klassista vanhan ajan lehtimiestyötä, jossa kuljetaan silmät ja korvat auki sekä ideoidaan uusia aiheita. Toimittaja sanoi, että aluetoimittaja on kuin entisajan kunnanlääkäri, joka pystyy tekemään diagnoosin ja tarvittaessa ohjaamaan eteenpäin.

Kaikki toimittajat olivat sitä mieltä, että heillä on mahdollisuus itse vaikuttaa juttujensa aiheisiin. Yhtä lukuun ottamatta kaikki haastateltavat sanoivat, että voivat vaikuttaa omien aiheidensa valintaan paljon tai melko paljon. Ainoa haastateltava, joka mainitsi, että ei voi vaikuttaa tarpeeksi aiheisiinsa, pohdiskeli asian viime kädessä johtuvan hänestä itsestään. Moni toimittaja huomautti, että heille ohjataan päätoimituksesta tietyt aiheet, koska he ovat ennenkin tehneet aiheista juttuja ja tietävät asiasta paljon. Pari aluetoimittajaa myös huomautti, että heille ohjattiin kovia aiheita enemmän, koska he olivat profiloituneet esimiesten silmissä kovien uutisten kirjoittajina. Aluetoimittajan henkilökohtaista vaikutusta juttujen aiheisiin ei tule näin ollen aliarvioida, kun sisällön erittelyn tuloksia tarkastelee eri aluetoimitusten osalta.

”Eri aluetoimittajat on varmaan erilaisia siinä, että kuinka paljon ne tekee oman alueensa juttuja. Että jotkut tekee varmaan melkein ainoastaan ja sitten on jotkut jotka tekee Helsingistä sanottuja tai sitten mulla on jotkut aiheet itselläkin jotkut aiheet mitä sanon, niin sama istuisinko Helsingissä ja kirjoittasin siellä. Että mä koen sen hyvänä, että mikä kellekin sopii.” (T5)

Moni aluetoimittajista mainitsi seuraavansa korkeakoulujen tutkimuksia ja väitöksiä, joista sai usein hyviä juttujen aiheita. Yksi aluetoimittajista kritisoi sitä, että joidenkin kaupunkien yliopistoilla on aktiivisempia tutkijoita, jotka ovat ymmärtäneet lehden arvon. Aluetoimittaja varoitti, että toimittajien täytyy tässä tapauksessa varoa ryhtymästä bulvaaniksi.

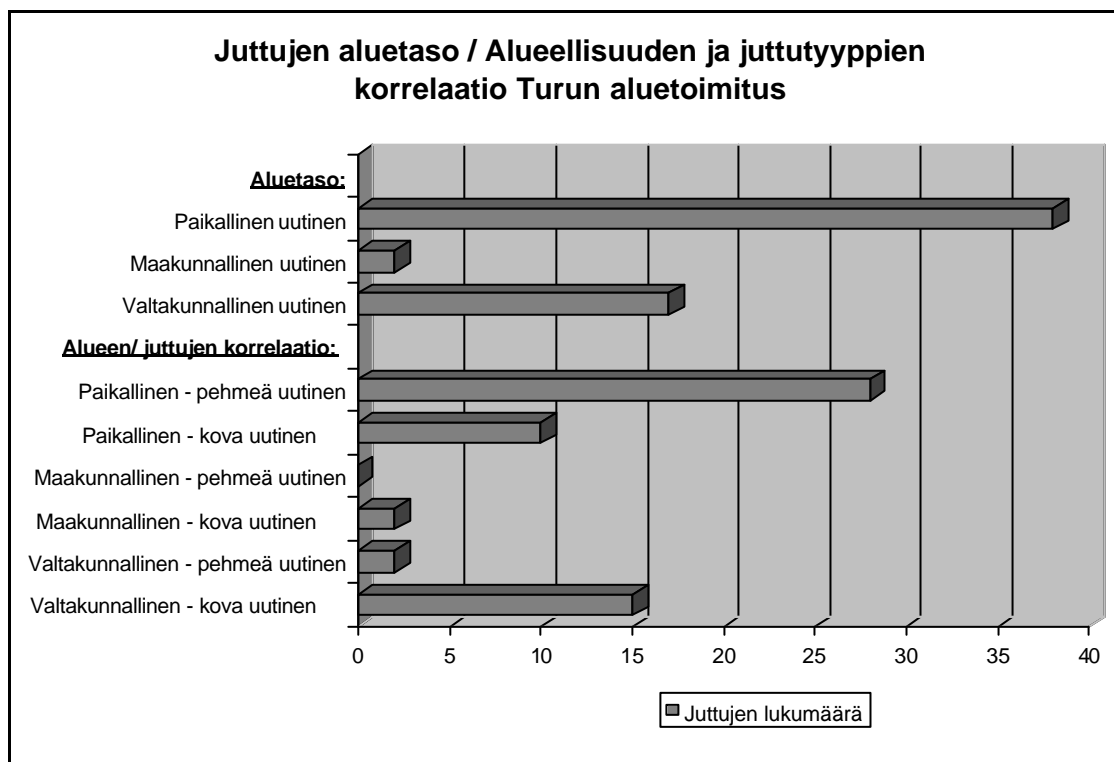
Valtakunnallisissa jutuissa kovien uutisten osuus korostui odotetusti, mutta pehmeitäkin uutisia toki löytyi. Yleensä valtakunnalliset pehmeät uutiset olivat pehmeitä juuri aiheiltaan, joita olivat esimerkiksi useimmat säästä kertovat tai terveysaiheiset jutut. Seuraavassa luvussa käyn läpi toimituksittain juttujen aluetasot, alueellisuuden ja juttutyyppeiden korrelaation ja juttujen aiheet.

7.4 Alueellisuus toimituksittain

7.4.1 Turun aluetoimitus

Turun aluetoimituksessa tehtiin otannan aikana suhteutettuna eniten paikallistason juttuja. Toimituksen jutuista 67 prosenttia oli paikallisia ja Turkuun kirjattujen juttujen osuus oli 33 prosenttia juttujen kokonaismäärästä, mikä on myös korkein prosentti aluetoimituskaupunkeihin kirjatusta jutuista. Nuolella kirjattujen juttujen osuus oli 47 prosenttia ja Turun lisäksi juttuja oli kirjattu kahdeksalle eri paikkakunnalle.

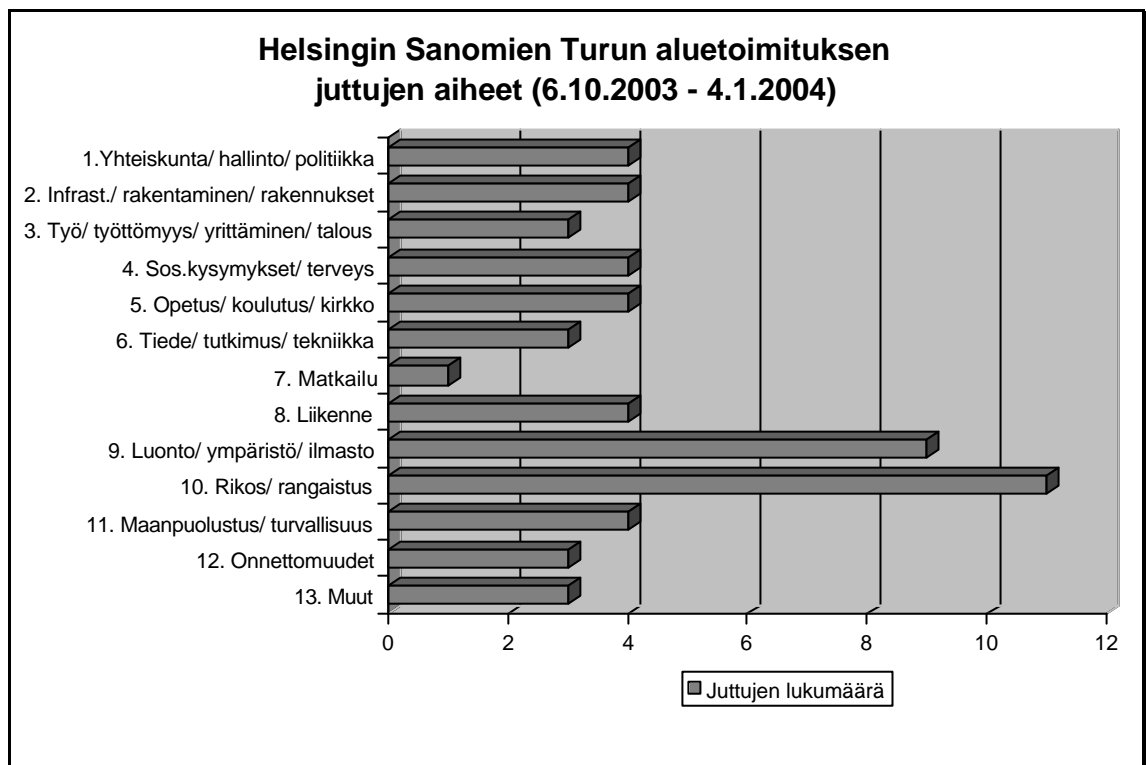
Turun aluetoimituksessa tehtiin myös määrällisesti eniten kovia paikallistason uutisia, joiden osuus koko tuotannosta oli 18 prosenttia. Suhteutettuna Rovaniemen aluetoimituksesta tuli enemmän kovia paikallisuutisia, mutta Turussa juttujen lukumäärä oli puolet suurempi, kuten oli toimittajien määräkin. Myös valtakunnallisia kovia uutisia Turussa tehtiin paljon, määrällisesti saman verran kuin Tampereella ja Jyväskylässä. Valtakunnallisten pehmeiden uutisten osuus sen sijaan jäi vähäiseksi, kuten myös maakunnallisten juttujen määrä.

Turun aluetoimittajat kertoivat, että alueelle tunnusomaisia aiheita olivat saaristo ja merenkulku, kun laivojen karille ajokakin sattui melkein säännöllisesti. Lisäksi aiheita tuottivat alueen korkeakoulut väitösten muodossa ja alueen teollisuus, josta etenkin viimeaikaiset lomautukset olivat teettäneet uutisia. Erityisiä mielenkiinnon kohteita toimittajilla olivat merenkulku,

ympäristöasiat ja talous. Etenkin talouden ja politiikan sanottiin olevan hyvissä kantimissa, mutta kulttuuriin orientoituneen aluetoimittajan puuttumista valiteltiin.

Otannan perusteella Turun aluetoimitus tuotti kotimaan osastolle juttuja eri aiheista tasaisemmin kuin yksikään toinen aluetoimitus. Ainoina piikkeinä muiden aiheiden yläpuolelle kohosivat luonto-, ilmasto- sekä rikosaiheiset jutut, joissa viimeksi mainituissa oli mukana myös muutama kova uutinen. Juttujen aihevalinnoilla on varmasti myös kausiluonteista merkitystä. Etenkin kesällä toimittajien mainitsemien saaristoaiheisten juttujen määrä varmasti kasvaa.

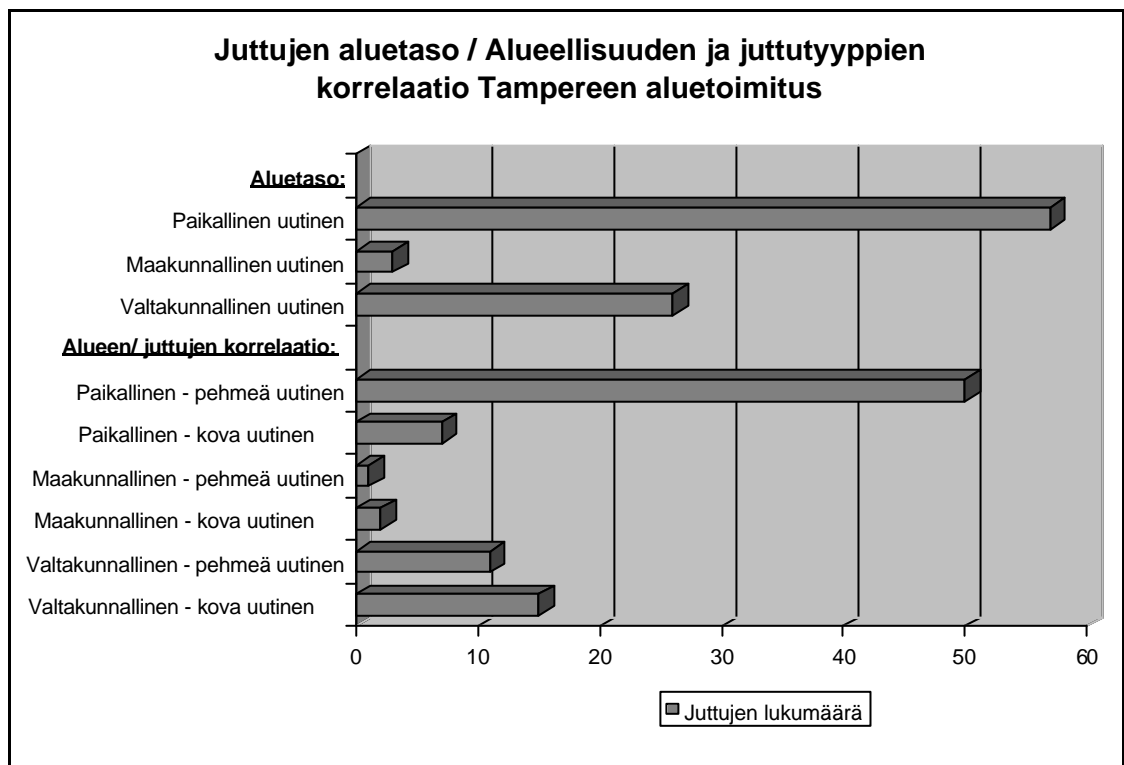

Turun aluetoimituksen juttutuotanto oli vahvasti paikallista. Tästä huolimatta toimittajat sanoivat, että tekisivät mielellään paikallisia uutisia, etenkin Turusta, vielä aiempaakin enemmän. Toinen aluetoimittajista valitti sitä, että ihmisillä on usein stereotyyppinen käsitys Turusta ja suurimmista aluetoimituskaupungeista yleensä. Näitä toistuvia elementtejä jutuissakin usein toivottiin esiintyvän. Myös lehden valtakunnallistumisen sanottiin kaventaneen paikallisten uutisten osuutta. Turun aluetoimitukselle tunnusomaista olivat myös kovat uutiset ja etenkin reportaasien vähäinen osuus. Peräti 93 prosenttia jutuista alkoi uutiskärjellä, jota käytettiin pariin otteeseen myös jutuissa, jotka aiheeltaan olivat selkeästi reportaasivetoisia. Turun aluetoimittajat itsekin myönsivät olevansa ”vanhan koulukunnan” toimittajia, joita kovat uutiset lämmittivät reportaaseja enemmän.

7.4.2 Tampereen aluetoimitus

Tampere oli otannan aikaan Helsingin Sanomien suurin aluetoimitus, jolloin myös määrällisesti juttuja oli eniten. Tampereella paikallistason uutisten osuus oli 66 prosenttia, eli lähes yhtä suuri kuin Turussa. Nuolella kirjattujen juttujen osuus oli 48 prosenttia, eli myös samaa luokkaa Turun aluetoimituksen kanssa. Täytyy kuitenkin muistaa, että aluetoimituskaupunkiin kirjattu juttu ei läheskään aina kerro kaupungista itsestään, vaikka juttu onkin tehty ja kirjattu kyseiseen kaupunkiin. Tampereen lisäksi oli kirjattu 17 eri paikkakuntaa. Maakunnallisten aiheiden osuus jäi myös Tampereen aluetoimituksessa vähäiseksi.

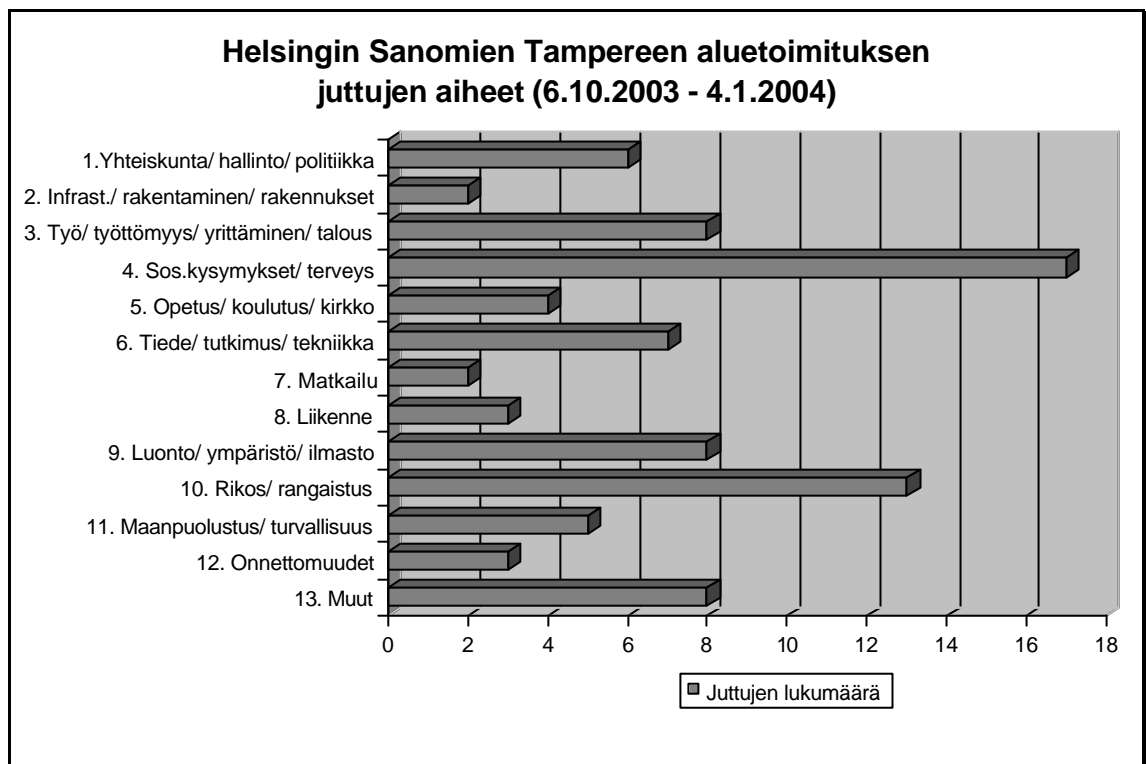
Tampereella korostuivat paikalliset pehmeät uutiset, joiden osuus oli 58 prosenttia kaikista Tampereen jutuista. Osuus on suurin yhdessä Lappeenrannan aluetoimituksen kanssa. Maakunnallisia uutisia on vähän ja valtakunnan tasolla merkillepantavaa on, että pehmeiden ja kovien uutisten määrät ovat melkein tasoissa.

Tampereelta haastattelin kahta aluetoimittajaa. Menneinä vuosina juttuja oli tehty toisen toimittajan mielestä liikaakin maakunnallisista ja kunnallisista yhteistyöhankkeista tai kokeiluista. Molempien mielestä paikallista kunnallispolitiikkaa ja kaupunkikuvan muutosta pitäisi seurata tarkemmin, koska Tampere on iso talousalue ja keskeinen kaupunki. Myös joidenkin Tampereen aluetoimituksen vastualueen kaupunkien mainittiin jäävän liian vähälle huomiolle. Molemmat haastatellut aluetoimittajat kritisoivat sitä, että Tampere kaupunkina saa

painoarvoonsa nähden liian vähän näkyvyyttä lehdessä. Tampereen myös uskottiin kiinnostavan helsinkiläistä ja valtakunnallista lukijakuntaa nykyistä enemmän, koska monella ihmisellä on kytköksiä kaupunkiin esimerkiksi opintojen tai tuttavien kautta. Toinen haastateltavista myös mainitsi, että pitkään samalla paikkakunnalla toimiessa aluetta kohtaan sokeutuu.

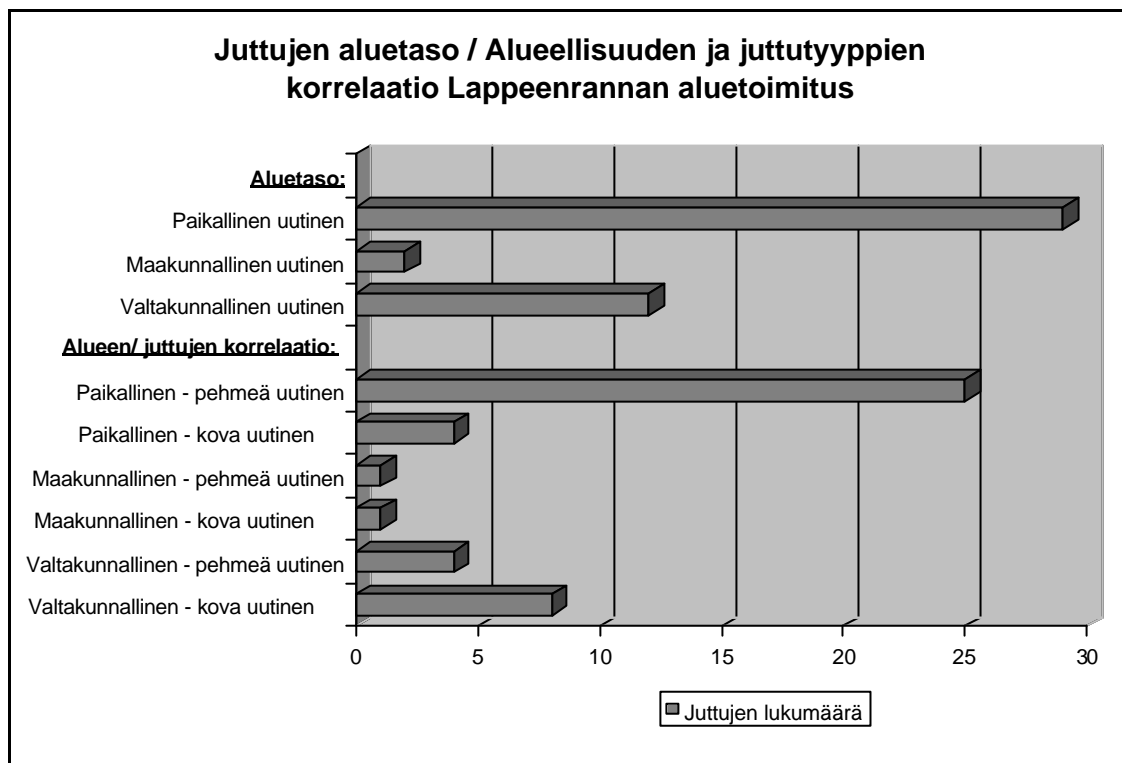
Tampereen aluetoimituksessa korostuivat otannan aikana erityisesti sosiaalisia kysymyksiä ja terveyttä koskevat aiheet. Rikos- ja rangaistusaiheiden määrää Tampereen aluetoimituksen osalta nosti pari seuranta-aihetta, kun varsinaisen teon lisäksi uutisoitiin tutkinnan etenemisestä.

Tampereen aluetoimituksessa korostuivat pehmeät aiheet ja valtakunnan tasolla kovien ja pehmeiden uutisten osuus oli muita aluetoimituksia tasaisempi. Otannan aikana Tampereen aluetoimituksessa työskenteli toimittajina kolme naista, minkä haastateltavat osaltaan arvelivat vaikuttavan pehmeiden uutisten määrään ja aihevalintoihin. Tätä ei tietenkään voi pitää yksiselitteisenä syynä pehmeiden uutisten korostumiseen, vaan kyse on aina toimittajan ja uutispäällikön valinnoista. Tampereella kuitenkin tehtiin paljon pehmeitä juttuja, joita olisi aiheen puolesta voitu käsitellä myös kovina uutisina. Tässä tapauksessa oli toimittajan valinta, halusiko hän pehmentää kovan uutisen ihmisläheisemmäksi vai alkoiko juttu asiapainotteisesti uutiskärjellä, joka löytyi 63 prosentista Tampereen aluetoimituksen jutuista.

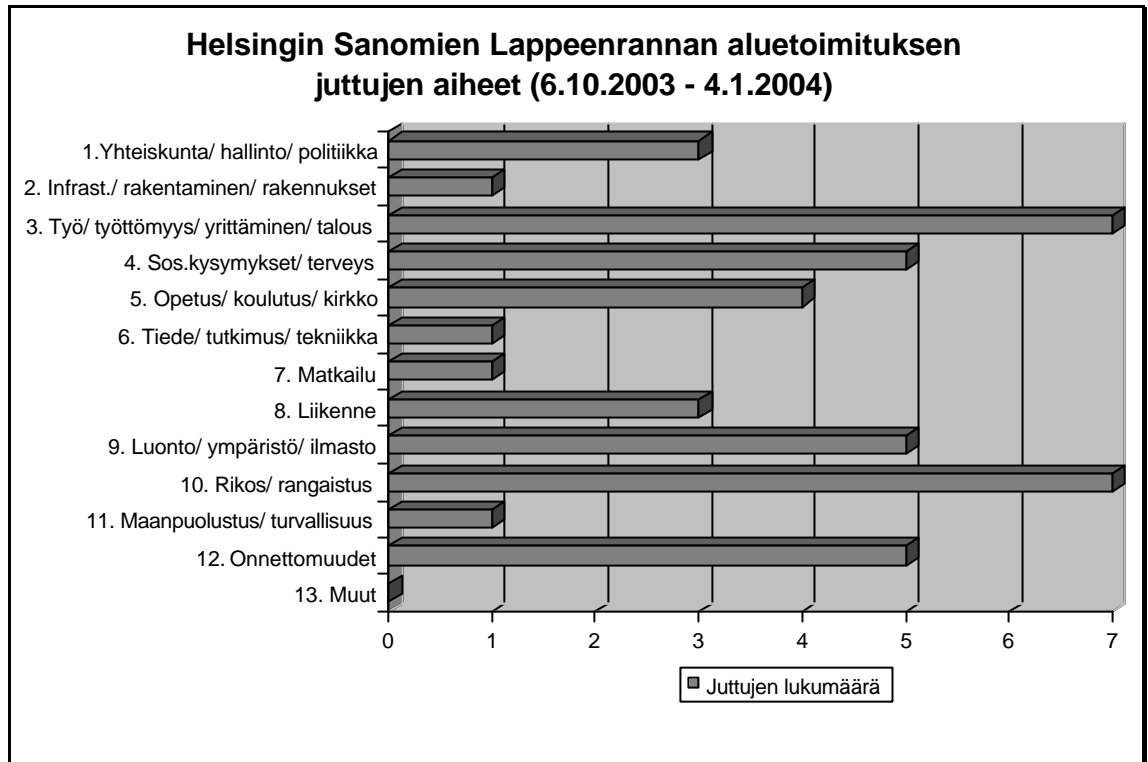
7.4.3 Lappeenrannan aluetoimitus

Lappeenrannan aluetoimituksen uutisten aluetaso edustaa Turun ja Tampereen tavoin melko pitkälle kaikkien aluetoimitusten keskiarvoa. Valtakunnallisten uutisten osuus on noin puolet paikallisten määrästä ja maakunnallisten uutisten osuus jää muutamaan juttuun. Lappeenrannan aluetoimitus tuotti yhdessä Tampereen kanssa eniten paikallisia pehmeitä uutisia, joiden osuus koko tuotannosta oli siis 58 prosenttia. Valtakunnallisia kovia uutisia oli puolet pehmeitä enemmän, maakunnallisten uutisten osalta tulos meni tasan. Nuolella kirjattujen juttujen osuus oli 40 prosenttia ja Lappeenrannan lisäksi on kirjattu juttuja kahdeksalta eri paikkakunnalta.

Lappeenrannan aluetoimittajien mukaan aluetoimituksen aiheista tärkein oli raja ja sen mukana myös turistit, tullit, rekkajonot, liikenne ja ilmiöt ylipäätään, joita Venäjä aiheuttaa. Toinen toimittajista mainitsi, että puolet hänen juttujensa aiheista liittyvät edellä mainittuun. Toinen toimittajista sanoi, että esimerkiksi huhuja Venäjän viisumimuutoksista oli joskus tavattoman vaikea selvittää seuraavan päivän lehteen, koska tapahtuman varsinainen vaikutus selvisi kuitenkin vasta pitemmän ajan kuluessa. Muita aiheita tarjosivat ajankohtaiset yhteiskuntaelämän tapahtumat, kuntaliitokset ja perusteollisuus. Myös Kotkan satama, Saimaan kanava sekä pedot, sudet ja karhut mainittiin yleisinä juttuaiheina. Molemmat aluetoimittajat sanoivat olevansa kiinnostuneita luontoaiheista ja toinen mainitsi mielenkiintonsa kohteeksi syrjäkylät. Toinen haastateltava sanoi, että oli kiinnostunut Venäjään liittyvistä asioista vasta sen jälkeen, kun tuli Lappeenrannan aluetoimitukseen.

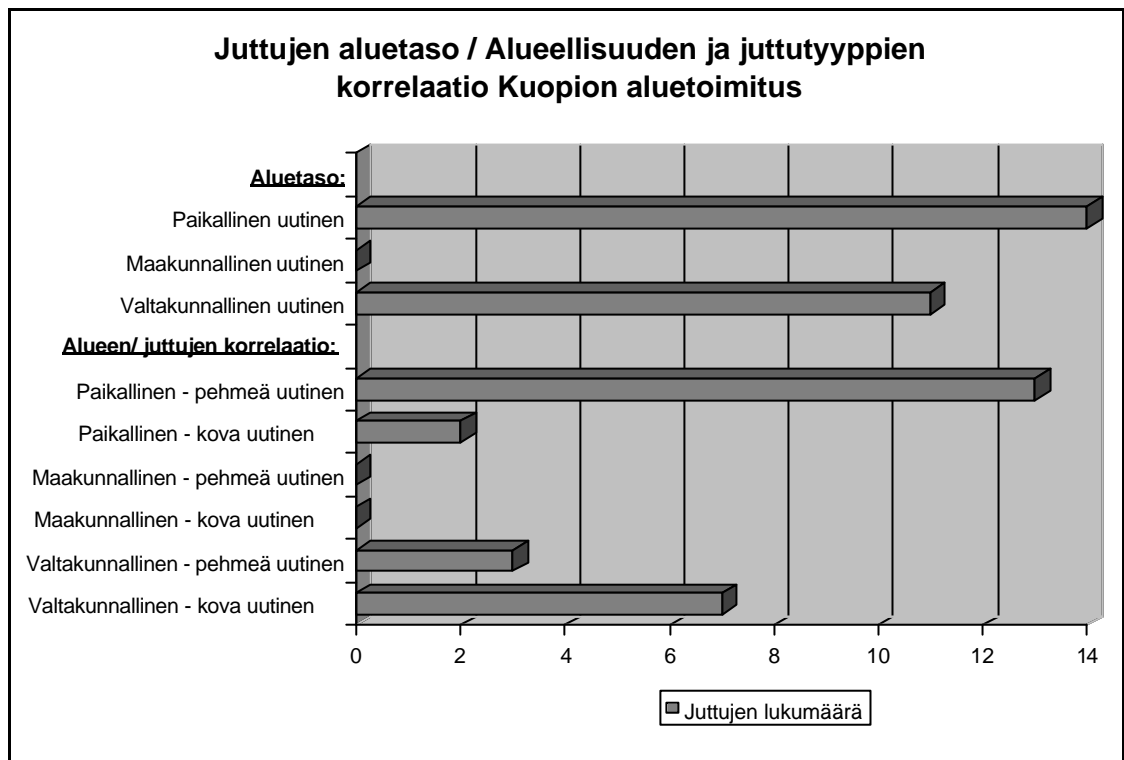
Eri aihealueiden välillä oli Lappeenrannan aluetoimituksen osalta melko voimakasta hajontaa sisällön erittelyssä. Luokista kolme ja kymmenen on tehty eniten juttuja, sen jälkeen tulevat luokat neljä, yhdeksän ja kaksitoista.

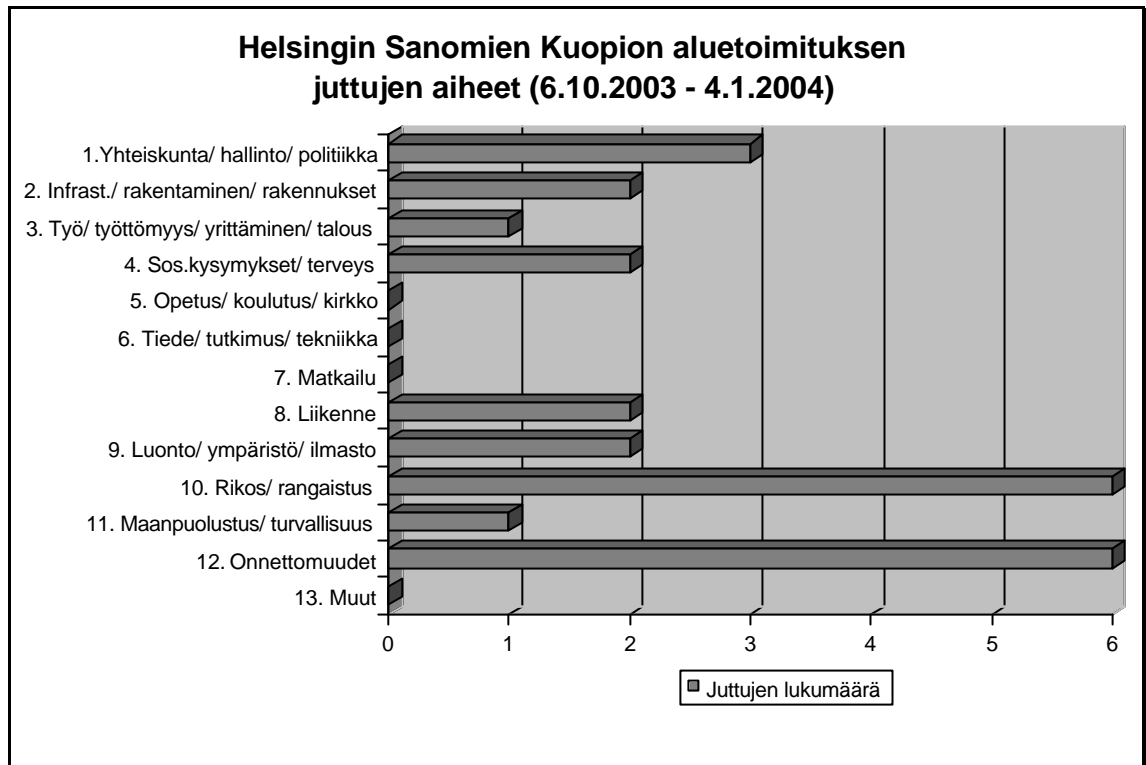
Toinen Lappeenrannan aluetoimittajista sanoi leikillään, että raja on se syy, miksi Lappeenrannassa ollaan. Otannan aikanakin varsin huomattava osa jutuista liittyi eri aiheiden muodossa rajaan tai Venäjään. Luonto- ja ympäristöaiheet eivät tässä tapauksessa korostuneet ylivoimaisesti, vaikka molemmat ilmoittivat aiheesta olevansa kiinnostuneita. Toinen toimittajista sanoi, että on yrittänyt pitää luontoharrastuksen hieman erillään töistä, ettei hyvä harrastus ”pilaannu”. Lappeenrannassakin uutiskärjen osuus oli vahvempi kuin reportaasialoitusten. Ensiksi mainitun osuus jutuista oli kolme neljännestä. Tästä huolimatta molemmat aluetoimittajat sanoivat pitävänsä reportaasien tekemisestä.

7.4.4 Kuopion aluetoimitus

Kuopiossa oli vain yksi aluetoimittaja otannan aikana, jonka jälkeen aluetoimituksessa jatkoi määräaikainen aluetoimittaja. Kuopion aluetoimitus teki otannan aikana melkein yhtä paljon valtakunnallisia ja paikallisia juttuja. Maakunnallisia juttuja ei kohdalle sattunut otannan aikana yhtään. Paikallisten pehmeiden uutisten osuus koviin verrattuna on suvereeni ja myös kovia valtakunnallisia aiheita on selkeästi pehmeitä valtakunnallisia enemmän. Nuolella päivättyjen juttujen osuus oli 60 prosenttia, mikä on korkein aluetoimituksista. Kuopion ulkopuolelle oli päivätty juttuja kuudelle eri paikkakunnalle.

Luontoaiheet eivät nousseet ylitse muiden otannassa, jonka aikana toimituksessa työskennellyt aluetoimittaja mainitsi, että aihevalintoihin vaikuttavat osaltaan työkokemus ja omat kiinnostuksen kohteet, joita hänellä olivat muun muassa liikenne, poliisi- ja oikeusaiheet sekä turvallisuusasiat. Toimittaja oli myös aiemmin erikoistunut rikostoimittajan työhön, mikä ainakin otannassa näkyi rikos- ja oikeudenkäyntijuttujen osuudessa. Turvallisuusasioista kiinnostuminen näkyi onnettomuus uutisten korostumisena ja myös määrällisesti onnettomuus uutisiä oli Kuopion aluetoimituksesta eniten. Kun jutuista 88 prosenttia alkoi uutiskärjellä ja pehmeiden juttujen osuus on kuitenkin huomattava, on valtaosa jutuista ollut aiheiltaan pehmeitä. Tässä kohtaa on jälleen hyvä muistuttaa, että pienet onnettomuus uutiset on laskettu pehmeiksi uutisiksi.

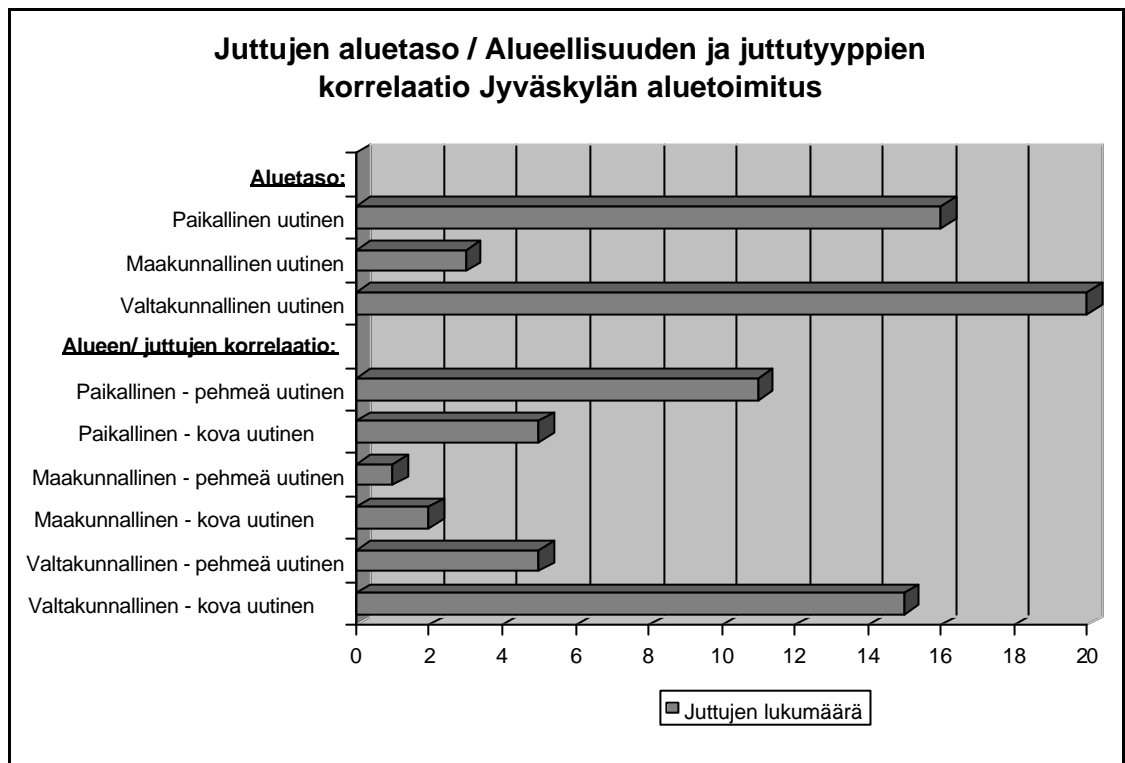
Haastateltavien mukaan Kuopiossa painottuvat luontoaiheet ja aluekysymykset paljolti Joensuun yliopiston metsätieteellisen tiedekunnan ansiosta. Yliopistoilta saatiin myös terveys- sekä sosiaali- ja aluepoliittisia aiheita. Myös luonnon, maaseudun, maatalouden ja eräasioiden sanottiin kuuluvan alueelle ominaisiin juttuaiheisiin. Kumpikin aluetoimittaja sanoi pitävänsä reportaasien kirjoittamisesta, minkä koettiin tuovan myös vaihtelua uutistuotantoon. Molemmat kuitenkin korostivat, ettei lehdessä voi olla pelkkää reportaaseja. Haastatteluhetkellä lehden rytmityksen kovien ja pehmeiden uutisten välillä sanottiin toimivan hyvin.

7.4.5 Jyväskylän aluetoimitus

Otannan aikana toinen Jyväskylän aluetoimittajista työskenteli osa-aikaisena ja käytännössä Jyväskylän aluetoimitusta voisi pitää Kuopion ja Rovaniemen ohella kolmantena yhden hengen aluetoimituksena. Sen verran paljon toisen toimittajan osuus juttujen määrässä otannan aikana korostui.

Jyväskylä on aluetoimituksista ainoa, jossa valtakunnallisia uutisia esiintyi otannan aikana paikallisia uutisia enemmän. Kaikissa aluetoimituksissa yhteensä paikallisten uutisten osuus oli noin puolet valtakunnallisten uutisten osuutta suurempi. Jyväskylän aluetoimituksessa valtakunnallisten uutisten osuus oli sen sijaan 51 prosenttia ja paikallisten 41 prosenttia.

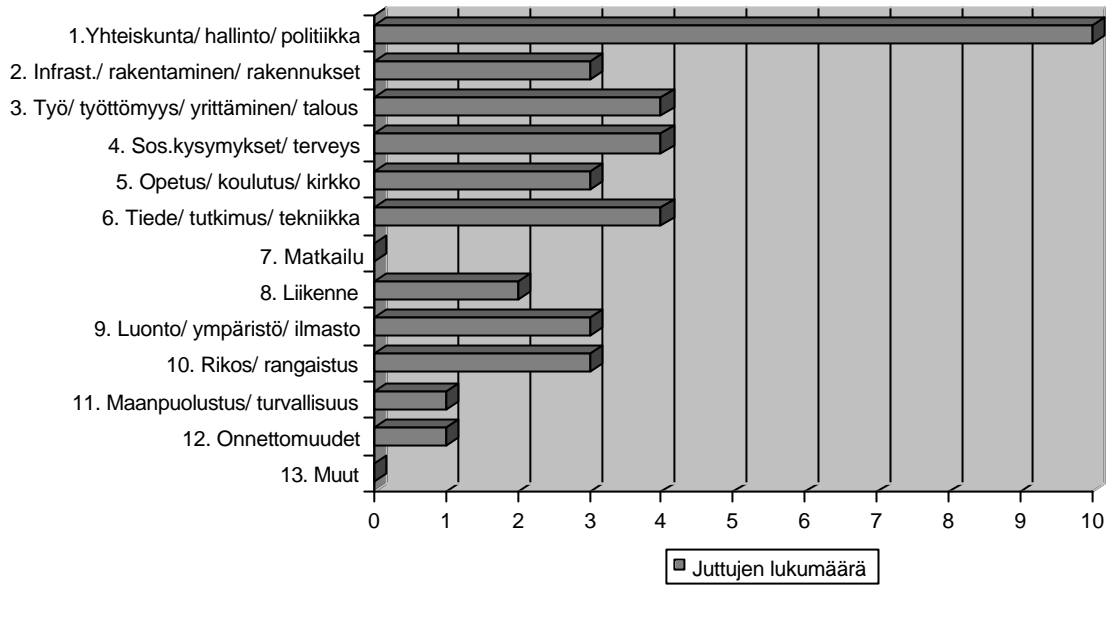
Jyväskylän aluetoimituksessa korostuivat myös kovat uutiset. Kun aluetoimituksissa yhteensä kovien uutisten osuus kaikista jutuista oli 38 prosenttia, oli Jyväskylän aluetoimituksen kovien uutisten osuus 56 prosenttia. Paikallistasolla pehmeitä uutisia oli kuitenkin kovia enemmän. Nuolella kirjattujen juttujen osuus oli 46 prosenttia ja Jyväskylän ulkopuolelle oli kirjattu juttuja kymmenelle eri paikkakunnalle. Juttuja oli kirjattu myös Kuopioon, sillä Jyväskylän ja Kuopion aluetoimitukset tekivät yhteistyötä.

Jyväskylän aluetoimitus on tuottanut otannan aikana melko tasaisesti aiheita eri luokista, mutta ensimmäisestä luokasta eli yhteiskunnallisista ja hallinnollisista aiheista on juttuja tehty ylivoimaisesti eniten. Tämä osaltaan myös selittää kovien uutisten korkean määrän. Jyväskylän aluetoimittajan mukaan juttujen aiheita alueelta synnyttävät muun muassa yliopisto, kaupunki, ilmavoimat ja muutama suurempi yritys.

Jyväskylän aluetoimituksessa korostuivat kovat aiheet, sillä yhteiskunnalliset ja hallinnolliset jutut ovat usein jo aiheiltaan kovia, jos niitä ei erikseen lähdetä pehmentämään tai tekemään ihmisläheisemmiksi. Kovien uutisten linja näkyy myös juttujen aloituksissa, joista 95 prosenttia oli varustettu uutiskärjellä. Prosenttiosuus on aluetoimituksista suurin.

Helsingin Sanomien Jyväskylän aluetoimituksen juttujen aiheet (6.10.2003 - 4.1.2004)

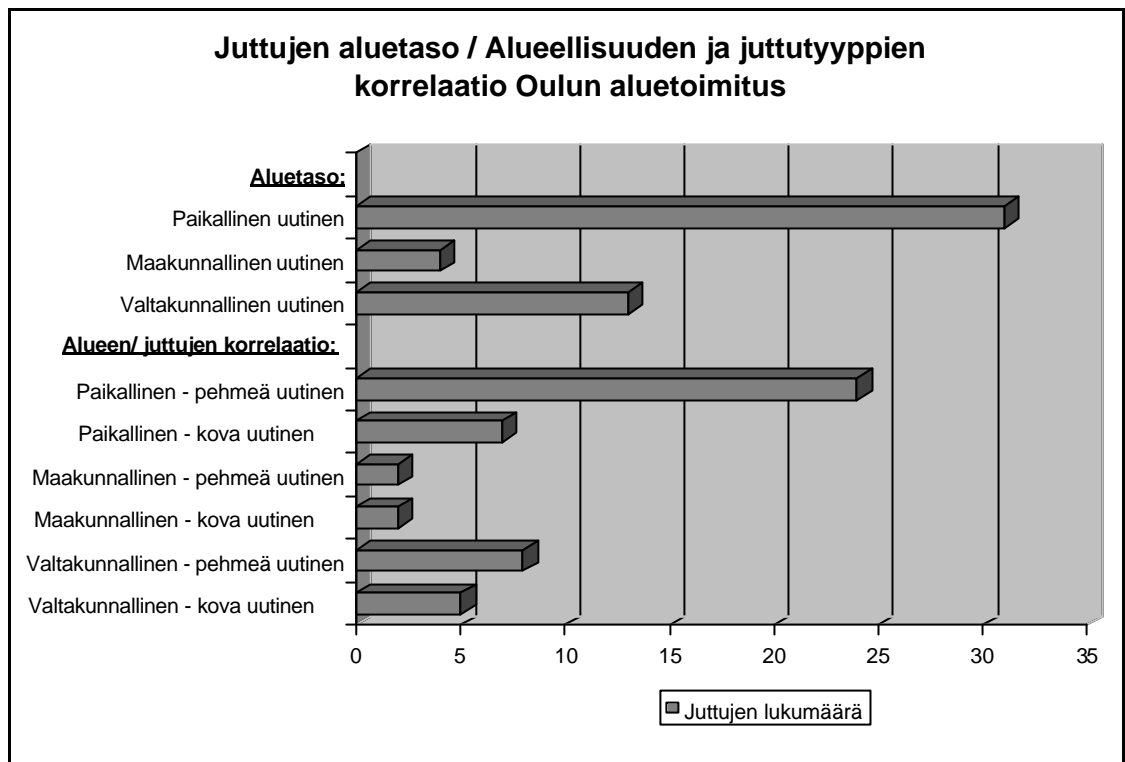

7.4.6 Oulun aluetoimitus

Oulun aluetoimituksesta haastattelemani määräaikainen aluetoimittaja ei työskennellyt toimituksessa otannan aikoihin, jolloin aluetoimituksen vahvuus oli kaksi toimittajaa ja kuvaaja. Aluetasolla Oulun aluetoimituksen jutut noudattavat pitkälti koko maan aluetoimitusten keskiarvoa. Valtakunnallisten juttujen osuus on noin puolet paikallisten uutisten määrästä, mutta maakunnallisten uutisten osuus on aavistuksen keskiarvoa korkeampi.

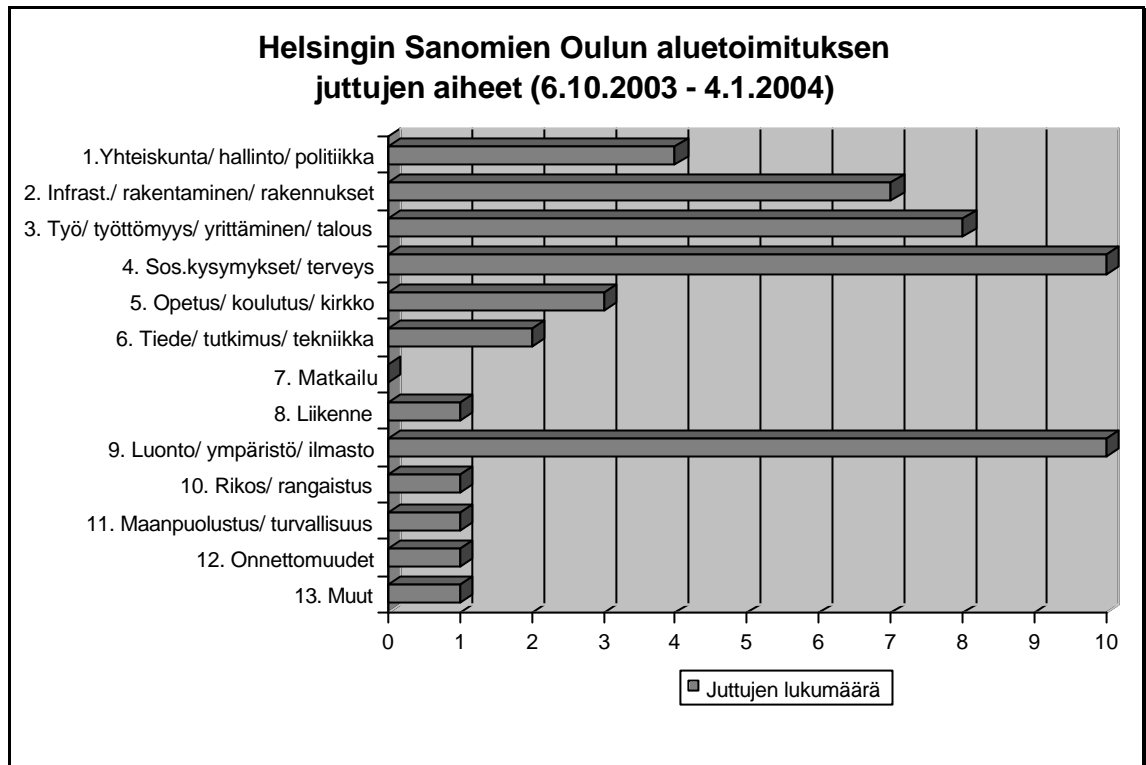
Paikallisten kovien uutisten osuus on hieman korkeampi suhteessa paikallisiin pehmeisiin uutisiin, kun huomioidaan kaikkien aluetoimitusten keskiarvo. Maakunnalliset jutut menevät juttutyyppejen osalta tasan. Oulun aluetoimitus on ainoa, jossa valtakunnallisia pehmeitä uutisia on enemmän kuin vastaavia kovia uutisia. Ero ei ole suuri, mutta kuitenkin mainitsemisen arvoinen. Kun muissa aluetoimituksissa valtakunnallisten uutistyyppien kohdalla tilanne on ollut päinvastainen, tässä tapauksessa voisi sanoa poikkeuksen vahvistavan säännön.

Oulun aluetoimitus on juttujen päiväysten perusteella liikkuvien aluetoimitus. Jutuista nuolella on kirjattu ainoastaan 33 prosenttia jutuista, kun kaikkien aluetoimitusten keskiarvo oli 45 prosenttia. Oulun lisäksi juttuja on kirjattu 20 eri paikkakunnalle.

Oulun aluetoimitukselle tunnusomaisia aiheita aluetoimittajat sanoivat olevan luonto- ja metsäaiheet ja siihen liittyen virkistys- ja elinkeinoasiat. Toistuvina aiheina mainittiin myös ilmaston liittyen lumen tulon, tulviin ja talvimatkailuun liittyvät jutut. Myös syrjäseutujen ihmiset ja ongelmat nousivat esiin alueen aiheina. Toinen aluetoimittajista mainitsi, että Oulusta tehdään yllättävän vähän juttuja siihen nähden, että kaupunki on vireä kasvukeskus. Toimittaja mainitsi, että yleensä juttuja lähdettiin tekemään melko kauas. Oulussa aluetoimituskaupunkiin kirjattujen juttujen osuus oli pienin eli 10 prosenttia, kun se Turussa oli peräti 33 prosenttia.

Otannon perusteella luontoon ja ympäristöön liittyvät aiheet korostuivat Oulun aluetoimituksessa, kuten haastateltavat mainitsivatkin. Myös sosiaalisia kysymyksiä ja terveyttä koskevat aiheet nousivat muita suosituimmaksi. Perässä seurasivat luokat kaksi ja kolme. Oulun aluetoimitus ei tuottanut otannon aikana yhtään matkailujuttua. Asia selkiytynee Rovaniemen juttuaiheita tarkastelemalla.

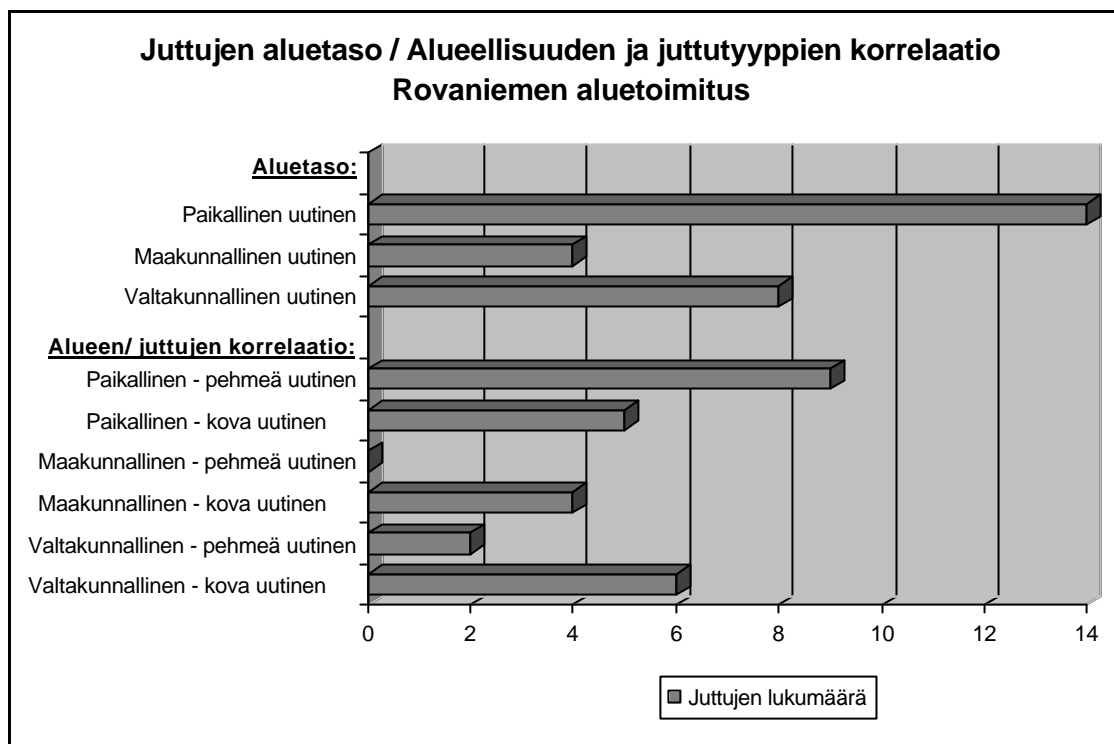

Oulun aluetoimituksella oli valtakunnan tasolta poikkeuksellisesti enemmän pehmeitä kuin kovia uutisia. Jutuissa on kuitenkin käytetty uutis- ja reportaasikärkiä melkein yhtä paljon, mikä viittaa siihen, että kovia aiheita on pehmentetty tai tehty ihmisläheisemmäksi. Kovan maakunnallisen jutun pehmentämisestä paikallistasolle annoin esimerkin jo luvussa 7.2. Juttujen päiväykset myös osoittavat, että Oulun aluetoimituksesta lähdetään pitkillekin juttukeikoille muita aluetoimituksia herkemmin, mikä myös näkyy aluetoimituskaupungista tehtyjen juttujen vähäisenä määränä.

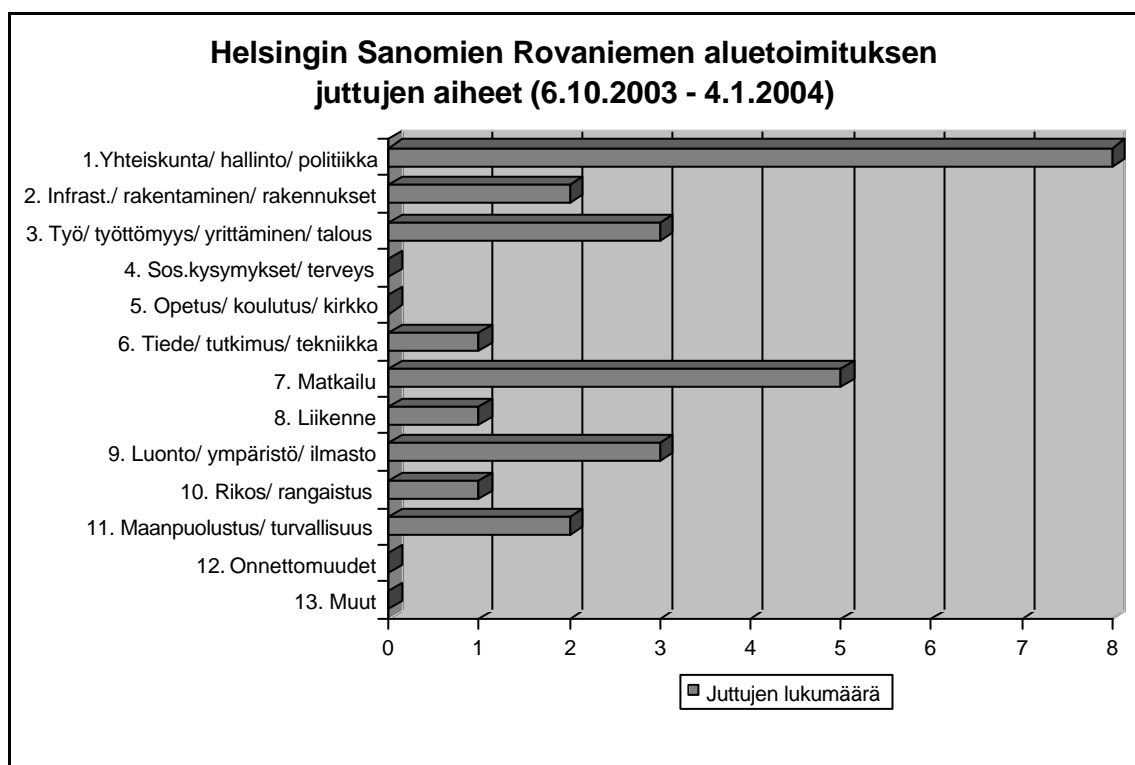
7.4.7 Rovaniemen aluetoimitus

Rovaniemen aluetoimitus tuotti otannan aikana yhdessä Oulun kanssa määrällisesti eniten maakunnallisia uutisia. Suhteutettuna maakunnallisten uutisten osuus on suurin Rovaniemellä. Myös valtakunnallisten uutisten osuus oli Rovaniemen aluetoimituksessa keskiarvoa korkeampi.

Rovaniemen aluetoimituksessa kovien uutisten osuus jutuista oli 58 prosenttia. Määrä on suhteutetusti korkein aluetoimituksista. Kaikki maakunnalliset uutiset ovat kovia ja myös paikallisten kovien uutisten osuus on varsin korkea. Nuolella on kirjattu 35 prosenttia jutuista, mikä on Oulun jälkeen alhaisin määrä. Rovaniemen lisäksi juttuja on kirjattu seitsemällä eri paikkakunnalla.

Rovaniemen aluetoimitus tuotti otannan aikana, ehkä hieman yllättäenkin, eniten hallintoon liittyviä juttuja, mikä myös selittää kovien uutisten korkean osuuden. Matkailujuttujen määrä myös selittää, miksi Oulun aluetoimituksessa kyseinen aihealue jäi vähemmälle huomiolle.

Hieman yllättäen Lapissa korostuivat kovat uutiset ja uutiskärkien osuus jutuista oli 65 prosenttia. Rovaniemen aluetoimittaja sanoi haastattelussa, että hän ei pyri uutisissa korostamaan eksotiikkaa, koska hänen mielestään ihmiset elävät alueella samalla tavalla kuin missä tahansa muualla. Tästä huolimatta eksotiikka toimittajan mukaan korostui, vaikka sitä pyrki hillitsemään. Aluetoimittaja myös mainitsi, että hän tekee mielellään kovia uutisia ja on yrittänyt tehdä tutkivaa journalismia, mikä kuitenkin osoittautui alueella hankalaksi, vaikka yritystä ja halua löytyikin. Rovaniemen aluetoimittaja sanoi mielestään käsitelleensä alueen aiheita tasapuolisesti, mutta kaipasi vielä selvitystä Lapin matkailun epäkohdista.

Myös Moskovan-kirjeenvaihtajia tutkinut Turo Uskali toteaa väitöskirjassaan (2003, 429), että yksilötason tekijöillä oli selvästi vaikutusta journalismin sisältöihin. Uutisten käsittely- ja lähestymistapa on paljon kiinni myös toimittajasta, eikä ainoastaan vastuualueesta tai kohdalle sattuvasta aiheesta, jonka valintaan toimittaja vaikuttaa toki itsekkin.

8. YHTEENVETO

Ensimmäisillä vuosikymmenillään Helsingin Sanomat kohotti levikkiään paljolti runsaan uutistarjontansa avulla ja kotimaan kirjeenvaihtajia maakunnissa seurattiin tarkasti. Jos muualla julkaistua uutista ei nähty omassa lehdessä, sai paikallinen avustaja varautua nuhteluihin. Maan kattava uutistarjonta paikallisia yksityiskohtia myöten oli lehdelle kunnia-asia eikä uutistappioita suvaittu.

Tänä päivänä tilanne uutistuotannon osalta on toinen – melkein päinvastainen. Helsingin Sanomien aluetoimittajien ei ole tarkoitus kilpailla paikallisten viestimien kanssa, vaan tuottaa omia uutisia, jotka ovat merkittäviä ja ennen kaikkea mielenkiintoisia lehden lukijoille koko maassa.

Helsingin Sanomien aluetoimittajien työn painopiste on siirtynyt alueelliselta tasolta kohti valtakunnan tasoa ja työhön kuuluu nykyisin entistä enemmän kotimaantoimittajan tehtäviä. Haastatellut aluetoimittajat mainitsivat, että päätoimituksesta annettujen valtakunnallisten aiheiden määrä on kasvanut, eivätkä aluetoimitusalueiden väliin piirretyt rajat ole enää niin hallitsevia kuin ennen. Valtakunnalliset jutut tai lisäykset tehtiin kuitenkin yleensä puhelimitse ja kolmen kuukauden otanta aluetoimittajien jutuista osoittaa, että aluetoimittajat liikkuvat edelleen melko tiiviisti oman alueensa sisäpuolella.

Teknisen kehityksen osuutta aluetoimittajan työn muutoksiin ei voi korostaa liikaa. Uudet tietoliikenneyhteydet ja langaton tekniikka ovat mahdollistaneet Helsingin Sanomien aluetoimitusten ja -toimittajien tiiviimmän sitomisen päätoimituksen yhteyteen ja jouduttaneet osaltaan aluetoimittajien työn valtakunnallistumista. Helsingin Sanomien aluetoimittajat ovat osaksi lehden kotimaantoimittajia, jotka vain fyysisesti sijaitsevat eri puolilla maata, ja enää vain osaksi perinteisiä aluetoimittajia.

Teknisen kehityksen ja valtakunnallistumisen lisäksi suuri muutos aluetoimittajan työssä on tapahtunut uutiskriteereissä. Kun aluetoimittajat työskentelivät ennen hieman kuin paikallis- tai maakuntalehden toimittajat, ovat uutiskriteerit nousseet tältä osin. Uutisen on oltava tarpeeksi pieni tai suuri paikallinen asia, jotta siihen tartutaan. Paikallisella uutisella on oltava joko huvitus- tai tietoarvo, eikä paikallista byrokratiaa enää seurata järjestelmällisesti.

Aluetoimittajan työ on tässä mielessä muuttunut myös haastavammaksi, koska uutisia ei valita enää perinteisten uutiskriteerien pohjalta. Täytyy myös pohtia, kiinnostaako asia lukijoita valtakunnan tasolla. Joitakin Helsingin Sanomien aluetoimittajia katsaus menneeseen hieman

hymyilytti, sillä paikallistoimittajan työn ei enää katsottu kuuluvan valtakunnallisen lehden aluetoimittajan tehtäviin, vaikka kilpailu paikallisten viestimien kanssa oli koettu kannustavaksi.

Maakuntalehdissä reagoitiin välillä jopa varsin voimakkaasti valtakunnallisen lehden uutisvalintoihin. Etenkin pehmeän aiheen näkyvä uutisoiminen aiheutti paikallisissa viestimissä hämmästyksiä. Alueen viestimet kokivat paikalliset pehmeät aiheet omaksi leipälajikseen ja sen takia uutistappio teki tavallistakin kipeämpää.

Paikalliset viestimet ovat aluetoimittajalle tärkeitä tieto- ja juttuideoiden lähteitä. Käytäntö kuitenkin kierrättää paikallista uutisagendaa, vaikka näkökulma olisikin tuore ja haastateltavat vaihdettu. Itse kehitettyjä aiheita on syytä korostaa, koska se uusintaa paikallista uutisvirtaa. Jos lehdellä on mahdollisuuksia toimia tällä tavoin uutisagendan ulkopuolisesti, on se nähtävä alueen uutisoinnin kannalta virkistävänä asiana. Paikalliset tahot käyttivät mielellään houkutuslintuna Helsingin Sanomia, jonka kiinnostumisella aihetta markkinoitiin myös paikallisille viestimille. Myös tästä syystä omia uutisia suosittiin. Tämä myös vaikeuttaa ulkopuolisten tahojen oman edun ajamista, koska tällaisen toimittajan mediarutiineista on vaikeampi päästä selville. Asia tosin piti tehdä ensin selväksi, jos ulkopuoliset tahot eivät olleet lehden linjasta ja käytännöistä vielä selvillä.

Helsingin Sanomien aluetoimittajista monet suhtautuivat varauksella tiedotustilaisuuksiin ja toimituksen ulkopuolelta tuleviin juttuehdotuksiin. Helsingin Sanomat vaikutusvaltaisena ja laajalevikkisenä lehtenä luonnollisesti houkuttelee juttujen tarjoajia, jotka saattavat ajatella, että Helsingin Sanomat innostuu heidän juttuideoista samaan tapaan kuin paikallinen maakuntalehti. Muuten Helsingin Sanomien aluetoimittajat olivat hyvin tyytyväisiä saamaansa kohteluun maakunnissa. Jos aluetoimittajien mediarutiineja tarkastelee Shoemakerin ja Reesen (1991) mallin kautta, ei haastateltujen toimittajien ainakaan voi sanoa jääneen rutiiniensa vangeiksi. Aluetoimittajat käyttivät lähteitä monipuolisesti ja harkitusti, minkä lisäksi heillä oli mahdollisuus olla hyvin riippumattomia lähdevalinnoissaan. Näin toimivasta toimittajasta ulkopuolisenkin on vaikeampi hyötyä tietoisesti.

Helsingin Sanomien aluetoimittajat edustavat Helsingin Sanomia maakunnissa, eivät maakuntia Helsingin Sanomissa. Menneisyydestä löytyy toisenlaisiakin esimerkkejä, mutta tänä päivänä asia on päivänselvä kaikille aluetoimittajille. Tämä ei tietenkään estänyt kirjoittamasta positiivisia juttuja tai välttämästä maakuntien yleisiä stereotyyppioita, mutta alueen tietoisesta lobbaamisesta irtisanouduttiin jyrkästi. Pienten paikkakuntien yksityiskohdista ja kuriositeeteista saattoi syntyä mielenkiintoisia tarinoita, mutta niiden identiteettiä varottiin aliarvioimasta tai saattamasta naurunalaiseksi. Paikallisista ihmisistä aluetoimittajat puhuivat

myötätuntoisesti ja jopa lämpimästi, mutta alueen elinkeinoelämää ja päättäjiä kohtaan suhtautuminen oli asiallisen neutraalia.

Helsingin Sanomien aluetoimittajat pitivät työssään erityisesti sen vapaudesta ja monipuolisuudesta. Moni aluetoimittajista kirjoitti juttuja kotimaan lisäksi useille eri osastoille, minkä haastateltavat kokivat etuoikeudeksi. Työn huonona puolena oli kuitenkin yksinäisyys ja eläminen suuremman toimitusyhteisön ulkopuolella, vaikka viimeaikaisten uudistusten sanottiin parantaneen etenkin jälkimmäistä ongelmaa. Shoemakerin ja Reesen (1991) mallissa korostetaan, miten organisaatiolla on väistämätön vaikutus toimittajan tuottamiin juttuihin. Tässä tapauksessa, ainakin haastatteluiden perusteella, Helsingin Sanomat organisaationa tuntui antavan toimittajille pikemminkin vapauksia sen sijaan, että se olisi kahlinnut heidän journalistista vapauttaan. Toimittajien työtä helpotti se, että heidän edustamaansa välinettä arvostettiin ja siihen luotettiin. Tässä tapauksessa työnantaja myös mahdollisti melko sitoutumattomat työskentelymahdollisuudet maakunnassa, eikä kokeneilla aluetoimittajilla ainakaan omien sanojensa mukaan ollut suurempia erimielisyyksiä esimiesten kanssa.

Työssäni tarkastelin myös Helsingin Sanomien aluetoimittajien kotimaan osastolle kirjoittamien juttujen alueellisuutta ja luonnetta kolmen kuukauden ajalta. Otannassa korostuivat paikalliset uutiset, joiden osuus oli melkein kaksi kolmannesta kaikista jutuista. Valtakunnallisia juttuja oli noin puolet vähemmän kuin paikallisia ja maakunnallisten uutisten osuus jäi noin viiteen prosenttiin. Jos otannan rajaisi aluetoimittajien itse ideoimiin juttuihin, korostuisi paikallisuus entisestään. Toisaalta suuri osa jutuista alkoi paikalliskärjellä, vaikka niissä myöhemmin käsiteltiin asiaa laajemmin ja myös valtakunnan tasolla.

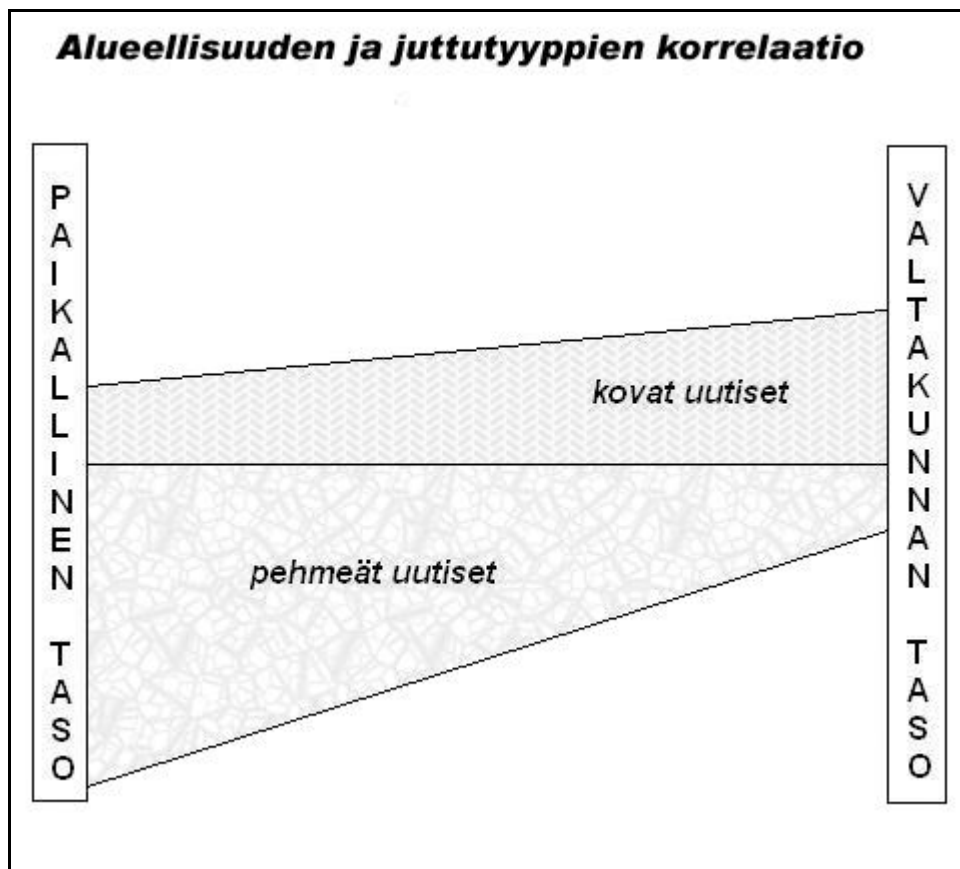
Pehmeä uutisointi korostui voimakkaasti paikallistasolla, kun valtakunnan tasolla enemmistönä olivat kovat uutiset. Paikallistasolla neljä juttua viidestä oli uutisoitu pehmeästi tai ainakin reportaasikärjellä, kun maa- ja valtakunnan tasolla kaksi juttua kolmesta oli kovia uutisia. Pehmeän uutisoinnin korostuminen paikallistasolla ei ole yllätys, mutta sen ylivoimainen osuus kylläkin. Tässä tapauksessa toimittajien omat valinnat ja mieltymykset vaikuttivat asiaan, sillä aluetoimitusten välillä oli aika isojakin eroja kovassa ja pehmeässä uutisoinnissa sekä eri aluetasoilla.

Turussa korostuivat vahvasti uutisten paikallisuus ja kovat uutiset. Kovia uutisia tuotettiin poikkeuksellisen paljon myös paikallistasolta ja Turun aluetoimittajat harmittelivatkin sitä, että valtakunnallisuus oli kaventanut paikallisten uutisten osuutta. Myös Tampereella korostui paikallisuus, mutta toisin kuin Turussa, pehmeiden uutisten muodossa. Myös valtakunnan tasolta uutiset toteutettiin Tampereella usein pehmeinä. Turun aluetoimituksen tapaan

Tampereen kaupungin ei katsottu saavan painoarvoonsa nähden tarpeeksi näkyvyyttä lehdessä. Tampereen aluetoimituksessa monista aiheista, joita olisi voitu käsitellä myös kovina uutisina, tehtiin pehmeitä ja ihmisläheisempiä esimerkkihenkilöiden ja reportaasimaisen tyylin kautta.

Lappeenrannan aluetoimitus käy juttujen käsittelyn ja aluetasojen osalta esimerkkitapauksesta, sillä määrät noudattavat kaikkien aluetoimitusten keskiarvoa. Myös Kuopion aluetoimitus mukaili keskiarvoja. Jyväskylän aluetoimituksessa taas korostuivat vahvasti kovat valtakunnalliset aiheet. Oulun aluetoimituksessa korostuivat valtakunnan tasolla pehmeät uutiset sekä reportaasialoitukset, jolloin aiheita oli usein pehmennetty. Rovaniemen aluetoimituksessa korostui valta- ja maakunnallinen uutisointi. Myös kovien uutisten osuus oli korkea.

Alla olevassa kuvassa olen pelkistänyt mahdollisimman pitkälle alueellisuuden ja juttutyypin välisen korrelaation. Paikallisella tasolla pehmeä uutisointi korostuu, kun valtakunnan tasolle siirryttäessä kovat aiheet korostuvat pehmeän uutisoinnin kustannuksella. Kuvion kokosuhteet noudattavat otantani tuloksia, kun paikallisella tasolla juttuja oli enemmän. Muiden viestimien kohdalla lohkojen jyrkkyydet saattaisivat vaihdella.

Pehmeisiin ja koviin uutisiin jaottelua voi kritisoida siitä, ettei jako todellisuudessa ole näin selkeä. Kovia aiheita pehmennetään usein lisäämällä juttuun henkilönäkökulma tai reportaasikärki. Paperinmakuisia ja virkamiesvetoisia juttuja vältetään, mikä tietysti on kunnianhimoista työskentelyä. Alueen henkeä tai epäkohtia voi tuoda varmasti esiin muutenkin, kuin vain kovilla uutisilla. Hyvin tehty reportaasi voi kertoa enemmän kuin uutinen. Toisen näkemyksen mukaan selkeää uutista on turha piilottaa. Uutisen pehmentäminen varmasti parantaa jutun luettavuutta, mutta kuinka moni jättää jutun lukematta, jos varsinainen uutinen ei näy jo päällepäin.

Tässä välissä on hyvä muistaa Luc Van Poecken (1989) määritelmä, että samat tosiasiat voi kuvata sekä kovana että pehmeänä uutisena riippuen valitusta kulmasta. Uutinen ei ole lähtökohtaisesti kova tai pehmeä, vaan se on sitä valitun näkökulman kautta. Helsingin Sanomien aluetoimittajilla on tässä tapauksessa huomattava valinnan vapaus. Jos paikallinen uutinen vähäisimmässäkään määrin on kova, on paikallinen toimittaja melkein pakotettu tekemään asiasta perinteinen kova uutinen. Aluetoimittaja voi kuitenkin lähestyä aihetta myös pehmeän uutisen keinoin, sillä hänelle pätevät eri uutiskriteerit kuin alueellisen viestimen edustajalle.

Täytyy muistaa, että valtakunnallinen aihe taipuu kovaksi ja tässä tapauksessa etäiseksi uutiseksi helpommin jo käytännön sanelemana. On helpompi uutisoida läheisesti, jos tapahtuma on myös fyysisesti lähellä. Valtakunnallisesta aiheesta, jossa haastatellaan asiantuntijaa puhelimitse, tulee helpommin etäisen oloinen kova uutinen. Valtakunnalliseenkin uutiseen voi toki mahdollisuuksien rajoissa tuoda paikallista läheisyyttä ja näin usein myös tehtiin.

Jutuista neljännes alkoi reportaasikärjellä, mutta jos huomioitaisiin juttujen pituus ja pinta-ala, niin reportaasien painoarvo kasvaisi huomattavasti. Reportaasit saattoivat olla melko pitkiäkin ja poikkeuksetta niissä oli ainakin yksi kuva. Lyhyitä uutiskärjellä alkavia juttuja oli lukumääräisesti paljon, mutta näyttävyydessä ne eivät kilpaile sivuilla reportaasien kanssa. Kuten Ilkka Malmberg (1998) on maininnut, on kahta eri tavalla orientoitunutta lukijaryhmää vaikea miellyttää yhtä aikaa. Tästä syystä on tärkeää, että pehmeitä ja kovia uutisia tarjotaan tasapuolisesti. Kun osa aluetoimittajistakin oli mieltynyt tekemään kovia tai pehmeitä uutisia, kannattaa heidän taitoja hyödyntää kuitenkin vaihtelua unohtamatta. Tällöin taitavasti toteutettu kova tai pehmeä uutinen voi houkutella puoleensa uteliaita myös naapuripuolen lukijaryhmästä.

Juttujen aiheissa oli eri aluetoimitusten välillä aika selkeitäkin eroja, joista nostan esiin muutaman. Turun aluetoimituksessa uutisia oli tasaisimmin kaikilta aihealueilta, joskin pari luokkaa erottui muita korkeampana. Tampereella sosiaali- ja terveysaiheiset jutut korostuivat

selkeästi, mihin vaikutti ainakin yhden toimittajan kiinnostus aihealueeseen. Tampereella ja Turussa myös rikos- ja oikeudenkäyntijutut hieman korostuivat.

Lappeenrannassa Venäjän rajan läheisyys korostui aluetoimittajien puheissa ja se näkyi myös otannan aikana jutuissa. Aiheluokissa tämä ei kuitenkaan näy mitenkään erityisesti. Esimerkiksi liikenneaiheisia juttuja oli muutamia, mutta ei muihin aihealueisiin nähden korostuneesti. Kuopion ja Jyväskylän aluetoimitukset olivat hyviä esimerkkejä siitä, miten aluetoimittajan työtausta ja tiettyihin aihepiireihin suuntautunut asiantuntemus vaikutti juttujen aiheisiin suvereenisti.

Oulun aluetoimittajat liikkuivat eniten, vaikka etäisyydet pohjoisessa ovat selvästi suurimmat. Tämä puolestaan näkyi siinä, että Oulusta aluetoimituskaupunkina oli tehty vähiten juttuja. Oulun aluetoimituksessa korostuivat odotetusti luontoaiheiset jutut. Rovaniemellä aluetoimitus tuotti otannan aikana ymmärrettävästi talvi- ja joulumatkailuun liittyviä juttuja, mutta eniten oli yhteiskuntaan ja hallintoon liittyviä uutisia.

Juttutyypien ja -aiheiden tarkastelu osoittaa, että Helsingin Sanomien aluetoimittajat eivät ole oman alueensa tarjoamien uutisten armoilla. Aluetoimittaja voi henkilökohtaisilla valinnoillaan vaikuttaa vahvasti uutisten käsittelytapaan sekä aiheisiin. Myös aluetoimittajien kiinnostuksen kohteet, toimitustyön tausta ja omat mieltymykset vaikuttivat vahvasti aluetoimitusten uutistuotantoon.

Helsingin Sanomien aluetoimitusten ja -toimittajien määrän voimakas supistuminen on keskittänyt toimittajien voimia perusuutistuotannon ylläpitämiseen. Tilannetta on kuitenkin helpottanut paikallistason uutiskriteereiden nouseminen. Aluetoimittajat ovat kotimaan toimitukselle myös hyvää työvoimareserviä, sillä yleisiä valtakunnan tason juttuja pystyy siirtämään tarvittaessa myös aluetoimitusten tehtäväksi. Pääosin aluetoimittajat pitivät valtakunnallisten juttujen tekemisestä, vaikka niiden sanottiin vievän aikaa omien juttujen ideoinnista. Aluetoimitustyö on kuitenkin ryhmätyötä, eikä yksi toimittaja voi irrottaa loputtomasti resursseja vaikkapa tutkivaan journalismiin, joskin tarvittaessa aikaa ja tilaa saatiin raivattua. Kokeneilla aluetoimittajilla oli melko paljon päätösvaltaa juttujensa suhteen ja omien aiheiden pitäminen esillä vain korosti tätä. Helsingin Sanomien aluetoimituksissa on lähivuosina edessä melko mittava sukupolvenvaihdos ja nähtäväksi jää, miten se vaikuttaa toimitusten työskentelykulttuuriin.

Aluetoimittajan työtä on tutkittu Suomessa tavattoman vähän, mille en löydä mitään selitystä. Nykyistä työtäni voisi jatkaa tutkimalla saman viestimen kotimaantoimittajien ja

aluetoimittajien uutisoinnin ja juttutyyppejen eroja. Jos aluetoimittajat tekevät paljon pehmeitä uutisia, niin jääkö kotimaantoimittajille enemmän kovia uutisia ja päinvastoin. Kotimaan sivuilla kovia uutisia ja reportaaseja pitää kuitenkin esiintyä tasaisesti. Tämä selviäisi tietysti laajentamalla otannan koskemaan koko Helsingin Sanomien kotimaan osastoa.

Sisällön erittelyn jälkeen palasin vielä lyhyesti aineiston pariin ja laskin, kuinka usein aluetoimittajien jutut esiintyvät kotimaan osaston avausaukeamilla. Ylimääräisen katsauksen tulokset yllättivät minut. Otannassa mukana olleista aluetoimittajien jutuista 28 prosenttia pääsi avausaukeamalle, mutta avaussivulle enää 15 prosenttia. Mutta vielä harvinaisempaa oli aluetoimittajan juttu kotimaan osaston avausjuttuna. Tämän kunnian oli saanut otannan aikana ainoastaan yhdeksän aluetoimittajan juttua 324:stä eli vajaa kolme prosenttia. Yhdeksässä jutussa on mukana myös ne avausjutut, joissa aluetoimittaja oli vain yhtenä toimittajana mukana työryhmässä.

Ehkä yksi aluetoimittajista oli oikeassa sanoessaan, että kotimaantoimittajien läsnäolo paikan päällä vaikuttaa myös juttujen hierarkiaan lehden sivuilla. Vaikutusta voi olla myös kotimaan ja politiikan sivujen yhdistymisellä, minkä seurauksena usein jo lähtökohtaisesti kovat politiikan uutiset rynnivät helpommin avaussivulle.

Muita aluetoimittamiseen liittyviä tutkimusaiheita voisivat olla valtakunnallisen viestimen aluetoimitusten ja paikallisten viestimien uutistuotannon erot, mikä vaatisi tietysti molempien osapuolten tarkastelua. Valtakunnallisten viestinten aluetoimituksia voisi vertailla myös keskenään, jolloin Helsingin Sanomien aluetoimitusten vertailupariksi voisi asettaa Yleisradion alueellisen toiminnan. Mielestäni myös määrällistä tutkimusta kovista ja pehmeistä uutisista Suomen sanomalehdistössä tulisi lisätä, sillä jaottelu tuo esiin myös sen, miten uutisia on käsitelty.

Valtakunnallisen sanomalehden aluetoimitukset eivät uutistuotannon kattavuudella tietenkään voi haastaa alueellisia lehtiä. Parhaimmillaan ne voivat kuitenkin olla maakunnissa sellainen vastavoima, joka nostaa esiin asioita, joita paikalliset viestimet eivät halua tai voi uutisoida. Tämä oli yksi perusteista, kun Helsingin Sanomien aluetoimitusverkostoa 1970-luvun alussa perustettiin ja itse näkisin tämän journalismin kannalta Helsingin Sanomien aluetoimitusten tärkeimmäksi tehtäväksi. Paikallisista epäkohdista kirjoittaminen voi tarjota lukijoille mielenkiintoisia juttuja, mutta tärkeää se on myös jutun kohteena olevalle paikkakunnalle. Asiat ovat saattaneet tulehtua niin pahasti, etteivät paikalliset viestimet kykene asiaa enää puolueettomasti käsittelemään. Tällöin ulkopuolisen tarkkailijan näkemys asiasta voi, jos ei nyt puhkaista mätäpaisetta, niin ainakin tuoda uusia ja raikkaampia keskustelunavauksia.

LÄHTEET

PRIMÄÄRIKÄYTTÖ:

Teemahaastattelut:

Nils-Eric Backman, Helsingin Sanomien aluetoimittaja Turussa.
Teemahaastattelu Turussa 6.2.2004.

Pyry Lapintie, Helsingin Sanomien aluetoimittaja Turussa.
Teemahaastattelu Turussa 6.2.2004.

Ritva Korpimo, Helsingin Sanomien aluetoimittaja Tampereella.
Teemahaastattelu Tampereella 12.2.2004.

Eeva Palm, Helsingin Sanomien aluetoimittaja Tampereella.
Teemahaastattelu Tampereella 12.2.2004.

Timo Siukonen, Helsingin Sanomien aluetoimittaja Jyväskylässä.
Teemahaastattelu Jyväskylässä 19.2.2004.

Leena Härkönen, Helsingin Sanomien aluetoimittaja Lappeenrannassa.
Teemahaastattelu Lappeenrannassa 23.2.2004.

Jaakko Pihlaja, Helsingin Sanomien aluetoimittaja Lappeenrannassa.
Teemahaastattelu Lappeenrannassa 23.2.2004.

Jaakko Tahkolahti, Helsingin Sanomien aluetoimittaja Rovaniemellä.
Teemahaastattelu Rovaniemellä 5.3.2004.

Leena Sandström, Helsingin Sanomien määräaikainen aluetoimittaja Oulussa.
Teemahaastattelu Oulussa 8.3.2004.

Martti Heikkinen, Helsingin Sanomien aluetoimittaja Kuopiossa.
Teemahaastattelu Kuopiossa 15.3.2004.

Minna Pölkki, Helsingin Sanomien määräaikainen aluetoimittaja Kuopiossa.
Teemahaastattelu Kuopiossa 15.3.2004.

Tapio Mainio, Helsingin Sanomien aluetoimittaja Oulussa.
Haastattelu tehty sähköpostitse ja kirjeitse 8.4.2004 mennessä.

Haastattelunauhat ja litteroinnit tekijän hallussa.

Sanomalehtitiedot:

Helsingin Sanomien aluetoimittajien jutut kotimaan osastolla ajalta 6.10.2003 - 4.1.2004.
Jyväskylään tilatut lehdet (1. painos).

KIRJALLISUUS:

Ahmavaara, Yrjö 1970. *Informaatio. Tutkimus informaation logiikasta.*

Weilin+Göös, Helsinki.

Almila, Matti ja Enarvi, Petri 1989. *Juhla-albumi. Sata vuotta kuumaa ja kylmää viestintää 1889-1989.* Helsingin Sanomat, Helsinki.

Altheide, David L. 1976. *Creating Reality. How TV News Disorsts Events.*

Sage Publications, Beverly Hills.

Baum, Matthew A. 2003. *Soft News and Political Knowledge: Evidence of Absence or Absence of Evidence?* Teoksessa *Political Communication*. Vol. 20, N:o 2 / April-June 2003. Taylor & Francis. Sivut 173–190.

Chomsky, Daniel 1999. *The mechanisms of management control at the New York Times.*

Media, Culture and Society. Vol. 21, N:o 5. Sivut 579–599.

Esser, Frank 1999. "Tabloidization" of News. A Comparative Analysis of Anglo-American and German Press Journalism. Julkaisussa *European Journal of Communication*.

Vol. 14, N:o 3, syyskuu 1999. Sivut 291–324.

Fishman, M. 1982. *News and Nonevents. Making the Visible Invisible.* Teoksessa Ettema, J.S.

ja Whitney, D.C. (toim.). *Individuals in Media Organizations. Creativity and Constraint.*

Beverly Hills.

Heinonen, Ari 1996. *Journalistit sananvapauden portinvartijoina.*

Teoksessa Nordenstreng, Kaarle (toim.). *Sananvapaus.* Sivut 225–242. WSOY, Helsinki.

Hemánus, Pertti 1983. *Journalistinen vapaus.* Gaudeamus, Helsinki.

Hemánus, Pertti 1990. *Journalistiikan perusteet. Johdatus tiedotusoppiin 2.*

Yliopistopaino, Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka ja Hurme, Helena 1982. *Teemahaastattelu.* Gaudeamus, Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka ja Hurme, Helena 2000. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö.* Yliopistopaino, Helsinki.

Hughes, H. 1942. "The Social Interpretation of News." Teoksessa *The Annals of the American Academy of Political and Social Sciences*. Sivut 11–17.

Hujanen, Jaana 2000. *Journalismin maakunnallisuus. Alueellisuuden rakentuminen maakuntalehtien teksteissä ja tekijöiden puheissa.* Jyväskylän Yliopisto, Jyväskylä.

Huovila, Tapani 1990. *Utiskynnys ylittyy.* Tietopaketti Oy, Helsinki.

Kehälinna, Heikki ja Melin, Harri 1988. *Tuntemattomat toimittajat. Tutkimus Suomen Sanomalehtimiesten Liiton Jäsenistä.* Suomen Sanomalehtimiesten Liitto, Porvoo.

Keränen, Esko 1984. *Muuttuva työnkuva. Toimitustyön differentioitumiskehitys Suomen sanomalehdistössä.* Suomen sanomalehdistön historia -projektin julkaisuja N:o 24, Helsinki.

Kirves, Kaisa 2000. *Yleisradion maakuntaradioiden uutiskriteerit.* Journalistiikan pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopistossa.

Kivikuru, Ullamaija 1990. *Muinaisjänne vai villakoiran ydin? Keskustelua paikallisuudesta tiedonvälityksessä.* Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, Sarja 1 A/8/90. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Klemola, Pertti 1981. *Helsingin Sanomat. Sananvapauden monopoli.* Otava, Helsinki.

Kulha, Keijo K. 1981. *Sisältö monipuolistuu ja palstojen ilme selkeytyy.* Teoksessa Salminen, Esko (toim.). *Sanomalehdistö Suomessa.* Viestintätutkimuksen seurauksen julkaisusarja N:o 4. Weilin+Göös, Espoo.

Kulha, Keijo K. 1989. *Sanasotaa ja sovittelua. Helsingin Sanomien poliittinen linja itsenäistymisestä talvisotaan.* Helsingin Sanomat, Helsinki.

Kunelius, Risto 1993. *Uskottavuuden anatomia. Kova uutinen, genre ja kansalainen.* Tiedotustutkimus 2/1993. Sivut 33–45.

Kunelius, Risto 1998. *Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin.* WSOY, Helsinki.

Kurki, Osmo 1992. *Alueellisten sanomalehtien uutiskriteerit ja niiden soveltaminen ydinjäteuutisten valintaan.* Tiedotusopin pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopistossa.

Kurtz, Howard 1993. *Media Circus – The Trouble with America's Newspapers.* Random House, New York.

Kuutti, Heikki 1994. *Journalistiikan sanasto.* Atena, Jyväskylä.

Kuutti, Heikki 2001. *Tutkittu juttu. Johdatus tutkivaan journalismiin.* Atena, Jyväskylä.

- Leinonen-Kaukiainen, Pirkko; Nygård, Toivo ja Salokangas, Raimo** 1988. *Helsingin Sanomat*. Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.). *Suomen lehdistön historia 5. Hakuteos Aamulehti – Kotka Nyheter*. Sivut 130–133. Kustannuskiila Oy. Kuopio.
- Leinonen-Kaukiainen, Pirkko** 1998. *Kasvava lehdistö sensuurin kahleissa 1890–1905*. Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.). *Suomen lehdistön historia 1. Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*. Sivut 421–626. Kustannuskiila Oy. Kuopio.
- Löyttyniemi, Veikko** 1988. *Sanomalehdistön rakenne ja talous 1940-luvulta 1980-luvulle*. Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.). *Suomen lehdistön historia 3. Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle*. Sivut 307–431.
- Malmberg, Ilkka** 1998. *Uroot ja naaraat – Journalismin kaksi tiedonintressiä*. Teoksessa Kantola, Anu ja Mörä, Tuomo (toim.). *Journalismia! Journalismia?* Sivut 42–52. WSOY, Helsinki.
- Miettinen, Jorma; Kalliomäki, Ilkka ja Suominen, Elina** 1981. *Journalistinen työprosessi*. Gaudeamus, Helsinki.
- Miettinen, Jorma** 1984. *Toimitustyö*. Gaudeamus, Helsinki.
- Mörä Tuomo** 1993. *Ajopuita vai koskiveneitä? Suomalaiset journalistit EY-uutisvirrassa*. Tiedotustutkimus 4/1993. Sivut 21–32.
- Mörä, Tuomo** 1996. *Journalistit rutiinien verkossa*. Teoksessa Luostarinen, Heikki; Kivikuru, Ullamaija ja Ukkola, Merja (toim.). *Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia*. Sivut 103–116. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Lahti.
- Mörä, Tuomo** 1999. *EU-journalismin anatomia. Mediasisältöjä muokanneet tekijät ennen kansanäänestystä 1994*. Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos. Sarja 1 A/2/1999.
- Niiniluoto, Marja** 1989. *Tapahtui Päivälehdessä aikaa. Ihmisiä, vuosia, elämää*. Helsingin Sanomat, Helsinki.
- Nousiainen, Anu** 1998. *Reportaasin renessanssi*. Teoksessa Kantola, Anu ja Mörä, Tuomo (toim.). *Journalismia! Journalismia?* Sivut 117–135. WSOY, Helsinki.
- Okkonen, Antero** 1986. *Toimittajan työ I*. Karisto, Hämeenlinna.
- Orjala, Jaana** 1995. *Omaksi ja maakunnan hyväksi. Alueellisten ykköslehtien levikkialuetta yhdistävä ja puolustava sisältö ja alueellisuuden ehdot*. Journalistiikan lisensiaattityö. Jyväskylän yliopisto.

- Palenius, Ari ja Räisänen, Kristiina** 1999. *Muuttajien elämäntyylit ja niiden vaikutukset alueen pääsanomalehden tilaamiseen. Case: Helsingin Sanomat*. Taloustieteiden tiedekunnan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Patterson, Thomas E.** 2000. *Doing well and doing good: How soft news and critical journalism are shrinking the new audience and weakening democracy – And what news outlets can do about it*. Tutkimussarjassa *Faculty Research Working Paper Series*. John F. Kennedy School of Government, Harvard University, Cambridge.
- Pietilä, Kauko ja Sondermann, Klaus** 1994. *Sanomalehden yhteiskunta*. Vastapaino, Tampere.
- Pietilä, Veikko** 1976. *Sisällön erittely*. Gaudeamus, Helsinki.
- Prior, Markus** 2003. *Any Good News in Soft News? The Impact of Soft News Preference on Political Knowledge*. Teoksessa *Political Communication*. Vol. 20, N:o 2 / April-June 2003. Taylor & Francis. Sivut 149–171.
- Päivälehti – Helsingin Sanomat** 1989. Helsingin Sanomat, Helsinki.
- Rantanen, Terhi** 1987. *”STT:n uutisia” sadan vuoden varrelta*. Weilin+Göös, Espoo.
- Salminen, Esko** 1988. *Sitoutumattomuuden ja laajenevan informaation aika 1950–1980*. Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.) *Suomen lehdistön historia 3 – Sanomalehdistö sodan murroksesta 1980-luvulle*. Sivut 141–305. Kustannuskiila, Kuopio.
- Salminen, Esko** 1998. *Oivaltava toimittaja. Toimitustyön uudet mallit ja vaatimukset*. Ajatus, Helsinki.
- Salovaara-Moring, Inka** 2002. *Laman maantiede – aika, paikka ja median merkitystalous*. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija (toim.) *Laman julkisivut. Media, kansa ja eliitit 1990-luvun talouskriisissä*. Sivut 113–151. Palmenia-kustannus, Helsinki.
- Salokangas, Raimo** 1987. *Puoluepolitiikka ja uutisjournalismi muuttuvilla lehtimarkkinoilla*. Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.) *Suomen lehdistön historia 2 – Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan*. Sivut 167–411. Kustannuskiila, Kuopio.
- Shoemaker, Pamela ja Reese, Stephen** 1991. *Mediating the Message. Theories of Influences on Mass Media Content*. Longman, New York.
- Sipola, Simo** 1998. *Lisää koskettavuutta – miten käy uutisen?* Teoksessa Kantola, Anu ja Mörä, Tuomo (toim.) *Journalismia! Journalismia?* Sivut 83–98. WSOY, Helsinki.

- Sparks, Colin** 1996. *Sanomalehti, internet ja demokratia*. Tiedotustutkimus 4/1996. Sivut 20– 33.
- Talvinen, Outi** 1982. *Sanomalehtien aluetoimitustoiminta ja aluetoimittajien työ: tutkimus sanomalehtien aluetoimitustoiminnasta ja aluetoimittajien työstä Satakunnassa*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Tapio, Ilari** 1996. *Aluetoimittaja hallitsee alueensa*. Teoksessa Pöllänen, Marjatta (toim.). *Julkisesti palveluksessanne. Paikallisviestinnän tienviittoa*. Moniviestintä, Tampere.
- Tommila, Päiviö** 1973. *Keski-Suomen lehdistö 2: 1886–1917*. Keski-suomalainen, Jyväskylä.
- Tommila, Päiviö** 1979a. *Maaseutukirjeitä tutkimaan. Toimitustyön historiaa Suomessa*. Suomen sanomalehdistön historia -projektin julkaisuja N:o 13. Helsinki.
- Tommila, Päiviö** 1979b. *Sanomalehdet ja maakunta*. Teoksessa *Sanomalehti ja maakunta. Tutkimuksia Turun sanomalehdistöstä ja Varsinais-Suomesta*. Turun Sanomat, Turku.
- Tommila, Päiviö** 1988. *Yhdestä lehdestä sanomalehdistöksi 1809–1859*. Teoksessa Tommila, Päiviö (toim.). *Suomen lehdistön historia 1. Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905*. Sivut 77–265. Kustannuskiila, Kuopio.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli** 2003. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Helsinki.
- Uotila, Urpo** 1999. *Yrityskulttuuri muuttuu, kuinka toimittaja sen kokee?* Teoksessa Maasilta, Mari (toim.). *Journalismin muutoskaruselli*. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja. Tampereen yliopisto.
- Uskali, Turo** 2003. *”Älä kirjoita itseäsi ulos”*. *Suomalaisen Moskovan-kirjeenvaihtajuuden alkutaival 1957–1975*. Jyväskylän yliopisto.
- Valli, Raine** 2001. *Mitä numerot kertovat?* Teoksessa Aaltola, Juhani ja Valli, Raine (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Chydenius-Instituutin julkaisuja 3/2001. PS-Kustannus, Jyväskylä.
- Van Poecke, Luc** 1989. *Uutisen tekemisen myytit ja riitit: kovat versus pehmeät uutiset. Tosiasioiden pyhydestä ja kommenttien vapaudesta*. Tiedotustutkimus 1/1989. Sivut 6–28.
- Virkkunen, Jaakko** 1999. *Muutoslaboratorio. Uusi tapa oppia ja kehittää työtä*. Kansallisen työelämän kehittämisohjelman raportteja. Työministeriö, Helsinki.

Vuortama, Timo 1984. *Hyvä lehtimiestapa*. Kustannus-Mäkelä, Karkkila.

Zetterberg, Seppo 2001. *Eero Erkko*. Otava, Helsinki.

Lehtiartikkelit:

Etelä-Saimaa, *Hulluja nuo imatralaiset!* Sivun 7, 21.2.2004.

Kiipula, Riitta, *Vakoilujuttu muutti toimittajan elämän*.

Helsingin Sanomat, sivu A 18, 6.12.2003.

Laurila, Esa, *Aluetoimitusten mielekkyys puntarissa*. Suomen lehdistö, sivu 13-15, 4/1996.

Mäkinen, Janne, *Paikallisuus ja pehmeys keräsivät pisteet*.

Suomen lehdistö, sivu 12-13, 9/2001.

Nykänen, Harri, *Ei ollut tarkoitus*. Journalisti, sivu 28, 13/1999.

Seppälä, Anu, *Ludviginkatu nykyaikaa tavoittamassa*. Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen erikoisnumero *Päivälehti –Helsingin Sanomat 1889-1989*, numero 10B, 27. toukokuuta 1989.

Suomen lehdistö. Sanomalehtien aluetoimitukset 1978, sivut 24–25, 2/1978.

Suomen lehdistö. Sanomalehtien aluetoimitukset 1980, sivu 30, 5-6/1980.

Suomen lehdistö. Sanomalehtien aluetoimitukset 1982, sivu 33, 5-6/1982.

Suomen lehdistö. Sanomalehtien aluetoimitukset 1995, sivut 42–43, 10/1995.

Tanttu, Juha. *Uutta aikaa ajamaan*. Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen erikoisnumero *Päivälehti –Helsingin Sanomat 1889-1989*. Sivut 4–31, N:o 10B 27. toukokuuta 1989.

Ukkola, Jukka. *Iso ujo Hesari – Hajauttaa ja hallitsee*. Suomen Kuvalehti 2/1987.

Vuoristo, Pekka. *Päin suuria ja vaikeita aikoja*. Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen erikoisnumero *Päivälehti –Helsingin Sanomat 1889-1989*.

Sivut 32–71, N:o 10B 27. toukokuuta 1989.

Sähköiset lähteet:

Itkonen, Pertti 2001. *Kirjastosta kirjakaupan kautta toimittajaksi*. Artikkelit Turun yliopiston tiedotuslehden internetversiossa N:o 1/2001. Vierailtu 22.11.2003.

Osoite: <http://www.utu.fi/aurora/1-2001/40.html>.

Pykäläniemi, Marko 2001. Googlen keskusteluryhmässä sfnet.urheilu.jaakiekko Jarno Hellströmin 21.12.2001 aloittama keskustelu. Tekstissä käytetyt siteeraukset kuuluvat Marko Pykäläniemelle ja nimimerkille juhana. Sivulla vierailtu 11.12.2003.

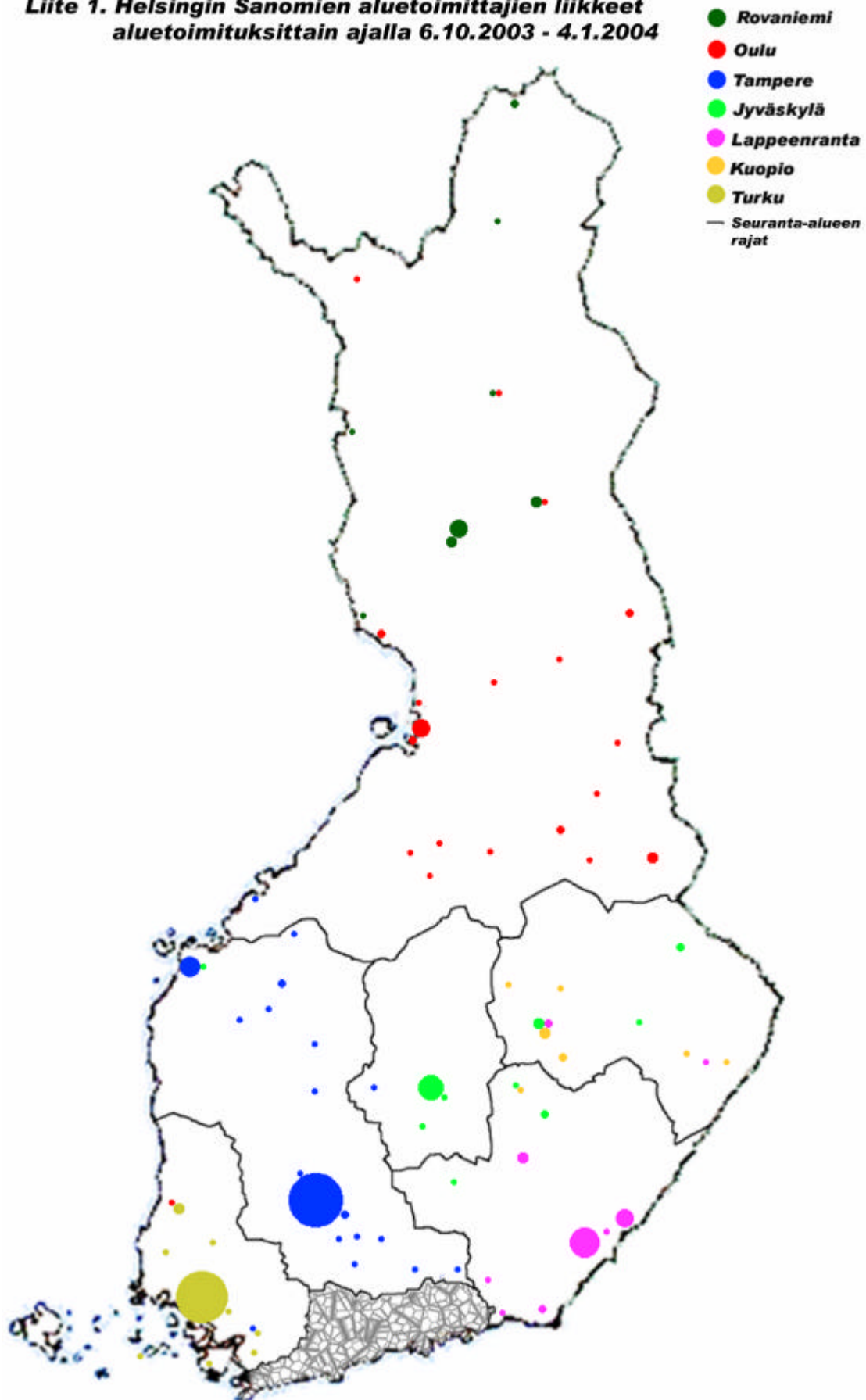
Keskusteluryhmä: <http://groups.google.fi> > sfnet.urheilu.jaakiekko.

SanomaWSOY 2004. SanomaWSOY:n sivuilla yrityksen historiasta kertoava osuus. Sivulla vierailtu 23.4.2004. Osoite: <http://www.sanomawsoy.fi/aboutus/>

Muut:

Helsingin Sanomien levikitiedot 2003.

Liite 1. Helsingin Sanomien aluetoimittajien liikkeet aluetoimituksittain ajalla 6.10.2003 - 4.1.2004

MAAN PINNALLTA

Yhteisövero pysäytti nomadin

Lebdessä oli marraskuun lopulla häikähdyttävä uutinen: sisäministeriö kaavaillee kunnan valtionosuksien uudistusta.

Vaihtoehtoja on kaksi. Toisen mukaan kunnat saisivat osuuden yritysten maksamasta yhteisöverosta entiseen tapaan. Toinen vaihtoehto on korvata yhteisövero nykyistä suuremmilla valtionosuksilla. Talouspoliittinen ministerivaliokunta ottaa kantaa ehdotuksiin joulukuun puolivälissä.

Jo edellä olevat lauseet kertovat, ettei kyse ole yksinkertaisesta asiasta. Itse en aikoinaan tiennyt koko yhteisöverosta mitään. Ei tarvinnut.

Kouvola, Tampereen, Van-

Leena Härkönen
leena.harkonen@sanoma.fi

taan, Tuusulan, Espoon ja vilmaksi Helsingin zeukkaana käytin tyytyväisenä kunkin kunnan palveluja. Joskus se sujui jonotteen, mutta kunnatalous ei vauvanut miekkinä.

Nyt kuin uutista hiukset pystyissä.

Jos yhteisövero poistuu, entten kärsivät perinteiset tehdaspäikkäkunnat kuten Lappeenranta, Imatra ja Joutseno. Siis Suomen "puulaakso", koko nykyisen asuinseutuni ydin. Voittajaksi selviytyvät pääkaupunkiseutu.

Kun sisäinen muuttoliike toi minut pari vuotta sitten Saimaan rannalle, käsitelin täällistä meeno pitkään ulkopuolisen silmin.

Ihmiset olivat niin ystäväillisiä

ja puhelaita, että epäilin heillä olevan takajärjestystä.

Häistoin ilmassa rikinkatkoa ja laskin kalannuottoja Kaukaan rannasta, mutta yhteisön hyvinvoinnista en osannut tehtaanpitteppuja kiittää; niille kumartajia riitti muutenkin.

Heikkoina hotkinä manasin aluetta muu-Suomeksi tai räme-Suomeksi ja ihmettelin, miten valkeaa syrjäkylän eurooppalaisittaminen on.

Päätöksenteon kaava kun menee täkäläisittäin niin, että yksi ehdottaa uudistusta, toinen ampuu sen alas. Alkaa väsyttävä vääntäminen ja yleisönosastokärsöttely nimellä ja nimmereillä. Tuloa on monesti joko suusi tai suutari.

Esimerkkejä riittää: Lappeen-

rannan työkävelykadun jatkamisesta on tullut ikuisuuskiusitys. Vanhat, kunnit rakennukset eivät vieläkään ole turvassa purkuvimmalta ja pysäköintipaikoilta. Vesiteeren huipulle ei voi rakentaa kahvilaa eikä satamatorille aurata luistinrataa.

Nykyajan kuljeksiva nomadia oadokutti sekin, miten sisäänlämpiävästi kuntarajoja, maakuntaa ja maakuntahenkilöä korostetaan.

Minusta maakunnan henkeä eli "veteläkarjalaisuutta" kuvasti pikemminkin se, että suurin tevelin lanseerattu Saimaankaupunkihanke lisöi "kustallitosta löyhemmissä yhteistyökäsi" ja kolme vuoden jatkajaksi "läisehittelyä varten".

Eikä ulkopuolisten neuvoja

kaivata. Sen sai huomata Saimaankaupungin selvitysmies, ja se näkyy hankkeen nettisivuilla. Muualle tai muualta muuttaneita ei kuunnella, koska itse tiedetään paremmin.

Ehdin jo toivota maahanmuuttajien työllin kootumissohjelmaa, joka opettaisi ymmärtämään äänneasukkaita.

Yhteisöverosokki kuitenkin paljasti, että kotoutumisen on tapahtunut ihan itsestään: yhä-ikkä olen huolissani Erelä-Karjalasta.

Olisipa hauska esitellä muillekin Saimaankaupungin tehtaanpiippuja, vanhoja rakennuksia, kävelykatuja ja luistarakoja vesiteeren näköalakahvilasta.

Ja yhteisöveromme ette siten koske!

Hulluja nuo imatralaiset!

HELSINGIN SANOMIEN toimittaja Leena Härkönen on jalkautunut seuraamaan Imatran aboriginaalinen elämää oikein paikan päältä. Härkönen kirjoitti viime sunnuntaina Hesarin havainnoistaan syväanalyysin kaupungin henkisestä tilasta.

Teatteri Imatra esittää Härkönen mukaan taiteellisesti kunnianhimoista teatteria. Kuulostaa merkilliseltä, eikö totta? Ja yhtä kummallista on tietenkin se, että imatralaiset taiteilijat järjestävät tuolla Joutsenon puolella Rauhan entisessä hullujenhuoneessa mielenkiintoisia näyttelyitä.

Samalla intohomolla imatralaiset alkuasukkaat tietenkin myös tappavat nuoria neitoja pimeillä pyöräteillä ja juovat Rajapatsaan lähiössä Venäjältä salakuljetettua viinaa. Imatralaisissa on roimaa alkumiehen voimaa, kannaa minut metsään paperimies.

Hulluja nuo imatralaiset. Imatralaisten miesten kansallispukuun kuuluvat sukkahousut ja pussittavat shortsit, joita he käyttävät hyppelehtivässä rituaalitanssissa.

Näin terävistä havainnoista syntyi vaikka etnografinen väitöskirja tuosta Vuoksen varren merkillisestä kansasta. Tosin Rajapatsaan asukkaista varmasti visoo edelleen se, että maan suurimman päivälehdteen toimituk-

sessä Rajapatsas on julistettu Suomen surkeimmaksi lähiöksi, jonka rinnalla Jakomäki tai Kontulakin vaikuttavat hienostokaupunginosilta. Leima on ja pysyy, eikä lähde edes kolmasti kirjastetulla "tärpätillä".

LIITE 4 / TEEMAHAASTATTELU

1. Haastateltavan henkilötiedot

- nimi
- ikä
- asuinpaikka
- syntymäpaikka
- koulutus
- palveluvuodet, aikaisemmat työpaikat, tehtävät
- miksi päädyit juuri tähän aluetoimitukseen

2. Nykyinen työalue

- miten määrittelet nykyisen toimialueesi maantieteelliset rajat
- työmatkat (montako yli 50 km:n keikkaa/kk?)

3. Tiedonhankinta ja ideointi

- mitä kautta juttujesi aiheet syntyvät
- tiedotustilaisuuDET
- alueella ilmestyvät maakunta/paikallislehdet
- lukijat
- kirjeet ja faksit
- Helsingin toimituksen toimeksianto
- internet
- hankitko tietoa edellä mainituista lähteistä

4. Oletko tyytyväinen aluetoimituksesi tuottamaan uutistarjontaan alueeltasi?

- onko juuri tälle alueelle tunnusomaisia juttuaihteita, jotka toistuvat määrääjoin
- onko aiheita, jotka jäävät liian vähälle uutisoinnille
- onko aihepiirejä, joista haluaisit tehdä enemmän/vähemmän juttuja
- kuinka paljon voit itse vaikuttaa uutisvalintaasi
- vaikuttavatko omat kiinnostuksesi kohteet uutisvalintoihin

5. Miten ihmiset tällä alueella suhtautuvat sinuun Helsingin Sanomien toimittajana?

- suhtaudutaan sinuun toimittajana eri lailla kuin pääkaupunkiseudulla
- uskotko, että saat erilaista kohtelua, kuin maakunta/paikallislehden toimittajat alueella
- onko HS:n vaikutusvaltaa yritetty käyttää hyväksi
- ovatko paikalliset vallankäyttäjät pyrkineet vaikuttamaan kirjoitteluusi

6. Ketä koet ensisijaisesti edustavasi lehtijutuissa ja juttukeikoilla

- aluetoimituksesi aluetta
- Helsingin Sanomia tiedotusvälineenä
- pääkaupunkiseutua
- itseäsi tai toimittajakuntaa
- lukijoita

7. Aluetoimittajan työn muutokset

- mikä on ollut suurin muutos aluetoimittajan työssä sinun aikanas
- miten tekninen kehitys on vaikuttanut aluetoimittajan työhön
- miten HS:n aluetoimittajien määrän väheneminen on vaikuttanut työhösi
- aluetoimittajan työn parhaat puolet
- aluetoimittajan työn huonoimmat puolet

8. Hyvän kotimaan uutisen tunnusmerkit lukijan kannalta

- hyvän *valtakunnallisen* jutun ominaispiirteet
- hyvän *paikallisen* jutun ominaispiirteet
- yleisyys (koskee monia ihmisiä)
- tärkeä asia on lukijan kannalta
- vaikuttaa lukijan elämään
- kuinka tärkeänä koet *kovien* uutisten tuottamisen alueeltasi
- kuinka tärkeänä koet *pehmeiden* uutisten tuottamisen alueeltasi
- koetko uutisten vai repparien tekemisen mielekkäämmäksi

Kettunen tajusi erota ennen potkuja

Iskelmälaulaja Sakari Kuosmanen kysyy tuoreessa biisissään, että paljonko on tarpeeksi ja paljonko on liikaa. Vastausta hän etsii kirjoista, ja se kiteytyy sanoihin: "Paljon tiesin, vähän tajusin."

Samoja kysymyksiä on esitetty Jyväskylän kaupunginhallitukselle, joka maanantaina myönsi yksimielisesti eron kaupunginjohtaja Pekka Kettuselle ja kyytipojaksi erorahaa 260 000 euroa.

Kokonaisuus näytti siistiltä. Paljon tiesin, mutta vain vähän tajusin.

Lehdet alkoivat kysellä, saiko Kettunen tarpeeksi. Maksoiko kaupunki liikaa?

Todellisuudessa sopimus ratkaisi jotain aivan muuta kuin Kettusen toimeentulon. Rahalla ostettiin rauha.

Jyväskylän kaupunki ja sen korkein virkamiesjohtaja olivat kypsyneet tilanteeseen, jossa kumpikin halusi erota.

Lopputulokset löytyvät ilman riitaa, eikä se saanut jättää kyteviä kaunoja.

Kun Kettunen lähetti eroilmoi-

Timo Siukonen
timo.siukonen@sanoma.fi

tuksensa sähköpostilla 7. joulukuuta, kyse ei ollut hetken mielihajotteesta, vaan noin kuukauden kestäneestä harkitusta pelistä.

Siinä pelissä ehti tapahtua yhden dekkarin verran.

Päätöksen tuottanut kirikerros alkoi marraskuun alussa taksimatalla Espoossa, jatkui kuun puolivälissä ystävyyskaupunkimatalla Japanissa ja päättyi loppukuusta viiden miehen neuvotteluun Jyväskylässä.

Espoossa esitettiin idea, Japanissa hyväksyttiin sisältö ja Jyväskylässä sovittiin pelisäännöistä aikatauluineen.

Pieni ydinjoukko piti tiedon salassa. Joukkoon kuului neljä poliitikkoa ja Kettunen. Loppuvaiheessa informoitiin kahta virkamiestä.

Valmistelu oli epävirallista. Kaupunginjohtajakysymys ei saanut sotkea budjettikäsittelyä valtuustossa.

Talousarvio hyväksyttiin 1. joulukuuta, ja sen jälkeen luottopiiri laajeni, kunnes 8. joulukuuta erosta tuli valtakunnallinen "yllätyssuutinen".

Kultainen kädenpuristus tyydytti molempia osapuolia. Se ei perustunut juridiikkaan, vaan yhteiseen neuvottelutavoitteeseen.

Valitukset voivat vielä mutkittaa tilannetta.

Miksi kaupunki halusi eron Kettusesta? Kuosmasta mukaillen Jyväskylä oli saanut Kettusesta liikaa ja Kettunen antanut Jyväskylälle tarpeeksi.

Kaupunginjohtajan ansiot ovat kiistattomat. Hän nosti Jyväskylän kasvukeskusten kansalliseen kärkeen. Elinkeinoelämään tuli vauhtia, kaupunkipolitiikkaan syvyyttä ja alueelliseen ajatteluun laajuutta.

Keravalla huokaistiin 1994 helipotuksesta, kun vauhti-Kettunen lähti Jyväskylään. Samoin jotkut huokaavat Jyväskylässä: ajan merkit ovat muuttuneet.

Kaupungin talous piiputtaa, eikä Kettunen halunnut enää uudistaa rakenteita.

Hän muuttaa vaimon luo Helsinkiin mottonaan psykologi Tommy Hellstenin oivaltama viisaus: luopuessaan jostain saa monin verroin enemmän!

Lääkkeenvaihto tuotti peräti 55,1 miljoonan euron säästön

► Puoli miljoonaa vaihtoi lääkkeensä halvempaan huhtikuusta lähtien

► Koko vuodelta odotetaan yli 70 miljoonan euron säästöä

Irja Hyvärinen
HELSINGIN SANOMAT

► Lääkkeenvaihto halvempaan ja lääkkeitehtaiden välinen hintakilpailu tuntuvat sekä Kelan että asiakkaiden kukkarossa. Yhteissästä kahdeksan kuukauden ajalta on ennätyskelliset 55,1 miljoonaa euroa.

"Se on huomattavasti enemmän kuin osattiin odottaa", Kelan ylijohtaja Sinikka Rajaniemi sanoo.

Kun vuosi tulee täyteen, säästöt nousevat hyvinkin yli 70 miljoonan euron.

Lääkekuluja säästö ei silti vähennä ratkaisevasti: lääkemenot kasvoivat viime vuonna 7,1 prosenttia.

"Aikanaan arvioitiin, että lääkkeiden vaihdon tuoma säästö voisi olla 15 miljoonaa euroa vuodessa. Hintakilpailun vaikutusta ei kukaan uskaltanut arvioida", Rajaniemi sanoo.

Suunta on edelleen laskeva. Vuoden alusta 22 valmisteen hinta nousi, mutta 194 vaihtokelpoisen lääkkeen hinta halpeni keskimäärin seitsemän prosenttia.

Lääkkeenvaihto tuli mahdolliseksi huhtikuun alussa. Tähän mennessä jo puoli miljoonaa suomalaista on vaihtanut lääkkeensä.

Tuntuvin säästö syntyi sydän- ja verisuonitautien hoidossa käytetyistä lääkkeistä ja

toiseksi suurin kipulääkkeistä. "Hintojen näin suuret laskut olivat yllätys, mutta myös vaihtoon on suhtauduttu yllättävän myönteisesti", sanoo sosiaali- ja terveysministeriön ylilääkäri Terhi Hermanson.

Potilaat ovat kieltäytyneet vaihtamasta lääkkeitä hieman useammin kuin lääkärit. Päätökseen on saattanut vaikuttaa se, että korvaus maksetaan ostetusta valmisteesta, ei halvimmasta.

Asiakkaat ovat kertoneet myös vaihtolääkkeen heikomasta tehosta ja sivuvaikutuksista.

Epävarmuutta on paljon, sillä kolmannes vaihdosta kieltäytyneistä ei tiennyt, ettei lääkkeen vaikuttava aine vaihdu.

Kuopion yliopiston sosiaalifarmasian laitos on selvittänyt lääkkeenvaihtoa potilaiden ja apteekkien näkökulmasta.

"Väliraportin perusteella sosiaali- ja terveysministeriöllä ei ole syytä muuttaa ohjeita",

Hermanson sanoo.

Vaihtokelpoisia lääkkeitä on kaupan 2 024. Niistä 1 753 on ilmoitettu Kelan hintaputkeen, eli apteekki tarjoaa asiakkaalle mahdollisuutta vaihtoon, jos lääkäri ei ole kieltänyt vaihtoa.

Lääkelaitos pitää kirjaa vaihdettavaksi kelpaavista lääkkeistä.

Hermansonin mukaan vaihdon piiriin ei ole otettu muun muassa rytmihäiriöiden hoitoon tarkoitettuja lääkkeitä, epilepsilääkkeitä, insuliineja eikä psykoosilääkkeitä.

"Psykoosilääkkeiden vaihtoa voisi miettiä", Hermanson sanoo. Kun hintakilpailua ei ole, lääkkeet ovat kalliita, eivätkä niitä tarvitsevat potilaat ole hyväntulaisia.

Lääkkeenvaihto merkitsee lisätyötä apteekkeille. Eniten aikaa menee hintaeron ja säästön laskemiseen, toiseksi eniten vakuutteluun valmistajien vastaavuudesta.

Ruotsissa vaihto halvempiin lääkkeisiin alkoi viime vuoden lokakuussa.

Emil Borenius työnsi Tero-isän ja Inka-siskon vauhtiin Jyväskylän Laajavuoressa.

Sää salli suomalaisten lähtää kelkkamäkeen

Timo Siukonen
HELSINGIN SANOMAT

JYVÄSKYLÄ. Boreniuksen perhe lasketteli sunnuntaina Jyväskylän Laajavuoressa kohti arkea vuoronperään rattikelkalla ja liukureilla. Pulkkamäessä iloteltiin joululoman loppumisen kunniaksi.

Isä **Tero**, 32, ja tytär **Inka**, 8, päästelivät kerran kelkalla niin kovaa, että kaatuivat pehmeässä lumessa mukkelis makkelis aivan ympäri. Pienet kolhut nostattivat Inkalle kyyneleet silmään, mutta pian suru muuttui iloksi, kun äiti **Minna**, 33, ja pikkuveli **Emil**, 4, tulivat lohduttamaan.

Inka ilmoittautuu maanantai-aamuna kello yhdeksän Puistokoulun toisella luokalla ja äiti työpaikallaan. Isä ja poika venyttävät vapaita loppiaisien yli keskiviikkoon.

"Ihan kivaa", Inka vastasi kysymykseen, millaista lomalla on ollut. Joulukuusi sujui mummon luona Lammilla, jossa joulupukki toi nuorelle neidille lah-

Tero ja Inka Borenius kaatuivat rattikelkalla mukkelis makkelis.

joja: pesusienien ja -harjan, saippuaa, vaatteita, pelejä ja musiikkia.

Arki koittaa Inkalle pehmenettynä. Kun hän tulee iltapäivällä koulusta kotiin, isä odottaa häntä Emilin kanssa. Yleensä seurana on Inkan perhoskoiran pentu Robi.

Vuodenvaihteen kovat pakaset hellittivät sunnuntaina suurimmassa osassa maata, ja sisätiloissa kärvistelleet suomalaiset pääsivät vihdoin ulkoilemaan. Laskettelumäet, liikuntareitit, hiihtoladut ja luistintadat täyttyivät kuntoilijoista.

Hallintokokeilu muuttaa ihmisten arkea Kainuussa

HARRI NURMINEN

► Hyrynsalmen kunnan palkanlaskija Pirjo Heikkinen siirtyy maakunnan palvelukseen

Marjo Valtavaara
HELSINGIN SANOMAT

HYRYNSALMI. Palkanlaskija Pirjo Heikkisen, 38, tulostin suoltaa pitkää listaa luottamusmiesten palkkioista Hyrynsalmen kunnantalolla.

Heikkisen oman palkan maksaa vuoden 2005 alusta todennäköisesti Kainuun maakunta.

Silloin käynnistyy kahdeksanvuotinen hallintokokeilu, joka siirtää alueen kuntien työntekijöistä suuren osan maakunnan palvelukseen.

Uusi maakuntavaltuusto ottaa hallittavakseen muun muassa kuntien perusturvapalvelut, lukiot, ammattikoulut ja osan hallintoa. Uudistus myllää koko Kainuun uusiksi, mutta miten muuttuu Pirjo Heikkisen elämä?

"Toive on, että työn voisi edelleen tehdä täällä, vaikka hallinto siirtyy Kajaaniin."

Heikkisen perheeseen kuuluvat kuorma-autoyrittäjämies sekä 12- ja 8-vuotiaat pojat. Elämä on vankasti Hyrynsalmella, koti kymmenisen vuotta sitten ostetussa omakotitalossa.

"Vaikka muutoksia tulee, totta kai sitä toivoo, ettei oma kunta kokonaan näivettyisi. Nyt palveluita on hyvin saatavilla, ja pojat ovat mukavassa koulussa. Kaupoissa ei täällä ole kovin paljon tarjontaa, varsinkin vaatteet ja kengät tulee haettava Kajaanista."

Uudessa hallintomallissa Kainuun lukiot siirryvät maakunnan hallinnoitavaksi. Hyrynsalmen 60 oppilaan lukio on alueen pienimpiä, ja moni epäilee sen jo joutuneen mustalle listalle.

Voisi siis olla, että valitsivatpa Heikkisen pojat lukion tai ammattikoulutuksen, he joutuvat jättämään kotipaikkakunnan peruskoulun jälkeen.

"Kehityksen rattaissa on pysyttävä mukana, ja mentävä

Hyrynsalmelainen palkanlaskija Pirjo Heikkinen toivoo voivansa tehdä edelleen työtä kotikunnassaan.

nissa koko ajan takaisin tänne."

TAUSTA 100 vuotta itsehallintosuunnitelmia

► Maakunnallista itsehallintoa on Suomessa suunniteltu aika ajoin jo sadan vuoden ajan. Ehdotuksia on pyörinyt valtionhallinnossa toistakymmentä, mutta kaikki ovat lopulta jääneet komiteamietinnöiksi. Nyt toteutuva Kainuun kokeilu onkin koko itsenäisyyden ajan suurin hallinnonuudistus.

Merkittävät aluekehitys-

ovat edelleen valtion takataskussa, muun muassa TE-keskusten eri osastoilla. Kainuun mallissa Kainuun TE-keskuksen rahoituksesta noin 60 prosenttia tulee maakuntavaltuuston päätettäväksi. Valtio antaa maakunnalle vuosittain kehittämismisrahan, jonka käytön maakuntavaltuusto ratkaisee itse.

Kainuun hanketta sisäministeriössä valmistellut